SKOMANTAS

Šiaulių mūšis

Skomanto knygos:

Teutonų belaisvis
Pelkių vilkė
Atpildo strėlė
Jundos lemtis
Plėšikų pilis
Užkeiktas lobis
Dievų valia
Mėlynojo varno paslaptis
Ventės kalvis
Polocko ranka
Šarvai Naugardo kunigaikščiui
Mindaugo sūnus
Liepsnojantis bokštas
Šėtono legatas
Šiaulių mūšis

Skomantas

Šiaulių mūšis

Apysaka

TVERMĖ

UDK 888.2-3
Sk-46

Redaktorė Mara ALMENIENĖ
Viršelio dailininkas Paulius JUŠKA

ISBN 9986-476-36-4

© Skomantas, 2003
© Tvermė, 2003

„Reikia, kad pagonims, kurie dar vis šiaušiasi savo pagoniškosios klaidatikystės šlykštumu tarsi dygliais, jokiu būdų nebūtų leidžiama skriausti tikinčiųjų, o tvirtai būtų nuo jų ginamasi. (...) Ir kadangi užtai labai reikia, kad į ten (Livoniją) būtų siunčiama tikinčiųjų pagalba, Mes, pasikliovę Visagalio Dievo gailestingumu, tiems, kurie imsis šio triūso, patys savo išlaidomis atvyks ten tarnauti Viešpačiui mažiausiai vienerius metus, suteikiame tokį nuodėmių išrišimą, koks duodamas minėtais būdais paremiantiems Šventąją Žemę."

Vasario 19, 1236, Mūsų Pontifikato devintaisiais metais.
Popiežius Grigalijus IX

„Bet turėjo jie kovoti
Su pagonimis nenorom,
Greitai raiste jie nusilpo –
Ir kaip bobas juos išklojo.
Gyvasties narsiųjų gaila –
Nesigindami jie žuvo
Visiškai vilties netekę
Bandė jie namo parbėgti –
Tuos žiemgaliai kuo žiauriausiai
Negailėdami nukovė"

Iš „Eiliuotos Livonijos Kronikos" (1290 m.)

„Tą pačią vasarą (1236-tais) atvyko daugybė vokiečių į Rygą, ir čia susijungė su rygiečiais ir pskoviečiais, ir nužygiavo kariauti į Lietuvą, ir daug kariavo. Ir buvo didis mūšis, ir nugalėjo lietuviai pskoviečius ir vokiečius, ir tiek krito pskoviečių ir vokiečių, krito ir naugardiečių dalis, taip kad vos dešimtas tegrįžo namo."

Patriarcho Nikono kronika (XIII a.)

Prologas

Mūsų Viešpaties 1236-taisiais metais klojosi daug svarbių įvykių. Batijos vadovaujama mongolų kariuomenė nugalėjo rusus ir pasiekė Rusijos valstybes, bulgarai su Nikosijos graikais puolė Konstantinopolį, imperatorius Fridrikas Maince rengė suvažiavimą, ieškodamas paspirties prieš popiežių Grigalijų IX, Kryžiuočių Ordinas, padedamas Meiseno markgrafo kariuomenės, brovėsi į Pamedės Prūsų žemę, Didžiojo Naugardo kniazius Jaroslavas vaidijosi su Pskovo Viečeslavu, prijungęs Deltuvą, Mindaugas baigė įsitvirtinti Nalšios žemėje.

Tačiau žemaičiams svarbiausias tų metų eigą nulėmęs įvykis pasibaigė tyliu plunksnos krebždėjimu Laterano rūmuose tolimoje Romoje. Ten popiežius Grigalijus IX vasario 19-tą dieną savo parašu ir antspaudu patvirtino bulę, kurioje ragino maldininkus vykti į Livoniją ir prisidėti prie Kristaus žodžio plėtimo. Bulė pasižymėjo tuo, kad ten buvo paskirtas visuotinas nuodėmių atleidimas. Tad Kryžiaus žygis Livonijoje savo svarba ir pasekmėm buvo sulygintas su didžiaisiais Kryžių žygiais į Šventąją žemę. Šitai Jo Šventenybė pabrėžė pačioje bulėje.

Bulė buvo paskelbta žiemą, tačiau trunka laiko suburti kariuomenes. Tais metais buvo nelengva Baltijos jūros uostuose rasti pakankamai laivų, tad pirmieji kryžininkų būriai išsilaipino Rygoje tik pavasariui baigiantis. Kelių savaičių bėgyje žinios apie jų išsilaipinimą pasiekė Žemaitiją.

1

Vasaros pradžia, 1236-tieji metai.

Žiemgaloje, pačioje Ordino valdon perimtų žiemgalių žemių paribėje, naujajam Austės tėvonijos šeimininkui Zerviui teko išgyventi prieštaringus jausmus. Po prailgusių nesimatymo metų, vasaros pradžioje, jį aplankė jaunystės bei kovų draugas Uvis Žybartaitis iš Ventės. Zervį nuoširdžiai džiugino bičiulio apsilankymas, nes šiuo metu turėjo kuo pasididžiuoti. Antra vertus, jį slėgė, jog draugas neišvengiamai matys jo bejėgiškumą prieš Ordino savivaliautojus. Tačiau žinojo, jog Uvis tai supras ir bandys jį paguosti, o kolei kas Zervis galėjo pasididžiuoti, kad jis nebėra išguitas bežemis valstietis, o per savo neeilinę drąsą įgytos Austės tėvonijos paveldėtojas.* Net labiau už šią paribio tėvoniją jis džiaugėsi savo jaunaja žmona Gundega. Uvis ją atsiminė kaip vos iš paauglystės metų iškopusią merginą strazdanų nusėtu veiduku, o dabar jį pasitiko graži, savimi pasitikinti jauna moteris. Įsikibęs į jos sijono klostes, plačiom akutėm į jį žvelgė kokių pusantrų metų apskritaveidis berniukas. Tuo Zervio pasididžiavimo priežastys nesibaigė, nes iš Gundegos papilnėjusio juosmens buvo akivaizdu, kad kitas palikuonis turėtų pasaulį išvysti nebeužilgo.

– Bus antras berniukas, – neslėpdamas pasitenkinimo dėstė Zervis. Po susitikimo, kurio metu juos stebėjo daug smalsių akių, abu draugai norėjo niekieno netrukdomi pasikalbėti, tad dabar lėtai žingsniavo buvusių Austės sutvirtinimų pylimų atšlaite. – Nors aš nieko prieš, jei būtų dukra. Ypač jei būtų panaši į Gundegą, – tariant žmonos vardą Zervio balsas pastebimai sušvelnėjo. – Ai, būtų puiki mergaitė!.. Bet visi žyniai išbūrė sūnų. Jau ir vardą parinkom. Bus Praurikis.

– Gerai parinkta... – pritarė Uvis. Praurikis buvo Gundegos brolis, kritęs prie Daugagrivos sienų, kuris pasižymėjo ne tik narsa ir stiprumu, bet ir būdo gerumu.

– Bent tuo galėsime pagerbti atminimą... – nuo susitikimo pradžios buvo akivaizdu, kad Zervio gera nuotaika grumiasi su nemažais rūpesčiais ir dabar šie užvaldė jo veidą. – Pats matai, kaip čia pas mus... – tarė jis, pavargusiai mostelėjęs link sugriautų Austės sutvirtinimų. – Deja, nuo Praurikio laikų niekas nepasitaisė. Tik dabar daug blogiau.

* Kaip Zervis pelnė Austės tėvoniją, aprašyta knygoje „Liepsnojantis bokštas".

Ir be aiškinimo Uvis suprato, apie ką draugas kalba. Jie buvo priėję šiaurinę pylimų dalį, kur kadaise per gynybinį griovį buvo permestas tiltas. Čia anksčiau stovėjo ir vartus saugantys masyvūs pilies bokštai. Dabar teriogsojo tik apanglėję pamatinių rąstų liekanos. Pilis buvo išgriauta prieš šešiolika metų, per jungtinį Ordino ir didelės kryžeivių kariuomenės antpuolį. Dar ne taip seniai Zervis karčiai priekaištavo Praurikiui dėl to, jog šis nesiryžo atstatyti Austės didybę menančių sutvirtinimų. Pritarė tuomet draugui ir Uvis, nors savo ruožtu suprato, kad gyvendamas Ordino valdų pašonėje privalėjai skaitytis su didelę persvarą turinčia jėga. Ordinas nepakentė grėsmę keliančios tvirtovės savo pašonėje. Su šita skaudžia tiesa teko susigyventi Praurikiui, dabar to negalėjo išvengti ir Zervis.

– Blogiau... – pakartojo Zervis. Šitai pripažinti jam buvo sunku, ir jo balsas pritilo beveik iki šnabždesio. – Žirgus atimdavo ir Praurikio laikais, bet dabar... Dabar to nepakanka. Reikalauja ir vyrų.

– Bet... Čia gi ne Ordino žemės!

Zervis bejėgiškai numojo ranka.

– Tik užtai, kad su vyskupu nepasidalina. Bet iš tiesų... Kai Vieštartas iškeliavo į Dausas, čia, paribėje, ką tas brudas nori, tą ir daro. Nėra kam atsispirti. Deja, taip. Įsivaizduok tik, kai prieš du metus Ordinas rinko kariuomenę prieš igaunius, tai koks dešimt iš šių apylinkų prisijungė. Net ir iš Austės trys prisidėjo. Gėda man tai pasakoti... Gėda...

– Na, jei prieš igaunius... – Uvis bandė kiek nuraminti draugą, nes tas nusisuko ir iš balso buvo aišku, jog akyse sužvilgo ašaros. Nors jie ir buvo geri draugai, tačiau šito Zervis parodyti nenorėjo. – Kadaise gi ir žemaičiai prieš juos ėjo...

– Kadaise! Tfu ant to kadaise... – Zervis giliai įkvėpė, bandė susivaldyti, bet jam nesisekė ir susitelkę žodžiai pratrūko. – Kad kadaise per buką aklumą vieni kitiems skaldėm makaules, pateisinti negalima, bet tada bent nebuvo bendro priešo. Matyt, dievai mums proto pagailėdavo, o gal bausdavo už nepagarbą, tai ir niovėm vieni kitus. Dėl grobio, dėl keršto, dėl vergų ir garbės. Žemaičiai – igaunius, kuršiai – sėlius. Bjauru prisiminti, bet teisybė, kad žiemgaliai puolė ir žemaičius. Bet neatsilikot ir jūs.

Taip buvo kadaise... Bet kaip galima dabar? Kai atsirado mirtinas priešas visiems? Ne mūsų, ne jūsų – visų priešas, nes teutonas visų žemių užsigeidė. Kiek tik akys užmato. Kaip galima to nesuprasti? Nematyt, kad visiems virvė nuvyta, kad peilis įbestas po kaklu? Lyviai pirmieji krito, dabar sėliams galas. Latgaliai pasidavė. Pusė Žiemgalos nuteriota... Kaip galima prisidėti prie tų šunų?! O trys buvo iš Austės...

Nuoskaudos pilni žodžiai pylėsi beveik nevaldomi. Galop Zerviui teko atsikvėpti. Jis nusisuko ir stengėsi slapčia nubraukti į akis plūstančias ašaras. Uvis buvo sutrikęs. Norėjo drąsinančiai paploti draugui per petį, bet tuo pat derėjo vaizduoti, kad jo susijaudinimo nepastebi.

– Jau daug kas supranta... – bandė paprieštarauti. – Gi kartu su jumis ėjo kuršiai.

– Ai!.. – numojo ranka dar vis neatsisukdamas Zervis. Gestas buvo iškalbus. Iš tiesų, sujungus kuršių ir žiemgalių kariuomenes, buvo pasiektas laimėjimas, prie kurio ir jiems patiems teko prisidėti, tačiau iš esmės padėties tai nepakeitė. Atsukti pečiai tarsi išreiškė nebylų priekaištą, kad tuo metu žemaičiai visgi neprisidėjo.

– Aš... Aš tau atvedžiau žirgų, – tarė Uvis bandydamas pakreipti kalbą kita linkme. Jis žvelgė per pylimo krantą į apanglėjusius stuobrius, kurie ženklino priešpilio sutvirtinimus. Dabar ten ganėsi kelios žąsys ir tik pačiame pilį saugojusio plataus griovio dugne telkšojo nedidelė bala.

– Žirgų? – nustebo Zervis. Balsas išdavė jo sutrikimą. Nesunku suprasti kodėl. Į Austę Uvis atjojo tik savo palydovo Jautako lydimas, be jokių priedinių arklių.

– Palikom juos, – Uvis mostelėjo pietų pusėn. – Kokius du varstus toliu pietuosna. Saugiai paslėpėm.

Zervis giliai įkvėpė.

– Saugiau negu Austėje manėte? – burbtelėjo, tarsi kaltintų draugą, ir tuoj pat stipriai papurtė galvą. – Atsiprašau. Tikrai atsiprašau, bet mane taip smaugia siutas, kad tiesiog negaliu! Gerai padarei. Tai jūs ten žinot mūsų beviltišką padėtį?

– Kiek numanom... – tarė atsainiai Uvis. – Ir tai mums rūpi. Ne tiktai man.

– Tad sugalvojai sušelpti vargšą žiemgalį? Ordino nuskurdintą draugą. Ai, aš vėl pradedu. Nekreipk dėmesio.

– Ne sušelpti, o paprašyt pagalbos.

– Pagalbos? – Zervis primerkė akis ir atidžiau pažvelgė į draugą, tarsi tikrindamas ar Uvis kalba rimtai. – Pats matai kas liko iš Austės. Suaugusių vyrų beveik visai nebėra. Jų vis retėjo po kiekvieno mūsų bandymo kovoti. O tie, kurie liko, nedaug kam tikę ir įbauginti. Koktu tai pripažinti, bet nėra ko save ir ypač tave apgaudinėti. Čia dabar Ordinas lengviau suburtų vyrus, negu mes. Ne užtai, kad jie mažiau nekęstų teutonų, tik kad jau įgriso būti pralaimėtojų pusėje. Atleisk, bet ne ką čia padės ir tavo žirgai...

– Jų tik du, – Uvis paėjėjo iki pylimo briaunos ir prisėdo ant čia stovėjusių vartų pamatinio akmens. Stambių, vos apglėbiamų akmenų eilė dar pakankamai tiksliai ženklino vartų tūrį. Palaukė, kolei šalia prisės Zervis.

– Padėt galėsite, – tęsė jis pusbalsiu, tarsi atskleistų kokią paslaptį. – Ir tai labai daug. Neabejoju, kad žinai, jog Rygon vėl plūsta kryžeivių...

– O kada jų neplūsta?.. – Zervis patrynė savo kaktą tarsi bandydamas nubraukti galvoti trukdančią beviltiškumo nuotaiką. – Nors, kas tiesa, šiais metais plūsta daugiau. Ir kažkaip keistai. Būdavo, suplaukia visi išsyk ir netrukus išsirengia į kurią nors pusę. Krašto terioti. O dabar vienas laivas, po kelių savaičių kitas... Pasakojo prakeliaujantis, kad Rygoj ir vietos trūkti pradėjo. Pats Pikolis nesupras, kas ten vyksta!

– Tai va... Panašių atgarsių ir mes girdėjome. Bet mes iš tolo, o tu esi arčiau. Jei kas paaiškėtų, skubiai pasiųsi žinią..

Zervis kurį laiką tylėjo ir kramtė savo apatinę lūpą. Galop palingavo galvą.

– Aha... Užtai žirgai...

– Ne tik užtai... Bet pats supranti – kai tokia grėsmė, žinia ir už dešimtis žirgų svarbesnė.

– Kas be ko. Taip, tuo galime padėti, – sutiko Zervis jau ramesniu balsu. – Pikta visgi, kad ne savais arkliais. Bet kad nebeturim visai. Atsivedė du kumeliukus pavasarį. Slėpėm miške. Bet tik prieš mėnesį užgriuvo visa šutvė knechtų ir atėmė. Atro-

dė, šunsnukiai gerai žinojo, kur jie, ir tik laukė, kolei paūgės. Išsivedė kartu su kumelėmis. Dabar vos liko kuinų žemei arti. Štai kaip. Bjauru pagalvoti, bet išeina, kad yra pakalikų pačioje Austėje. Kalbu tau atvirai.

– Numaniau. O žirgai greiti. Abiem pakaitom jojant, raitelis per dieną pasiektų Ventę. Tai štai, kai tik bus žinia iš Rygos, pasiųsi žygūną. Ar turi patikimų? O gal palikti Jautoką?

Zervis vėl nutilo ir jo galva nusviro dar žemiau.

– Yra keli jauni. Bet tiems trūksta patirties, ir kelio nežino. Pajoju gi ir aš. Be to...

– Tu reikalingas čia! – nutraukė jį Uvis. – Paliksiu Jautaką. Sakei, vyrų trūksta, bet mergų čia yra?

– Iki valios. Negi pats domiesi? Būtų pats laikas.

– Aš dėlei Jautako. Jei yra mergų, jį prikalbėt nebus sunku. O kas dėlei manęs... – Uvis atsiduso ir patapšnojo draugui per petį. – Turiu ką papasakot. Na, bet einam žirgų pažiūrėti. Man rūpi, kur juos žadi slėpti.

❖

Kai Zervis pamatė Uvio atvestus žirgus, jo ūpas pastebimai pasitaisė. Tai buvo puikūs trieigiai žirgai: plačiom krūtinėm, tvirtom kojom bei žvilgančiu kailiu. Tokie, kokių Austėje ir visoje šiaurės Žiemgaloje jau senokai neliko; nebent panašiais jojo Ordino broliai. Užtruko, kolei Zervis jais atsidžiaugė. Davė jiems po kriaukšlę duonos, pajodino, kad tie priprastų prie jo balso ir kvapo. Po to abu pervedė klampiu taku į nedidelio užpelkėjusio ežerėlio salą Baisenės girios pakraštyje. Žirgai muistėsi ir šnirpštė, tad reikėjo juos stipriai suimti už pavadžių. Buvo nepatenkinti, kad jiems teko kokį šimtą žingsnių klampoti beveik iki papilvės prasmegus tižiu, vandens lelijomis padengtu plotu. Laumžirgiai suposi beveik prieš pat jų akis, nuo lelijų lapų pakilo visas spiečius tamsiai mėlynų tarsi plieninių drugelių, pasiekus salos pakrantę, į balą pliumsėjo daugybė išbaidytų varlių. Bet užtat vieta atrodė tinkama. Uvio patyrusiai akiai buvo akivaizdu, kad šitoje saloje niekas nesilanko.

– Na, bent jau iki šalnų čia jų nei pats Pikolis neras!.. – aiš-

kino Zervis, kai jie atbridę atgalios upelyje skalavo savo kelnes. – Ir ganiavos yra. O teutonai čia nei nosies nekiša, nes bijo pelkių dvasių. Bet užteks apie tuos nelemtus teutonus. Papasakok pagaliau apie save. Iš nukabintos nosies matau, kad pats dar savosios neradai...

Uvis jau buvo pripratęs prie to, jog vedybos su Gundega pakeitė Zervio vertybių skalę. Dabar tie, kurie dar nebuvo radę, kaip jis pabrėždavo, „savosios“, jam atrodė tiesiog pasigailėjimo verti.

– Na, gal nevisai taip... – sumurmėjo Uvis. Jis patiesė išgręžtas kelnes ant žolės, o pats prisėdo.

– Negi?! Tu ką? Vedęs? – išplėtė akis Zervis. – Ir manęs nekvietei?

– Dar ne. Bet gi...

– Išsirinkai! Ot! Pradžia padaryta. Kas ji?

– Tarkim, man padėjo išrinkti. O gal galima sakyti, patarė.

– Šitaip. Tėvai? Na, jei motina Medeina patarė...

– Ji pritarė. O patarė tai Vykintas.

– Vykintas?! Tverės Vykintas?

– Koks kitas bus.

– Aaa... – Zervis sutriko. Vykintas buvo svarbiausias vakarų Žemaitijos karvedys, garsėjantis sėkmingais žygiais į rusinų ir mozūrų žemes, plačių sričių valdovas. Nors Zervis, tapęs tėvonijos paveldėtoju, buvo priimtas į kilmingųjų luomą, tačiau jam tokie asmenys vis tiek atrodė nepasiekiami. Kad jo draugo vedybomis rūpintųsi būtent pats valdovas Vykintas, jam sunkiai tilpo galvon. – Tas Vykintas! Bet kodėl? Aš maniau, kad Vykintas, na... užsiima tik labai jau svarbiais reikalais. Reiškia, norėjau pasakyti...

– Kad mano vedybos ne taip jau svarbios.

– Ne, ne... žinoma, svarbios. Svarbios tau, na ir man, ir kitiems. Bet... Taigi pats supranti...

Uvis palingavo galvą ir tyliai nusijuokė. Ne iš draugo sumišimo, labiau iš savęs. Nors jau buvo spėjęs kiek priprasti, tačiau pagalvojus, susidariusi padėtis vis tiek atrodė savotiška.

– Prisėsk kolei kelnės pradžius.

– Paaiškinsi?

– Pabandysiu. Taigi va, pats kartoji, kad mums verkiant reikia bendrystės. Žiemgaliams, žemaičiams, kuršiams. Prieš teutonus reikia vienytis.

Zervis nekantraudamas klausėsi.

– Tas taip. Be abejo. Bet maniau, kad kalbėsim apie linksmesnius reikalus. Apie tavo vedybas.

– Šiuo atveju tai siejasi.

– Vedybos ir teutonai? Ką blūdiji?

– Siejasi su kuršiais.

Zervis išplėtė akis. Jis įtemptai žvelgė į Uvį, o tas atsiprašydamas šyptelėjo. Tada Zervis pamojo ranka į vakarus. Ten, kur plytėjo kuršių žemė.

– Aaa! – suprato Zervis. – Tavo išrinktoji iš ten? Iš Kuršo? Tai nesmaksok nelyg kelmas, pasakok. Kas ji? Iš kur?

– Lengviau atsakyti į antrą klausimą. Ji iš Kretingos.

– Kretingos?

– Tai keli varstai nuo Palangos. Apie Palangą būsi girdėjęs.

– Kas nebus girdėjęs apie Palangą... – Zervis pakraipė galvą iš nustebimo. Palanga buvo viena iš garsiausių alkaviečių baltų kraštuose, beveik tiek pat garsi, kaip Ramovė Notangoje, Šatrija Žemaitijoje ar Šventaragio slėnis Lietuvoje. – Netoli Palangos. Tai nejaugi prie dievų arčiau taikaisi?

– Ne. Ji ne žynio dukra. Kretingos tėvonijos rikio Sareikos.

– Ot kaip! Na, ir graži, be abejo. Pasakok, stuobry!

– Man sako, kad graži. Devyniolikos metų. Taigi, dar jauna, bet jau ir suaugus.

– Ką? Tu jos net nematei?! – Zervis nesugebėjo nuslėpti savo pasibaisėjimo. Jis prikando lūpą ir priekaištingai pažvelgė į draugą. Nors labai nustebti tarsi nebuvo priežasties. Suderėtos vedybos jauniesiems net nesusitikus nebuvo jau toks retas dalykas. Tačiau tai visiškai nesiderino su jų ankstesniu nusistatymu. Tais atvejais, kai dar jaunuoliai būdami paliesdavo šį klausimą, abu buvo tvirtai nusistatę, kad nuotaką išsirinks patys. Zerviui šitai iš tiesų ir pavyko. – Atsiprašau, prasižiojau ne vietoje. Na mat, atvirai kalbant, nustebau.

– Yra ko nustebti, – sutiko Uvis. – Nustebau ir aš. Turim kiek laiko kolei, tos kelnės išdžius. Papasakosiu.

❖

Visų aplinkybių pasakoti nereikėjo, nes Zervis buvo praleidęs beveik du metus Ventėje ir tenykščias sąlygas gerai žinojo. Ir be kalbų buvo aišku, jog svarbiausioji priežastis buvo ta, kad laikas netausoja nei vieno. Netausoja ir tokių tvirtų vyrų, kaip Ventės rikis Žybartas. Nelengvą gyvenimą balne ir kovose praleido Žybartas, o šią žiemą, jojant apledijusiu taku į Ventės vartus, arklys paslydo. Parpulti neparpuolė, bet šonu atsitrenkė į nevisai pravertus geležimi kaustytus vartus ir stipriai prispaudė Žybarto kairį petį. Nuo šio smūgio atsinaujino kadaise per Polocko puolimą patirta žaizda. Per tą puolimą, nepaisant to, kad jam beveik kiaurai ietimi pervėrė kairį petį, Žybartas nukirto du nespėjusius pasitraukti polockiečius ir tik tada išslydo iš balno. Tuo metu žaizda sugijo, tačiau dabar atsinaujinusi atsisakė gyti. Medeina negailėjo aukų ir pakartotinai kreipėsi į dievus ne tik Ventės aukuro kalne, bet ir Šatrijoje, tačiau paguodos dievai nesuteikė. Gyvenimo gija visiems atmatuota, ir Žybarto artėjo prie galo. Tapo aišku, jog buvo būtina pagaliau spręsti ir taip per ilgai užsitęsusį Ventės tėvonijos perdavimo klausimą.

Daubarui teko tvirtai pareikšti tai, apie ką jis ne kartą buvo prasitaręs; būtent, kad Ventę teks perimti Uviui. Vyresniojo brolio sprendimą Uvis bent iš dalies suprato. Dievai jam paskyrė neeilinę jėgą, su kaupu paskyrė ir drąsos. Žygiuose jis buvo nepamainomas. Tas gyvenimo būdas jam tiko, tad nenorėjo savęs apsunkinti kitom pareigom. Pasisakė Uviui, kad Šatrijos žynys iš ženklų ir paukščio skrydžio išskaitė, jog jam paskirta keliauti į Prūsus. Per skalvius ir bartus atsklinda žinios, kad toliau pietuose Prūsus puola teutonai. Jis įsitikinęs, kad jam lemta su jais kovoti. Atpuola ir jaunesnysis brolis Einius. Jis dabar greičiausiai Gotlande. Pirklystė jam sekasi. Tokia tad padėtis.

Šitai Zervio nenustebino. Jis pritarė, kad taip Ventei geriausia. Neaiškino kodėl, nes gerai žinojo, jog Uvis nemėgsta pagyrų. Pagaliau, jie vienas kitą pakankamai pažinojo, tad to ir nereikėjo. Aiškus tapo ir vedybų būtinumas. Išties tam laikas jau senokai brendo, o dabar, jei Uvis taps Ventės rikiu, tai bus neiš-

vengiama. Betgi... Zervis kiek varžydamasis bandė parinkti žodžius klausimui. Nežiūrint jų artimos draugystės, Uvis kalbėti apie moteris vengė.

– O kokią tu buvai nusižiūrėjęs?

– Nebuvo kada žvalgytis.

– Liaukis! Vis tiek kuri nors bus, na, kritusi į akį.

Uvis lėtai kramtė smilgos kotą, paskui, tarsi bandydamas šalin nublokšti jį apnikusias mintis, sviedė smilgą į šalį.

– Buvo... – pripažino jis. – Bet... – numojo ranka, nes šiuo atveju gestų kalba tiko geriau, negu žodžiai. Mat teko tada keliauti į Černigovą. Prailgo ta kelionė, o kai grįžo, Raminta buvo ištekėjusi už kito. Ir Austėja jai pasirodė esanti palanki. Ji jau laukėsi, panašiai kaip dabar Gundega. Akivaizdžiai ne jam buvo skirta.

– Matyt, kad taip, – sutiko Zervis. – Be abejo, taip. Užtai pagaliau atsirado ir ta skirtoji! Tiesa, stebėtina, jog ji iš Kuršo.

– Jei jau dievai tikrai ją man skyrė, tai Vykintas jų tarpininkas, – šyptelėjo Uvis, bet pamatęs, kad draugas atidžiai jį stebi, surimtėjo. – Vykintas ieško sąjungininkų, – dėstė toliau. – Jaučia pavojų iš Lietuvoje stiprėjančio Mindaugo. Bet pavojai gresia iš visų pusių. Žinoma, mums, šiaurėje gyvenantiems, svarbiausia – Livonijos teutonai. Bet dabar, teutonai, nors gal kiek kitokie, puola Prūsus ir iš pietų. Pats gi kartoji – reikia veikti bendrai. Tai kartoja ir Vykintas. Jis pabuvojo Ventėje beveik visą savaitę, lankė sergantį tėvą, kuris dalyvavo ne viename jo žygyje. Taip jau išpuolė, o gal buvo sutarta, kad tuo metu sergantį tėvą lankė ir abu broliai Bulioniai iš Šiaulių žemės. Daugiausia jie tarėsi dėlei Mindaugo, bet svarstė ir kitus pavojus. Bulionių Vismantas patvirtino žinią, kad Rygon plūsta kryžeiviai. Gandas apie tai buvo jau anksčiau pasiekęs Ventę.

– Plūsta tie bjaurybės, vienas laivas po kito, – sutiko Zervis. – Užtai ir žirgus atvedei. Bet, berods, pradėjai pasakoti apie savo paskirtąją.

– Paskirtąją... – nutęsė Uvis ir nusiskynė kitą smilgą. – Pasirodė, kad jų buvo trys.

Zervis pakėlė antakius. Uvis atlaidžiai nusišypsojo ir truktelėjo pečiais:

– Kad nori viską žinoti, tai ir pasakoju, – pridėjo. – Svarbiausia jau pasakiau. Vykintui reikia sąjungininkų, o man, bent visi taip įsitikinę, reikia žmonos. Pasirodo, čia esama ryšio. Vykintas pasisiūlė būt tarpininku. Jo dukra ištekinta į Kuršą, tad pietiniame Kurše jis seniūnus pažįsta. Žino, kas svarbesnis, kas ne toks svarbus, žino kas kokių dukrų turi. Tai va, jis pradėjo siūlyti tą, kuri man paskirta. Matyt, šitaip veikia dievų nulemti likimai.

Zervio kakta liko suraukta, veido išraiška rodė, jog jis tokiu aiškinimu nebuvo patenkintas.

– Kalbi, tarsi dėlei kokios kumelės derėtumeis. Žmogau, pasakok, kas ji? Ar gero būdo? Be abejo graži...

– Taip jau man tvirtina, – tęsė Uvis. – Iš pradžių sakė, kad abi gražios. Mat tą trečiąją griežtai atmečiau. Pasirodė, ji tik penkiolikos. O paskui pasitarę priėjo išvados, kad Kretingos Sareika turi daugiau įtakos. Va, tada ir nusprendė, kad Sareikaitė gražesnė.

Zervis netverdamas kailyje pašoko.

– Su tavim kalbėt kaip su kokiu... – jam pritrūko žodžių. – Aš bandau klausti rimtai, o tu... Nesakei net koks vardas.

– Karilė. Prisipažinsiu, vardą išgirdęs kiek susimąsčiau. Na, tada pagalvojau, kad gal tai ne taip svarbu, – atsistojo ir Uvis. Kelnės buvo pakankamai pradžiūvusios, kad būtų galima dėvėti. – Jei jau dievai taip paskyrė...

– Dievų nekaltink, jei pats nelyg koks ožys duodiesi genamas gardan! Na, jei tau nesvarbu...

Uvis atsiduso. Vaizduoti lengvabūdišką jam darėsi sunkoka.

– Svarbu. Kur nebus... – tarė jau visai rimtai. – Gal nemoku papasakoti taip, kad atrodytų, jog svarbu. Žinoma, svarbu, kokia žmona man tenka. Bet neturiu teisės pamiršti, jog svarbūs ir kiti dalykai. Pats gerai žinai, kokia grėsmė iš tų ten.

Jis mostelėjo šiaurės pusėn kur, kaip abu žinojo, telkėsi vis didesnė kryžeivių kariuomenė. Tada pasilenkė ir nuo žemės pakėlė sidabru kaustytą diržą su kalavijo makštimi.

Zervis jautėsi sutrikęs. Glumino ne patys žodžiai, kurių priežastį jis suprato, o tai, kad jie užgožė jausmus, apie kuriuos jiedu anksčiau taip karštai ginčydavosi. Tuo tarpu saulė trumpam iš-

lindo iš už debesies ir kalavijo makšties sidabro apkaustų blykstelėjimas jam nejaukiai pabrėžė pareigos ir jausmų priešpriešą.

❖

Didysis „Fratrae Militae Christi“ Ordino magistras Falkvinas nemėgo lankytis Rygoje. Jis daug geriau jautėsi tvirtoje Ordino pilyje Cesyje, tačiau šiais, Mūsų Viešpaties 1236-taisiais metais, Rygos negalėjai išvengti. Šią būtinybę, kaip ir kitus vargus, jis paskyrė atgailai už savo praeities nuodėmes. Nieko nepadarysi, užimant tokias pareigas teko priprasti prie sunkumų. Jis kantriai pergyveno ne vienus šutinančius vasaros karščius, kai sūrus prakaitas žliaugė veidu ir skverbėsi į akis, kai mirkte mirko stori vilnoniai marškiniai, kurių negalėjai nusivilkti, nes jie kartu su grandininiais šarvais saugojo jo nuodėmingą kūną nuo pagonių ginklų smūgių. Ištvėrė stingdančius žiemos šalčius, kai vos jausdavai kalavijo rankeną apglėbusius pirštus, ir grįžęs į vėjo perpučiamą palapinę tiesiog bijojai priliesti šalčiu sustirusius šarvus. Visas tas kančias jis buvo pasiruošęs aukoti didesnei Visagalio Dievo garbei ir „Fratres Militia Christi“ Ordino galiai. Tačiau kartais jį vis tiek apnikdavo nuodėmingos mintys, kad ir pačiam Dievo Sūnui neteko patirti vieno iš sunkiausių išbandymų. Tiesa, Kristų persekiojo fariziejai ir išdavė apaštalas Judas, tačiau jam neteko turėti reikalų su kryžeivių vadais. Dievui garbė, kad šie plaukė per pavojingą jūrą į Livoniją, tačiau, jei jau Visagalis jiems įkvėpė pasiaukojimo dvasios, kodėl negalėjo įkvėpti nors trupučio proto? Kodėl negalėjo jiems suteikti nors nedidelio saikelio kuklumo? Ir kodėl jam pačiam negalėjo atseikėti daugiau kantrybės?

Nes kantrybės labai reikėjo. Didysis magistras nuleido akis, tarsi įdėmiai klausytųsi.

– Didžiai gerbiamas hercoge, – pradėjo jis giliai atsikvėpęs. – Mes tikrai gerbiame Jūsų didelę karinę patirtį Liuneburge, Pareinio kraštuose ir Vestfalijoje. Didžiuojamės, kad teikiatės šia patirtimi su mumis pasidalinti, tačiau tikėkit – ruduo ne tas metas su kariuomene brautis į Lietuvą, tuo labiau į Žemaitiją.

– Magistre, kokios kalbos gali būt apie rudenį? – stebėtinai

sodriu balsu atkirto Liuneburgo hercogas Danenbergas. Jis buvo neaukštas, anksti nutukęs, bet, nežiūrint to, išskirtinai tvirtai atrodantis vyras. Jo apvaloko, savimi pasitikinčio veido išraiška nedviprasmiškai rodė, jog jis žino, kad Falkvinas kilęs iš smulkiųjų bajorų šeimos, kurios nariai šiaip neturėtų jokios galimybės bendrauti su tokios aukštos kilmės asmenybe, kaip jis pats.

– Mano vyrai jau dvi savaitės kaip ilsisi. Mes, jei taip drąsu prasitarti, išbandėme Rygos moteriškąją giminę ir, atvirai kalbant, prastoką Rygos vyną. Mums reikia nusipelnyti Jo Šventenybės paskirtą nuodėmių atleidimą. Norim pradėti kuo greičiau.

– Be abejo jūs, gerbiamas hercoge, atkreipėte dėmesį, kad bulėje minimas vienų metų tarnybos laikotarpis už visuotiną nuodėmių atleidimą...

Hercogas Danenbergas nekantriai numojo ranka. Jis pats nesivargino išmokti skaityti, tačiau popiežiaus bulę jam buvo perskaitęs jo asmeninis raštininkas, tad sąlygas žinojo.

– Bet, gerbiamasis, ne laikas svarbu, o veiksmai! – neatlyžo jis. – Mes trokštame iššygiuoti prieš pagonis kuo greičiau.

– Pagirtina, tačiau tam reikia parinkti tinkamą metų laiką.

– Magistre, Liuneburge mes įsitikinę, jog kovai už tikėjimą tinka bet koks metų laikas! – Danenbergas karingai pakėlė smakrą. Falkvinas jau iš kitų atvažiavusiųjų žinojo, kad Liuneburge jis buvo žinomas kaip peštukas ir gašlūnas, palikęs visą tuntą neteisėtų vaikų. Nekantravo, matyt, dėlei to, kad susipažinus su Rygos ribotom galimybėm geidė kuo greičiau grįžti namo, idant galėtų pakartoti nuodėmes, dėlei kurių atleidimo plaukė į Livoniją.

– Hercoge..., – pradėjo didysis magistras, šį kartą praleisdamas kolei kas kartotą „gerbiamas“. – Gal Liuneburge tinka bet koks metų laikas, tačiau čia, Livonijos tyrlaukiuose, patartina palaukti šalnų.

– Šalnų? Nejaugi sakėte šalnų? – išplėtė akis Danenbergas. Jo platus veidas pastebimai paraudo. – Jokiu būdu negalime laukti taip ilgai! Kodėl šalnų?

– Užtai, kad čia pelkės, hercoge. Pelkės ir upeliai, ir upės. Kelių kaip ir nėra. Patižę miškai. Su arkliais ir vežimais nepajudėsime.

– Niekis... Mano vyrai ne tokias kliūtis įveikia.

– Už tų pelkių pasislėpę pagonys.

– Magistre! Nejaugi baiminatės tų laukinių? Nekrikštų? Kai mūsų rankose kalavijas ir Visagalio parama? Mes, liuneburgiečiai, kitokio plauko!

Falkvino kantrybės ištekliai seko.

– Pagaliau, jūs esate ne vieninteliai, hercoge. Mes laukiame atplaukiant kitų, mes buriame vietines kariuomenes. Mes tariamės su Pskovo ir Naugardo rusais. Jie irgi prisidės. Bet tam reikia laiko.

– Su skizmatikais?! – Danenbergas susiraukė. – Reikėtų žygiuoti prieš juos, o ne su jais! Ko dar laukiate?

– Jo prakilnybės Braunšveigo markgrafo Haseldorfo su kariuomene. Bremeno miesto pulko.

– Aa! Atvyks ir Braunšveigo šventeiva? – ši žinia sugebėjo pataisyti Danenbergo ūpą. – Tie Bremeno driskiai nebent trukdys, bet Braunšveigas!.. Sutiksiu, kad jų palaukti verta. Pats Haseldorfas tai vos pakenčiamas. Kai tik susitinki, arba pats žegnojasi, arba nori, kad kiti žegnotųsi. Bet raitija jo gera. Kada jų laukiate?

– Po kokių trijų savaičių.

– Ilgas laikas. Oi, koks ilgas! Na, ką gi, teks kentėti už nuodėmes, o pas jus ir nusidėt padoriai nėr kur... – Danenbergas išdidžiai apsižvalgė. Nors jis buvo puse galvos žemesnis už dabar stipriai dantis sukandusį didijį magistrą, vis tiek sugebėjo į pastarąjį pažvelgti tarsi iš aukšto. – Norėjau tik pabrėžti, magistre, kad ilgiau laukti tikrai nežadame.

Jis apsisuko ir tašytų akmenų grindimis iškaukšėjo iš menės. Einant pro duris, į staktą atsitrenkė jo ūgiui per ilgo perlais dabinto kardo makštis.

❖

Uvis šikšniniu dirželiu pririšo savo diržą su kardo makštim už balno. Buvo metas grįžti į Austę ir, nesitikint pavojaus, šitaip joti patogiau.

– Žinok, Tverės kunigas Vykintas galvoja panašiai kaip tu, – tarė jis, patikrinęs dirželių suveržimą. – Jis įsitikinęs, kad per pastaruosius metus Ordinas visgi šio to pramoko. Mano, kad greičiausiai mūsų nepuls, o patrauks į šiaurę arba puls rusinus. Jei jau pultų mūsų pusėn, tai tik po šalnų.

– Išeina, kad tau laiko per akis nuvykti į tą... Kaip ten?

– Kretingą. Pas Sareiką.

– Pas Sareikytę! – pataisė Zervis. – Nepamiršk svarbiausio. Smagu, kad sutariam su Vykintu. Bet kaip galvoji tu?

– Man neramu. Ne man vienam. Ir Balioniai susirūpinę. Ypač Vismantas. Atrodo, kad šį sykį daug to brudo suplaukė į Rygą.

– Ir dar tebeplaukia, – Zervis atsisuko į už švendrių juostos dunksančią salą, nes ten pasigirdo šakų traškėjimas. Matyt, pervaryti arkliai brovėsi pro krūmus. – Ganiavos ten jiems užteks. Bent iki šalnų. O tada parūpinsiu avižų.

– Ot, kad būtų iki šalnų! Nejauku išvykti iš Ventės, kai nežinia, kada ir kurlink tie šunsnukiai pasuks. Ypač, kad pas Sareiką turiu keliauti su gera palyda. Reikia parodyti, kam atiduoda dukrą. O tuo tarpu Ventėje vyrų liks mažiau. Tai va, jei tik ką tikslesnio sužinosi iš Rygos...

– Tuojau. Pasiunčiu Jautoką tučtuojau! – užtikrino Zervis. – Turiu pažįstamų ir prie Dauguvos, ir Rygoje. Jei kas, sužinosim.

Uvis pritariančiai pakinkavo galva, bet vistiek atrodė stipriai susirūpinęs.

– Gali būt, kad jie prieš iškeliaudami iš Rygos pradės pas jus burti vyrus. Tai būtų pirmas ženklas. Kaip greitai jus pasiekia žinios iš Rygos?

– Priklauso. Jei joji nesidairydamas, tai, kaip pats žinai, apie pusantros dienos. Bet kariuomenei truks daug ilgiau. Jei kartais nelauktų kol pašals, būtų trys ar ir visos keturios, o po to iki Žemaitijos dar bent dvi. Bus laiko pranešti.

– Viliuosi... – numykė Uvis. Panašios nuomonės buvo ir Vykintas. Gal ir taip. Gal iš tiesų, kaip spėliojo Vykintas, pasinaudodami Dauguva jie puls rusus. Tačiau nerimo kirminas jį vistiek graužė.

– Tu nedvejok, ir keliauk į tą Kredingą.

– Kretingą! – pataisė Uvis.

– Tebūnie. Prisipažinsiu, man prakeiktai smalsu sužinoti kokia ta tavo pažadėtoji. Jau vien dėlei to prižiūrėsiu tuos žirgus taip, kad jei kas, jie vėju atlėks.

– Sakai, smalsu? Na, man tarsi... – Uvis atsiduso, prieš šokdamas į balną atsirėmė į žirgo šoną ir prisimerkė. Kasdieną jis bandė įsivaizduoti, kaip galėtų atrodyti ta likimo išrinktoji. Kai anksčiau apie ją pagalvodavo, jam prašmežėdavo Ramintos veidas, bet dabar jo vaizduotėje ji atrodė kažkuo panašesnė į Gundegą. – Ką bekalbėt... Man irgi baisiai jau norėtųs sužinoti...

❖

Ordino raštininkas nuleido akis prie savo pergamento, tada, paėmęs žąsies plunksną patikrino jos smaigalį. Jis pakankamai ilgai tarnavo Falkvinui, kad žinotų, jog kai magistras supykdavo, jam užeidavo noras diktuoti laiškus. Tai jam buvo tarsi savotiškas atsipalaidavimas. Taip buvo ir šį kartą, nors palaukti teko ilgokai. Falkvinas priėjęs prie lango, nervingai pirštais barbeno į palangę.

– Visokių išbandymų siunti man, Viešpatie,– sumurmėjo jis ir pastebėjęs, jog balsą išgirdęs raštininkas pakėlė plunksną, numojo ranka.

– Nekreipk dėmesio. Iš tiesų, Viešpačiui privalome būti dėkingi.

– Taip, broli magistre... – sutiko raštininkas. Daugiau žodžių iš jo viršininkas nesitikėjo; jų iš tiesų ir nereikėjo. Nežiūrint iškilusių sunkumų, reikėjo dėkoti, kad Jo Šventenybės Popiežiaus Grigalijaus paskelbta bulė pradėjo brandinti vaisius. Jau atplaukė kryžeiviai iš Liubeko, svarbiausias kolei kas įnašas buvo Liuneburgo hercogo Danenbergo beveik trys šimtai gerai ginkluotų vyrų, laukiama dar Braunšveigo markgrafo Haseldor-

fo, galima tikėtis, jog prisidės Bremenas, nors po vyskupo Alberto mirties pagalba iš ten ir sumažėjo. Popiežiaus paskelbtasis nuodėmių atleidimas bei benediktinų karšti pamokslai paveiks ir kitus. Kovotojų šį kartą bus gerokai daugiau ir bus galima ryžtis didesniam žygiui.

– Broli Rapolai, be abejo turi nuorašus laiškų, kuriuos siuntėme Naugardui ir Pskovui, – prabilo, jau ramesniu balsu, magistras.

Raštininkas pritariančiai linktelėjo ir jau stojosi jų ieškoti, bet Falkvinas pamojo jam sėstis.

– Atsimenu ir taip, kas ten rašyta. Bet tau jų reikės dėlei tų visų titulų ir sveikinimų formų. Tų tai aš neperprantu. Taigi, manau, kad dabar iškilo proga juos tinkamai paspausti. Tegul apsisprendžia pagaliau vienaip ar kitaip. Kaip galvoji?

Nors Falkvinas buvo pratęs sprendimus daryti pats, tačiau patarimo pasiklausdavo ir jį vertindavo. Brolis Rapolas šiuo atveju patarti sugebėjo, nes tris metus praleido naugardiečių nelaisvėje. Ten gerai išmoko rusiškai ir neblogai perprato jų gyvenseną.

– Laikas tinkamas, – pritarė raštininkas. – Mat, šį kartą galime apsieiti be jų. Reikia tai pabrėžti. Kol jie įsitikinę, kad yra svarbūs, nuolaidų reikalavimams nebus galo.

– Pulti Kuršą tikrai galime ir be jų. Bet įvelti juos į bendrą karą su Lietuva būtų gerai. Jau seniai bandom.

– Bandom, – sutiko raštininkas. Būtų galėjęs pridėti, jog kolei kas nesėkmingai, bet šitai didysis magistras pats žinojo*. Falkvinas susimąstęs tylėjo, tad brolis Rapolas jautėsi galįs papildyti savo patarimus. – Vertėtų surašyti laiškus taip, kad nebūtų aišku ką pulsime. Atseit, bendrai „pagonis". Gal kuršius, gal igaunius. Lietuvių ir žemaičių minėti neverta. Jie jų prisibijo.

– Matau, kad pats numanai. Tai surašyk. Patikrinsiu, o tada jau parinksi gerą pergamentą ir perrašysi. Ir surask visus antspaudus, kokius tik turime. Kiek suprantu, jie antspaudus mėgsta.

– Mėgsta... – Brolis Rapolas atsistojo ieškoti anksčiau iš-

* Apie Kalavijuočių Ordino pastangas sudaryti sąjungą prieš lietuvius skaitykite „Polocko rankoje" ir „Šarvai Naugardo Kunigaikščiui"

siųstųjų laiškų nuorašų. – Ypač jei jie raudono vaško. Juo daugiau antspaudų, tuo rusėnams geriau.

❖

Pskovo Kniazius Viečeslavas Borisovičius stipriai suraukė savo vešlius antakius ir, atvyniojęs stangriai susuktą pergamentą, dar kartą lėtai perskaitė įgudusio raštininko tiksliai išvingiuotus žodžius. Iš tiesų, jis pats kur kas mieliau būtų pasikliovęs raštininku, tačiau po to, kai susekė, kad jau keturis metus jam tarnavęs raštininkas buvo papirktas Didžiojo Naugardo kniaziaus Jaroslavo, raštininkais nepasitikėjo. Laimei, jaunas būdamas pramoko skaityti. Ne per savo uolumą. Tai buvo laikotarpis, kai jo tėvą Borisą su šeima išginė iš Pskovo ir jiems teko glaustis šv. Piatnicos vienuolyne. Tada, labiau dėlei neturėjimo ką veikti negu iš palinkimo į mokslus, iš vienuolių pramoko skaityti. Dabar praverstų jei būtų išmokęs ir rašyti. Tiesa, negarbė kniaziui pačiam rašyti laiškus, tačiau šiuo atveju būtų pasiruošęs tos garbės nepaisyti. Ypač, kad nebuvo reikalo apsiskelbti, kad laiškus pats rašai. Bet kokia nauda būtų!.. Parašai, ir niekas kitas, tik tu pats težinai kas parašyta. Jokiais paperkamais pašaliniais nereikia pasikliauti.

Nes pasitikėti tai tiesiog nieku dabar nebegali. Ypač po to, kai į Didžiojo Naugardo sostą sugrįžo tas garbėtroška Jaroslavas. Žinia, Naugarde ne taip lengva įsitvirtinti. Reikia sutarti ir su miesto vieče*, sugyventi su arkivyskupu. Užtai Jaroslavas nerimsta. Pakankamai aišku, kad jam labai magėtų įtaisyti kurį savo sūnų Pskove. Gerai, kad kolei kas tie dar jaunoki, o svarbiausia, kad jis, Viečeslavas Borisovičius, ne iš kelmo spirtas. Jaroslavas gali pūstis, kad jis vieną ar kitą mūšį laimėjęs. Na, pasitaikė. Ką čia padarysi. Tačiau gudrumu ne jam su Boriso sūnumi rungtis! Raštininkui net padų per daug spirginti neprisiėjo ir tik vieną ausį tenupjovė, o tas taip ir išpliurpė viską. Nepakorė jo iš karto, nes norėjo dar įsitikinti ar Jaroslavui būtų galima nusiųsti netikrą žinią ir už ją dar gauti pinigų. Pasisekė...

* Vieče – miesto taryba

Šis prisiminimas pataisė Viečeslavui Borisovičiui ūpą. Garbė šventiesiems Kirilui ir Metodijui! Jo taip lengvai neapgausi. Štai kad ir šitas laiškas iš tų „Fratrae Militae" teutonų. Raštininką jie turi gerą. To tai Viečeslavas galėjo ir pavydėti. Jis vėl atvyniojo pergamentą ir pirštu suskaičiavo antspaudus. Net penki! Irgi pikta, nes jis pats tegalėtų prikabinti du. Taigi, jei surastų patikimą raštininką. Tačiau ar verta jiems atsakyti iš viso? Kasmet kažkuo panašius laiškus rašo. Apie pagonių pavojų, apie tai, kad reikia veikti išvien, taip toliau ir panašiai... Rupūžės klaidatikiai! O patys, kai tik mažiausia proga pasitaiko, braunasi į Pskovo žemes. Kiek kartų dėlei Jurevo kovota! O dabar, mat, jau suplaukusi didžiausia kariuomenė Rygon ir dar daugiau atplauks. Auksinė proga prisidėti ir Pskovui ir Naugardui... Veikti išvien... Bet kovoti prieš ką?

Viečeslavas vėl suraukė antakius ir susimąstė. Jei jau rašo, kad stipri kariuomenė renkasi, greičiausiai taip ir yra. Didesnės kariuomenės nepaslėpsi, ir Ordinas nenori apsiskelbti melagiais. Galima tad manyti, jog tai teisybė, tačiau šitaip manant tampa dar akivaizdžiau, kad laiške vengiama įvardinti prieš ką jie žada kariauti. Sakyti, kad prieš „pagonis" nepakanka. Tik teutonas gali pagalvoti, jog šitaip ims ir apmaus dorą rusą. Kadangi nepasakyta, tai tam turi būti ir priežastis. Greičiausiai, žada kariauti prieš stiprų priešininką. Prieš lietuvius, o gal žemaičius. Ne, nėra durnių! Geriausia jiems neatsakyti iš viso, tada kurį laiką lauks ir nieko nedarys. Nors...

Viečeslavas Borisovičius susimąstė.

O visgi, gal verčiau atsidėjus pasvarstyti kaip iš to išspausti naudos? Tokios, kad galėtumei papešioti to garbėtroškos Jaroslavo barzdą. Pavyzdžiui, imt ir pasiųst karių tiems teutonams. Bent laikinai turėsi sąjungininkų, o vyrus parinkti tokius, kuriuos Jaroslavas jau papirkęs arba kuriuos papirkt galėtų. Pirmoje vietoje, žinoma, Jastrembą Fiodorovičių. Tą niekšą būtų seniai nudaigojęs, bet jis visgi senos giminės, netrūksta jam sąjungininkų, tad neišvengiamai kiltų įtarimai. Jaroslavas susigaudytų tuoj pat.

Taip! Fiodorovičių! Kad toks kilmingas, kaip sykis tinka į vadus... Ar galima šitai dar kaip nors pagerinti? Kniazius Vie-

česlavas Borisovičius ir vėl suraukė kaktą ir žybtelėjusi mintis jį taip sužavėjo, kad nesusilaikė nesukikenęs.

Žinoma! Reikia Jaroslavo paprašyti, kad būktai paramai iš savo družinos* atsiųstų karių būrį. Tas sukčius, be abejo, jau seniai svajoja, kad būtų gerai turėti savų žmonių Pskove. Savas vis geriau negu papirktas. O jei jau atsiųstų, juos irgi prijungs prie Fiodorovičiaus pulko. O po to juos su vyskupo Trifono palaiminimais iškilmingai išlydės į Rygą.

Viečeslavas Borisovičius nusišypsojo pagalvojęs kokią jaudinančią, daug laimėjimų linkinčią kalbą jis ta proga pasakys.

* Družina – kniaziaus apsaugos būrys

2
Vasara, 1236-tieji metai.

Rygoje ši vasara buvo ypatinga ne tiek lietingu oru, kurio ir kitais metais netrūkdavo, kiek iki šiolei neregėtu kryžeivių antplūdžiu. Jau ir per pirmąsias vasaros savaites jie rygiečiams sudarė daug nepatogumų, tačiau dar buvo galima kentėti. Dauguma visgi atsivežė šiek tiek pinigų, buvo jų tarpe keletas ir pakankamai pasiturinčių. Jei užmokama, galima susitaikyti ir su padidėjusia spūstimi bei triukšmu, net ir su beveik kas dieną uosto prieigų karčiamose vykstančiom muštynėm. Teko stropiau saugoti dukras, o kai vienas po kito atplaukė dar keli kariauti pasiryžusių prigrūsti laivai, reikėjo saugoti visas Rygos gyventojas, dėvinčias sijonus. Pavydesnieji, ypač tie, kurie turėjo jaunas žmonas, išmoko stropiai rakinti savo buveines ir raktus nešiojo prie juosmens, šalia dabar būtino durklo. Pakilo piktų šunų kainos, užeigose trūko vietos, o aludariai nespėjo gaminti alaus tad pradėjo jį skiesti Dauguvos vandeniu. Vasarai besitęsiant, atvykusiųjų ištekliai seko. Neturtingesniems jų visai pritrūko, tad kas turėjo geresnį apsiaustą, kas tuo metu Bremene ar Liubeke pirktą madingą kepurę, juos išpardavinėjo tai už visai prieinamą kainą.

Dabar beveik be perstojo Rygoje priverstam laikytis didžiajam magistrui Falkvinui teko susitaikyti su aplinkybe, jog tokie garsiagerkliai kryžeiviai kaip hercogas Danenbergas nebūtinai iš blogiausiųjų. Tokie patriukšmauja, tulžį išlieja, po to juos galima pakreipti pageidaujama linkme. Kur kas sunkiau su žmonėmis, kurie čia atvyksta tikro pasišventimo vedini. Skaudu tai pripažinti, tačiau, pasirodo, pasišventimas gali padaryti žmogų visiškai nesukalbamu. Būtent toks pasirodė esąs prieš kelias savaites iš Braunšveigo žemės su dideliu būriu rinktinių riterių ir jų palydovais atvykęs markgrafas Haseldorfas. Markgrafo atvykimas sutapo su žiniomis iš Igaunijos žemės, kad ten vienoje apylinkėje atsisakė dešimtinę mokėti tik prieš tris metus nukariauti vietiniai estai. Negana to, jie nužudė kelis mokesčius renkančius pareigūnus. Magistras tuoj sumetė, jog ta proga bus galima surengti baudžiamąjį žygį. Nauda gautųsi keleriopa: bus galima išvesti Rygos miestui įgrisusius kryžeivius, su jų pagalba rimtai įbauginti sukilusius estus ir tuo pat prastumti pakankamai laiko iki šalnų, kurios nutiestų kelią per pelkes į Žemaitiją. Danenbergas, kiek

papurkštavęs, gal būtų su šiuo pasiūlymu sutikęs, tačiau pamaldusis Braunšveigo Haseldorfas atsisakė tvirtai ir kategoriškai.

– Bet atsakykit man. Kiek žinau, tie Igaunijos gyventojai jau krikštyti? – tarsi kalbėtų su kokiu pavaldiniu paklausė markgrafas Haseldorfas

– Buvo krikštyti, – sutiko Falkvinas prislopintu balsu. Kaip visuomet, jis varžėsi prieš tokį aukštosios aristokratijos atstovą kaip Haseldorfas. – Bet jie atsisako mokėti dešimtinę. Atkrito atgal prie savo prietarų.

– Bet jau kartą krikštyti. Jiems kelias į dangų nutiestas. Reiškia, jie paprasti maištininkai. Pakart juos reikia. Tačiau tai ne mūsų vertas uždavinys. Ne tam plaukėme per jūrą, kad užsiimtume maištininkų gaudynėm. Atvykome skelbti Kristaus žodį ir kovoti prieš tuos, kurie tam priešiški. Prieš pagonis. Ar ne taip, gerbiamas hercoge?

Buvo kreiptasi į Danenbergą, kuris tuoj tvirtai pareiškė, jog tikrai taip. Nors Haseldorfas į juos betarpiškai nesikreipė, skubėjo pritarti ir Liubeko bei Bremeno būrių kapitonai. Vienas jų, Šverinas iš Liubeko, buvo nekilmingas miestietis, kitas, kaip ir pats Falkvinas, kilęs iš neturtingo pareinio riterio šeimos.

Falkvinas dar bandė atplaukusių kryžeivių vadus įtikinti, jog tai daug pastangų nereikalaujantis žygis, kuris visiškai nereiškia, kad nebus kariaujama prieš pagonis, bet šituo pasiekė atvirkščią tikslą. Haseldorfas, hercogo Danenbergo paremiamas, tada pareiškė, jog nėra ko atidėlioti žygio prieš pagonis. Pradėti jį reikia kuo greičiau. Apie pelkes, apie sunkumus, kurie jų laukia jei brausis pro pažliugusį kraštą, ir kad patartina palaukti šalnų, Falkvinas jau buvo ne sykį kalbėjęs. Tai susilaukė tik vos slepiamos pašaipos, tad reikėjo griebtis ko kito.

– Mums būtina palaukti, kol atvyks Pskovo ir Didžiojo Naugardo siunčiami daliniai, – tarė jis. – Negalime praleisti progos įvelti juos į kovas su pagonimis.

– Skizmatikų? – Haseldorfas susiraukė. – Ar tai ne Ordinas rašė, kad Livonijai reikia pagalbos nuo skizmatikų antpuolių, nes jie uždarinėja mūsų bažnyčias? Persekioja tikinčiuosius?

– Tas taip. Taip buvo... – atsiduso Falkvinas. Jis ir šia tema būtų daug mieliau kalbėjęs su tokiu kaip Danebergas. Jį, ir ypač

Šveriną, nesunkiai įtikintum, jog verta pasinaudoti proga ir sukiršinti vieną priešą su kitu. Tai visada praverčia. Su Haseldorfu reikėjo naudoti kitus argumentus.

– Mes su skizmatikais dabar turime sudarę paliaubas, – atsainiai aiškino jis. – Jo Šventenybės Popiežiaus Grigalijaus legato patvirtintas paliaubas.

– Jo prakilnybės Vilhelmo? Modenos vyskupo?

– Taip! Ir būtina tuos Jo Šventenybės patvirtintus žodžius paversti kūnu. Tiesa, jie skizmatikai, bet visgi krikščionys. Be to, yra galimybių, kad tuo mes sustiprinsime Tikrosios Bažnyčios įtaką Pskove.

– Aa... Jei taip... – Haseldorfui akivaizdžiai buvo sunku prieštarauti sandėriui, kuriam pritarė popiežiaus legatas. – Tai, sakėt, laukiat dalinių iš ten? Kada?

Falkvinas atsiduso. Trumpam dar pagalvojo, kad gal verta bandyti aiškinti apie kniazių nesantaiką, apie būtiną viečės pritarimą ir eilę kitų keblumų, kurie neišvengiamai iškildavo, kai turėjai bet kokių reikalų su rusais, tačiau, pažvelgęs į markgrafo Haseldorfo išdidų veidą, tuoj nusprendė, jog tai beviltiška.

– Su Dievo pagalba, jie turėtų atvykti netrukus, – teištarė jis.

– Ką reiškia „netrukus“?

– Na, gal trys savaitės, gal keturios...

– O gal ir penkios?

Falkvinas skėstelėjo rankomis.

– Ne daugiau kaip penkios.

Haseldorfas stovėjo sukandęs dantis ir girdimai šnirpštė per nosį. Net ir Danenbergas nesišoko putotis. Visi laukė, ką jis pasakys.

– Visgi, Jo Šventenybė Grigalijus devintasis... – prakošė pro dantis markgrafas ir, nieko daugiau nesakęs, apsisuko ir išėjo iš menės.

❖

Ventės krašte lietaus tais metais netrūko. Ne taip daug jo buvo, kaip prieš vienuolika metų, kai beveik be perstojo lijo, šienas supuvo laukuose, o sugulę dar nenukirsti rugiai pradėjo

dygti. Tais metais nuo bado gelbėjo Daubaro iš Mozūrijos rogėmis atvežti rugiai. Šie metai dar taip blogai neatrodė. Pasisekė suvežti šieną, o kadangi drėgmės buvo su kaupu neblogai užaugo ir atolas. Pakenčiamai atrodė žiemkenčiai, bet bus vargo kolei suveš į daržines.

– Et, Šiaulių žemėje ne geriau! – tikino Vismantas, išklausęs Uvio ir Žybarto dejones ta tema. – Lyja ir lyja. Bet užtat, Žybartai, pats ant kojų, ir tvirtai atrodai. Matai, perdavei naštą sūnui ir sveikt pradėjai.

Išties, nuo vasaros pradžios, nežiūrint lietingo oro, Žybartas pradėjo jaustis kur kas geriau. Petyje atsivėrusi žaizda nustojo pūliavusi ir jis jau kas dieną vaikščiodavo po pilį ir pats prižiūrėjo savo žirgus.

– Reikia vestuves atšokt! Norint, dar reikės tam kiek sutvirtėti.

Vismantas buvo jaunesnysis iš Bulionių brolių, stambus, nerangiai atrodantis vyras, kuris rūpinosi Šiaulių žemės reikalais. Jo vyresnis brolis Sprudeikis labiau linko atsidėti medžioklėms bei žygiams į Mozūrus, ir ūkiniai reikalai nelabai jį domino. Vismanto apsilankymai jau tapo kaip ir įprasti. Štai ir dabar jis pasidomėjo derliumi, Žybarto sveikata, pasiteiravo ar juos čia pasiekia kokios žinios iš Žiemgalos ir paklausė kada Uvis žada iškeliauti į Kretingą. Jei neužilgo, jis galėtų net pasiūlyti keletą vyrų palydai.

Iš Žiemgalos negirdėti dar nieko, patvirtino Uvis, o dėlei kelionės į Kretingą, tai negali ruoštis nepasibaigus rugiapjūtei. Šiais metais visų vyrų čia reikės, o ir būsimam uošviui Sareikai tai, be abejo, užimtas metas.

Vismantas pakraipė galvą.

– Toks jaunas ir toks kantrus, – nusistebėjo jis. – Kad man taip aštuoniolikmetę, kažin ar laukčiau rugiapjūtės galo.

– Kad ji devyniolikos, – pataisė Uvis. – Kas tiesa, noriu nuvykt į tą Kretingos žemę, bet baugu palikti Ventę, nežinant kas ten Rygoje klostosi. Kaip jūs, patyrę rikiai, manote?

Vismantas pažvelgė į Žybartą. Jis visada atižvelgdavo į amžiaus teikiamą pirmenybę.

– Sakau sūnui, kad jei jų išties susirinko tiek daug kaip gan-

das sklando, tai arba žygiuos prieš rusinus, arba prieš mus, – pagalvojęs samprotavo senasis rikis.

– Kalba patirtis, – pritarė Vismantas. – Galvoju panašiai, bet štai Vykintui dar vis atrodo, jog Mindaugas didesnis pavojus.

– Gal iki šalnų taip ir yr, – pateisino karo vadą Žybartas. Jis pats buvo prisidėjęs prie Vykinto išrinkimo ir nemėgo, kad kas juo abejotų. – Negi Ordinas iššygiuotų prieš šalnas? O Dauguva iki Polocko tai galima bet kokiu metu nusigauti.

– Ot, ot... Kad tik jie plauktų į tą Polocką... – nutęsė Vismantas. – Tai mūs jaunikis galėtų nesirūpindamas pas būsimąją keliauti.

– Tikiuosi, kad gausim žinią, kai jie pajudės iš Rygos. – Uvis buvo besakąs daugiau, bet atsispyrė pagundai pasigirti, kad jis pačiam Livonijos paribyje paliko žirgų tokiam tikslui. Zerviui bus saugiau, jei niekas apie tai nežinos. – Bet reikia pasiruošti, kad tą žinią galėtumėm greitai paskleisti.

– Teisingai! Labai teisingai! – Vismantas pritildė balsą, tarsi baimintųsi, kad koks pašalinis neišgirstų. – Nenoriu gąsdinti žmonių, bet pasiruošti būtina. Atvirai kalbant, užtai ir klampoju per tokius orus ne tik po Šiaulių žemę, bet ir palei Ventę. Patikrint ar pavojaus skelbimui pasiruošta.

– Pas mus tai ir dešimčiai ugnių jau prikrauta atsargų, – užtikrino Žybartas. – Bet girtis negaliu. Tai sūnaus darbas.

– Mačiau, mačiau... – Vismantas kreivai šyptelėjo tarsi jam derėtų atsiprašyti. – Pasidomėjau dar prieš pasveikindamas namų dievus ir šeimininkus. Ot, kad kiti taip pasiruoštų, tai vos kokią žinutę sulaukę susodinsim ant žirgų visą Žemaitiją.

❖

Austėje Zervis nerimavo taip, kad vos tvėrė savo kailyje. Šiaip, ypač vasaros darbymečio laiku, jis buvo pratęs dirbti visus žemės ūkio darbus, tačiau Gundega nedviprasmiškai pareiškė, jog dabar, kai jie turi svečią iš Žemaitijos, jam elgtis kaip paprastam bernui nedera. Nepadėjo ir tai, jog Zervis pastebėjo, kad Jautakas, nors irgi kilmingas, nesidrovi dirbti našlės Agluonos sklype.

– Tai visai kas kita! – neatlyžo Gundega, – Agluona našlė,

be to – jauna. Jautakas jai padeda dirbti už gražias akis, ir nevaizduok, kad nepastebėjai, jog Agluonos akys gražios! Ir ne tik akys.

Zervis jautėsi suglumęs ir net kiek įžeistas. Nors prispirtas prie sienos jis būtų sutikęs, kad našlė Agluona „visai nieko", bet tai būtų buvęs tik dalykiškas apibūdinimas, nes po vedybų su Gundega jis į jokias kitas moteris nesidairė. Kad žygūnas iš Žemaitijos elgėsi kitaip, buvo jo reikalas. Jautakas jaunas vyras, ir kaip išsišnekėjus paaiškėjo, nevedęs. Tai ko jam nesidairyti? O jei pasidairius atsiranda proga kokios gražios našlės laukuose pasimankštinti, tai tuo geriau. Zervis buvo pripratęs prie darbo ir jam nepakako vien tik nurodinėti bei prižiūrėti kaip kiti dirba. Tiesiog delnai niežėjo, ir jis nenustygo vietoje. Tiesa, kas antra diena, pasikeisdamas su Jautaku, jis nueidavo iki Baisenės girios pakraštyje esančios salos ir ten prajodinėdavo žirgus. Žirgams būtinai reikėjo mankštos, nes jie privalėjo išlaikyti ištvermę tai svarbiai dienai kai ateis žinia iš Rygos. Jų laukė alinanti kelionė. Tačiau kada tai bus?

Laukimas Zervį vargino ir kėlė įtampą. Stengėsi gaudyti kiekvieną žinią iš Rygos, klausinėjo prakeliaujančių, du kartus buvo nusidanginęs iki pat Dauguvos ir ten kamantinėjęs upeivius. Tačiau nieko apčiuopiamai tikresnio nesisekė sužinoti. Vis tos pačios žinios, kad kryžeivių daug, kad jų dar vis atplaukia, kad netrūksta kivirčų tarp Rygos miestiečių ir atplaukusiųjų. Prisiklausė kalbų apie muštynes, suvedžiotas dukras, pabėgusias žmonas, plačiai paplitusias vagystes ir šiaip visokiausius apkalbom tinkamus pasakojimus. Tačiau į svarbiausią klausimą – kada ir kurlink žada išjudėti ta Rygai įkyrėjusi kariuomenė, nesisekė gauti jokio patikimesnio atsakymo. Iš tiesų, buvo dar blogiau, nes kai trūko tikrų žinių, šią tuštumą užpildė gandai, o kai šie kartojosi, darėsi vis sunkiau atskirti kas patikima ir kas ne. Po kelintos prastai miegotos nakties pati Gundega jam pasiūlė, kad gal visgi vertėtų pačiam nuvykti į Rygą. Zervis apie tai pagalvodavo beveik kasdien, tačiau nesiryžo tokiu metu palikti žmoną.

– Mums čia nieko neatsitiks! – užtikrino jį Gundega, paglostydama savo sustambėjusį pilvą. – O jei šis tavo vaikas nuspres-

tų pasirodyti anksčiau, pasirodys ir be tavęs. Dabar pats vietos nerandi ir kitiems ramybės neduodi.

Gundega visada buvo labai dalykiška. Zervis mokėjo pakenčiamai vokiškai, buvo jau kartą lankęsis Rygoje, tad ypatingo pavojaus tame nebuvo.

❖

Jastrembas Fiodorovičius nebuvo tikras, ar ta gausybė žvakių, kurias uždegė prie šv. Bazilijaus ikonos, jam padėjo ar ne. Iš vienos pusės, tikrai atrodė, kad padėjo. Štai, kniazius Viečeslavas Borisovičius, kuris nuo pat įsigalėjimo Pskove į jį sugebėjo tik šnairuoti, pagaliau įvertino jo aukštą kilmę bei sugebėjimus ir paskyrė jį nemažo, specialiai atrinkto pulko vadu. Negana to, netrukus po paskyrimo jis per slaptą pasiuntinį gavo užklausimą iš kniaziaus Jaroslavo Novgorode, ar patartina pasiųsti į Pskovą būrį rinktinių vyrų. Pasirodo, kreipėsi pats Viečeslavas Borisovičius. Jam būk tai gręsia pavojus ir praverstų pusbrolio patikima pagalba.

„Tai įtartina. Labai įtartina...“ – pagalvojo Jastrembas. Be abejo, taip galvojo ir Jaroslavas, užtai ir klausė patarimo. Tačiau atrodė, jog šitai atveria nemažai galimybių. Štai jis pats jau valdo pulką, kuriame, matyt, su šv.Bazilijaus įtaka tarnauja nemažas skaičius Jaroslavo šalininkų. Prisidėjus dar beveik šimtui jo vyrų, Jaroslavo įtaka Pskove gerokai sustiprėtų.

„Siųskit!“ – per slaptą pasiuntinį ir tik žodžiu perdavė žinią Jastrembas. Raštu jis jokiu būdu nebūtų drįsęs to padaryti. Per gerai prisiminė buvusio raštininko nupjautas ausis ir išdurtas akis. Kad pasiuntiniui pasisektų nekliudomam perduot žinią Jaroslavui, jis uždegė per šimtą žvakių prie Bazilijaus ikonos. Pasisekė, nes štai prieš savaitę vyrai iš Naugardo atkeliavo. Negana to, ir beveik sunkiai įtikėtina, bet kniazius Viečeslavas juos net prie jo pulko prijungė!

Už tą atsidėkodamas, daug žvakių būtų turėjęs uždegti Jastrembas, tačiau štai tik šiandien sužinojo, jog jiems teks keliauti į Rygą! „Taip reikia pagal bendravimo sutartis, kurios atsiųstos ne tik Pskovui, bet ir Naugardui“, – aiškino jam kniazius Vie-

česlavas. Tai didelė garbė ir iš to bus daug naudos abiems miestams. Reikia pasiruošti, kad per kelias dienas galėtų leistis į kelionę. Kaip tokiam svarbiam įvykiui dera, juos sobore laimins pats vyskupas Trifonas, o prie vartų jis, kniazius Viečeslavas, pasakys atsisveikinimo kalbą. Giedos jungtinis vienuolynų choras ir skambins visų cerkvių varpai. Išvakarėse bus atsisveikinimo pokylis, už kurį mokės Pskovo iždas.

Didelė garbė!

„Be abejo, taip", – mąstė Jastrembas. Garbė ir gėrimai, ir varpų gausmas. Nieko netruks, o kniaziaus kalba bus ugninga. Tačiau jo nepaliovė graužęs nuožmus įtarimas. Ypač, kad per susitikimą kniazius Viečeslavas taip nuoširdžiai šypsojosi.

Gal visgi tai ne atsitiktinumas ir ne šv. Bazilijaus nuopelnas, kad į jo pulką pateko tiek daug Jaroslavo šalininkų? O dabar visi jie iškeliaus į tolimą Rygą. Net neliko laiko pasiųsti žinią kniaziui Jaroslavui.

❖

– Tai žvelgi ilgesingai į savo išrinktosios pusę, broliuk! – Uvis išgirdo Jundos balsą. Jis stovėjo prieš pilies vartus. Junda tarsi nusijuokė, bet prieblanda nepaslėpė, kad juokas dirbtinas. Net ir tarp šeimos Jundai juokauti nebuvo lengva.

– Žygūno žvalgausi, – kažkodėl pajautė reikalą teisintis Uvis. – Dėlei to brudo, kur kaupiasi Rygoje.

– Aa, sakai – Rygos... O aš pagalvojau, kad prižadėtosios. Sako, kad kilminga ir graži. Suprantu, kad nekantrauji. Pats Vykintas išpiršo.

Pasistengė nusijuokti ir Uvis. Sekėsi jam ne ką geriau nei Jundai.

– Vykintas man ir ožką iškištų, jei tai padėtų jo sąjungoms.

– Nebūk paikas. Atėjau rimtai pakalbėt. O Karilė – ji bus puiki. Matai, ir vardą atsimenu. Linkiu jums dievų palankumo.

Ji nutilo. Tylėjo ir Uvis, nes suvokė, kad atsikirsti šmaikštaujant dabar nederėjo.

– Atėjau rimtai pasikalbėt, – pakartojo Junda, kai Uvis neatsiliepė. – Apie vedybas.

Uvis atsiduso. Atrodė, jog visi pastaruoju laiku tesugebėjo teirautis jo nuomonės apie keisto vardo kuršę, kurios jis kolei kas dar neturėjo progos nė pamatyti.

– Nemanyk, kad tavo! – tarsi skaitydama jo mintis, tęsė Junda. – Tavo vedybos dievų ir valdovų palaimintos. Palaiminu ir aš. Bet ne tik tu vienas esi.

– Aa... Be abėjo... – sutrikęs sumurmėjo Uvis. Iš visų jų šeimoje vengiamų temų gal labiausiai buvo vengiama kalbų, kad Jundai jau senokai reikėjo ištekėti. Ji pati tokių kalbų nepakentė. – Bet jei tu rimtai, Junda, jaunikių gi netrūko.

Vietoj atsako sesuo paniekinančiai prunkštelėjo.

– Ir nesakyk, kad visi blogi. Bent jau vienas buvo tikrai turtingas.

Šį kartą Junda garsiai nusijuokė. Jaukiai ir šiltai.

– Ak, Anapas ben Erachas! Žinai, broliuk, pasakysiu tau atvirai. Jei... Jei nebūčiau laukusi man paskirto, gal būčiau susigundžiusi.

– Paskirto... – Jundos balse suskambo panaši gaida, kurią nesenai girdėjo Austėje. – Tai kas jis?

– Tu jį pažįsti... Ką čia kalbėt, visi apie jį žino.

Uvis mintyse greitomis perbėgo visus pažįstamus žemvaldžių sūnus, kurie galėtų taikytis į Jundos jaunikių gretas, tačiau nepajėgė išskirti nei vieno.

– Negi jis jau vedęs? – paklausė. Šitai galėtų paaiškinti akivaizdų Jundos sutrikimą.

– Ne. Bet jis pats stipriausias. Taip ir tu sakei per Samborius.

– Prie Medvėgalio?

– Prie.

Uvis giliai įkvėpė. Vaizdas susiklostė tuoj pat. Platūs pečiai, ūgiu tik per kokius du pirštus mažesnis už Daubarą, bet pečių gal net ir platesnių. Ir veidas kitoks – labiau į pailgumą, kietesnis. Nors gal tai lėmė dar nevisai užgijęs randas kaktoje. Tai Grauslys iš paribio su Skalvija. Apie jį sklido kalbos, jog per žygius pats vienas atstoja visą jotį.

– Nejaugi Grauslys?

– Kas kitas gali būti?

– Šitaip... – dabar Uvis atsiminė, kad, kai Grauslys laimėjo

ristynių varžybas, būtent Junda jam užkabino ąžuolo lapų vainiką. Suprantama, kaip jau įprasta, Junda laimėjo šaudymo kryžlankiu varžybas. Kitaip ir negalėjo būti. Po to abu kartu sėdėjo. Taigi, laimėtojas su laimėtoju.

– Grauslys. Bet, kad jis...

– Žvejo sūnus! – neleido jam baigti sakinio Junda. – Taip! Taip! Taip! Kartokit iki pasiutimo. Žvejo sūnus!.. Žvejo sūnus!.. Ir jo motina skalvė. Bet jis man skirtas.

– Skirtas?

– Taip! Taip! Tau nuotaką išrinko Vykintas, o man...

– Galingasai Perkūne, negi aš kaltas, kad Vykintas?!

– Jokiu būdu. Sakau tik, tau ją išrinko Vykintas. O man dievai! Aš ir Grauslys, mes abu paženklinti.

Junda paprastai kalbėdavo trumpai, vengdama parodyti savo jausmus, o šį kartą sesers balsas virpėjo jausmų pertekliumi. Maišėsi juose nuoskauda ir pasididžiavimas. Kas tiesa, likimas jai suteikė sunkių išbandymų. Būti tuo pat metu „dievų paženklintai" ir moterimi visgi nebuvo lengva. Ji su tuo dorojosi atsitraukdama nuo žmonių, užsidengdama išdidumo šydu. Galima buvo suprasti, kad sutikimas panašaus į save sutrikdė jos išdidų vienišumą. Tiesa, Grauslį dievai paženklino kitaip. Ne išimtinu taiklumu, bet kovos metu jį apsemiančiu įtūžiu, kuris jam suteikdavo viršžmogiškas jėgas. Nelaukdamas, ar jį kiti seka ar ne, visiškai nebodamas sviedžiamų iečių ar strėlių spiečiaus, Grauslys puldavo tiesiai į jam priešintis išdrįsusių eiles. Puldavo su tokiu įsiutimu, kad užpultieji sutrikdavo ir šaudavo netaikliai, o gal švento siuto metu jį saugodavo dievai, nes reta ietis ar strėlė pasiekdavo Grauslį, o tos, kurios kliudydavo, jo nesustabdydavo. Jis sklaidė visus, kurie jam pastodavo kelią, tarsi viesulas.

– Ar yra kitas toks visoj Žemaitijoj? – jau ramesniu balsu paklausė Junda.

– Tai jau kažin... – sutiko Uvis. Jis palaukė, tikėdamasis, kad Junda kalbės toliau, bet atrodė, jog ji laukia jo atsako.

– Gerai, nėra kito tokio. Bet kodėl tu man apie tai?..

– Kodėl? Atsipeikėk, broliuk! Tu Ventės rikis dabar.

– Bet tėvas...

– Su tėvu bus sunku. Žinau tai. Bet galop teks spręsti tau. Ar... Ar... – Junda nutęsė, nes žodžiai jai užsikirto. Giliai atsikvėpė.

– Ar leisi man tekėti? Už žvejo sūnaus... – užbaigė jau visai tyliai.

Nors ir aiškiai girdėjo tyliai ištartus žodžius, Uvis užtruko kolei įstengė suvokti jų prasmę. Kiek tik atminė, vyresnioji sesuo niekada jam neleido pamiršti, kad būtent ji yra vyresnė ir kad iškilus nuomonių skirtumui daugiau lemia jos žodis ir norai. Tačiau dabar... Negalėjai paneigti, kad bent jau teisine prasme pagrindinė atsakomybė Ventėje dabar priklausė jam. Kolei kas tai buvo tarsi nuoroda ateičiai. Kol tėvas gyvas, kol motina stipri, jų įtaka bus jaučiama ir daug ką lems. Uvis apie tai anksčiau dorai net nebuvo pagalvojęs, nes tiesiog neįžvelgė sričių, kuriose jo ir tėvų nuomonės galėjo kirstis.

Tačiau šiuo atveju...

– Tėvas nepritars. O motina?

– Aš jai dar nesakiau... – tyliai tęsė Junda. Ji dabar nebebuvo ta vyresnioji, dažniausiai pašaipiai su broliu kalbanti sesuo. – Bet ji įtaria. Ji visada viską žino. Bet man nieko nesako. O tu?..

Vietoj atsako Uvis pasisuko ir pakartotinai apžvelgė vis labiau tamsėjančią tolimą pamiškę. Reikėjo klausimą nuodugniau apgalvoti. Iš tiesų nepritarė ir jis. Kilmingųjų atskyrimas nuo paprastų žmonių buvo dievų bei likimo lemtas ir bandymai tą tvarką keisti vedė į sumaištį. Tiesa, kad įsikišus likimui luominė padėtis galėjo keistis. Taip įvyko Zervio atveju. Tačiau tai buvo išimtis, kuri tik patvirtino taisyklę.

– Jei tu tikra... – tarė jis neatsisukdamas. – Jei absoliučiai tikra, tai aš nesipriešinsiu.

– Aš tikra...

Vėl stojo tyla ir Uvis mintyse perbėgo sunkumus, neišvengiamai susijusius su šiuo sprendimu.

– Kas ten? Matai? – pertraukė savo ir Jundos mintis Uvis, nes tolimoje pamiškėje tarsi kažkas sušmėkščiojo.

– Deja, ne tavo laukiamas žygūnas iš Žiemgalos, – Junda vos metė ta kryptim žvilgsnį. – Tik šernai slenka į avižas...

Akis ji turėjo skvarbesnes už vanago.

3

Vasaros pabaiga, 1236-tieji metai.

Ir šiaip visada susirūpinusiam netoli Rygos Malkų vartų stovinčios „Lokio“ užeigos šeimininkui Kuopiui šią vasarą priežasčių rūpesčiams tikrai netrūko. Kuopis buvo lyvis, ir, nors jau jo tėvai buvo apsikrikštiję, o jį vos užgimusį nešė krikštyti į tuo metu dar statomą Rygos katedrą, tačiau prie vokiečių jis nepritapo. Užeigų savininkų gildija neįsileido jo į savo tarpą, nors „Lokio“ užeiga buvo ne mažesnė už daugelį kitų, o kadangi Kuopis neskiedė arba bent jau nedaug teskiedė savo alų, jai netrūko lankytojų. Daugiausia tai buvo Rygos apylinkėse gyvenantys vietiniai, tačiau jo nemažam kartėliui šią vasarą „Lokį“ pamėgo hercogo Danenbergo šalininkai. Gerai buvo nebent tai, kad, palyginus su kitais, liuneburgiečiai turėjo daugiau pinigų; blogai, kad jie, sekdami savo pono pavyzdžiu, buvo ir didžiausi mušeikos. O taip jau išeina, kad muštynės kainuoja. Dalyviai už jas moka sugurintomis nosimis, išmaltais dantimis, o neretai ir sulaužytais šonkauliais, bet šitai Kuopio nejaudino. Ne jo tie šonkauliai, ne jo tie dantys, tačiau už sulaužytus suolus, suskaldytus bokalus jau teko mokėti jam. Dar blogiau, jog, prasidėjus muštynėms, daug kas taip ir nesusimokėję sprukdavo iš užeigos, o blogiausia, kad magistratas už keliamą triukšmą pradėjo skirti baudas. Šitai Kuopis pergyveno kaip ypatingą nuoskaudą. Ir kaip nepergyvensi? Mušasi kažkokie vokiečiai, į savo kietas makaules skaldo būtent jo bokalus, o po to jam tenka ne tik valyti šukes ir kraują, bet dar ir baudą mokėti! Akivaizdesnės neteisybės negalėjo ir būti!

„Pavydi man...“ – mąstė susikrimtęs Kuopis, „suvis užgraužtų, jei įstengtų!“ Jis palenkė galvą, kad eidamas iš virtuvės į karčiamos patalpą netrenktų kakta į staktą. Jis buvo išskirtinai aukštas, o kadangi žengiant pro vokiečio dailidės statytas duris jam nuolat tekdavo lankstytis, jau palyginti jauname amžiuje įsimetęs į kuprą. Įžengęs į vyrų prakaito ir alaus kvapo prisodrintą užeigos erdvę, įdėmiai apsižvalgė. Kolei kas atrodė, jog vakaras klostėsi palyginti taikiai, bet jautri Kuopio uoslė užuodė ore tvyrantį pavojų. Kaip ir kitais vakarais šią vasarą, žemalubė pagrindinė karčiamos patalpa buvo perpildyta. Didžiuma suolų buvo užsėdę hercogo Danenbergo vyrai su jau stiprokai išgėrusiu kapitonu Krausu priešakyje. Dėlei apyvartos skųstis negalėjai, nes

liunaburgiečiai plempė atsakančiai. Ir dabar abi jo padėjėjos, vos gebėdamos atsiginti nuo graibių rankų, nešinos sklidinais bokalais, spraudėsi tarp tankiai sustumtų stalų.

Kuopis susiraukė, nes tikrindamas pačiame pasienyje susėdusius vyrus pastebėjo vienaakį Henkę. Bjaurus tipas. Pravardę įgijo dar būdamas vyskupo Alberto kariuomenėje, kuomet jis mielai pasitarnaudavo kaipo budelis. Ypač mėgęs karti pasmerktuosius, todėl jam ir atiteko ta pravardė.* Akį prarado per kažkurią kovą su pagonimis ir už tai, kad nukentėjo, vienu metu net buvo pakilęs iki šiokio tokio viršininko. Neilgai tai tvėrė. Ar už tai, kad apsivogė, o gal, kad prasigėrė, jį išmetė ne tik iš viršininkystės, bet ir iš vyskupo kariuomenės. Dabar trainiojosi po turgų ieškodamas smulkaus uždarbio, o progai pasitaikius, vagiliaudamas. „Lokio" užeigoje, kaip ir kitose, nesusimokėjus iš anksto jam niekas gert nedavė. Tačiau dabar štai prieš Henkę stovėjo pilnas alaus kaušas, o kadangi abi Kuopio merginos buvo perspėtos jam be užmokesčio nei lašo neduoti, reikėjo manyti, kad jis susimokėjęs. „Gal jam bus pasisekę ką nors nudžiauti", – svarstė Kuopis. O gal visgi esama tiesos jį pasiekusiame gande. Būktai, Henkė pasidaręs tarpininku tarp savo ginklus bandančių parduoti kryžeivių ir pagonių. Tai itin pavojingas verslas, nes už ginklų prekybą su pagonimis buvo baudžiama mirtimi. Betgi pavojus rišosi su pelnu ir godžių pasipelnyti nestigo. Ilgai užsitęsus kryžeivių pobūviui Rygoje, daug jų buvo išleidę visus atsivežtus pinigus ir vis pigiau pardavinėjo savo mantą. Ne kartą siūlė ir Kuopiui. Jis susigundė nusipirkti pigiai siūlomą palaidinę ir balną, bet ginklų griežtai atsisakė. Kas tiesa, pardavinėdamas alų greit nepralobsi, bet savo galvą visgi išsaugosi.

Nors pastaruoju metu teko saugotis, kad per muštynes jon nepataikytų girto liuneburgiečio sviestas bokalas.

❖

Pirties pastatas, stovintis už varsto nuo Tverės pilies prie patvenkto Aitralės upelio, neatrodė įspūdingai. Gal kiek dides-

* Henker – „korikas" *(Vok.)*

nis negu kokio žemininko pirtis ir iš stambesnių rąstų surėstas. Vykintui rąstų taupyti tikrai nereikėjo. Girių turėjo pakankamai. Bet Vykintas, tik prieš dešimt metų žemaičių rikių išrinktas į vyriausius karo vadus, išsiskirti iš kitų nesistengė. Per žygius laimėtą didesnę grobio dalį skyrė savo vėliavų ginkluotei ir pilių stiprinimui. O pats apsiėjo kukliai. Nors už žmoną turėjo dabar taip iškilusio ir besipuikuojančio Mindaugo seserį, ta irgi rengėsi panašiai kaip kitos rikių žmonos, vyresnysis sūnus Traidenis, dar pusbernio amžiaus nesuėjęs, tvartuose girdė žirgus ir šukavo karčius kaip ir kiti žygūnais tapti siekiantys jaunuoliai. Tad ir ši pirtis niekuo ypatingu neišsiskyrė. Kad ja naudojosi svarbūs asmenys, liudijo tik už durų stovintys sargybiniai. Stovėjo jų keturi – du vienoje pusėje prie tako į tvenkinį, kiti du už kelių žingsnių kitoje. Skyrė juos ne tik tie keli žingsniai. Akylesnis stebėtojas būtų galėjęs atskirti, jog du jų – iš Vykinto Tverės vėliavos, du – iš Šiaulių žemės. Jie stovėjo atsirėmę į ietis ir bendros kalbos nei ieškojo, nei rado. Jų paskirtis buvo saugoti savo valdovus, o tokį uždavinį turint draugysčių svetimų tarpe ieškoti nepatartina.

Pirtis privalėjo suartinti visus, kurie jos malonumais naudojosi. Kaip tik todėl Vykintas ir pasiūlė ilgos kelionės išvargintiems broliams Bulioniams pasidalinti naujienomis būtent pirties garų apsuptyje. Jaunesnysis, Vismantas, trynė savo plačią, dosniai pradedančiais žilti plaukais aptekusią krūtinę. Gal tie gaurai, o gal ir plati, visą veidą dengianti barzda prisidėjo prie pirties karščio, nes prakaitas tiesiog žliaugė jo įraudusia kakta ir varvėjo nuo nosies. Jo stambūs pečiai ir gerokai praplatėjęs juosmuo irgi buvo apaugę tankiais plaukais, kurie lipo prie prakaituoto kūno. Šalia jo sėdintis trim metais vyresnis brolis Sprudeikis, bent jau iš toliau pažvelgus, atrodė būtų galėjęs būti jo sūnumi. Jis buvo lieknas, bet itin raumeningas vyras. Nors prieš metus sulaukė penkiasdešimties, to jokiu geru nepasakysi. Tik smulkios raukšlelės, susiklosčiusios akių ir lūpų pakraščiuose, liudijo, kad nemažą dalį tų savo metų buvo praleidęs balne.

Vienu plautu žemiau sėdintis vakarų Žemaitijos vyriausias kunigas Vykintas atrodė ne tik įkaitęs, bet ir stipriai susirūpinęs. Nepatiko jam Bulionių atvežtos žinios, erzino ir tai, kad tie

abu geriau pakelia pirties karštį, o jam štai teko nusileisti visa pakopa žemiau, kad galva neapsvaigtų.

– Taip jau yra, kunige. Tikrai matė rusus, – pakartojo žinią stambusis Vismantas.

Vykintas nusišluostė prakaitu žliaugiančią kaktą.

– Na, bet sakot, kad kažkokie sėliai juos pamatė... – dar bandė rasti priežastį dvejonėms. – O gal jojo tik į Kuoknesę? Ten tų rusinų užsiliko.

– Mat, kad matė juos kelyje nuo Kuoknesės į Rygą, kunige... – tęsė Vismantas. Jis pasitrynė savo platų, raumeningą pilvą ir giliai atsiduso. – Jojo jų daug. Kelios kuopos. Bent keli šimtai, kunige. O tas sėlis nepėsčias. Arkliais prekiauja, ir sakė, kad arkliai jų geri. Tad pasiteiravo. Sužinojo, kad jie iš Pskovo ir Naugardo. Bet arklių parduot nenorėjo.

– Didžiojo Naugardo!? – Vykintas susiraukė ir kurį laiką patylėjo. Žinia buvo tikrai labai neraminanti. Norėjosi išeiti laukan, kad galėtų vėsesne galva apie tai pagalvoti, bet negalėjo prieš svečius pasirodyti silpnesnis. – Jei jau tikrai taip...

– Nagi, tikrai taip! Rusinai, rupūžės, susiuostė su tais kalės vaikais teutonais! – pasinaudodamas proga įsiterpė Sprudeikis. Šiaip jis leisdavo broliui kalbėti, bet dabar jautėsi pranašesnis, nes nuo Vykinto prakaitas liejosi tiesiog upeliais, prakaitavo ir Vismantas, o jis sėdėjo ant viršutinio plauto beveik sausas. – O tai reiškia, kad puls mus. Arba Mindaugą.

Jaunesnysis brolis stambia alkūne stuktelėjo jam į šoną. Vismantas gerai žinojo, jog Vykintui apie Mindaugą geriau nekalbėti.

– Mes arčiau, – tarė jis. – Kaip bebūtų, išeina, kad tikrai ne rusus.

– Ne rusus, – sutiko Vykintas. – O kas lieka?

Vėl stojosi ilgoka tyla. Girdėjosi Vismanto šnopavimas ir prakaito lašų kapsėjimasi į lentas.

– Mums būtų lengviau susitarti su kuršiais, negu su Mindaugu... – išdėstė savo tylomis pravestą minčių eigą Vykintas. – Jei Mindaugas ateis, tai nelyg vilkas į avidę. Paskiaus neišprašysi.

– Betgi jis jūsų svainis, kunige.

– Užtat ir pažįstu kaip nuluptą! Su kuršiais kas kita. Dievams garbė, kad iki šalnų dar laiko turim.

– Manot, iki šalnų, kunige? – paklausė Vismantas ir balse skambėjo stipri abejonė. – Dar toli iki tų šalnų.

– Kad jau rusinai prisidėjo, tai tikrai lauks šalnų. Galas žino kas tam vokiečiui šaus galvon! Bet rusas atsargus. O kraštą jie pažįsta.

– Kad tie rusai nujojo dabar... – neatlyžo Vismantas. – Jei būtų sutarę pult po šalnų, tai negi dabar keliautų į Rygą?

Kurį laiką vėl visi tylėjo. Vykintas nunarinęs galvą įtemptai galovojo. Sprudeikis trynė savo smakrą. Jis nekantravo, bet prieš išsižiodamas pažvelgė į jaunesnįjį brolį. Tas sėdėjo suraukęs kaktą, prakaitas be paliovos sruveno ir lašėjo nuo įraudusio nosies galo.

– Reikia bent jau sutart dėl ugnių!.. – pagaliau tarė Sprudeikis, ir šį kartą Vismantas palingavo savo paraudusią galvą.

– Reikia... – sutiko jis. – Šalnos ar ne, sutarti reikia.

– Paskleist žodį, kad visi būtų pasiruošę. Jei kas, kad tuojaus visi jotų. O tam reikia jūsų žodžio, kunige.

Vykintas pritariančiai palingavo galvą. Buvo taip karšta, kad darėsi sunku galvoti. Jis nusliuogė žemyn per paskutinius šlapius, slidžius plautus ir, priėjęs prie kubilo, šliūkštelėjo vandens kaušą ant galvos. Vandens čiurkšlės bėgo nuo jo prilipusių plaukų ir vietomis baltomis gijomis pamargintos barzdos.

– Sutarti būtina, – tarė jis, atsisukęs į brolius. Šaltam vandeniui nubėgus galvoti sekėsi geriau. Vykintas pamojo ranka į žemas pirties duris. – Dabar – į prūdą, o kai galvos atvės, atsisėsim ir pasitarsim kaip pridera.

❖

Jastrembui Fiodorovičiui Ryga nepadarė tokio įspūdžio, kurio galėjai tikėtis iš pačių teutonų pagyrų apie miesto galybę. Tiesa, kad miesto sienas sudarė vientisas mūras, bet jos nekilo aukščiau už Naugardo sienas, bokštai taipogi neatrodė, kad būtų stipresni. Teisybė, kad Ryga savo apimtimi didesnė už Pskovą, bet jai dar toloka iki Didžiojo Naugardo. O kas link šventovių,

tai ir palyginti sunku. Pskove stovėjo dvigubai daugiau cerkvių negu Rygoje bažnyčių, suvis nekalbant apie Naugardą. Ir kas iš to, kad tos teutonų bažnyčios tokios didelės? Suplaukia žmonės nelyg į kokią daržinę, triukšmauja, skersvėjai blaško žvakių liepsnas, sunku girdėti ką tie jų popai kalba. Ir giedojimas skamba visai ne taip...

O spūstis Rygoje vos pakeliama. Jastrembas buvo pripratęs prie miesto smarvės, pripratęs kopti per arklių mėšlo krūvas, bristi per purvą, saugotis, kad kokia šeimininkė nešliukšteltų paplavų tiesiai po kojomis. Bet Rygoje žmonių buvo priplaukę tiek, kad to miesto purvo išvengti darėsi sunku. Jau pačią pirmą dieną kažkoks beatodairiškai besibraunantis žaliūkas jį pastūmė nuo slidaus lentinio šaligatvio tiesiai į gatvę. Į pirmąjį susitikimą su didžiuoju magistru teko eiti mėšlinais batais ir labai pabiurusia nuotaika.

Pokalbio pradžioje nuotaika nė kiek nepagerėjo. Pasirodė, jog apie padorią apgyvendinimo vietą Rygoje nebuvo ko ir kalbėti.

– Viskas beviltiškai perpildyta, – aiškinosi magistras. – Štai, kad taip būtų mano pagrindinėje buveinėje Cėsyje, ten jus galėčiau priimti su derama pagarba ir patogumais. Tačiau Rygoje Ordino pilis maža, o pas vyskupą... Na, jūs pats suprantate... Gal visgi sutiktumėte apsistoti Cėsyje?

– Ne! Jokiu būdu! – griežtai atmetė pasiūlymą Jastrembas.

Jie kalbėjosi per vertėją, tad Jastrembas klausėsi atidžiai, kad šitai būtų tinkamai išversta. Vokiečių kalbą jis šiek tiek nutuokė, be to, žinojo, kad magistras suprato truputį rusiškai. Jastrembas pabrėžė, kad jo vėliavos yra čia atsiųstos kaipo lygiateisės dalyvės ruošiamame žygyje. Jokiu būdu ne kaip kokie pagalbiniai daliniai, kuriuos būtų galima siuntinėti kur nori. Užtat jis privalo būti ten, kur bus daromi sprendimai. Suprantama, jis privalo visuose bendruose pasitarimuose dalyvauti.

– Savaime suprantama, – skubėjo jį užtikrinti magistras.

Bendrai, teko pripažinti, kad tas teutonas buvo pakankamai mandagus, nors ir atrodė išsiblaškęs bei ne toks tikras esama padėtimi, kaip kad galėjai tikėtis. Tai ypačiai paaiškėjo, kai Jastrembas paklausė kada pramatoma išsiruošti žygin. Magist-

ras pradėjo aiškinti, kad tie, kurie atvykę iš toliau, kurie nepažįsta šio krašto taip, kaip mes jį pažįstame (jis pabrėžė tą „mes“, tarsi jie būtų kokie seniai nesimatę giminės) – taigi, tie iš už jūros spaudžia, kad išvyktumėm kuo greičiau. Tačiau tai rodo, jog jie nepakankamai nusimano apie vietines sąlygas. Tuo tarpu mes (magistras vėl pabrėžė tą žodį), mes žinome, kad su kariuomene sunkiai tepajudėsi, kolei pelkės neužšalusios. Taigi reikės laukti šalnų...

Po to, kai šitai išdėstė, magistras nutilo ir laukė pritarimo, tačiau Jastrembui prieš akis bemat stojosi kniazius Viečeslavas ir kaip jis juos išlydėdamas veidmainingai kalbėjo apie greitą ir sėkmingą sugrįžimą. Bepigu jam buvo svaičioti apie greitą sugrįžimą, nes, pasirodo, jis su teutonų magistru spėjo už jų nugarų susižinoti ir, ko gero, abu sutarė, kad pasiųstas vėliavas išlaikys toli nuo Pskovo net iki gilios žiemos! Jastrembas Fiodorovičius tuoj sumojo, jog to negalima leisti. Per tą laiką Viečeslavas susidoros su tais keliais likusiais Jaroslavo šalininkais Pskove. Papirks juos arba tiesiog nugalabys. O tuo tarpu Jaroslavo atsiųstas Naugardo būrys ir visi kiti šalininkai smirs čia – Rygoje.

– Ne! – pabrėžė Jastrembas kietai. – Iki šalnų laukti neįmanoma. Šviesiausias kniazius Viečeslavas sakė, kad būtina grįžti kiek galint skubiau, tad reikia išsiruošti tuoj pat. To tikisi ir jo šviesybė kniazius Jaroslavas.

Jis stebėjo kaip apsiniaukė magistro veidas paminėjus Didžiojo Naugardo Jaroslavą. Tai patvirtino Jastrembos įtarimą, kad magistras susimokęs su Pskovo Viečeslavu. Prieš tai magistro rodytas mandagumas dingo lyg nebuvęs.

– Žygio laiką spręs kariuomenės vadų taryba! – sausai nukirto jis ir žvalgėsi į duris tarsi laukdamas kada Jastrembas teiksis išeiti. – O kas link apsistojimo vietos Rygoje... Deja, nieko padėti negaliu.

– Susitvarkysim patys! – nežymiai linktelėjo Jastrembas. Išėjo į judrias Rygos gatves net kiek pasitaisiusiu ūpu. „Ne jums mane apmauti,“ – galvojo jis. „Ne tokį kvailą motina pagimdė ir neveltui šv. Bazilijui tiek žvakių paaukojau. Garbė Dievui, jos apšvietė ne tik šv. Bazilijaus cerkvę, bet ir mano

protą.“ Taigi, dabar uždavinys buvo aiškus. Reikia spaust kiek galint greičiau išsiruošti į žygį. Magistro tiesa, toli per tas pelkes šiuo metų laiku nenužygiuosi. Bet tuo geriau. Greičiau bus galima grįžti, ir su mažesniais nuostoliais. O jei pasiseks užtikti kiek grobio, bus visai neblogai. Grįžęs į Pskovą mokės tuo pasinaudoti. Ir viečė, ir visi kiti Pskovo gyventojai bus sužavėti. Jau daug daug metų kaip pagonys terioja jų apylinkes, tačiau kniaziai žygio prieš juos rengti nedrįsta. O štai jis, Jastrembas Fiodorovičius, grįžta iš pagonių krašto su laimikiu!

Įspūdis bus didžiulis, ir kniazius Viečeslavas nedrįs nė vieno iš jų liesti.

Apie tai pagalvojus net ir prigrūstos, purvinos Rygos gatvės Jastrembui nebeatrodė tokios jau blogos.

❖

Zervis nemėgo Rygos. Tiesa, jis anksčiau tik vieną kartą ten buvo nuvykęs, bet nekentė jos net tada ir nieko neįvyko, kas pakeistų jo nuomonę.

Patekti į miestą pasirodė nesunku. Nors sargyba privalėjo riboti vietinių atvykimą ir įleisti tik lyvius bei kuršių pirklius, dienos metu judėjimas per pagrindinius vartus buvo toks, kad tai atlikti nesisekė. Dalis atvykusios kariuomenės netilpo miesto mūruose ir buvo pasistatę palapines netoli vartų. Be to, raitijos arkliai buvo laikomi apylinkėje, tad zujo nuolatinis juos prižiūrėti einančių srautas. Vienas paupio užeigoje dirbantis sėlis Zerviui patarė, kad geriausia eiti pėsčiam ir vaizduoti, jog esi kokio riterio tarnas. Žirgą ir odinę striukę geriau palikti ir apsivilkti kokia nutrinta palaidine. Sėlis kaip sykis tokią turėjo, kurią jis jo žodžiais tariant, už „juokingą“ kainą buvo pasiruošęs perleisti Zerviui. Kaina visai nebuvo juokinga, bet Zervis ją sumokėjo, nes gavo ir keletą naudingų patarimų, kurių naudingiausias buvo, kad verta apsistoti lyvio Kuopio „Lokio“ užeigoje prie Malkų vartų. Ten niekas prie jo nekibs, ir ten susirenka įvairiausi žmonės, tad pasiteiravęs gal daugiau sužinos kokie susibūrusios kariuomenės planai. Jis pats, nuoširdžiai prisipažino

sėlis, nieko doro tuo klausimu pasakyti negali. Tiesa, gandų daug, bet jie tokie įvairūs, kad susigaudyti sunku.

Pasirodė, jog dienos metu per vartus praeiti tikrai nebuvo sudėtinga. Sargybiniai žvilgtelėjo jo pusėn, bet jų dėmesį patraukė tuo pat metu pro vartus dardantys ūkininkų vežimai, tad Zervis perėjo netrukdomas. Surado ir minėtąją „Lokio" užeigą. Nors aukštąjį, kiek gunktelėjusį savininką lyvį prakalbino vokiškai, tas tuoj susigaudė, jog jis žiemgalis.

– Visur pilna iš Vokietijos suplūdusių kryžeivių, – dėstė jis nutaikęs liūdną miną. – Geriau nesigirk, kad esi žiemgalis, nes jų nuomone, mes dar visi pagonys. Ant kaktos neužrašyta ar tu krikštytas ar ne, o „Lokio" užeigoje tai nesvarbu. Visi kambariai užimti, bet ant šieno, virš arklių tvartų, vietos rasis, – lyvis bandė padrąsinančiai šyptelti, tačiau ir šypsnys kažkoks liūdnas gavosi.

Pirmas žingsnis buvo žengtas be ypatingų sunkumų. Zervis buvo pačioje Rygoje ir galėjo netrukdomas apsižvalgyti. Kad miestan priplūdę daug kryžeivių dabar pats matė savo akimis, tačiau šitai žinojo ir prieš atvykdamas, o sužinoti daugiau nesisekė. Ne todėl, kad būtų buvę sunku susikalbėti. Rygoje vyravo tokia vokiečių kalbos atmainų įvairovė, kad į tarmės skirtumus niekas nekreipė dėmesio. Kaip Zervis netruko įsitikinti, esminė bėda buvo tame, kad tie, kuriuos jam pasisekė prakalbinti, nieko tikro nežinojo. Nežinojo vietiniai rygiečiai, o knechtai iš Liubeko ar Bremeno ne tik, kad nežinojo, bet, pasirodė, per daug ir nesidomėjo. Anot jų, kai jau reikės iškeliauti mušt pagonių, na, tai nusikeiksim ir iškeliausim. O į kurią pusę ir kokius ten pagonis, negi svarbu? O kolei kas, tai reikia išgert kiek galima ir pasižvalgyt ar pasiseks nusidėti. Mat nuodėmes po žygio vistiek atleis. Tik kad Ryga toks miestas, kur bent jau šeštąją nuodėmę papildyt ne taip lengva. Kekšės brangios, o visas kitas mergas tie skūpuoliai miestelėnai laiko užrakinę devyniais užraktais.

Zervis nežinojo krikščioniškųjų nuodėmių skaičiaus, nei kuri čia ta šeštoji, nors iš kalbos pobūdžio šiek tiek nutuokė. Bet ne tai jį domino.

– Jei jau nežinia kurlink, tai kada pagaliau pajudėsime? – klausė jis bremeniečio, kuris iš jo „Lokio" užeigoje išsiprašė kaušą alaus.

Bremenietis į tai sureagavo įtariai.

– Ar tau čia blogai? – atšovė jis. – Na, miestas smirda, o alus atskiestas, bet tai vistiek dešimt kartų geriau negu klampot pažliugusiais keliais su didžiule kuprine, skydu ir ietimi ant pečių. O man čia kiti nusmurgėliai porina, kad toje sumautoje Livonijoje netgi kelių nėra. Reiks klampoti tiesiai per pelkes. Negi tikrai gali taip būt? Aa? Gal numanai? Atrodai vietinis.

Zervis numykė, kad keliai iš tiesų prasti, ir, nurašęs alaus kaušus į nuostolius, bandė ieškoti kito pokalbininko. Jį ypač domino spalvingiau apsirengę kariai, anot vieno pašnekovo, atkeliavę iš kažkokio Liuneburgo. Jie buvo užvaldę gerą dalį užeigos ir atrodė jautėsi esantys padėties viešpačiai. Iš aprangos ir ginkluotės buvo aišku, kad tarp suolus nusėdusių buvo ne tik paprasti kareiviai, bet ir raitieji bei viršilos. Tokie galėjo žinoti daugiau, tačiau prie jų prisigretinti buvo ne taip lengva. Jie bendravo daugiausia tik tarp savęs ir į kitus žvelgė iš aukšto. Pirmąją dieną jokios kalbos užmegzti nepasisekė. Antrąją Zervis atėjo anksčiau ir įsitaisė toje užeigos pusėje, kurioje jie buvo įpratę sėdėti. Vakarui įpusėjus užeiga pildėsi ir netoli jo įsitaisė keletas liuneburgiečių. Tačiau jie buvo pilnai užsiėmę tarpusavyje, savo juokus ir pasakojimus pertraukdavo nebent tada, kai alų išnešiojančios mergos suteikdavo jiems progos pasigraibyti. Į keletą Zervio bandymų klausinėti jie nekreipė dėmesio. Supykti tarsi nebuvo priežasties, nes jie panašiai elgėsi su visais, kurie nepriklausė jų triukšmingai kompanijai, tačiau tai Zervį visgi glumino. Jis buvo jau beveik pasiruošęs pasiduoti, bet tada kairėje prisėdęs žmogėnas jam beveik prie pat ausies pašnibždėjo, kad jei jis norįs ginklų, tai neverta kreiptis į liunaburgiečius.

Zervis atsisuko. Šalia smaksojo palyginti apskurusiai atrodantis vienaakis, kurį jis buvo jau anksčiau užeigoje pastebėjęs. Tas mirktelėjo ta savo likusia akimi ir kreivai šyptelėjo. Jo apranga buvo geresnė už Rygon šiuo metu apsčiai suplūdusių ubagų, tačiau nelygiai apskustas veidas, papurtusi oda ir ta nejaukiai įkritusi dešinioji akis jį beveik priskyrė tam luomui. Vienaakis vėl išsišiepė, rodydamas kreivus, pajuodusius dantis.

– Iš jų nieko nepeši, žiemgali... – sumurmėjo jis, pasilenkęs dar arčiau Zervio ausies. Net kvapais sodriai perpildytoje užeigoje Zervis užuodė sukirmijusių dantų smarvę. – Ot, su manim, kas kita...

Zervis išsyk nesumojo ką atsakyti. Suraukęs antakius nužvelgė nepažįstamojo veidą, bandydamas atspėti kur jį būtų galėjęs praeityje sutikti. Prieš iškeliaudamas Rygon gi pasistengė, kad apranga nesiskirtų nuo vokiškosios. Nepažįstamasis vėl kreivai šyptelėjo.

– Mes, berods, neturėjom progos susitikti, – tarė Zervis.

– Gal taip, gal ne... Svarbu tai, kad aš galiu parūpinti ko ieškai.

Kadangi triukšmo karčemoje netrūko, vienaakis kalbėjo kiek garsiau, tik pasuko galvą į dešinę pasitikrinti ar kas iš tos pusės neklauso. Zervis dar stipriau suraukė kaktą. Jau buvo besakąs, kad jis čia nieko neieško, bet vienaakis pasilenkė taip arti, kad negalėjai išvengti jo burnos dvoko.

– Nevaizduok, balandėli... – sušnibždėjo. – Pats ieškai ginklų, o aš jų galiu parūpinti. Ir ne bet kokių. Pirmarūšių.

Zervis nejučiomis krūptelėjo ir apsižvalgė. Karčiamoje ūžė pastovus triukšmas, tad niekas kitas negalėjo išgirsti kas buvo šnibždėta, tačiau atsargumo būtinai reikėjo. Pardavinėti ginklus pagonims buvo draudžiama. Suprantama, prekybos ginklais tai nesustabdė, tačiau reikėjo apdairumo, nes bausmės buvo žiaurios. Norint įsigyti ginklų, prasidėti su nepažįstamais, ypač su tokiais įtartinais kaip šis, buvo itin pavojinga.

– Aš ne to čia, – sumurmėjo kiek sumišęs Zervis ir tuoj suvokė, kad jam nėra jokio reikalo aiškintis. – Atėjau alaus išgert ir tiek.

– Pasakok savo bobutei, žiemgali! – vėl kreivai šyptelėjo vienaakis. Jis apskretusiais nagais pakrapštė savo prastai nuskustą smakrą ir vėl pasilenkė prie Zervio ausies. – Aš nestriošinu. Be to, besiderant, ir man būtų ne pro šalį išgerti. Pastatyk bokalą, ir duosiu gerą kainą. Nesigailėsi.

❖

Vismantas nuliejo šlakelį po suolu ir pakėlęs ragą prie burnos godžiai gėrė. Ištuštino jį nenuleisdamas rankos, po to atsiraugėjo ir giliai atsiduso. Prakaitas dar vis kapsėjo nuo jo nosies, bet dabar jau rečiau. Tuo tarpu Vykintas gėrė pamažu ir suraukta kakta žymėjo, kad jis stipriai galvoja. Šiai progai jis liepė tarnui atnešti sidabrinę paauksuotą taurę, kurią jis prieš kelis metus parsivežė iš Čersko Mozūrijoje. Rubinais puoštą kryžių jis liepė savo kalviui nuimti nuo taurės. To ženklo jis nemėgo, be to, rubinai buvo geras priedas dukters kraičiui.

– Tad sutarta. Paskleisiu žodį, kad visuose piliakalniuose laikytų laužus paruošty.

– To šįkart nepakaks, kunige, – papurtė galvą Sprudeikis. Atrodė, kad išėjęs iš pirties jis dar labiau nekantravo.

– O kaipgi? Dūmai dieną, ugnis naktį, – Vykintas iš padilbų pažvelgė į Vismantą, tikrindamas ar tas pritaria brolio stačiokiškumui. Vismantas nusišluostė dabar jau mažiau rasojančią kaktą ir tvirtai krestelėjo galvą.

– Jau nuo seno taip, – sutiko jis. – Tai tinka kai reikia skelbti pavojų. Tinka suburti vyrus. Bet dabar to nepakaks.

Vykintas žodžio neištarė, bet pakelti antakiai rodė, kad jis laukia paaiškinimo.

– Vyrai susiburs, bet jiems reikia žinoti kurlink joti.

– Taigi, siųsit žygūnus.

– Bet iki Tverės gerai jojant yra virš dienos kelio, iki Raseinių – bent dvi, o iki Ariogalos ir Tauragės – visos trys. Kai teutonų kariuomenė pasieks mūsų žemę, negalime tiek delsti. Reikia, kad per tą laiką visi jotų į šiaurę.

Vykintas susiraukė ir siurbtelėjo iš savo auksuotos taurės.

– Jot, nežinant kurlink?

– Dėl to ir atvykova. Reikia sutarti ženklus. Per dieną, ypač jei pučia vėjas, dūmais ne ką padarysi, bet naktį ugnis toli matyt. O ją galime tarpais pridengti, kaip seniau darydavo. Jūs, kunige, gerai žinot kaip svarbu žygyje, kad ir viena diena.

Vykintas siurbtelėjo ir nežymiai krestelėjo galvą. To aiškinti jam nereikėjo. Žygio metu kiekviena diena tiesiog gyvybingai

svarbi. Esmė ta, kad užpuolėjas atvyksta su jau sutelkta kariuomene, o užpultajam ją reikia suburti. Tos kelios dienos tad lemia viską. Net ir turtingesnį, žmonėmis skaitlingesnį kraštą užpuolęs galėjai dvi, tris dienas, kartais ir visas penkias palyginti netrukdomai siaubti kaimus ir mažesnius miestelius. Suprantama, tuo metu užpultame krašte karštligiškai telkiama kariuomenė. Tačiaũ tam reikia laiko. Laiko susiburti, suvokti kas dedasi, laiko nuspręsti kur ir kaip žygiuoti. Tad nemažiau svarbus už netikėtą užpuolimą buvo ir greitas atsitraukimas. Ne kitaip jis pelnė, kad ir šią taurę. Viso labo tris dienas tada tepraleido Mozūrijoje, o kol susirinko kariaunos iš Čersko ir Plocko jie su grobiu jau buvo pasiekę Sūduvos ežerus.

– Sakot, joti į šiaurę žygūnams mus nepasiekus? Davus ženklą?

– Būtinai taip, kunige. Šitaip nukertam tris – keturias dienas.

– Hmm... – numykė Vykintas. Jis pasuko taurę, įdėmiai stebėdamas kaip geltonas midus susisuka į sukūriuką šviesiai geltoname taurės dugne, vienu gurkšniu išgėrė ir pakėlė akis į Vismantą. Buvo pripratęs, kad su Bulioniais skaitytis reikia, ir kad nė vienam iš jų netrūksta narsos ir ryžto. Akivaizdu, tam stambiam drimbai netrūko ir sumanumo. – Tai koks bus ženklas?

– Vienas blyksnis – į Ventę. Du – į Šiaulių žemę. Trys – į Pakruojį.

– Aha... Nuo jūsų Dubysos, per Busikę, Šatriją, Girgždūtę, Medvėgalį... – Vykintas lenkė pirštus skaičiuodamas aukščiausias, pavojaus skelbimui pritaikytas aukštumas.

– Bet reikia, kad pasiruoštų. Derva geriausia. Aitri ugnis ir miglotą naktį matysis. Bet reikia pasiruošti... Reikia susitarti su žyniais. Geriausia, žinoma, ne tik tartis.

Vismantas nusišluostė dar vis rasojančią kaktą.

– Užtat reikia jūsų žodžio, kunige. Ypač kalnams į Ariogalos, Tauragės pusę. Sutinku, kad reikia ne tik žodžio. Mes atkeliaudami du jaučius palikome Šatrijoj.

Vykintas pakraipė galvą ir ištiesė tuščią taurę ąsotį laikančiam tarnui. Šyptelėjo stebėdamas kaip gelsvas skystis sruveną

taurėn. Už du jaučius šatrijiškiai žyniai pakurs dervos statinę taip, kad šviesą ir už Medvėgalio regėsi. Prisieis ir jam šiek tiek paaukoti, tačiau šiuo atveju smulkintis nederėjo.

– Vienas, du ir trys blyksniai. Pamatom ir jojam, – patvirtino jis. – Tvarkoj. Bus visur taip liepta! O kas, jei mane puola Mindaugas?

– Tada, kunige, įsakykit, kad žiebtų po keturis blyksnius. Atjosime! Norint...

– Norint, ką?

– Mindaugas turi proto. To jam neatimsi. Be šalnų tikrai nepuls. O su teutonais negali žinoti.

Vykintas atsiduso ir palingavo galvą.

– Turi jis to proto, – pritarė ir paliejo šlakelį midaus po suolu. – O su teutonais išties būna įvairiai. Šiuo metu nežinau kas blogiau...

– Pasiruošt reikia, sakydavo senoliai, – tęsė Vismantas ir pats pakėlė ragą. – O tada ir dievai padės.

❖

Užpirkęs vienaakiui antrą kaušą alaus Zervis suvokė, kad ir šiuo atveju nebus pataikęs. Jo anksčiau kalbinti knechtai nieko doro nežinojo ir to visai neslėpė, o su vienaakiu buvo kitaip. Jis vaizdavo, kad turi kažkokius ryšius gal net su pačiu Ordino didžiuoju magistru bei Rygos vyskupu ir, kad jam paslapčių nėra. Kai toliau kamantinėjamas Zervis numykė, jog jam ginklai visai neįdomūs, vienaakis kreivai šyptelėjo ir primerkęs tą savo likusią akį beveik iki pusės ištuštino antrą kaušą alaus.

– Suprantu, kad reikia būti atsargiam, suprantu... – šnabždėjo jis, prigludęs prie Zervio ausies. – Tačiau progą praleisti būtų kvaila. Dabar tiek priplūdo tų skarmalių... – jis paniekinančiai pamojo link liuneburgiečių. – Maukia per dienas, o pinigo neturi. Užtat galima gauti ir visai neblogų daiktelių. Už prieinama kainą.

– Manęs nedomina.

– Nedomina tavęs, žiemgali, domins kitus Tervetėje. Proga uždirbti.

– Aš ne iš Tervetės.

– Argi? – vienaakis, tarsi ką užuodžiantis šuva, giliai įkvėpė. – O aš tiesiog užuodžiu, kad tu ne iš mūsiškių žiemgalių. Pagonio kita smarvė. Tada bent jau iš Mežuotnės.

– Austės... – burbtelėjo Zervis ir tuoj suprato, kad visai be reikalo išsidavė. Supykęs ant savęs nusigrežė ir siurbčiojo alų. Vienaakis kurį laiką tylėjo.

– Na va... Pagonis, tai ir proto ne tiek daug... – bumbėjo sau panosėje. Iš balso buvo aišku, kad alus jam jau muša į galvą. Matyt, buvo ir prieš tai išgėręs. – Tokią progą praleisti...

Zervis stengėsi suvaldyti kylantį pyktį.

– O jei jie čia ilgiau bus, tai kainos dar kris... – sumurmėjo jis pasukęs galvą. – Kodėl nepalaukti?

Vienaakis paniekinančiai suprunkštė.

– Atsirado, mat, galvočius... Lauksi – bus vėlu. Gailėsiesi.

– Tai kada jie išjudės? Ir į kurią pusę?

– Neužilgo. Tikėkimės, kad kuo greičiau...

– Et, kad pats nieko nenumanai!..

Vienaakis baigė gerti alų ir trenkė bokalu į drėgnas stalo lentas. Atrodė, kad alus jį nuteikė karingai.

– Aš?! Aš nenumanau? – šūktelėjo jis jau visai garsiai. Triukšmo užeigoje netrūko, tačiau tai visgi atkreipė kitų dėmesį.

Reikėjo tada tylėti, žinoma. Bet ir Zervis buvo alaus išgėręs ir, be to, šis nemalonus tipas jį nemenkai pykino.

– Nei per nago juodimą nenumanai... Nei per špygą! — metė Zervis ir, pabrėždamas savo žodžius, parodė nykščio galą.

– Šitaip! Tai paklausim!.. – vienaakis atsistojo, o kadangi kojos jau nevisai klausė, susvyravo ir nusitvėrė stalo briaunos. Atsisuko į prie gretimo stalo susigrūdusius liuneburgiečius. – Jūs kūtvelos! Jūs visų uostų padugnės! – pakeltu balsu šaukė jis. – Šitas štai pagonis nori žinoti, kada jūs išsinešdinsit iš Rygos!

Liuneburgiečiai taipogi buvo spėję pakankamai karingai nusiteikti, tačiau bent jau Krauzei vienaakis neatrodė rimtu priešininku.

– Nutilk, tu šiukšle... – numojo Krauzė. Jis jau prieš tai buvo susidūręs su Henke ir žinojo jo pravardę. – Eik šunų kart...

– Tave pakarsim už pimpalo, tu vištos mėšle! – visiškai praradęs sveiko proto likučius šaukė vienaakis. – Geriau atsakyk, kada išvilksit savo užpakalius iš Rygos! Jau ir pagonys jūsų smarvės pernešt nebegali.

Užeigoje nuvilnijo juoko banga. Šito buvo per daug! Atsistojo Krauzė, pašoko ir jo vyrai. Krauzė tvojo atsivedėjęs ir perdaug nenusitaikęs. Kiek kliuvo vienaakiui nebuvo aišku. Tas ir taip nestipriai ant kojų stovėjo, tad smūgio vos kliudytas suglebo, o Krauzės didelis kumštis trenkė į Zervio petį taip, kad tas pasisuko ir išliejo savo likusį alų.

– Gesinkit šviesas! Gesinkit! – šaukė savo merginom prie alaus statinių stovintis Kuopis. Jis jau iš patirties žinojo, kad vienas būdas kaip muštynių atveju išvengti didesnių nuostolių buvo kiek galint greičiau užgesinti visas šviesas. Tam jau buvo kaip ir per vėlu, nes muštynėms kartą prasidėjus į jas noriai įsijungė visi. Aidėjo šauksmai ir smūgiai, girdėjosi dūžtančių bokalų žvangėjimas ir duslesni lūžtančių baldų garsai. Tuo pat metu, ar tai apverstos, ar merginų sėkmingai užspaustos gęso žvakės ir palaipsniui darėsi tamsiau. Kol dar buvo šiek tiek šviesu, Zervis spėjo pasitraukti iš užustalės. Kažkas jam laikė nutvėręs kairę ranką, o tiesiai prieš jį vėl plačiai užsimojo raudonveidis Krauzė. Gerai, kad Zervis dar nebuvo paleidęs bokalo. Staigiu dešiniosios mostu šveitė bokalu ir pataikė Krauzei kažkur netoli ausies. Prieš užgęstant paskutinei žvakei, matė kaip tas susmuko ant stalo. Berods, tiesiai ant ten tysančio vienaakio.

Zervis nelaukė sužinoti kuo tai baigsis. Prasiyrė pro susigrūdusius, besikeikiančius vyrus ir išsprūdo pro duris. Nieko nelaukęs pasigriebė iš tvarto savo nedidelį nešulį ir dar prieš suskambant devyniems varpo dūžiams didžiajame šv. Petro bažnyčios bokšte per Malkų vartus išėjo iš Rygos.

Buvo aišku, kad ir Rygoje dar niekas nežinojo kada ir kurlink žada iškeliauti susibūrusi kariuomenė. Galėjo tai žinoti nebent pats didysis magistras, o gal nežinojo nei jis.

Zerviui neliko nieko kito, kaip grįžti į Austę.

4

Rudens pradžia, 1236-tieji metai.

Didysis magistras Falkvinas sunkiais žingsniais priėjo prie menės durų, jas pravėręs patikrino ar kartais kas už jų nesislepia, tada rankos mostu parodė netoliese stovinčiam sargybiniui, kad pasitrauktų tolyn. Sandariai užvėręs duris priėjo prie abiejų langų į pilies kiemą ir juos uždarė. „Vėl lynoja...“ – pagalvojo, bet nusprendė, kad šito pakartotinai pabrėžti susirinkusiems nebeapsimoka. Prikalbėta ir taip per daug, o dabar, po markgrafo Haseldorfo apsisprendimo ir po balsavimo, per kurį tas paniurėlis skizmatikas taipogis pabrėžė, kad reikia nedelsiant iškeliauti į Žemaitiją, burnos daugiau aušinti nebuvo ko. Su tokiais skardžiabalsiais šaukūnais kaip Danenbergas dar buvo galima bandyt ginčytis, tačiau su šventeivomis kaip Haseldorfas, kurie įsitikinę, kad jie siųsti pačios Švenčiausios Mergelės Marijos, tai daryti buvo beviltiška. Dabar neliko nieko kito kaip pasistengti kiek galint geriau išnaudoti susidariusią padėtį. Patikrinęs ar visi langai sandariai uždaryti, didysis magistras atsisuko į prie stalo susėdusius karo vadus, įskaitant ir šiuo metu Rygon pakviestus Ordino komtūrus. Iš įdėmių jį įtemptai sekančių žvilgsnių buvo akivaizdu, jog šie jo veiksmai, kuriais siekė pabrėžti šio sprendimo svarbą, pasiekė savo tikslą.

– Tegul Visagalis Viešpats palaimina šį sprendimą, – iškilmingai pradėjo magistras. – Kalbų metas pasibaigė. Dabar reikia pereiti prie veiksmų. Šiuo metu svarbiausia, kad šie mūsų priimti sprendimai neišeitų už šitų sienų. Negali pasklisti nei menkiausias įtarimas.

Jis pamažu ir nuosekliai apžvelgė visus į jį atsuktus veidus. Dėlei Ordino komtūrų rūpintis nereikėjo. Žvilgsnis sustojo prie įraudusio Danenbergo veido. Nors ilgai trukęs ginčas buvo išsprestas jo naudai, liuneburgietis dar vis atrodė nepatenkintas. Greitomis peržvelgė savimi ir savo tikslu tikrą Braunšveigo Haseldorfą, kiek ilgiau stabtelėjo prie Bremeno bei Liubeko miesto būrių kapitonų ir Rygos magistrato kuopos vado. Pskovo Jastrembas sėdėjo stalo gale suraukęs antakius, tarsi svarstydamas ar šiuo atveju gerai nubalsavo. Matyt, dar vis pyko, kad prieš prasidėjus balsavimui Falkvinas paprašė jo vertėjui išeiti iš salės. Kad negalėtų per daug prieštarauti, buvo taipogis išprašyti Danen-

bergo bei Haseldorfo sekretoriai. Pasiliko tik nuolatinis Ordino raštininkas brolis Rapolas. Būtinai reikėjo visiems įsisąmoninti, kad čia pasiektas sprendimas privalėjo likti paslaptimi. Kadangi neliko pašalinių, visi privalėjo suprasti, jog jei paslaptis prieš laiką pasklis, tai bus kaltas vienas iš salėje sėdinčiųjų.

– Dėl mūsų žygio sėkmės privalau pakartoti: jokia užuomina, nei mažiausiu žodeliu neišduokite puolimo krypties anič niekam. Nei savo raštininkui, nei rūbininkui, nei ginklanešiui, nei... – „savo sugulovei", vos nepasakė magistras, nes matė, kad Danenbergas kreivai šyptelėjo.

– Kad ir kiek skubėsime, mums dar liko bent savaitė prieš iškeliavimą ir jei per tą laiką žinia pasklis, pasėkos bus labai žalingos.

– Dar savaitė? – savo spėjusiu įkyrėti balsu pertraukė Danenbergas. – Betgis nubalsuota, kad išvykstame tuojau. Mano kariuomenė pasiryžusi žygiuoti rytoj!

– Puiku. Tuo jūsų geru pasiruošimu būtinai pasinaudosime! – Falkvinas net sugebėjo išspausti šypsnį. Jis buvo maloniai nuteiktas tuo, kad kartą priėjus sprendimo, jam sekėsi suvaldyti savo jausmus. – Mes tikimės Dievo pagalbos ir užtat sėkmės, bet kaip kariai gerai žinome, jog Visagalis padeda tiems, kurie tinkamai pasiruošia. Apie tai ir kalbu. Prieš išsirengiant į žygį būtina užsitikrinti užnugario saugumą.

Hercogas Danenbergas buvo beprasižiojąs, bet kai susigaudė kas buvo pasakyta, vėl užsičiaupė. Kare užnugario saugumas buvo ne mažiau svarbus už kardo aštrumą. Teko klausytis kaip Falkvinas nuodugniai išdėstė kitų dienų parengiamuosius darbus. Jų buvo daug. Reikėjo bent savaitės, kolei iš komturysčių susirinks pagalbiniai latgalių ir estų daliniai. Kitas svarbus uždavinys – būtina užbėgti priešo žvalgams už akių. Reikia pasistengti, kad kariuomenei pajudėjus į pietus žinia prieš laiką nepasiektų Žemaitijos. Užtai būtina pasiųsti greitus ginkluotus būrius į paribio Žiemgalą. Šie privalo apsiausti visas jų kelyje į Žemaitiją esančias gyvenvietes. Norint ten jau ir dabar nepatikimose rankose greitų žirgų kaip ir neliko, tačiau atsarga gėdos nedaro. Reikia pakartotinai perkošti ne tik gyvenvietes, bet ir gretimus miškus. Žiemgaliai dabar įsigudrino arklius slėpti, o

kad užnugaris būtų saugus reikia susemti ginklą naudoti galinčius vyrus ir įjungti į kariuomenę. Taip jie bus po akim, nori ar nenori prisidės prie apgulties darbų ir puolimų. Verta taipogis tuo pat metu pasiųsti kelis būrius Kuršo bei Sėlos kryptim, net į šiaurę – Turaidos link. Tiems būriams ypatingo stropumo nereikia. Anaiptol. Net būtų gerai, jei kokia žinia apie jų veiklą pasiektų Žemaitiją. Šitaip, jei ką ir išgirs apie baigiamuosius ruošos darbus, nenumanys kurlink puolama. Svarbiausia, žinoma, Žiemgala, nes pro ten reikės keliauti. Ten reikia pasiųsti patikimiausius, greičiausiai sugebančius joti būrius.

– Tai aš skiriu raitelių į Žiemgalą! – neleidęs magistrui baigti, įsiterpė Danenbergas. – Jau, berods, parodėme, kad mūsiškiai žirgai greičiausi.

Tai buvo sunku ginčyti. Nuobodžiaudami liuneburgiečiai prie Rygos mūrų surengė visą eilę lenktynių, o kadangi jas rengė pagal savo taisykles, tai daugumą ir laimėjo.

Falkvinas kilstelėjo antakius, bet stengėsi neparodyti nepasitenkinimo. Jis vylėsi, kad pasiseks Danenbergą pasiųsti kad ir į Turaidos pusę, kur triukšmo galėtų kelti kiek tinkamas. Į Žiemgalą tuo tarpu būtina siųsti nedidelius būrius po ne daugiau kaip dešimt-penkiolika žmonių. Tokie gali praslinkti nepastebėti miškais. Bet, žinoma, tokio dydžio būrys neatitiktų Danenbergo didybės sampratos.

– Vienas mano viršilų, toks Krauzė, su žiemgaliais jau susidūrė, – neatlyžo Danenbergas. – Jis mielai jiems parodys ko vertas liuneburgietis!

– Aa, taip... Tarsi teko girdėti... – atsiduso Falkvinas. Jam tekdavo beveik kiekvieną rytą išklausyti pranešimus apie muštynes įvairiose miesto vietose. Kadangi „Lokio“ užeigoje į kailį gavo liuneburgiečiai, apie tai buvo pranešta su visom smulkmenom ir net su tam tikru pasitenkinimu.

– Tačiau matote, gerbiamas hercoge, jojant į Žiemgalą reikės atsargumo ir...

– Gero kumščio reikia, magistre! – vėl pertraukė Danenbergas. – O tą mes turime. Ypač Krauzė. Jam toje susmirdusioje karčemoje per apsirikimą kažkoks prakeiktas žiemgalis kaktą perskėlė. Ot, ten, iš kur tas brudas kilęs, ir norime pradėti!

Magistras pažvelgė klausiančiai į brolį Rapolą. Raštininkas paprastai žinodavo visas reikalingas smulkmenas.

– Tas žiemgalis, berods, iš Austės, – paaiškino jis dalykišku raštininko balsu. – Bent taip teigė toks Henkė. Ne pats patikimiausias liudininkas.

– Ak, Austės... – vietovę magistras gerai prisiminė. Prieš šešiolika metų per pirmą didelį Žiemgalos užpuolimą jis dalyvavo jos apgultyje. Tada tebuvo dar tik naujai įšventintas brolis. – Tai sugriauta pilis pačiame paribyje. Kadaise buvusi pakankamai stipri. Bet dabar, berods...

– Dabar neleidžiam jos atstatyti, – pabrėžė Kuoknesės komtūras. – Sutvirtinimų ten nėra.

– Teisingai. Tai gal ir neblogai tada, – magistras pagalvojo, kad Danenbergą vistiek teks kur nors siųsti. – Austė beveik pakeliui į Žemaitiją.

– Šitaip! Kaip gerai išpuola! Tai mes su ta Aste ar Auste, ar kaip ten bebūtų susidorosime. Tik paskirkit gerą vedlį...

– Atsiminkit, kad mes ne su žiemgaliais kariauti žadame, gerbiamas hercoge.

– Suprantama! Tačiau juos reikia įjungti į kariuomenę, – Danenbergas plačiai nusišypsojo ir paglostė savo kardo rankeną. – Taipogis supratau, kad tam reikės šiek tiek paraginimo.

– Deja, tai tiesa.

– Viskas sutampa, magistre. Mes esame pasiruošę ir pulti, ir raginti.

❖

Pradžioje baltasis žaltys išvis nenorėjo išlįsti iš savo urvo po rūkyklos pamatais, rudasis taipogis nesielgė kaip įprasta. Vietoje, kad guviai iškėlęs galvą prišliaužtų prie Medeinos, jis lėtai rangėsi palei pajuodusius pamatinius akmenis ir protarpiais kyštelėdamas ploną liežuvį tikrino savo šliaužimo taką. Uvis susirūpinęs pažvelgė į motiną, bet ji pasilenkė, švelniais pirštais perbėgo rudojo nugarą ir tik tuomet šis drąsiai pasuko prie jos kojų.

– Matai, jie nujaučia apie ką tu galvoji... – tarė Medeina.

Dabar ir pilkšvai baltas žaltys neskubėdamas išlindo iš urvo.

– Kad tik apie Jautaką. Rūpi, kada jis mums atneš žinią.

– Tas ir yra. Jie mūsų šeimos žalčiai. Apie Jautaką jiems žinoti sunku. Užtai ir drovisi.

Uvis atsiduso. Jam niekada neateitų į galvą abejoti tuo, ką sako motina, tačiau, kad jų šeimos žalčiai drovėtųsi, buvo netikėta.

– Jei jis būtų mūsų šeimos narys... – aiškino toliau Medeina ir paglostė artyn prišliaužusi balkšvą žaltį. – Kad ir pusbrolis, tada jiems būtų lengviau.

– O jei pabandžius?

– Pabandyk.

– Ar atjos Jautakas? Ar atjos? – pritūpęs šnibždėjo Uvis. Balkšvasis žaltys į ištartus žodžius nekreipė dėmesio, tik toliau tyrinėjo tamsią didelio pamatinio akmens apačią. Liežuvis vos atsekamu greičiu išnirdavo iš burnos ir vėl pradingdavo. Rudasis žaltys jį nužvelgė žingeidžiom akim, kuriuose atsispindėjo šviesi pravertų durų anga.

– Matai, jiems nepatogu rodyti, kad nieko nežino, – pateisino savo globotinius motina. – Nieko nepadarysi, jie mūsų šeimos žalčiai.

– Tada paklauskim apie mane. Ar man patartina dabar iškeliauti į Kuršą?

– Taip irgi nieko nebus. Patarti jie negali. Jie žalčiai, jie nujaučia, o ne galvoja.

– Nujaučia ką?

– Pavojų. Mirtį, – Medeinos balsas pritilo iki šnabždesio. – Man baugu jų klausti apie tėvą. Jie pasidaro neramūs.

– Bet tėvas dabar sveiksta.

– Ačiū dievams, taip. Tačiau jie nujaučia kažką, kas įvyks vėliau...

Abu kurį laiką tylėjo. Ir be žodžių buvo aišku, kad visos Laimų apmestos likimo gijos turi pradžią ir pabaigą. Skiriasi tik gijų ilgis.

– Tai jūs paklauskit, mama. Paklauskit, ar bus pavojus jei iškeliaučiau į Kuršą.

– Pavojus tau?

– Labiau Ventei. Tai yra, jums. Bet ir man.

Motina pritūpė ir nuleido ištiestais pirštais ranką. Abu žalčiai reagavo tuoj pat. Balkšvasis privingiavo ir pakėlęs galvą tyrinėjo jam gerai pažįstamą kvapą. Atrodė, kad jį labiausiai domina Medeinos nykštys. Vikrusis liežuvis žaidė jo paviršium. Motina sumurmėjo klausimą taip tyliai, kad Uvis neatskyrė žodžių. Tačiau atrodė, kad tai paveikė žalčius. Abu pakėlė galvas. Kūnai suvingiavo. Rudasis žaltys uodegos galu palietė balkšvąjį ir pasisuko į vakarus. Abiejų galvos lėtai suposi.

Medeina švelniai palietė jų nugaras ir atsistojo. Jos veidas buvo ramus.

– Pavojaus tau nejaučia, – tarė ji. – Gali ruoštis kelionei.

Uvis atsiduso. Nuo pat ryto jį kamavęs neramumas kiek atlėgo. Nors ne visiškai.

– Tačiau gal jūs, mama, galėtumėt paklausti apie Jautaką.

Medeina papurtė galvą.

– Negalima jų be reikalo klausti. Su Jautako dvasia jie ryšio neturi, o jei paklausčiau, bergždžiai stengtųsi. Matai, jie jau ir taip pavargo.

Iš tiesų, jie atrodė pavargę. Ypač balkšvasis atrodė suglebęs. Jis nuleido galvą beveik iki bruktos rūkyklos ąslos ir itin lėtai vingiavo savo urvo link.

❖

Jautakas pasivertė ant šono, dešine ranka perbraukė šiltą moters petį ir apglėbė putlią krūtį. Moteris jaukiai atsiduso ir, palenkusi galvą, drėgnom lūpom pabučiavo krūtį spaudžiančią ranką. Ji gundančiai pasirąžė, tačiau Jautakas įtemptai klausėsi iš už sienos sklindančių garsų ir šį kartą gundymams nepasidavė. Matyt, jau ir taip abu pakankamai privargo per naktį, nes netrukus pasigirdo jos ritmingas kvėpavimas. Pro nugramdyta veršio oda aptemptą langą skverbėsi blausi ankstyvo rudens ryto šviesa, sukranksėjo pralėkdamos varnos, bet šiaip buvo tylu. Tesigirdėjo tik Agluonos ritmiškas kvėpavimas. Bakūžės gale stovinčioje lovoje miegojo jos ketverių metų sūnus, bet tas kvėpavo labai tyliai, panašiai kaip ir kojūgalyje susiran-

giusi katė. Jautakas nusprendė, jog bus susapnavęs kažkokius įtartinus garsus ir pradėjo gailėtis, kad nepasidavė mieguistos moters vilionėms. „Bet bus dar progų“, – pagalvojo jis tingiai. Per ilgas kovas vyrų gretos Žiemgaloje išretėjo, žuvę vyrai paliko jaunų našlių ir nespėjusių ištekėti merginų, tad pagundų Austėje netrūko. Kai kurios iš jų viliojo, bet spyriojosi, tačiau Agluona nebuvo iš tų. Jau antrą jo pobūvio Austėje dieną pakvietė Jautaką į savo bakūžę vakarienei ir tą vakarą jis jau nebeišėjo.

Jautakas suraukė kaktą, prilaikė kvapą ir vėl įtemptai klausėsi. Apgriuvusių pylimų gale augančiuose gluosniuose perinčios varnos kranksėjo visgi kažkaip ne taip. Iš ryto, prieš išlėkdamos varnos visada kėlė triukšmą, tačiau tai būdavo įprastas atsisveikinimo kranksėjimas, o dabar jų skardžiuose balsuose skambėjo tarsi perspėjimo gaida. Staiga sulojo vienas iš dviejų tvarte laikomų šunų. Sulojo piktai, kaip lodavo, kai prie Austės pylimų artindavosi koks vilkas. Sulojo ir staiga nutilo.

Jautakas atbloškė patalą ir skubiai kėlėsi. Tamsoje graibėsi kelnių.

– Kur tu eisi? Dar anksti... – išgirdo jis. – Eikš... Spėsi.

Balse suskambo jaukus kvietimas. Šiaip jam būtų sunku atsispirti tokiam gundymui, tačiau šiuo atveju Jautakas pajautė pavojaus dvelksmą.

– Reik eiti pažiūrėt. Slunkius nelojo... – sumurmėjo jis ir, įsimovęs į kelnes, pasilenkęs graibėsi po lova kardo. Kardą pakišdavo po lova, kad Agluonos keturmetis sūnus, kuris juo labai žavėjosi, netyčia nesusižeistų.

– Kas? – dar vis pilnai nepabudus klausė Agluona. – Koks Slunkius?

– Šuo. Margis sulojo, Slunkius visada antrina. O dabar ne.

– Šuo nelojo ir todėl eini? – jau kiek prabudusi, bet gal kaip tik užtai nesusigaudydama klausė Agluona

– Grįšiu. Netrukus, – šiuo metu aiškinti apie šunų įpročius jis neturėjo jokio noro. Be to, greičiausiai klydo. Nieko ypatingo ten nebuvo. Slunkius, matyt, taip apsimiegojęs, kad ir nepabudo. Bet Margis nutilo kažkaip per staigiai. Jis šiaip jau lodavo iki užkimimo.

Nieko, patikrins ir rudens rasoje sušlapęs kojas grįš į Agluonos lovą. Bus proga tinkamai sušilti.

❖

Hercogas Danenbergas noriai sutiko, kad Krauzė tokiems puolimams turėjo daugiau patirties ir pakantumo. Kilmingojo vertas uždavinys buvo pulti raitam, kad ir per nelengvą tereną, arba vadovauti pilies apgulčiai, tačiau dar rytui pilnai neišaušus brautis per drėgme apsunkusius krūmus, kad apsiaustum kažkokio žiemgalio jau anksčiau išgriautą tvirtovę buvo galima perleisti Krauzei. Šitaip jis nusprendė, kai Ordino paskirti vedliai paaiškino, jog reikia palikti arklius dar neprijojus Austės ir artyn prisėlinti pėstiems. Tik šitaip bus galima užklupti jos gyventojus netikėtai ir užtikrinti, kad jie neišlakstys. Kai šunys pradės skalyti (o šito sunkiai išvengsi), reikia būti pakankamai arti idant galėtum juos tuoj pat nutildyti.

– Štai tavęs vertas uždavinys, – pareiškė tada hercogas Krauzei, ir laikinai perleido jam vadovavimą. Galėjo tai sau pateisinti ir tuo, kad nukentėjusiam Krauzei reikėjo duoti progos pasireikšti. Geras vyras, bet galvą tai turi už kaladę kietesnę. Kitam toks smūgis būtų, ko gero, kaušą sukežinęs, o Krauzė dantis sukandęs pakentėjo, kol barzdaskutis išrankiojo suaižėjusio bokalo šukes iš žaizdos, apsirišo galvą ir tarsi nieko. Kai aiškino Liuneburgo vėliavos vyrams, tarp kurių netrūko ir kilmingųjų, kaip prislinkti prie apsuptos gyvenvietės, niekam nekilo abejonės, kad reikia klausyti.

Užpuolimas tad buvo gerose rankose, ir hercogas Danenbergas galėjo išvengdamas klampių vietų ir drėgme apsunkusių krūmų neskubėdamas artėti prie toliau prieblandoje boluojančių pylimų, už kurių kyšojo keli šiaudiniai namų stogai. Pylimų atšlaitėje augo aukšti gluosniai, iš kur pasigirdo varnų kranksėjimas. Piktai sulojo šuo, tačiau lojimas staigiai nutilo. Ko gero jį nudūrė pats Krauzė, nes, prisaikdinęs kitus, kad nekalbėtų ir net nedrįstų garsiai kvėpuoti, jis pirmas nuslinko apsuptos sodybos link. Po šių tylą sutrikdžiusių garsų kurį laiką nesigirdėjo nieko. Bet netrukus atsklido išsigandę balsai ir dus-

liai aidintys dūžiai. Tarsi būtų daužoma į medines duris. Hercogas patikrino ar kardas pakankamai laisvas makštyje, pamojo dviem jį sekusiems sargybiniams, kad šie laikytųsi arčiau, ir jau tvirtu žingsniu žengė link apsuptos gyvenvietės. Iš ten dabar sklido garsų maišatis. Kranksėjo juodu būriu pakilusios varnos, šūkavo žmonės, girdėjosi moters klyksmas, bliovė karvės, trumpai, veriančiai sužviegė kiaulė. Nereikėjo būti arti, kad numanytum, jog ją nusmeigė kuris nors iš jo vyrų. Hercogas paspartino žingsnį. Prižadėjo magistrui, kad su užkluptais žiemgaliais elgsis nuosaikiai. Suprantama, jiems jėgą parodyti reikėjo, šiaip kaip tokius įtikinsi, bet geriau visgi, jei jo vyrai per daug neįsismagintų.

– Atsargiai, šviesybe! – staiga šūktelėjo vienas sargybinių.

Hercogas sustojo. Kažkur netoli priekyje girdėjosi bėgančio žingsniai ir sujudėjo krūmai. Danenbergas pasistiebęs apsidairė. Beveik tiesiai prieš jį, tik kokių dvidešimties žingnsnių nuotolyje išniro aukštas, šviesiaplaukis vienmarškinis vyras. Abu pamatė vienas kitą beveik tuo pat metu ir abu beveik tuo pat metu siekė kardo. Prie plataus vienmarškinio diržo kabojo kardas, o mostas, kuriuo jį ištraukė iš makšties, aiškiai rodė, kad moka su juo apsieiti. Danenbergas akimirkai pasijautė tarsi vienas stovėtų prieš staiga išnirusį vyrą ir jam apdžiūvo burna. Vyras buvo jaunas, aukštesnis ir, be abejo, stipresnis už jį. Hercogas žengė pusę žingsnio atgal, pasisuko šonu ir iškėlė kardą. Jautė kaip jį tarsi replėmis apima baimė.

„Jis puls, puls...“ – šmėstelėjo mintis. Iš tiesų. Vyras jau kovos parengtyje artėjo prie jo. Žengė tris skubius žingsnius, tada hercogo kairėje lyg kirvio smūgis trenkė plieninis sargybinio kryžlankis ir šviesiaplaukis krito kniūbsčias į šlapią rudens žolę.

Hercogas pasisuko. Sargybinis nuleido kryžlankio buožę ir, prispaudęs ją keliu, svertimi vėl įtempė plieninį lanką. Jis buvo vienas iš geriausių kryžlankininkų Liuneburge, tad sargybiniu hercogas jį parinko ne be reikalo.

– Jis jus puolė, šviesybe, – pakėlęs galvą tarė sargybinis.

– Būčiau nukirtęs... – piktokai sumurmėjo hercogas. Jis py-

ko ant savęs, ne ant sargybinio, nes dabar jautė kaip, nežiūrint ryto vėsos, prakaito lašai drėkino kaktą. Įtampa atlėgo, bet negalėjo sau paneigti, jog jį tikrai buvo apsėmusi baimė.

– Kažin kur jis bėgo? – spėliojo antrasis sargybinis. Pirmasis buvo vėl įdėjęs strėlę į kryžlankio griovelį, tad ietimi ginkluotas antrasis priėjo ir apvertė kritusį. Sunki kryžlankio strėlė pataikė tiesiai į krūtinę, o iš tokio nuotolio šauta, susmego beveik iki pat plunksnuoto galo. Šviesaplaukis mirė dar prieš atsitrenkdamas į žemę.

– Taip... Be abejo būčiau nukirtęs... – pakartojo hercogas, tačiau jau daug tyliau.

– Ir žiūrėkit... Su tokiu geru kardu, o bėgo basas... – antrasis sargybinis pakėlė iš negyvos rankos ištrauktą kardą. Pagal taisykles jis dabar priklausė jį nušovusiam.

Tikrai. Šviesaplaukis buvo basas. Dar savotiškiau, jo rasoje nubalintos švarios kojos ženklino, kad jis šiaip basas nevaikščiodavo.

– Tai va kaip išeina, Johanai... – jau atgavęs lygsvarą tarė hercogas. – Net ir batų tau netenka. Bet užteks gaišti. Ten gyvenvietėje, velnias žino kas dedasi. Triukšmo tai netrūksta.

❖

– Nepulk... – sušnypštė Zerviui į ausį Gundega. Jos kvapas buvo toks pat karštas, kaip pyktis ir baimė, podraug virpą jos balse. – Valdykis... Ne dabar metas pulti.

Ji stipriai prisiglaudė, ir Zervis jautė jos pribrinkusį stangrų pilvą. Jam atrodė, kad glaudžiasi ne tik Gundega, bet ir jo negimęs sūnus. Giliai įkvėpė stengdamasis suvaldyti savo siutą. Dar tik prieš akimirką jis buvo pasiruošęs atšauti duris ir, nežiūrint to, kad kova buvo visiškai beviltiška, su kardu rankoje pulti kieman. Kai jį iš miego pažadino persigandusi Gundega, Austę jau buvo užplūdę kryžeiviai. Pro siaurus gyvenamojo namo langus jis spėjo pamatyti kaip jie atstatę ietis varo virš arklidžių miegojusius bernus, kaip iš tvarto už kojos tempia į kiemą nudurtą kiaulę. Sodrus balsas vokiškai šaukė, kad visi tuojau išeitų arba bus padegti stogai. To, kuris šaukė, pro siaurą langą nesisekė

įžvelgti. Netrukus iš svirno pusės pasigirdo išsigandusių moterų klyksmas.

– Dabar tik bergždžiai žūsi... – suspaudusi jo pečius kimiai kuždėjo Gundega. – Nepulk! Atkeršysim jiems. Dievai mato, atkeršysim. Visi! Tu, aš, mūsų sūnūs... Atkeršysim... Bet negali žūt dabar.

Zervis sukando dantis taip stipriai, kad sugirgždėjo žiaunos ir trumpam tarsi aptemo akys. Pro lango kampą matė kaip keli knechtai su šakėmis ištempė iš tvarto šiaudų ir pritūpę bandė įskelti ugnį.

– Ei, ilgai nelauksim!.. – vėl suskambo sodrusis balsas. Vyras stovėjo taip arti namo sienos, kad pro siaurus langus nebuvo įmanoma jį matyti. – Išeinat laukan arba smengat į pragarą!

Ugnį skeliantys knechtai buvo patyrę ir, nors lauke buvo drėgna, pritūpusio knechto sterblėje jau plonu siūlu rūko beįsideganti kempinė. Tuoj ją įpūs ir galės padegti šiaudus.

– Eik! Šiaip žūsime bergždžiai ir mūsų sūnūs negalės kariauti... – šnabždėjo prisiglaudusi Gundega. Ji mėšlungiškai suspaudė Zervio pečius ir jautė kaip jo raumenys atsileido. Zervis pažvelgė per petį į baimės pilnomis, tačiau viskam pasiryžusiomis akimis laukiančius kelis dar likusius Austės vyrus. Jis papurtė galvą ir, kad nelikų abejonės, pasilenkęs padėjo kardą ant ąslos. Tada plačiai pravėrė duris ir pats atsistojo tarpdury.

Jį pasitiko atgręžti iečių smaigaliai. Prie tvarto pritūpę vyrai jau buvo nutaikę savo kryžlankių buožes į langus ir į duris

– Nagi tai tas! – ant viso kiemo užbliovė prie sienos stovintis stambus aprišta galva vyras. Jis nuleido rankoje laikomą kardą ir atrodė tiesiog maloniai nustebęs. – Tas, kur man tvojo! Nelieskit jo.

Vyras pamojo ir kitiem, kad nuleistų ginklus, o pats priėjo artyn. Nors Zervis jį prieš tai buvo matęs tik vieną kartą ir tai tik žvakėmis apšviestoje karčiamoje, bemat jį atpažino. Krauzė priėjo artyn ir plačiai išsišiepęs nužvelgė Zervį nuo galvos iki kojų. Zervis stovėjo išsirėžęs tarpduryje ir nenuleido žvilgsnio, kai Krauzė įdėmiai įsistebeilijo į jo akis.

– Tikrai tas! Turi ranką, rupūže... – kad neliktų abejonės

Krauzė lengvai patapšnojo savo aprištą galvą. – Ot, kaip sykis tokių mums reikia!

Jis atsisuko į savo vyrus ir susiraukė.

– Ei, sakiau ginklus nuleisti! – paliepė jis, nes ne visi skubėjo paklusti. – Ir ugnies nereikės. Nebent tam paršui kepti. Su šituo mes gi gėrėm Rygoje. Ar ne taip, tu mušeika?

Klausta buvo tiesioginiai, tad Zervis nežymiai linktelėjo galvą.

– Taigi gėrėm, užtat dabar reikia draugiškai. Prisidėk prie mūsų. Pasakyk ir savo vyrams, kad prisidėtų, tada jums nieko neatsitiks.

– Neatsitiks ir moterims? – paklausė Zervis. Jo balsas skambėjo neįprastai dusliai.

– Jūsų bobom? Ką gi... Nebent jos atsispirti nesugeba... – Krauzė trumpai nusijuokė, bet tuoj surimtėjo. – Nieko! Mano žodis. Bet turit eit visi vyrai, kurie tik pavelka savo užpakalius. Supratai?

Zervis apžvelgė į kiemą suvarytus Austės vyrus. Atmetus senius ir dar keturiolikos nepasiekusius paauglius, jų Austėje tebuvo likę vienuolika. Jo didžiuliam palengvėjimui Jautako nesimatė. Prie sienos susigūžusių moterų tarpe jis pamatė ir išsitaršiusiais plaukais Agluoną. Kai jų akys trumpam susitiko, ji pakinkavo galvą.

Reiškia, Jautakui pasisekė pabėgti! Tad žinia jau pakeliui į Žemaitiją!

Zervis trumpam prisimerkė ir giliai įkvėpė. Gundega teisi, sutiko jis. Iš Austės į Dausas nukeliavusių ir taip daug per daug. Jis ir likusieji privalo likti gyvi, kad būtų kam atkeršyti.

– Mes prisidėsime... – tarė Zervis ir pats neatpažino savo balso.

5

Ruduo, 1236-tieji metai.

Švento Zebediejaus dieną, rugsėjo 14-tą, 1236-taisiais metais didžioji kryžeivių kariuomenė, daugiau kaip keturi tūkstančiai vyrų, beveik tiek arklių ir apie šimtas vežimų pradėjo keltis per Dauguvą. Truko geroką pusdienį, kol kariuomenė susibūrė Marupitės upelio plačiose pievose ir pagaliau pajudėjo į pietus. Jos iškeliavimą lydėjo kitoje Daugavos pusėje kylančių katedros bei šv. Petro bažnyčios varpų dūžiai. Didžiuma kariuomenės dalyvių tik iš vakaro tesužinojo, kad antpuolis trauks į Žemaitiją. Atsinešta į tai buvo įvairiai. Danenbergo vėliavose krypties parinkimas sukėlė pasitenkinimo šūksnius, o Haseldorfo drausmingi kariai net pradėjo giedoti Dievo Motinai skirtą padėkos giesmę. Tuo tarpu Jastrembas Fiodorovičius apie sprendimą jau buvo prasitaręs savo būriams, tad nepatenkintieji jau buvo spėję apsiprasti. Labiausiai nusivylė vietiniai bei iš artimų regionų suburti kariai. Drausmės ir paklusnumo priesaikos saistomi Ordino broliai savo priešiškumo viešai nerodė, tačiau jų knechtų bei Rygos magistrato ir vyskupystės vėliavų tarpe buvo garsiai ir stiprokai pasikeikta. Kiek santūriau į tai atsinešė Ordino komtūrams pavaldūs latgalių būriai. Visiems, kurie turėjo šiek tiek patirties, antpuolis į Žemaitiją atrodė pavojingesnis negu žygis prieš igaunius, kuršius arba net prieš danų valdomą Revalį. Žinoma, pavojų bet kokiame žygyje netrūko, tačiau šiuo atveju prisidėjo aplinkybė, jog tai žygis į nežinią, prieš atkaklų priešą, su kuriuo dalis jau turėjo progos susidurti, o visi buvo su kaupu prisiklausę įvairiausių bauginančių pasakojimų. Prie nepasitenkinimo prisidėjo ir tai, jog daug kas, ypač vietiniai, suprato, kad išsirengiama netinkamu metų laiku. Šitai pabrėžė ir smulkiai dulkiantis lietus. Dar berikiuojant itin margus didžiosios kariuomenės būrius kojos klimpo arklių kanopų sumaltose Marupytės slėnio pievuose, į mantos vežimus teko kinkyti po keturis arklius, o dideliems Danenbergo vežimams vos užteko ir šešių. Vežimų ratai apsivėlė lipniu dumblu, arklių varovai šūkavo negailėdami keiksmų, o privalėjusios šventiškai atrodyti būrių vėliavos kabojo liūdnai subliuškusios.

Kaip nebūtų keista, dauguma šiam žygiui greitomis suburtų žiemgalių ir sėlių žinią, kad bus žygiuojama į Žemaitiją priėmė

palankiai. Su retom išimtim jie į Ordino kariuomenę buvo įtraukti per prievartą, o jei jau taip, tai visgi geriau buvo žygiuoti kryptimi, kuri yra arčiau namų. Ne vienas jų galvojo apie pabėgimo galimybę, ryžtingesnieji vylėsi, kad kovos sumaišties metu jie galės smogti teutonams iš užnugario. Ypač Zervis ir jo bendraminčiai nekantravo, kad būtų kiek galint greičiau iššygiuota ir tuo sutrumpėtų jų prievartinio pažeminimo laikas. Jėgas ir nuotaiką jie palaikė keršto viltimi, tačiau, kai didžioji kariuomenė nutįso per visas plačiasias Marupytės slėnio pievas iki tolokai užnugaryje palikto Dauguvos kranto, Zervį užliejo nevilties banga. Tokios didelės ir stiprios kariuomenės jis nebuvo savo gyvenime regėjęs.

Priekyje, tuoj už vėliavnešių jojo didysis magistras Falkvinas penkiasdešimties rinktinių Ordino brolių apsuptyje. Tai buvo kariuomenės smogiamasis branduolys, jos geležinis kumštis. Visi broliai prityrę kariai, užsigrūdinę beveik be paliovos rengiamuose žygiuose. Net ir dabar, kai kariuomenė traukė per atviras, Ordinui priklausančias žemes, jie neapleido kovinės parengties. Po sudrėkusiais, bet vistiek įspūdingais, baltais raudonai siuvinėtu kalaviju paženklintais apsiaustais visi dėvėjo lengvuosius šarvus. Jų įkandin sekė asmeniniai knechtai vedini koviniais žirgais. Šie nešė tik brolių skydus, sunkiuosius krūtinės šarvus ir ilgąsias kovines ietis. Koviniai žirgai privalėjo taupyti jėgas, kad prireikus galėtų pilnu greičiu smogti į priešo eiles. Per pastarąją savaitę Zervis ne kartą regėjo kaip karinių pratybų metu Ordino broliai sugebėjo nepilnų dviejų minučių bėgyje pasiruošti kovai. Kad ir nenoromis, turėjo pripažinti, jog atvirame lauke šių sunkiasvorių žirgų puolimui neatsilaikytų net ir narsiausių žiemgalių gretos. Neatsilaikytų ir žemaičių. Ordino broliai puolė tiksliai išrikiuotu, daug kartų išbandytu pleištu. Kiekvienas brolis dengė du šalia savęs jojančius. Žvelgiant iš priekio tesimatė nesustabdomai artėjanti sunkių iečių ir žvilgančių, nepažeidžiamų šarvų eilė bei viską malančios sunkiasvorių šarvuotų žirgų kanopos. Tam priešintis vien narsos nepakako. Toks antpuolis triuškino ir narsiuosius, ir bailius.

Tuojau už tikslioje rikiuotėje jojančio brolių būrio, juos kartais iš kairės, kartais iš dešinės pralenkdami jojo du hercogo

Danenbergo raitelių pulkai. Virš jų plaikstėsi spalvingos Liuneburgo vėliavos; tos pačios vėliavos matėsi ir virš toliau vilkstinėje žygiuojančių Liuneburgo pėstininkų. Už hercogo dalinių jojo Pskovo ir Naugardo raiteliai, juos sekė manta apkrauti arkliai. Už rusų pulkų, taigi dar pirmoje išsidriekusios kariuomenės pusėje, buvo paskirta vieta ir žiemgaliams. Jie nekeliavo sutelktinai, nes už jų ir tiesiog jų tarpe buvo Kuoknesės, Sigulдos ir Tukumo komtūrystės daliniai. Tai, be abejonės, ženklino, kad jais buvo mažiausiai pasitikima, nes, pavyzdžiui, latgaliai, kurių buvo kur kas daugiau, laikėsi drauge, kolonos antroje pusėje. Kariuomenės ariergarde jojo kaip visada drausmingos hercogo Haseldorfo vadovaujamos Braunšveigo vėliavos*. Prieš juos – įvairiausių komtūryščių, Rygos magistrato bei vyskupo būriai. Tokiai kariuomenei, ypač jai vadovaujantiems kilmingiesiems, reikėjo įvairios pagalbinės mantos. Be daugelio naštom apkrautų arklių matėsi ir nemaža siaurų miško keliams pritaikytų vežimų, pakinkytų trim ar keturiais eilėn išrikiuotais arkliais. Jų tarpe išsiskyrė du dideli, net šešių arklių tempiami itin aukštų ratų sunkieji kroviniai vežimai. Juos iš Rygos pirklių įsigijo hercogas Danenbergas ir kadangi vežimus dažnai tekdavo stumti iš balų, juos lydėjo taip dumblu apsitaškę Danenbergo knechtai, kad nebuvo įmanoma atpažinti šiaip iš tolo šviečiančios žydros Liuneburgo spalvos.

– Tokia galybė... – išsprūdo šalia Zervio žygiuojančiam jaunam žiemgaliui Starkui. – Kas jiems gebės pastoti kelią?..

– Pelkės, o po to – žemaičiai... – iškošė pro dantis Zervis. Jį gelte įgėlė Starkaus balse nuskambėjusi neviltis. Jokiu būdu nebuvo galima prarasti viltį! Tai sekino ir jėgas ir ryžtą.

– Žemaičiai jau ruošiasi! Jautakas jau senai bus nujojęs į Ventę.

– Kad Perkūnas jiems pagelbėtų... – numykė pusbalsiu Starkus. Vienu metu jis pats vylėsi, kad našlė Agluona priims jį į lovą, bet, deja, pasimaišė vyresnis, masinančia svetimšalio aureole pasipuošęs Jautakas. Tad Starkus, bent jau šiuo metu, ypatingai geros akies žemaičiams neturėjo. – Bet ką galės žemaičiai padaryti?

* Vėliavos šia prasme reiškia kariuomenės vienetus.

– Puls iš pasalų. Netrukus pamatysi... – tiek pat tyliai murmėjo Zervis. Netoliese jų žingsniavo keli knechtai iš Siguldos ir negalėjai žinoti kiek jie supranta. – O tada ir mum atsiras proga.

Starkus atsiduso ir nunarinęs galvą toliau klampojo per pažliugusią, daugelio kanopų išmaltą žemę. Jis buvo tik septyniolikos, jo pečius slėgė prikrauta kuprinė ir trijų trumpakočių iečių našta, nors dulkė vėsokas ankstyvo rudens lietus, kakta jau prakaitavo. Kelionė į nežinią žadėjo būti ilga ir varginanti, tad vertėjo atsiminti senelio duotų patarimų: žygyje būtina tausoti jėgas, pasistengt numigti kiekviena pasitaikusia proga ir niekad be reikalo neišsišokti į priekį.

❖

Apie du šimtus varstų į pietus nuo Dauguvos kranto, iš kur išjudėjo didžioji kryžeivių kariuomenė, tarp Talšos ir Rekyvos ežerų įrengtoje Šiaulių pilyje brolius Bulionius pasiekė juos itin sudominusi žinia. Pranešė ją iš Kriukių į Šatrijos žinyčią vykstantis sėlis, kuris vylėsi Šatrijoje pas deivę Gabiją išprašyti vaisingumo savo žmonai. Jis buvo kalbus žmogus ir nesivaržydamas išdėstė, jog jau dešimt metų aukoja dievams, kad susilauktų vaikų ir vis be pasėkų. Pradžioje maldavęs sūnaus, bet dabar gerai būtų ir dukra. Tačiau ne tik Sėlos, bet ir Lietuvos žyniai pačiame Šventaragio slėnyje padėt nesugebėjo. Užtat dabar jis keliaująs į garsiąją Šatriją. Bulioniai kantriai išklausė jo pasakojimų, nes svetingumo papročiai to reikalavo. Be to, tikėjosi išgirsti žinių iš Sėlių krašto. Žinių išgirdo ir tai itin svarbių. Pasirodė, jog tik prieš keturias dienas į Kriukių apylinkes atvykęs jo brolio sūnus iš Turaidos srities. Pasakojo, jog ten ir Talavoje prasidėjęs tikras Ordino knechtų siautėjimas, ir kad jiems padeda iš už jūros atplaukusių kryžeivių daliniai. Jie košia kaimus bei gretimas pamiškes ieškodami jaunų vyrų ir atiminėdami jojimui tinkamus arklius.

– Turaida. Tai į rytus nuo Rygos? – pasiteiravo Sprudeikis, kuriam pavadinimai, ypačiai Livonijos, visada kėlė keblumų.

– Maždaug dienos jojimas į šiaurę, – pataisė Vismantas, kuris beveik visas Livonijos gyvenvietes žinojo atmintinai. – Tėvas

prieš penkiolika metų ten nujodavo. Ar ten visa kryžeivių kariuomenė iškeliavus?

To sėlis negalėjo patvirtinti, bet kadangi brolio sūnus sakęs, kad kryžeivių užplūdo nelyg skėrių, tai gal ir taip. Ši žinia Vismantui akivaizdžiai patiko.

– Jei jie moklina į šiaurę, tai kodėl mum abiem nenujojus pas Vykintą? – jis atsisuko į Sprudeikį.

Sprudeikis tylėjo. Šiaip jis buvo pratęs pritarti jaunesniajam broliui, o šį kartą tam turėjo ir gerą priežastį. Vykintas Tverėje rengė kasmetinę rudeninę medžioklę ir broliai jau buvo sutarę, jog šiais metais vyks tik vienas jų. Sprudeikis už vis labiau mėgo medžioti, tačiau šiais metais brolis jį jau du kartus išleido, tad nebuvo kalbos, kad į Tverę keliaus Vismantas. Bet štai, jei sėlio žinia tikrai reiškė, jog kariuomenė iškeliavo šiaurėn, tada pavojaus nebuvo. Tuo reikėjo tik džiaugtis, bet Sprudeikis abejojo.

– Kad iš Ventės nieko negirdime...

Vismantas truktelėjo savo stambiais pečiais. Gerai suprato vyresniojo brolio užuominą – Ventė buvo arčiau Žiemgalos, o jos dabartinis rikis Uvis turėjo ten draugų ir tikėjosi, kad pirmosios žinios pasieks būtent Ventę. Iš ten, per Račių ir Romučių piliakalnius, žinia bemat pasiektų ir Šiaulius.

– Tai, kad nieko negirdime, matyt, irgi gera žinia, – samprotavo jis. – Jei tas brudas būt pasukęs į pietus, būtumėm jau sužinoję.

– Ne taip jau toli ta Tverė... O jei kas, per Šatriją susižinotumėm, – pritarė Sprudeikis. Jis mielai leidosi įtikinamas.

Sėlis nelabai susigaudė apie ką kalbama, bet paminėjus Šatriją bemat atkuto.

– Ar ir gerbiami broliai Bulioniai žadat keliauti pas Šatrijos žynius? – teiravosi jis. – Jei taip, gal galėtumėt patarti kokias aukas šatrijiečiai mieliausiai priima.

– Jiems jau nuboginom du jaučius, – paaiškino Vismantas. – Bet ne tam, kad mums ką išburtų, o kad negailėtų dervos statinių, kai reikės uždegt signalinę ugnį.

– Du jaučius! – paniūro sėlis. Jis pats vežėsi keletą kiaunių kailių ir du sidabrinius ilguosius. – Tai išeina, kad jie baisūs brangininkai...

Vismanto ūpas buvo stipriai pasitaisęs ir jis negalėjo atsispirti progai pajuokauti.

– Žemaitijos dievai tai ne Sėlos, – paaiškino jis. – Dalis sėlių jau apsikrikštiję, tad ir dievai atpigo. O Žemaitijos dievų kiaunių kailiais nepapirksi.

– Ne tik kiaunių kailių. Ir du ilguosius sidabrinius turiu, – teisinosi sunerimęs sėlis.

– Na, dukrai gal ir užteks. Tokiai nedidelei, gal mažumėlę žvairai... – tęsė Vismantas, bet, pamatęs, kad sėlis tai priima visai rimtai, patapšnojo jam per petį.

– Nekreipk dėmesio,– tarė draugiškai, – Be reikalo paikai kalbu. Dievams gi ne aukos dydis, o jos nuoširdumas sveria. Pranešei mums gerą žinią, tai palydėsime patį. Su broliu ir vyrais keliaujame į Tverę pamedžioti. Reiškia, į tą pačią pusę. O tuo tarpu, gera žinoti, kad Rygoje susitelkęs brudas nusprendė keliauti į šiaurę.

❖

– Tas Danenbergas braunasi tarsi pas savo mergas jotų... – murmėjo nepatenkintas didysis magistras šalia jojančiam broliui Motiejui. Motiejus buvo bent dešimčia metų vyresnis, daug patyręs ir kadaise stipriai parėmęs tuomet iki komtūrystės pakilusį Falkviną, tad jį ir brolį Morkų magistras dažniausiai laikydavo šalia savęs. Išties, Danenbergo veiksmai galėjo įkyrėti. Net ir išsirengus į žygį jis atsisakė laikytis tam būtinos drausmės. Jo dvi raitelių vėliavos nuolat lipo rinktiniam Ordino būriui ant kulnų, o jei pasitaikydavo joti per platesnes pievas, išsiveržda vo kone į priekį.

– Viešpats jį siuntė išbandyti mūsų kantrybę, – įvertino padėtį brolis Motiejus, kuriam kantrybės Viešpats atseikėjo daugiau negu didžiajam magistrui. – Bet gal juos paleist į priekį... Tegu draskosi. Bent iki Lielupės.

Falkvinas numykė ir pasvarstė šią galimybę. Tarsi nepritiko, kad kas nors jotų priešais Ordino brolius. Tokioje margoje kariuomenėje reikėjo pastoviai pabrėžti kas tarp daugelio vadų yra patys svarbiausi; to reikalavo ir saugumo sumetimai. Per skait-

lingus žygius Ordino kariai sukaupė daugiausiai patirties ir sugebėjo įžvelgti pagonių rengiamas pasalas.

– Šią Žiemgalos pusę perkošėm kaip su sietu... – kiek linktelėjęs balne magistro pusėn toliau samprotavo brolis Motiejus. Jis ir be aiškinimų suvokė Falkvino dvejonių priežastis. – Pavojaus tad nėr. Bet reikia praleist į priekį ne tik raitelius. Jei jau taip nori būt pirmi, tai jie turi atsakyti už visą savo mantą

Magistras brolio Motiejaus sumanymą tuoj suprato.

– Be abejo, ir tuos du už Bremeno kogas didesnius vežimus?

– Ypač tuos vežimus. Jei jau Liuneburgas žengia priekyje, tai visoje savo didybėje. Kiek besidraskys, prie Lielupės pelkių juos be vargo pavysime.

Magistras nejučiomis nusišypsojo. Per Lielupės pelkes jis pats buvo turėjęs progos keltis ir tai sausesniu metų laiku. Per jas su plevenančiom vėliavom neperjosi. Teks visiems nulipus nuo arklių maknoti per dumblą, o vargšai pėstininkai turės kapoti pakelės krūmus ir kloti šakas po vežimais, kad tie neprasmegtų iki stebulių. Vietomis teks statyti laikinus tiltus per akivarus.

– Teisingai patariate, broli. Tik dabar įžvelgiau Viešpaties dosnumą. Jis siuntė mums hercogą ne tik tam, kad kovotų prieš pagonis, bet ir, kad nutiestų kelią.

– Tegul bus kalnai nukasti, o daubos užpildytos...

– Ar nesikeli į puikybę, broli? – tarsi papriekaištavo magistras. – Šventajame rašte kalbama apie Viešpaties kelią. Be to, kalnų prie Lielupės nėra, nors daubų netrūksta. Ir jos visos pažliugusios. Pasikamuos hercogas.

– Viešpaties išmintis beribė... – pridėjo brolis Motiejus. Pažvelgę vienas į kitą jie suokalbiškai nusišypsojo, tada brolis Motiejus pasuko savo žirgą ir pajojo dešinėn, kur plazdėjo spalvotos Liuneburgo vėliavos ir nekantravo hercogas Danenbergas.

❖

Tą dieną Ventėje Uvis dar kartą patikrino, ar ant vartų kuoro tinkamai sukrauta ir nuo lietaus šiaudiniu stogu apsaugota beržinių pliauskų stirta. Pats prisidėjo, vilkdamas į kuoro viršų pintines žvyro, kurio reikėjo apsaugoti medines grindis. Ugnis privalėjo būti tokia, kad ir ūkanotą dieną dūmus galėtumei įžvelgti Ramučių ir Šiaulių piliakalniuose. Dūmų tikrai netrūks, nes pamirkęs šiaudinis stogas buvo skirtas sudegimui, o jam supleškėjus dūmų bus ir daugiau, nes antrame kuoro aukšte jau buvo sukrautos sudrėkintų kadagių krūvos. Viskas buvo paruošta, ir jei tik ateis žinia iš Austės ji bus bemat pasiųsta tolyn. Tad atidėlioti kelionės į Kuršą jau nebuvo priežasties. Kaip jau nuo senų laikų įprasta Uvis apėjo visus šeimos narius, paklausdamas kokią dovaną jie žada paskirti savo būsimiems giminėms Kurše. Didžiausio netikėtumo jis susilaukė paprašęs Daubaro dalyvauti palydoje. Šiaip į keliones Daubaras visada buvo linkęs, o čia dar tokia proga! Neturėjo abejonės, jog jis mielai sutiks, tačiau užklaustas Daubaras kurį laiką mįslingai tylėjo, o tada pareiškė, kad dovanų būsimam jaunikiui skiria penkis žirgus su balnais, o kokį iš jų jis parinks būsimam uošviui, tai tegul pats sprendžia.

– Netauzyk niekų, Griaumedi! – nesileido į kalbas Uvis. – Klausiu rimtai, o tu... Tai tavo dovana, tau reikia ir išrinkti. Nors, manau, kad žirgas su balnu per daug.

– Ar tave parist ir atsisėst ant durnos galvos, kad suprastumei? Sakau, tau duodu penkis žirgus. O kurį parinksi tam kuršiui, tavo reikalas.

– Mano? – Uvis suraukė kaktą, nes atrodė, jog brolis kalba rimtai. Tiesa, kad žirgų Daubaras turėjo bent antra tiek, bet taip staiga nuspręsti atiduoti beveik pusę savo turto reikėjo kažkokios dar neišaiškėjusios priežasties. – Na, liaukis juokavęs!

– Nešutinu. Sakau tau!.. – pakartojo Daubaras. – O jei taip netinka, tarkim, kad Ventei. Dabarties gi tas pats...

Uvis nejučiomis prisimerkė. Dabar jau tikrai suprato, jog Daubaras kalba visai rimtai, tačiau bent jau šią akimirką nesusigaudė kaip atsakyti. Nelengvai susigyveno su tuo, kad brolis at-

sisakė savo teisių į Ventės tėvoniją, tad žodžiuose, kurie broliui išsprūdo, bemat įžvelgė menkai užslėptą priekaištą. Atrodo, kad šitai suprato ir pats Daubaras.

– Tik nemislyk, kad dovanoju vien užtai, jog tu jau toks ypatingas... – pridėjo jis ir trumpai šyptelėjo. – Egi, man prieš kelionę tiesiog palengvėti reikia. Atsikratyt našta. Žinai gi ką Minkautas apie turtus porina.

Užuominos aiškinti nereikėjo. Žynys Minkautas kiekviena proga dėstydavo, jog turtai tik apsunkina žmonių gyvenimą, supančioja jų veiklos galimybes. Tad verčiau juos paaukoti dievams. Kad dievams aukojant dalis tekdavo ir žyniams, jis neminėdavo. Šitai suvokęs Uvis nutuokė apie ką kalba brolis.

– Nejaugi kalbi apie Prūsus?

– Egi... – palingavo galvą Daubaras. – Prūsus. Tik laukiu tinkamo meto.

Uviui dar sykį dingtelėjo, jog nors tariasi brolį gerai pažįstąs, iš tiesų nelengvai susigaudo kada tas kalba rimtai, kada tik šiaip sau. Nes apie Prūsus Daubaras prasitaria tikrai ne pirmą kartą. Dar ir tuomet, kai Uvį tikindavo, kad jam reikia perimti Ventę, puse burnos prasitardavo, jog mes viską ir keliaus į Prūsus. Pajuokaudavo net, kad gal pats prūsu pataps. Nusišypsodavo parodydamas savo kreivokus dantis, ir nežinojai ar rimtai kalba, ar ne. „Tai ko tau tie prūsai taip tinka?“ – kartą paklausė Uvis. „Ogi ten nėra tokio, kuris viršų imtų,“ – paaiškino brolis. „Prūsai tokių, kurių viršus, neapkenčia. Neapkenčiu ir aš. Nėr Prūsuose tokio kaip Mindaugas,“ – jau visai rimtai kalbėjo Daubaras. Nuo tada, kai Mindaugo svainis Daumantas grįžtantiems iš Polocko pastojo kelią ir atėmė pusę to, ką buvo pelnę, Daubaras net ir Mindaugo vardo neapkentė. „Manai, anam Lietuvos užteks?“ – klausė jis. „Nalšią užėmė, į Sėlą braunasi. Nebus tam baigties. Eis anas į Žemaitiją. O aš prieš lietuvius kariaut nenoriu. Geriau jau Prūsuose prieš teutonus.“

Nebuvo ką į tai atsakyti, tai Uvis ir nesiginčydavo. Pagalvodavo, jog kolei lėtakalbis Daubaras nuspręs veikti dar daug vandens Vente nutekės. Bet štai dabar, atrodė, kad šis metas neišvengiamai artėjo.

– Nu, bet man pabroliu dar pabūsi?

Šį kartą Daubaras plačiai nusišypsojo.

– Kaipgis... Negi misliji, praleisčiau progą pamatyt tą, kuri tave pažabos? Būtiniausiai. Ir taip jau nekantraudamas laukiu. Kada jojam?

– Diena, dvi... Išjosim. Mat baisiai neramu dėl tų ten...

Uvis pamojo šiaurės pusėn. Aiškinti ką turi omenyje nereikėjo.

– Egi... Kad mum arčiau į Kretingą negu tiems kryžmekams Rygoj iki mūsų. Be šalnų visvien nieko nesigaus, o jei kas, grįšim. Pas Zervį žirgus palikai ne be reikalo, tad žinia bus.

Plati Daubaro šypsena nuramino Uvį. Kaip daug kartų anksčiau gyvenime, jį apėmė jausmas, jog jei Daubaras įsitikinęs, kad reikalas baigsis gerai, tai kitaip ir būti negali.

❖

Didysis magistras Falkvinas būtų sunkiai patikėjęs, jog ir per sausą vasarą neišdžiūstančios Lielupės žemupio pelkės jam galėtų suteikti bent trupinėlį malonumo. Vargo per jas klampodamas ne kartą ir visada būdavo sunku susilaikyti nesikeikus. Knechtams ta prasme buvo paprasčiau. Prasmegę iki ausų purve jie galėjo savo jausmus išreikšti nevaržomai, Ordino broliams teko apsieiti santūriau. Tačiau šį kartą Lielupės pelkių klampumas jam išspaudė šypseną. Tiesa, ją teko delnu pridengti, nes nederėjo šypsotis, kai krikščionys vargsta. Norint šiuo atveju jų vargas buvo pilnai užtarnautas.

Po to, kai jie praleido hercogą Danenbergą su visais jo būriais bei sunkiais vežimais į priekį, magistras tyčia sulėtino likusios kariuomenės žygį. Tarpas, skiriantis kariuomenės priekyje jojančius Ordino brolius ir vis tolstančias Liuneburgo vėliavas, palaipsniui didėjo, o artėjant vidudieniui tos vėliavos suvis pradingo už medžių dangos. Rūpintis nereikėjo, nes kolei kas kraštas, per kurį keliavo, buvo gerai iššvalgytas ir saugus. Paklysti Danenbergas taipogis negalėjo, nes su juo jojo brolis Morkus ir keturi patikimi žiemgalių žvalgai. „Pasimatysim prie Lielupės..." – tyliai sumurmėjo prajodamas brolis Morkus.

Lielupės žemupį nespėriai judanti kariuomenė pasiekė po-

pietei jau įpusėjus. Čia skyrėsi keliai vedantys į Kuršą ir į pietinę Žiemgalą. Keliaujant į Kuršą reikėjo toliau laikytis pietvakarių krypties, o norint pasiekti pietinę Žiemgalą ir Žemaitiją teko sukti tiesiai į pietus ir perkirsti daugeliu tingių upelių bei užakusių senvagių išraižytą Lielupės pelkių ruožą. Kurlink pasuko Danenbergo vyrai dvejoti neteko. Tai aiškiai rodė gilių vėžių išraižyta, skaitlingom arklių kanopom išmaknota brydė. Vietos, kur vežimai buvo įklimpę, matėsi iš dumblo kyšančių baslių, o kartais storoki nukirstų medžių rąstai ženklino vietas, kur teko vežimus basliais ramstant sprindis po sprindžio stumte išstumti. Akivaizdžiai Danenbergas savo vyrų netausojo. Jei buvo galima perbristi, nors ir iki kelių prasmengant, jie brido, o kur tai buvo neįmanoma klojo taką iš čia pat nukirstų kelių sprindžio storumo rąstų. Nors menkai karklų šakom surištas takas buvo giliai įmintas į glitų pelkės dumblą, bet vistiek jis gerokai palengvino kelionę. Netrukus kariuomenė pasivijo ir šauniąsias Liuneburgo vėliavas, nors šiuo metu per dumblą ir purvą to jų šaunumo nedaug tesimatė. Jie kaip tik baigė tempti vežimus iš ypač klampios senvagės. Vien jau šios senvagės perkirtimas buvo nemenkas atsiekimas, nes tam aplinkui augančių krūmokšnių stagarų nepakako. Vyrai turėjo nusigauti toliau, kur augo pušys, tempti dvejų skersinių ilgio sukapotus rastus per pelkę ir kloti juos po vežimų ratais. Plukosi jie iš paskutiniųjų, bet ir to nepakako. Dar nepasiekus senvagės kranto rąstai prasiskėtė ir antrasis vežimas įklimpo iki stebulių. Arkliai maknojo prasmegę vos ne iki pilvo. Teko juos iškinkyti, išvesti į bent kiek tvirtesnę žemę, o vežimą turėjo stumti iki ausų dumblini knechtai.

Didysis magistras pats vedėsi savo žirgą už pavadžių, jo balto apsiausto apačia buvo gerokai aptiškusi, tačiau palyginus su liuneburgiečiais jis atrodė šauniai. Net ir paties Danenbergo išvaizdoje spalvingosios Liunenburgo hercogystės puikumo nedaug tebuvo likę. Jo raudonas sidabru siuvinėtas apsiaustas labiau panašėjo į apskretusio Rygos ubago skrandą. Matyt, buvo paslydęs ar tiesiog nudribęs nuo žirgo, nes kairys šonas buvo tiesiog juodas dumblu.

– Ar mus pražudyt norit?! Norit, kad tiesiai pragaran prasmegtumėm?! – šaukė jis pamatęs Falkviną. Net ir jo veidas bu-

vo dumblinas, tad nelabai matėsi įkaitusių skruostų raudonis. – Kur vedat mus?!

– Į Žemaitiją. Pas pagonis. Kaip reikalavot.

– Ar yra kur galas šitos peklos? Švenčiausioji Mergele Marija, gelbėk mus nuo tų baltaskvernių fariziejų! – pilna gerkle toliau triūbino Danenbergas. Dumblas keitė jo aprangą, bet ne balsą. – Gelbėk! Dorus krikščionis tiesiai į pražūtį veda...

– Gerbiamas hercoge, priminsiu, kad tai jūs reikalavote iškeliauti prieš šalnas! – pakėlė balsą ir magistras. Į įtūžusio hercogo veidą jis nežvelgė, nes reikėjo atidžiai žiūrėti, kad nenuslystų nuo glitnių rastų. – Dabar pats matote, kodėl aš prieštaravau.

– Tikrą pražūtį! Tiesiai į pragarą smengam! – nesileisdamas į jokius logikos diktuojamus argumentus toliau šaukė hercogas. Jis atsikvėpė ir palaukė, kol magistras pasieks kitą senvagės krantą. – O jūs tinginiai sau žirgliojat per mūsų prakaitu grįstą kelią. Ar susilaukiam pagalbos nors per nago juodymą?

Vėlgi būtų buvę galima priminti, kad jis pats per savo tuštybę veržėsi į priekį, bet magistras turėjo kitų rūpesčių. Dangus buvo apniukęs ir saulės nesimatė, tačiau iš blausios šviesos buvo galima nutuokti, kad ji slinko vakarop. Dabar reikėjo skubiai paskirstyti darbus ir įjungti visas pajėgas, kad kariuomenė galėtų pasiekti sausesnę aukštumą prieš sutemstant. Falkvinas per šią vietą kėlėsi jau trečią kartą, tad žinojo, jog iki salos pelkėje dar buvo beveik varstas kelio.

❖

Ne tik visiškai nusiplukusiems Danenbergo vyrams, bet ir kitiems kariuomenės daliniams ši pirmoji diena ir naktis stiprokai numušė ūpą. Tarp pelkių iškilusią salą jie pasiekė jau pradėjus temti, tačiau tokiai didelei kariuomenei ten vietos vos užteko. Netrūko erzelio dėlei tam ar kitam pulkui nakčiai paskirto ploto, vieniems vos pradėjus statyti palapines aiškėjo, kad po aukšta rudenine žole sunkėsi drėgmė, kitiems netiko dalį salos užgožę dygūs gervuogių brūzgynai, visus vienodai be gailesčio kamavo uodai. Aplinkui poškėjo kirviai, prunkštė nepatenkinti prie menko kelionės davinio dar nepratę arkliai, kei-

kėsi į per artimą bendrystę priversti susigrūsti įvairiausių dalinių kariai. Pagaliau šen ir ten įsidegė dūmingos ugnys. Netrukus jų buvo tiek daug, kad visą stovyklą tarsi migla apgaubė akis griaužiantys dūmai. Kariai per daug tuo nesiskundė, nes tai visgi prislopino įkyrų uodų puolimą. Be to, su dūmais skliido ir kepamos mėsos kvapai. Maisto buvo pasiimta apsčiai, o kadangi buvo tikima, jog pasiseks prisigrobti visokio gero, tai niekas nebuvo linkęs taupyti.

Žiemgaliams arba, tiksliau tariant, komtūrystėse sudarytiems būriams, į kuriuos buvo įjungti ir žiemgaliai, buvo paskirta palyginus nebloga vieta. Kadangi nenorėjo jiems duoti galimybės nakties metu pabėgti, vietą skyrė ne žemuose ir užtat drėgnuose salos pakraščiuose, bet labiau salos vidury. Tereikėjo iškapoti gervuogių stagarus, kad būtų galima visai pakenčiamai įsitaisyti. Darbas įveikiamas, bet galinėtis su dygiais stagarais nebuvo malonu, ypač matant kaip už vos penkiasdešimties žingsnių lygioje pievoje įsitaisė Ordino broliai. Turaidės ir Kuoknesės knechtai savo nepasitenkinimą šia padėtimi išreiškė itin spalvingais keiksmais.

– Herr Jesu Christi, das schmerzt! Verflucht noch einmal!* – šaukė vienas jų grūsdamas pradurtą nykštį į burną. – O tie baltaskverniai, ką? Pasijodinėjo ir sėdi ant savo pašventintų užpakalių!

– Atsargiai. Laidysi gerklę, tik gausi per kuprą, – bandė jį raminti labiau patyręs jo bendras. – Nėr ko putotis. Šiąnakt bent užtvarų statyti nereikia.

– Velnias pasodino čia tuos brūzgynus! Visus prakeiktus pirštus prasidūriau, – trindamas perdurtą nykštį į savo apskretusią palaidinę neatlyžo naujokas. – O kam man tvoros?

Veteranas paniekinančiai nusispjovė į krūmus.

– „Kam“, dar klausia... Žmogeli nelaimingas, kad tavęs pagonys naktį nepapjautų!

– Kur čia šitoje pelkėje rasis pagonys?

– Bus tie pagonys...– užtikrino antrasis. – Gal ne šią naktį, bet bus.

---

* Viešpatie Jezau Kristau, tai skauda! Prakeikimas! *(Vok.)*

Įsijungė kiti, kurie buvo dalyvavę ankstesniuose antpuoliuose. Kaip jau įprasta kareiviams, jie savo patyrimą bei pergyventus pavojus nebuvo linkę menkinti.

– Et, malat pačius niekus! – įsiterpė viršila iš Turaidos. – Tiesa, kai puldavo Igaunijoje, nakčiai ręsdavo užtvaras, bet kokios ten buvo kariuomenės? Keletas šimtų, ir viskas. O tokios kariuomenės kaip ši, pagonys dar neregėjo. Spruks visi uodegas pabrukę. Po miškus juos gainiot reikės.

Vieni pritarė, kiti buvo linkę abejoti. Aiškino, kad pagonis pagoniui nelygu. Ten buvo igauniai, o dabar bus žemaičiai.

– Tai ne žmonės, o žvėrys, – tikino knechtas iš Kuoknesės. – Į vilkus pasiversti gali.

❖

Kramtydami dienos davinį, vaikydami uodus ar trindami dūmų griaužiamas akis jų dar tebelaukiančius kelionės sunkumus apmastė visi. Kaip jam priderėjo, sunkumus taipogis nuodugniai apsvarstė ir didysis magistras Falkvinas. Jį glumino ne tiek gamtos pateikti išbandymai. Tuos jis pramatė, o pirmoji diena parodė, kad nors ir lėtokai, bet kariuomenė visgi sugebėjo judėti į pietus. Tačiau išsyk buvo aišku, kad rimtesne kliūtimi galėjo tapti vadovų nesutarimai. Jau šį vakarą paniuręs pskovietis taip įtūžusiai priešinosi jam paskirtai vietai, jog teko ją pakeisti. O tai, žinoma, bemat didino kitų nepasitenkinimą. Kai magistras priešinosi, teigdamas, jog žygyje būtina drausmė, Fiodorovičius atkirto, kad šitai pirmiausia pravartu išaiškinti tam papūstažandžiui rėksniui iš kažkokio Liuneburgo. Jam nuolaidžiaujama vien dėlei to, kad turi plačiausią gerklę. Gal kiti ir leisis, kad jiems liptų per galvas, tačiau Jo Šviesybės Kniaziaus Viečeslavo atstovas to leisti negali.

– Gal galėtumei nueiti ir mūsų hercogą kiek nuraminti... – kreipėsi magistras į savo ištikimąji brolį Motiejų, kai pskovietis išėjo.

– Galėt galėčiau, – sutiko Motiejus. – Bet ar nuo to būtų geriau? Verčiau pats nueitum, broli.

Magistras susiraukė, bet turėjo pripažinti, kad sakoma tei-

sybė. Pavaldinio pasiuntimą hercogas ko gero priimtų kaip įžeidimą. Jis išgėrė pakaitintos ramunėlių arbatos ir, sukalbėjęs trumpą, kantrybės prašančią maldelę, išsirengė į vos už keliasdešimties žingsnių iškilusią pačią didžiausią palapinę, kurioje įsitaisė Danenbergas. Hercogą rado persirengusį švariais drabužiais, sėdintį ant sulenkiamos kėdės, su didele misingine taure rankoje. Danenbergas pakėlė akis ir pamatęs magistrą atsistojo. Iš raudonio, ženklinančio jo apvalainus skruostus, buvo aišku, kad taurė jau ne pirmoji. Laimei, pasirodė, jog hercogas buvo iš tų, kuriuos vynas veikė raminančiai.

– Aa, magistre... – tarė jis visiškai taikiu balsu ir kreivokai, lyg ir atsiprašančiai šyptelėjo. – Gerai, kad neatėjote anksčiau. Truko valandą, kolei nusigramdžiau tą purvą. Šventoji Mergele Marija! Maniau, kad neišsikapstysime...

– Taigi, apie pelkes ir bandžiau jums aiškinti... – Falkvinas mintyse buvo sumetęs, kaip primins hercogui savo perspėjimus, bet, pastebėjęs jo nuolankesnę nuotaiką nusprendė, kad geriau kalbą pasukti kita linkme. – Tačiau ne dėlei to atėjau, gerbiamas hercoge. Noriu jus ir jūsų vyrus nuoširdžiai pagirti. Atlikote tikrą žygdarbį.

– Murkdėmės purve nelyg kiaulės, norite pasakyti.

– Deja, neišvengiama. Bet triūsėt sėkmingai. Nutiesėt praėjimą pro beveik neišbrendamą dalį. Ir visgi pratempėt savo vežimus! Pasakysiu atvirai – šauniai pasidarbuota!

Danenbergas atsiduso ir siurbtelėjo didelį gurkšnį vyno. Nuolankiai linktelėdamas pakvietė Falkviną prisėsti ant jau paklotos sulankstomos lauko lovos ir pats sudribo ant kréslo.

– Plūkomės... Oi, plūkomės... Net ir aš pats! O kad įvertinat, tai gerai... – jį apliejo šiltas jausmas išgirdus pagiriamuosius žodžius. – Bendram labui vargom.

– Taip, be abejo... – sumurmėjo magistras ir tik mintyse pridėjo, kad puikybė ir noras būti pirmiems visada sulaukia tinkamo atpildo.

Danenbergas atrodė beveik susigraudinęs ir melancholiškai žvelgė į savo taurės gilumą.

– Vargom tai vargom... O ar dar daug tos makalynės likę?

– Klampiausią Lielupės pelkių ruožą įveikėme. Toliau? Pats

tiksliai nežinau, bet žvalgai tvirtina, kad blogiau nebus. Žemaitiją turėtumėm pasiekti per kokias tris dienas.

– Tris dienas!.. – Danenbergo balse suskambo pasibaisėjimas. Jis patrynė savo šviežiai skustą smakrą. – Bet jau ne Liuneburgas priekyje. Ne! Labai dėkojame, tačiau pakaks. Pasitarnavome sočiai visų labui.

– Teisingai, be abejo. Pasitarnavot, – Falkvinas sėkmingai suvaldė norą nusišypsoti. – Likusios kelionės metu, kaip pridera, veiksim sutartinai. Keisim einančius priekyje. O rytoj jūsų vyrams visai nereikės priekyje plėšytis. Tegul kiek pailsi.

Danenbergas ištuštino taurę ir palingavo galvą.

– Pasirodo, Šėtonas savo landynę įrengė Livonijoje, ir mums teko per ją plūktis... – sumurmėjo jis apsunkusiu liežuviu. – Žinau, žinau... Aiškinot, magistre, kad reikia laukti. Bet negi galėjome iki šalnų lindėti Rygoje? Už Šventą Motiną Bažnyčią kariauti atplaukėm!

– Teisingai. Ir pasakysiu, hercoge – gerai, kad skubinot mus, – tarė netikėtai Falkvinas. – Teisybė, kad iškeliavome netinkamu metu, bet tame yra ir geroji pusė.

Danenbergas įtariai pažvelgė į magistrą. Jis norėjo įsitikinti, jog iš jo nesišaipoma.

– Kad metas sunkus, pats pamačiau...

– Tiesiog bjaurus metas! – pabrėžė magistras. – Prastesnį sunkiai rasi. O geroji pusė ta, kad ir pagonys šitai žino. Užtai mūsų nelauks. Užklupsim juos nepasiruošusius.

Danenbergas klausėsi nutaikęs mislingą veido išraišką, o kai suprato kas sakoma, bemat pagyvėjo.

– Ot, ot... Kaip sykis dėlei to ir skubinau, kad išvyktumėm, magistre! Kare reikia stengtis užklupti tada, kai tavęs mažiausiai tikisi. Bent jau taip darome Liuneburge... – jis atsiduso, patenkintas savimi, ir pažvelgė į tuščią taurę. – Ar neatsisakysit taurės, gerbiamas magistre? Vynas nuo Mozelio, visai pakenčiamas.

Didysis magistras itin retai gerdavo, tačiau jis pats augo mažame miestelyje prie Mozelio upės ir gerai atsiminė kaip tekdavo prakaituoti atėjus vynuogių skynimo metui. Tėvas buvo skūpus ir savo šeimai teduodavo tik antrojo spaudimo vyno. Pirmojo spau-

dimo vynus parduodavo tokiems kaip Danenbergas. Magistras pritariančiai linktelėjo ir palapinės angoje staiga išdygęs tarnas padavė jam tokią pat misinginę taurę kaip ir Danenbergo.

– Trys dienos... – murmėjo hercogas, įdėmiai sekdamas kaip iš vytelėmis apipintos molinės amforos plona čiurkšle teka skaidrus, vos žalsvu atspalviu paženklintas Mozelio krantų atšlaičių vynas. – O tada pagaliau galėsime užsidirbti Jo Šventenybės Grigalijaus skirtas dispensacijas. Galėsime pakovoti kaip riteriams pridera. Sakėt, trys?

– Apie tiek... – Falkvinas siurbtelėjo vyno ir jį apliejo gimtojo krašto saulė ir prisiminimai.

6

Švento Juozapo diena. Rugsėjo 18, 1236-tieji metai.

Pirmieji didžiosios kariuomenės raitelių būriai Agailės miško pietinį pakraštį pasiekė anksti rytą, kai dar ne visa miško gilumoje įsikūrusi stovykla buvo išjudėjusi. Su žvalgais išjojęs brolis Morkus liepė raiteliams pristabdyti arklius ir jokiu būdu neišjoti iš medžių teikiamos uždangos. Po tris dienas trukusios kelionės per beveik neapgyvendintą kraštą jie pasiekė mišką, kuris akivaizdžiai ribojosi su apgyvendintomis vietovėmis. Kelią gožiantys sausuoliai čia buvo išrinkti malkoms, matėsi, kad miškas ganomas, o prijojus praretintus pakraščio krūmus atsivėrė vaizdas į atvirą lygumą. Brolis Morkus nusliuogė nuo žirgo ir pasiuntė kelis raitelius pranešti, kad pasiekta apgyvendinta sritis. Visiems, išskyrus keturis lankais ir ietim ginkluotus vyrus, taipogis liepė nulipti nuo arklių ir atsargiai prislinkti prie miško pakraščio, bet nepasirodyti atvirumoje. Pats, palikęs savo baltą apsiaustą ir kardą prie žirgų, pasiėmęs tik ietį kartu su kryžlankininku iš Ruegeno salos ir su šį kraštą šiek tiek pažįstančiu žiemgaliu žvalgu Vuoku nuslinko pro pamiškės krūmus iki pat pamiškio pievų.

Pasirodė, jog viso šito atsargumo kaip ir nereikėjo. Jie išbaidė tik tris į pievą įbridusias stirnas, kurios sukdamos platų lanką nuliuoksėjo iki nedidelio upelio krūmų ir pro juos prasibrovusios nušuoliavo atgal į mišką. Tai reiškė, kad bent artimoje aplinkoje žmonių nėra ir kad galima nesivaržant įlipti į medį bei plačiau apsižvalgyti. Viena, ko gero, pačių pagonių žvalgybos tikslams palikta apdžiūvusia viršūne liepa augo netoliese.

Lipo pats brolis Morkus. Beveik visus savo trisdešimt penkis metus Morkus buvo praleidęs balne, tad vikrumo jam netrūko. Pakopus iki viršūnės atsivėrė platus vaizdas į pietus ir į rytus. Pasirodė, kad kraštas čia lygus, beveik kaip stalas, o žemė, kaip jau patyrė eidamas miško pakraščiu, žvyringa ir vandeniui nuolaidi. Nežiūrint to, kad per dvi pastarasias dienas lynojo, gruntas po kojomis jautėsi tvirtas ir į pietų pusę šitaip tęsėsi kiek tik akys užmatė. Šitai brolis Morkus įvertino itin teigiamai, nes tokiame krašte jų raiteliai sugebės apsiausti pagonių gyvenvietes dar prieš tiems spėjus sprukti į miškus; be to, bus galima pulti išsidėsčius plačiu ruožu, išnaudojant didelės kariuomenės pri-

valumus ir vistiek palaikant būtiną ryšį. Kairėje pusėje giliai įsiterpęs į atsivėrusias lygumas sodriai žaliavo mišrus miškas. Už jo priedangos, matyt, ir plėtojo Vuoko įvardintos Mūšos upės pelkės, kurių pakraštį jie perklampojo vakar vakare. Jų buvo patartina vengti, tačiau nuo pietryčių iki vakarų pusės nesimatė nieko, kas galėtų pastoti kelią. Balkšvai dunksojo ražienų laukai, sodriai tamsiai juodavo suarto pūdymo lopinėliai, pasistiebus buvo galima tolumoje įžvelgti samanotus bakūžių stogus. Vienas jų matėsi maždaug už dviejų varstų dešinėje, kitas kiek arčiau, už upelio krūmų kairėje. Morkus akis turėjo geras ir sugebėjo atskirti diendaržių tvoras, tvenkinių plėmus, kelias šulinių svirtis. Viskas atrodė taikiai. Žmonių nesimatė, tik nuganytoje pievoje goglinėjo išskristi pavėlavęs gandras, vingiavo galvijų išminti takai.

Prisiglaudęs prie kamieno, kad nebūtų pastebėtas iš toliau, brolis Morkus palipo dar aukščiau ir iš čia pamatė ko tikėjosi. Pievose į šiaurę nuo kaimo, kurio bakūžės buvo išdėstytos nedidelio upelio vingyje, ganėsi visa kaimenė žalų karvių. Per pusantro varsto nuotolį negalėjai būti visiškai tikras, bet atrodė, jog ten ganėsi ir arklių. Nors ir stengėsi, žmonių įžiūrėti nesugebėjo. Tačiau kažkur jų privalėjo būti, nes galvijai laikėsi krūvoje. To, ką matė, šiam kartui pakako ir brolis Morkus vikriai nusliuogė nuo liepos.

Dabar buvo aišku, ką reikia daryti. Grįžęs prie laukiančių vyrų jis nurodė lankininkams, kad tie, vesdami už pavadžių arklius, kokį varstą prasiskverbtų rytiniu miško pakraščiu, tada jau raiti apsiaustų jo pastebėtą kaimenę iš pietryčių. Du kryžlankininkai privalėjo slinkti upelių krūmų priedanga kiek galint toliau į pietus, taip, kad atkirstų kelią į gyvenvietę. Reikėjo pasistengti nukauti kaimenę prižiūrinčius piemenis, kad tie negalėtų perspėti gyventojų.

O tuo tarpu pamiškėje bus galima išdėstyti didžiąją kariuomenę antpuoliui į atvirą lygumą.

❖

Tą patį rytą, tik apie dvidešimt varstų vakarų kryptimi, baigėsi visiškai kitokio pobūdžio paruošos darbai. Du aukštų ratų vežimai, pakinkyti trim eilėje išrikiuotais arkliais, per medinį tiltą išriedėjo iš Ventės pilies kiemo. Pirmąjį važnyčiojo kalvis Kernius. Jis žadėjo išlipti, kai kelias prie miško pasuks į vakarus ir į Kuršą, bet kolei kas jis dar graudeno vežikui, jog pravažiavus pro klampynę būtina patikrinti ar nereikia iš naujo patepti ašių. Kolei derva neišplauta, kolei neprivelta į ašis smėlio, jo naujai sukalti ir pakaustyti ratai riedės. Bet tikrint būtina, nes šiuo metu laiku keliaujant iki tolimos Kretingos Kurše teks pervažiuoti per ne vieną pažliugusią daubą ir perkirsti dešimtis patvinusių brastų. „Blogiausia kai smėlis įsivelia," – perspėjo jis vežiką. Norint ašys ir guoliai iš pačio kiečiausio ąžuolo, kurį gali rasti, ir pateptos jos riedės iki pat svieto galo, bet smėlis jas gali taip sumaitoti, kad nebepavažiuosi.

Uvis jojo pačiame nedidelio keliauninkų būrio gale. Nusileidus nuo pylimo jis atsigręžė į vartus, kur stovėjo motina. Tėvas nemėgo viešumoje rodyti savo jausmų ir su juo buvo atsisveikinta anksčiau. Migla dar gožė pievas ir pažvelgus į vakarus atrodė, kad dangus liks apniukęs.

❖

Daugінčių ir Šakynos gyventojai labai skaudžiai sumokėjo už savo nebudrumą. Nebuvo tam jokio pasiteisinimo, nes tik prieš dvi savaites visu Mūšos pakraščiu su palyda prajojo rikis Sprudeikis, iš naujo juos perspėdamas, kad Rygoje susitelkusi galybė kryžeivių ir kad prie jų prisijungę daliniai iš Pskovo bei Naugardo. Nežinia kada ir kurlink jie pajudės. Tad reikia būti akyliems. Visi, ypač medžiotojai, drevininkai, pamiškėse gyvulius ganantys, privalo be perstojo sekti kas darosi aplinkui. Būtinai reikia pasiųsti žmonių už Mūšos pelkių į Žiemgalos pusę, kad jie ten budėtų. Abiejų kaimelių seniūnai pritarė, jog būtiniausiai taip reikia daryti ir, pasikeisdami, kas antrą dieną siuntė po du vyrus šiaurėn už pelkių. Tačiau lijo, be galybės uodų

pasiųstieji nieko kito nematė, o kai judriausieji kaimo vyrai jau po kartą pabuvojo sargyboje, pakartotinai klampoti per patižusias pelkes jiems nelabai norėjosi. Teko raginti tingesniuosius, bet šie rado gerų priežasčių budėjimą atidėti. Mat Daugінčiuose išpuolė vestuvės, sekančią dieną – šermenys Šakynose. Abu įvykiai, kaip tyčia, pas stipriausius laukininkus. O kadangi nepaisant drėgmės derlius tais metais buvo geras, netrūko alaus ir vaišių. Alaus buvo pridaryta tiek, kad užteko visiems su kaupu, tad nubogino statinaitę ir pamiškės pievose kaimenę ganantiems vyrams.

Tie krito pirmiausia.

Visi trys – Dubikis, Augutis ir jaunasis Žvarilas. Nukovė juos į miško pakraštį atsėlinę kryžlankininkai. Nukovė taip tyliai, kad sodybose jų žūtis nebuvo pastebėta. Tiesa, išėjęs perrišti arklių kaimo pakraštyje gyvenantis Žvarilo tėvas pažvelgęs miškan pastebėjo, jog tolumoje matoma galvijų kaimenė per plačiai pasklidusi ir kažkodėl nerimauja. Taipogis jo dėmesį atkreipė iš miško kylantys varnų tumulai. „Et, bernai kvailioja, viens kitą po mišką vaikosi...“ – sumurmėjo panosėje. Bet atsiminęs jaunystę pagalvojo, kad gal ten, ko gero, mergų nusigavo. „Būdavo, būdavo...“ – pamąstė ir ne be pavydo atsiduso. Kai yra alaus ir mergų, negi kaimenė bus galvoj? Nusprendė, kad sūnų reikės gerai išbarti, kai tas ryte grįš, o jei kas, ir pančiu pavaišinti. „Pasileidęs jaunimas, ne kitaip...“ – galvojo Žvarilo tėvas. Bet galvojo ne piktai, ir nebeatsisukdamas nukulniavo atgal į įsibėgėjančią šermenų puotą.

Deja, nei jis, nei dauguma abiejų kaimų gyventojų nesulaukė ne tik rytojaus dienos, bet ir tos pačios dienos vakaro.

❖

Nežiūrint tiesiog siutinančiai nedrausmingos kelionės iki Žemaitijos net ir reiklusis didysis magistras Falkvinas turėjo pripažinti, kad puolimo pradžią pasisekė įvykdyti visai pakenčiamai. Nors ankstyvo rudens popietė ir buvo apniukus, bet nustojo lyti, protarpiais pro debesis trumpam prasiskverbdavo saulė, apšviesdama kiek tik akys užmatė retais miškeliais nu-

sėtą lygumą. Priešais juos plytojo dirbami laukai, pievos, suarti pūdymai, ganėsi gyvuliai, tolumoje smaksojo tamsūs bakūžių stogai. Jokios medinės pilaitės ar net nuogo piliakalnio šitame ruože nesimatė. Tiek nerimo jam kėlęs Žemaitijos kraštas juos pasitiko atviras ir beginklis.

Pasinaudojus miško priedanga, brolio Morkaus žvalgams pasisekė nukauti pamiškėje kaimenę ganiusius vyrus. Kitų miškan užklydusių žmonių nesimatė, tad nieko nepastebėtiems pasisekė išdėstyti kariuomenę pagal visą pamiškę. Į abu plačiai išskleistos kariuomenės sparnus pasiuntė po stiprų raitųjų dalinį. Rusus į dešinę, kur kraštas atrodė labiau atviras, Danenbergo smarkuolius – į kairę. Toje pusėje juos ribojo Mūšos pelkės, tad negalės nusigauti velniai žino kur. Labiausiai patikimi Ordino bei vyskupystės daliniai podraug su mažiausiai patikimais žiemgaliais užėmė vidurį, kiek toliau šalia jų išsidėstė Haseldorfo vyrai, magistrato pulkas ir latgaliai bei sėliai. Kadangi kolei kas priekyje jokios pasipriešinti galinčios jėgos nesimatė, tai mantos vežimai ir jų palyda buvo pritraukti į patį miško pakraštį.

O tada, davus ženklą, visi sutartinai pajudėjo!

Buvo gražu regėti kaip išilgai viso miško iš už medžių priedangos tarsi dygte išdygo raitelių eilės ir už jų žengiantys pėstininkai. Lygiuoti perdaug nebuvo galima, nes kariuomenė buvo taip plačiai išsidėsčiusi, kad prieš juos pasitaikė ir pūdymų laukai, ir krūmingos upelių vagos, tačiau bendrą puolimo liniją išlaikė visai neblogai. Dešinėje rusų raiteliai, kaip jiems ir derėjo, pasistūmė į priekį; tiesa, kairėje Danenbergo karštuoliai brovėsi per toli. Juos galėjai atsekti tik pagal virš krūmų sušmėkčiojančių, sparčiai į priekį judančių Liunenburgo vėliavų eigą. Bet šiaip visa kariuomenė stebėtinai drausmingai ir nuosekliai plačiu ruožu stūmėsi pietų linkme.

Pirmųjų dviejų iš miško pakraščio matomų kaimų gyventojai neturėjo jokių galimybių nei pasprukti, nei gintis. Jie pastebėjo atžygiuojančius, kai šie buvo tik už kokių dvejų šimtų žingsnių. Kai kurie taip apstulbo, kad net nesumojo bėgti, kiti bandė bėgti, bet nebuvo kur. Prasibrovę į priekį Dananenbergo raiteliai juos apsiautė ir puolė kaimus iš pietų. Ta kryptimi ban-

jį sprukti išgąsdinti kaimo gyventojai papuolė po žirgų kanopomis ir buvo sutrypti arba nukirsdinti. Kariuomenei pasiekus gyvenvietės ribą lūžo žardinės tvoros, kol nebuvo nudurti, kaip paklaikę skalijo šunys, bliovė išgąsdintos avys ir žviegė nuduriamos kiaulės. Žmonės, išskyrus kelis persigandusius vaikus ir vieną silpno proto senutę, nešaukė. Dalis vyrų, nežiūrint to, kad padėtis buvo visuotinai beviltiška, vistiek griebėsi kirvių, kiti suspėjo iš trobų atsinešti ietis ir skydus. Visi tuoj krito kryžlankininkų perverti ar ietininkų nudurti. Pasprukti suspėjusios moterys ir vaikai susispietė trobose. Tačiau tai buvo apgaulingas prieglobstis. Kas tiesa, rąstinės sienos buvo pakankamai tvirtos, langų angos siauros, durys stiprios. Tačiau šiaudiniai stogai leidosi taip žemai, kad buvo lengvai ranka pasiekiami. Stogų viršutinė dalis buvo gerokai permirkusi, kai kurių bakūžių – stipriai samanota, tačiau apatinė dalis buvo pakankamai sausa, kad nesunkiai įsidegtų, tad kiekviena bakūžė buvo labiau spąstai negu prieglobstis. Jei kariuomenei nebūtų buvęs iš anksto duotas įsakymas, kad puolimo pradžioje gaisrų būtina vengti, tai dauguma jų jau būtų liepsnoję. Suliepsnojo tik galinė, Žvarilo troba. Ją padegė iš vidaus. Falkvinas bandė varyti vyrus ją gesinti, tačiau kai liepsna prasiveržė pro ugniakuro angą jau buvo per vėlu. Vieną iš liepsnojančion trobon pasiųstų vyrų šake nudūrė išsitaršiusiais baltais, jau įsiliepsnojusiais plaukais senė. Pasisekė ištraukti tik klykančią ir besikandžiojančią apsvilusiais antakiais paauglę. Visi kiti žuvo. Iš kitų trobų su kalbą suprantančių žiemgalių pagalba pasislėpusius visgi pavyko iškrapštyti.

❖

Kamuojamas bergždžio siuto Zervis perkando savo apatinę lūpą iki kraujo. Jam buvo tiesiog neįmanoma tikėti, kad žemaičiai galėjo būti šitaip nepasiruošę! Jį taip dusino visuotinas bejėgiškumo jausmas ir neapykanta, jog tiesiog buvo sunku kvėpuoti. Dar kariuomenei besibraunant per miškus, dienas prieš pasiekiant atvirus laukus, jis šventai tikėjo, kad juos tykos iš pasalų puolantys žemaičiai. Tačiau nieko panašaus neįvyko. Antrąją kelionės dieną priekyje jojantys žvalgai apsupo ir sunaikino

apgriuvusią miško užtvarą ginančių žiemgalių būrį, bet po to ginkluotos priešpriešos daugiau nebuvo. Didžiajai kariuomenei teko grumtis tik su įkyriai krapnojančiu lietumi, pažliugusiais miško takais ir uodų spiečiais. Ketvirtą kelionės dieną, artėjant prie apgyventų Žemaitijos sričių, Zervis pirmą kartą suabejojo ar Jautakui pasisekė perduoti žinią. Kai jie niekieno netrukdomi išjojo į atvirą lygumą, abejonės kaip ir neliko. Kaip kitaip buvo galima paaiškinti kas įvyko po to?

Pirmuosius du kaimus apsupo ir užėmė į priekį prasiveržę raiteliai. Prie Kuoknesės knechtų prijungti Austės žiemgaliai užpuolimą galėjo stebėti tik iš tolo, tačiau ir taip buvo skaudžiai akivaizdu, kad kaimai buvo užklupti visiškai netikėtai. Tačiau trečiosios puolamos vietovės gyventojai pagaliau pastebėjo kas vyksta ir, nors labai skubotai, bet visgi pasiruošė gynybai. Tai buvo gerokai didesnis kaimas, kuris, kaip jie vėliau patyrė, vadinosi Šiupyliai. Įsismarkavusių raitelių puolimą pristabdė paskubomis sukrautos padargų ir rastų užtvaros, tad teko pasiųsti priekin pėstininkus. Štai čia Zervis tiesmukai susidūrė su savo visišku bejėgiškumu. Pasitaikė, kad puolama gyvenvietė stovėjo tiesiai tame ruože, kuris buvo paskirtas Kuoknesės knechtų pulkui, Rygos magistrato ietininkų vėliavai ir vienam latgalių lankininkų daliniui; iš viso arti trijų šimtų vyrų. Juos tad ir pasiuntė prieš kitoje barikadų pusėje susitelkusius kokius trisdešimt ar keturiasdešimt gynėjų. Puolėjų užnugarį ir sparnus saugojo pro barikadų plyšį pulti pasiruošę Danenbergo raiteliai. Deja, įvyko kas neišvengiamai turėjo įvykti. Tiesa, keletas knechtų krito nuo sviestų iečių, eilė buvo sužeista trumpose grumtynėse prie pat barikadų, tačiau puolimo baigmei tai nesudarė jokio skirtumo. Dalis gynėjų sukniubo nuo lankininkų strėlių, skydais prisidengę knechtai prasibrovė iki užtvaros ir dalį jos išardė, o pro tarpą tuoj įšuoliavo ietimis ir kardais ginkluoti raiteliai. Zervis ir keli kiti žiemgaliai savo ietis sviedė taip, kad jos perskrietų per gynėjų galvas, idant tie galėtų jomis pasinaudoti. Tačiau tai nesudarė jokio skirtumo. Persvara buvo per didelė. Beveik visi gynėjai krito, o sužeistuosius Zervio akivaizdoje pribaigė nuo arklių nušokę Danenbergo raiteliai. Nič niekuo jis negalėjo padėti. Tik suskubo suturėti vieno karštakošio jauno žiemgalio ranką, kai

tas buvo beužsimojąs kirviu prieš žemaitį nudūrusį liuneburgietį. Juos supo šimtai ginkluotų, kraujo skonį pajutusių puolėjų ir šis desperatiškas žingsnis būtų tik padidinęs kritusiųjų skaičių.

– Valdykis! Mūsų valanda ateis... – švokštė jis į žiemgalio ausį ir savo kietai suspaustame delne jautė kaip virpa jaunuolio raumenys.

Susivaldyti reikėjo milžiniškų pastangų, nes puolimas dar nesibaigė. Buvo pralaužta skubotai suversta užtvara ir išsklaidyti ją gynę stipriausieji kaimo vyrai, tačiau dabar teko braute brautis į kiekvieną iš kaimo namų, kurių prieigas kirviais, šakėmis ir liepsnojančiais nuodėguliais gynė paaugliai, moterys ir seniai. Puolėjų kovingumas išblėso taip pat sparčiai kaip buvo įsiplieskęs ir dabar visi gviešėsi nors ir kuklaus grobio, tačiau niekas negeidė dėlei to mirti. Kadangi užpuolimas jau vistiek buvo vietinių pastebėtas, įsakymas nepadegti trobų stogų nebegaliojo. Netrukus užliepsnojo trijų, po to – penkių, galop – gal net ir dešimties bakūžių stogai. Iš vienų vietiniai išbėgo tuoj pat, iš kitų išsvirduliavo tik keli apsvilusiais plaukais šeimos nariai bei kūdikius nešinos moterys, o iš dviejų trobų taip ir nepasirodė nė vienas.

– Atvykom juos krikštyti, o tie mieliau smenga į pragarą... – uždengdamas veidą nuo degančio namo liepsnos karščio apstulbęs stebėjosi markgrafas Haseldorfas. – Ten buvo ir vaikų. Kodėl negelbėjote? Kaip galėjote negelbėt?

– Nusmeigtų. Turi šakes ir ietis, – burbtelėjo brolis Morkus. – Bobos nusmeigtų. Vieną jau nusmeigė.

Haseldorfas persižegnojo ir karščio verčiamas atsitraukė dar kelis žingsnius.

– Kada suprasiu šitą kraštą?..

„Dar negreit...“ – norėjo pasakyti brolis Morkus, bet vietoj to tyliai sukalbėjo „Sveika Marija“ už kritusius.

– Šėtono galia didelė! – pabaigęs tarė jis. – Jis jiems suteikia drąsos ir atkaklumo. Bet, kaip matot, mūsų pusėje Visagalis ir sėkmė.

– Mūsų pusėje didžiulė persvara, – pataisė jį Haseldorfas. Jis dar vis neįstengė atsikvošėti po pirmųjų įspūdžių. Nusigręžė, kad nematytų iš liepsnojančių namų išgintų vaikų ir moterų. Ry-

gos magistrato knechtai jau buvo pradėję ginčytis su braunšveigiečiais, kaip pasiskirstyti belaisvius. Žiūrėjo tad tolyn į pietus ir staiga pastebėjo, jog ten, kažkur tolumoje, taipogis į dangų kyla dūmų stulpas.

– Kas ten?! – nesuvaldydamas pykčio, šaukė jis broliui Morkui. – Negana, kad čia plėšikauja, žiūrėkite kaip toli į pietus įsiveržė!

Brolis Morkus atsikosėjo, nes troškūs drėgnų stogų šiaudų skleidžiami dūmai tvino vis tirščiau. Jis paėjo į atviresnę vietą ir primerkęs akis patyrinėjo tolumoje kylančius dūmus.

– Mūsiškių ten negali būti. Ten, gerbiamas markgrafe, pagonys... – tarė jis jį atsekusiam markgrafui.

– Pagonys?

– Bijau, kad taip.

– Nejaugi patys degina savo trobas?

– Ne, – brolis Morkus pamąstė kaip tai paprasčiau paaiškinti. – Jie... Jie šaukiasi pagalbos.

– Šaukiasi Šėtono?

– Gal ir Šėtono. Nors, manau, pirmiausia savųjų. Jei pažvelgsite toliau į vakarus ir į pietus, matysite, kad ir ten kyla dūmai.

Haseldorfas tylėdamas tyrinėjo abi tolumoje matomas dūmų juostas. Jo akys buvo ne ką blogesnės už brolio Morkaus, ir jis sugebėjo neblogai įvertinti nuotolius. Vakarų vėjas lenkė dūmus prie žemės, bet vistiek galėjai spėti, jog iki pirmosios turėtų būti gal aštuoni, o gal ir dešimt varstų. Tai tegalėjo reikšti, kad ugnys buvo didelės apimties ir paruoštos taip, kad būtų itin dūmingos.

– Bet negi išeitų, kad jie jau buvo pasiruošę? – klausė jis tarsi savęs, tarsi brolio Morkaus. – Tokios ugnies ant greitųjų nesukursi.

– Gal ir taip, markgrafe... – sutiko brolis Morkus. – Bet kol susiburs, praeis daug laiko. Dar nėra ko rūpintis.

❖

Viena po kitos žiebėsi ugnys virš Žemaitijos aukštumų. Netrukus po to, kai dūmai patvino virš Riešės, jie pradėjo kilti nuo Dubysos pilies kuoro, tada nuo Šiaulių ir Raktės aukštumos. Ma-

tomumas tą dieną buvo ne pats geriausias. Dangus pasitaikė apniukęs ir vėjuotas, į pajūrio pusę dulkė lietus, vietomis net vidudienį nesisklaidė miglos. Reikėjo kurti kaitrią ugnį, kad karščio stulpas išneštų dūmus kiek galint aukščiau, reikėjo tiršto dūmų stulpo, kad jo lengvai neišsklaidytų vėjai. Tačiau kuro buvo sukaupta apsčiai, netrūko kadagių šakų ir sudrėkusių šiaudų. Dūmai tad tvino tirštai ir kai tik susidarė palankesnės sąlygos jie kilo aukštyn. Pirmasias tris dar kiek prie žemės prigludusias dūmų juostas pastebėjo Luponiuose, vėliau – Šemačių aukštumoje. Šemačiuose truko ilgiau, kol ugnis įsidegė pakankamai, kad dūmai iškiltų virš medžių, bet liepsnoms įsidegus jie prasimušė aukštai. Iš ten juos pastebėjo Padievaičio ir Drasūniškio pilys, o, kas svarbiausia, kai po nepilnų dvejų valandų buvo užkurta pirmoji signalinė ugnis, toli šiaurės rytuose kylančias dvi dūmų juostas įžvelgė nuolat nuo kalno besižvalgantys Šatrijos žyniai.

Šatrija buvo gerai pasiruošusi, o ir dangus ten buvo skaidresnis. Pavojų skelbiančios žinios sklidimas įgavo pagreitį. Šatrija matėsi iš daug kur, užtai netrukus po to, kai suliepsnojo jos viršūnėje ugnis, beveik tuo pačiu metu buvo užkurti iš anksto paruošti laužai Sprūde, Treigiuose ir Girgždūtėje. Iš ten žinią pasigavo daug kas. Per Molavėnų ir Kalnųjų pilaites pavojaus skelbimas nusklido į pietus, Raseinių link, per Pūtvės kalną, Batavių ir Dapkiškių pilis – į pietvakarius iki Tauragės ir Skalvijos paribių. Nauja kuriamų laužų banga prasidėjo įsiliepsnojus ugniai ant toli matomos Medvėgalio viršūnės. Apie vidudienį, praslinkus tik keturiom valandom po antpuolio pradžios, nuo Medvėgalio per Matiškius, Kreivėnus ir Bražuolę pavojaus žinia pasiekė Ariogalą.

Visur buvo nutraukti tuo metu vykę darbai. Sustojo vestuvių puotos, greitomis buvo užbaigtos šermenys, nutrauktos medžioklės. Vyrai numetė spragilus, paliko arimuose jaučius bei pusiau pastatytas jaujas. Greitomis grįžę namo vietoje šakių pasiėmė trobos kampe sustatytas ietis, nušluostė dulkes nuo ant sąsparų užkeltų skydų. Slapčia nubraukdamos ašarą moterys ruošė kelionei maisto atsargas ir šiltesnių rūbų pamainą, žyniai paskubomis aukojo karo ir kelio dievams, maldaudami jų palankumo.

Vienur pirmieji vyrų būriai nelaukdami nakties išjojo šiau-

rės kryptimi, kitur vyko ruošos darbai ir buvo laukiama tamsos, kai turėjo ateiti tikslesnė žinia kurlink reikia joti.

Šios kelios rytmečio valandos visuotinai pakeitė gyvenimo eigą nuo vieno Žemaitijos pakraščio iki kito.

❖

Pats svarbiausiais pokytis įvyko Saušilio miškuose, kur su aplinkinų tėvonių rikiais ankstyvo rudens medžioklę rengė kunigas Vykintas. Iš aukštumos, kur buvo įrengta medžioklės stovykla, tarsi ant delno matėsi virš horizonte kyšančio Šatrijos kauburio kylantis pavojų skelbiantis juodų dūmų stulpas. Daug toliau į šiaurės rytus plonas siūlas ženklino Dubysos piliakalnį, o akyliausieji įžiūrėjo dar toliau kylančią vos pastebimą dūmų juostelę. Buvo galima spėti, kad tai Nomančiai, o gal net Šiauliai. Gerokai arčiau, beveik tiesiai rytuose, dūmų stulpas kilo virš Sprūdo, ir jiems tebestebint dūmai pradėjo kilti virš Girgždūtės. Neteko abejoti, jog netrukus dūmai pakils virš Medvėgalio, o po to skleisis toliau į pietinę Žemaitiją, kils virš Pūtvės, Matiškių ir virš dešimties kitų, iš čia neįžvelgiamų piliakalnių.

Kurį laiką tylėdami visi žiūrėjo ir visi galvojo tą patį: „Visgi, tie prakeikti šunys nelaukė šalnų!..“ Visiems buvo aišku – burtas mestas, ir likimo dantys pradėjo malti. Žodžių ir spėlionių metas baigėsi.

– Kai pamačiau, kad dega Šatrija, tuoj čia užjojau, – pakartojo Laukys, nes keletas su jais medžiojusių rikių tik dabar pasiekė aukštumos aikštelę ir niūriais veidais žvelgė į vakaruose ir šiaurėje kylančias dūmų juostas. – Tada Šatrija dar tik įsidegė ir tebuvo matyt tik anos dvi juostos. Manau, kad tai Dubysa, o ta dar toliau. Gal tai Nomančiai.

Šiuo metu dūmų juostų matėsi daugiau. Pietuose galėjo būti Padievaitis, gal Pūtvė. Vėjas draikė kylančias juostas ir buvo sunku spėti iš kur jos. Užtat pirmasis pastebėjimas ir buvo toks svarbus; pagal jį galėjai nustatyti, iš kurios pusės sklido pavojaus skelbimas. Laukys garsėjo taiklia akimi, tad juo buvo galima pasikliauti. Kai jis paminėjo Dubysos piliakalnį, visų akys nukrypo į brolius Bulionius. Tai reiškė, kad pirminiai pavojaus

skelbimai galėjo prasidėti Šiaulių žemėje. Stambusis Vismantas stovėjo šalia savo prakaituoto žirgo, Sprudeikis įtemptai žvelgė į šiaurės rytus, kur geros dienos jojimo nuotolyje privalėjo rastis ir gimtoji Šiaulių pilis. Tačiau ir itin skaidrią dieną būtų buvę sunku ką įžiūrėti, o dabar, kai vėjas draikė kylančias dūmų juostas, tiksliai nustatyti kryptį buvo visuotinai neįmanoma. Tai nepakeitė Sprudeikio nuojautos.

– Šiauliai! Tas brudas puola mūsų kraštą! – sušvokštė jis. Jo kakta rasojo, bet pilkos akys buvo visai sausos.

– Gal Ventę... – negarsiai prasitarė Vykintas. – Nors, gal ir Šiaulius... Bet kad puola, tai tikrai.

– Mes josim, – visai ramiu, keistai bespalviu balsu pridėjo Vismantas. – Brolis ir aš.

– Be abejo. Jūsų vyrai jau buriasi... – Vykintas nusliuogė nuo žirgo ir, privedęs jį prie Vismato, padavė jam vadeles. – Imk. Jums reikia atsarginių. Nėra ko laukti, kol atsivesim iš Tverės. Mes paseksim, kai tik susiburs Tverių vėliava. Jei ne dabar, tai naktį visa Žemaitija žinos kurlink joti.

Daugiau aiškinti nereikėjo. Medžioklėn jie buvo išvykę lengvais žirgais bei apranga, apsiginklavę tik durklais ir medžioklinėm ietim. Visa karinė manta buvo palikta Tverėje, tačiau nusigauti iki Tverės būtų reikėję eikvoti apie tris valandas jojimo į priešingą pusę. Šitai Bulioniams reikėjo išvengti. Nulipo nuo savo žirgų dar trys rikiai, būtų lipę ir kiti, tačiau dviejų atsarginių pilnai pakako. Jais pasinaudodami ir be perstojo jodami Bulioniai gebės pasiekti Šiaulių apylinkes jau sekantį rytą.

❖

Tą popietę, kai dūmų stulpai kilo ir driekėsi per Žemaitijos kraštą, Ventės keliauninkai plūkosi beveik dvi valandas, kolei išsikapnojo iš Gelažių pelkių ir, iki stebulių klimpdami į smėlėtą upelio dugną, persikėlė per patvinusią Virvytės brastą Nuo ryto jie sugebėjo nusigauti kokių penkiolika varstų Kuršių keliu. Ne vienoje vietoje vyrams teko kirsti pakelės lazdynus ar juodalksnius ir kloti ant pabiurusio kelio. Raiteliai būtų galėję patižusias vietas apjoti lanku, bet vežimams nebuvo kaip

prasiskverbti. Tad teko atsiraitojus rankoves kapoti krūmus, įbridus į dumblą įsirėžus stumti vežimus, taip, kad nebuvo laiko padoriai apsidairyti. Nusimetęs ne tik Ben Eracho dovanotą apsiaustą, bet ir stirnos odos siuvinėtas kelnes, vilkėdamas iki paskutinės siūlės lietaus ir prakaito permirkusiais drobiniais drabužiais Uvis plūkosi kartu su vyrais. Nežiūrint to, kad dulkė lietus, o debesys kone gožė pušų viršūnes, visi buvo pakiliame ūpe. Dar diena, ir jų laukė svetingas priėmimas pas būsimą uošvį Sareiką, jau buvo sutarta, kad pakeliui apsistos pas Virvytės slėnyje gyvenantį Sareikos giminaitį Vaigodą. Koks jis ten giminė būsimai žmonai Uvis buvo primiršęs, bet dėlei to galvos nevargino. Svarbu, kad galės naktį šiltai ir sausai praleisti. Be abejo, bus ir pavaišinti. O dabar reikėjo įremti petį ir stumti lėtai judantį vežimą.

– Ugi, kad tavo būsimoji tokį išvystų... – pastebėjo vežimą bestumiąs Daubaras. – Pupų lauke už baidyklę pastatytų.

– Negi manai, kad pats gražesnis?

– Egi, aš į anos lovą nesitaikau...

Uvis greitomis nesumojo ką atsakyti, bet tuo metu stumiamas bei įsirėžusių arklių tempiamas vežimas taip staiga šovė į priekį, kad smarkiai pasisukęs užpakalinis ratas suplakė dumblą ir jo tirštas srautas kliuvo Daubarui tiesiai į veidą. Uvis nesusivaldė ir garsiai nusikvatojo.

– Va, Keliukas tau atmokėjo... – pasidžiaugė jis, bet pagailėjęs brolio pasiūlė jam savo marškinių skverną, kad tas galėtų bent akis prasivalyti. – Oi, nedera burnot prieš šaunų jaunikį!..

Daubaras šnirpštė šluostydamas akis ir jas pravalęs garsiai nusikvatojo.

– Ale šaunus! Šerns liūne – ir ans dailesnis...

Juoktis galėjo abu, nes išstūmę vežimą iš daubos jie pasiekė sausesnę kelio atkarpą ir arkliai, jausdami tvirtesnį gruntą po kanopomis, patys stipriai žengė pirmyn. Kelias čia pradėjo kilti į Virvytės slėnio šlaitą, tad buvo galima tikėtis, jog ir toliau jis liks pravažiuojamas. Bus vėl galima sėsti į balną. Lipdami statesne šlaito atkarpa viršun jiedu dar vedėsi savo žirgus. Pakilus, pagaliau buvo įmanoma per tankiai suaugusių slėnio medžių dangą pažvelgti atgal į rytus. Dangus buvo apniukęs, pietryčių pu-

sėje tarp miško kauburių plytojo balzgani rūko plotai. Nors iki Žemaitijos aukštumų iš čia buvo koks dvidešimtis varstų, skaidrią dieną jas būtum galėjęs įžiūrėti. Tačiau ne šiandien. Žemai slenkantys debesys liejosi su tolumoje pilkėjančiu mišku. Kiek Uvis sugebėjo apžvelgti, nieko įtartino nepastebėjo.

– Nesirūpink! – patapšnojo jam per petį Daubaras. – Ventėje viskas kaip palikom. O bėda tavęs tai Kretingoj laukia.

– Kada tau tokia bėda? – Uvis šluostė sudrėkusį balną. – Nemanyk, kad galėsi nuo jos pabėgti vykdamas į Prūsus.

Daubaras kažką neaiškiai numykė ir atnarpliojo susipynusias kamanas.

– Prisieis ir tau. Moterys tai ne Mindaugas... – tęsė Uvis. – Žinok, nuo jų niekur nepabėgsi. Ras anos tave ir Prūsuose.

Abu įsliuogė į balnus ir, kadangi kelias čia buvo platesnis, jojo greta tylėdami. Daubaras atrodė susimąstęs. Keliskart pažvelgė į brolį, lyg norėtų ką pasakyti, bet, matyt, sunkiai sekėsi surasti žodžius.

– Egi, man Šatrijoj panašiai porino... – tarė pagaliau.

– Kur? Kodėl Šatrijoje? – nesusigaudė Uvis. – Ką tau ten porino?

– Nagi apie Prūsus. Buvau nujojęs Šatrijon dievų pasiklausti ... – rimtai tęsė Daubaras. – Teniškiai žyniai išbūrė, kad mana lemtis Prūsuose.

– Pačioj Šatrijoj taip išbūrė?

– Egi...

Šitai reikėjo apsvarstyti. Šiaip, kai prireikdavo dievų pagalbos, ventiškiai buvo pratę kreiptis į žynį Minkautą, o kas lietė patarimus – geriausiai su dievais sutardavo motina Medeina.

– O kodėl ne motina?

Daubaras atsiduso. Jis jautiesi kiek nepatogiai.

– Motinos dar paklausiu. Būtiniausiai... Bet kad su namų dievais visaip būna... O Šatrijoj... Nu, žinai...

Uvis daugmaž suprato tai, ko jis nebaigė sakyti. Namų dievai, į kuriuos kreipdavosi motina, patys galėdavo būti pavydūs. Ypač kai klausdavai apie tolimus kraštus, jų pranašystės būdavo perdėm miglotos.

– Supranti, Šatrijoj anie... Ot, paklausiau apie Prūsus. Ir

anie sakė, kad mana lemtis ten. Ir ne tik tai. Sakė, kad ten rasiu... Na, žinai...

Jis nutęsė, ir Uvis pastebėjo, jog jo vėjų nugairintas veidas kiek paraudo.

– Kur man žinot? Ką rasi? – nekantravo jis.

– Nagi... Kaip tu.

– Ką?..

– Savo... Atseit. Nu, paskirtą. Moterį.

– Prūsuose?

– Egi.

– Žmoną?

– Aha.

Teliko atsidusti. Jei jau Daubaras teikėsi prabilti šia tema, jis kalbėjo rimtai. „Griaumedis bus gerai Šatrijoj aukom paklojęs," – pagalvojo Uvis. Suprantama, dievams aukoti derėjo, tačiau, antra vertus, tai tik skatino juos prabilti. Tai negalėjo keisti lemties. O nuo dievų skirtos lemties nepabėgsi. Be lemties Žybartaičiams šiais atvejais tikrai neapsieita. Štai jis pats dabar joja į Kuršą, pasirodo, Daubarui žyniai išbūrė Prūsus, o sesuo Junda...

– Apie Jundą žinai? – paklausė brolio.

– Egi. Grauslys.

– Taigi.

– Ans skalvis.

– Motina skalvė. Tėvas žemaitis, – pataisė Uvis.

Abu kurį laiką vėl jojo tylėdami. Kad Grauslio tėvas žvejys, nei vienas neprasitarė.

– Drūts bernas, tas Grauslys... – pagaliau tarė Daubaras. – Drūts, rupūžiokas...

Iš Daubaro sunkiai galėjai tikėtis didesnio pagyrimo.

❖

Po nepilnų trijų valandų, kai dūmų kamuoliai pakilo virš Raktės ir Dubysos piliakalnių, besišakojanti juodų stulpų grandinė perbėgo visą Žemaitiją. Per Sprūdą ir Žasūgdą dūmų skleidžiama žinia pasiekė Girgždūtę pietuose, per Padievaitį – Pučkorius

vakaruose. Tai jau kuršių kraštas. Ten tvyrojo žemi debesys ir toliau į vakarus dūmų juosta neplito. Dėlei apniukusio oro ir nuo Girgždūtės aukštumos dūmai vangiai kilo, tad medvėgaliečiai ne tuojau juos pastebėjo, tačiau kai pamatė, netrukus įsiplieskė ant signalinei ugniai pastatyto bokšto ir Medvėgalio ugnis. Ją bemat pamatė Matiškių, Kreivėnų ir Pūtvės pilėnai, o dar po pusvalandžio jau Skalvių krašte jas įžvelgė ir Rambyno žyniai.

Kai pavojų skelbianti dūmų juosta pasiekė Nemuno krantus, pro debesis blausiai prasiskverbianti saulės šviesa ženklino, jog diena buvo persiritus į antrą pusę. Grauslys su septynių vyrų palyda buvo sustojęs pakelės medkirčio trobelėje pailsėti. Paskutinias kelias savaites jis lankėsi pas motinos gimines Skalvijoje, o kai į šią Nemuno žvejų sodybą atvykdavo Žemaitijoje išgarsėjęs stipruolis, netrukdavo susirinkti svečių iš visos apylinkės. Pasirodė, jog skalviškas alus gali panašiai apsunkinti galvą kaip ir žemaitiškas midus, tad dabar, keliaujant atgal Tauragės krašto link, skubėti nesinorėjo. Nebuvo ir ko skubėti. Nei Vykintas, nei Ariogalos Erdvilas be šalnų į žygį nepakils, o iki to laiko Grausliui ir jo vyrams nelabai buvo kas veikti. Užtat kai sargybon paskirtas jaunas skalvis atbėgo ir susijaudinęs pranešė, jog mato pavojų skelbiančią dūmų juostą, Grauslys nelabai buvo linkęs tikėti.

– Vaiki, nebent tau iš nosies dūmai kyla... – sumurmėjo jis, nenoriai pakėlęs galvą nuo sutrešusių šiaudų guolio. – Gal pasivaideno?

– Tikrai dūmai. Ir ne bet kokie – antpuolį skelbia! – skalviškai užtikrino jaunuolis. Kaip ir daugumas paribyje gyvenančių jis mokėjo ir žemaitiškai, bet susijaudinęs pereidavo į savo kalbą. – Nebuvo, ir staiga atsirado. Sakau, antpuolis!

Grauslys suniurzgė, jog tiems skalviams per amžius vis kas nors rodosi, tačiau paniurnėjęs visgi atsikėlė. Kai išėjo į lauką, toliau juokauti jam ūpas kaip mat dingo. Be aiškiai matomo dūmų stulpo, kuris turėjo kilti nuo Pūtvės piliakalnio apie du varstus į rytus, galėjai įžvelgti ir kitus. Į aukštą uosį įlipęs vyras pranešė, kad abejonės nėra – dūmai kilo iš Kreivėnų piliakalnio, ir dar bent dvi vėjo skaidomas neįvardintas juostas jis matė toliau vakarų kryptimi.

Kad kažkur vyko didelis antpuolis, abejonės neliko. Bet kur puolama? Per pobūvį Skalvijoje Grauslio būrio nebuvo pasiekę plačiai pasklidusių Vykinto šauklių perspėjimai, kad reikia būti pasiruošusiems viską mesti ir joti šiaurėn, kai tik pasirodys pavojaus ugnys. Grauslys garsiai pasvarstė galimybę, kad puola Mindaugas, tačiau prie jo būrio prisidėjęs žemaitis nuo Ariogalos tai griežtai atmetė. Jis pats buvo dalyvavęs Mindaugo rengiamose žygiuose ir tvirtino, kad tas veikia visai kitaip. Pirma išbando visokius kitus būdus. Ir dukrą savo atiduos, ir nuodytoją pasiųs, ir kaimynus sukiršyti bandys. O kariaut anas imasi tik kai nieko kito nelieka. Užtatai jis pas Mindaugą ir neužsibuvo. Bet jis girdėjęs, kad per visą vasarą teutonai buriasi Rygoje. O gal jie pajudėjo...

– Ventė! – staiga sušuko kolei kas ramiai besiklausęs Grauslys. – Dievai apsaugokit... Ventė pakeliui!

Vyrai sužiūro. Apie Ventę jie buvo girdėję, tačiau nė vieno jų tarpe nebuvo iš šiaurės Žemaitijos ir niekas nežinojo kur ta Ventė.

Grauslys neaiškino, nes, bendrai, aiškinti nebuvo linkęs.

– Keliausim šiaurėn. Keliausim nesustodami! – pareiškė jis savo sprendimą ir, žinoma, niekas nesipriešino.

Jie paskubomis pasibalnojo žirgus, sukrovė savo nedidelę mantą ant naštinių arklių ir išjudėjo iš Skalvijos. Buvo nuspręsta negaišinant laiko joti iki Medvėgalio. Ten bus galima pasisemti tikresnių žinių. Per naktį jodami ir persėsdami ant atsarginių žirgų Medvėgalį galėjo tikėtis pasiekt kitą dieną.

❖

Kuršiškas midus buvo geras, tačiau jei jis būtų ir pats prasčiausias, jo negalėjai atsisakyti. Mandagumo taisyklės reikalavo, kad, nupilant šlakelį prie ugniakuro, būtų išgerta ir už Vaigodo sodybos namų dievus, po to už Žybartų, ir jokiu geru negalėjai apeiti Sareikos. Reikėjo išgerti, kad būsimą uošvį neapleistų ne tik namų dievai, bet ir Bangputys. Kuršių ir žemaičių šnektos buvo pakankamai panašios, jog buvo galima be didelio vargo susikalbėti. Uvis pritardamas siurbtelėjo ir nuliejo kiek

galint dosniau dievams į šalimais besikūrenantį židinį. Nežinojo kiek būsimų giminių ir jų namų dievų reikės pagerbti, tad stengėsi ragauti midaus tik mažais gurkšniais. Daubaras šito nelabai paisė ir, kadangi jam parinko didžiausiąjį ragą, jau spėjo neblogai įšilti. Nieko stebėtino. Jie į Vaigodo sodybą atvyko jau sutemus, ir nuo to laiko praėjo bent kelios valandos, o dievams, už kuriuos vertėjo išgerti dar nesimatė galo. Gerai bent, kad kitus kelionės palydovus nusiuntė pailsėti.

– Tai tris kart už Bardaitį! – tęsė nepailstantis Vaigodas. Jis akivaizdžiai mėgo vaišinti svečius ir pats ta proga pasivaišinti. – O gal garbieji žemaičiai Bardaičio nepažįstat? Tai laivų dievas.

– Laivų! Ot, tokio Ventėje nežinom... – prisipažino Daubaras. – Na, ir kur žinosim. Tik valtį teturim. Kiek ten ant Ventės paplaukiosi.

– Prie jūros kitaip. Štai brolis tris laivus turi, – paaiškino Vaigodas ir jo balse suskambo pavydo gaidelė – Nuplaukia jais iki Ž[illegible]dų.

– [illegible]... Tai išgert būtina! – sutiko Uvis ir pats pirma nuliejo gelsvo skysčio ant įkaitusių ugniakuro akmenų. Malonus garuojančio midaus kvapas pripildė orą.

– Na[illegible], būtina... – sutiko Daubaras, bet jis laikėsi nuomonės, kad Vaigodo dievams jau paaukota užtenkamai, tad gėrė pats. Neatsiliko ir namų šeimininkas.

– Ak jūs vyrai, vyrai... – įsiterpė arčiausiai ugnies sėdinti Vaigodo žmona. Kuršių įpročiu didžiulė bronzinė segė laikė jos puošnų apsiaustą. – Vis laivai, karai ir dar kas. O svarbiausiom deivėm? O Austėjai ir Gabijai? Gi ne laivų plukdyt šis mūsų šaunus svečias keliauja...

– Teisingai, teisingai, mieloji, – skubėjo pritarti Vaigodas ir, nelaukdamas į šoną pasitraukusio tarno, pats siekė midaus ąsočio. – Žinojom, brangioji, kad Gabijos nepamirši. Tai įpilsi gal tu? – Žmona atlaidžiai šyptelėjo ir, paėmusi ąsotį iš vyro rankos, pastatė jį ant žemės.

– Kad Gabija globotų Karilę mielai įpilsiu, bet dėl deivės Austėjos mums teks dar mažumėlę palaukti. Būtina deivės pagalbos paprašyti tinkamu metu, – ji tai ištarė oriai. Akivaizdžiai

buvo pratusi, kad jos būtų klausoma. Uvis kumštelėjo Daubarui į šoną, nes atrodė, kad midaus, židinio šilumos ir nuovargio pasėkoje jo galva linksta žemyn.

– Tokia svarbia proga, kai išleidžiame į svečią šalį ką turime brangiausio... – Vaigodienė stabtelėjo, tarsi norėdama įsitikinti ar Uvis jos žodžius tinkamai suprato. – Išleidžiam mūsų krašto dukrą, kurią lydės jos namų dievai. Atiduodame ją tam, kad ji sujungtų, kad nuneštų santaiką iš mūsų krašto į jūsiškį. O idant taip susiklostytų, būtina maldauti Austėjos, kad Karilė taptų pilna. Tai jos pilnatvė ugdys santaiką.

Vaigodienė reikšmingai nutilo ir pažvelgė į Uvį, laukdama, kad jis ką nors pridėtų. Uvis sutriko. Jautė, kad jam priderėjo kalbėti, tačiau delsė, nes nelabai suprato kas buvo pasakyta. Laimei, padėtį išgelbėjo Daubaras. Atrodė, kad midus jam apšvietė protą.

– Išgerkim, kad susilauktų sūnų! – sugriaudėjo jis iškeldamas savo ragą.

Vaigodienė apdovanojo jį pritariančiu šypsniu.

– Kad susilauktų daug sūnų! – pabrėžė ji. – O metas tokiam paaukojimui labai tinkamas. Už trijų dienų bus pilnatis. Geriausias laikas maldauti Austėjos nuotakos pilnumo yra penkios dienos prieš pilnatį ir penkios dienos po. Tik, žinoma, į ją kreiptis reikia lauke, mėnuliui vos patekėjus.

– Žinoma... – sumurmėjo Uvis, nes Vaigodienė žvelgė tiesiai į jį. Jam sukosi galva. Ne tiek nuo išgerto midaus, kiek nuo jį užplūdusios minčių sumaišties. – Bet... Bet lauke debesuota. Kaip žinosim kada mėnulis patekės?

– Mano pati žinos, kai bus tinkamas laikas, – užtikrino Vaigodas. Vaigodienė pritariančiai nusišypsojo ir niekam nekilo abejonių, jog ji tai tiksliai žinos.

❖

Švento Juozapo dienos vakare visą dieną krapnojęs lietus liovėsi ir vėjas nurimo. Didžioji kariuomenė susibūrė stovyklon truputį į pietus nuo Šiupylių gyvenvietės. Hercogo Danenbergo liunaburgiečiai įsitaisė pačioje gyvenvietėje, o kai didžiojo ma-

gistro pasiųstas Turaidos komtūras juos paragino prisijungti prie pagrindinės stovyklos, Danenbergas atsisakė. „Čia šuliniai, čia arkliams pašaro netrūksta, o kas link pavojaus, tai nėra ko rūpintis," – paaiškino jis gurkšnodamas vyną. Liunaburgiečiai patys sugebės apsiginti. Be to, neatrodė, kad čia išvis būtų nuo ko gintis.

Panašios nuomonės laikėsi ir kiti antpuolio dalyviai, tad į Falkvino įsakymą įrengti apie stovyklavietę užtvarą buvo reaguota vangiai. Kam čia po įspūdžių kupinos dienos dar vargintis? Pagaliau jie betarpiškai susidūrė su Žemaitijos pagonimis, apie kuriuos buvo prisiklausę tiek baugių pasakojimų ir šis susidūrimas užglaistė didžiumą turėtų baimių. Teisybė, tai savotiški žmonės, bet pasirodė, jog esmėje jie visgi buvo tik kaimiečiai. Susirūpinę savo kiaule ar galviju, savo troba ar dukra. Kas be ko, kai kurie iš jų atkaklūs, bet vistiek tik kaimiečiai. Menkai tesugebantys veikti sutartinai, kiekvienas bandantis pirma gelbėti savo gerą, o suvokę, kad tai beviltiška, visai pasimetantys. Kad eilė jų pasirinko geriau žūti negu pasiduoti, daugumas užpuolėjų irgi įvertino kaip silpnybę. Be abejo Šėtonas užvaldė jų protus; žinia, kad Šėtonas pirmiausia kėsinasi į tuos, kuriuos lengviausiai paveikti gali.

Tad po pirmos antpuolio dienos nuotaikos stovykloje buvo pakilios. Neužbaigtos buvo dar savos atsargos, o dabar prisidėjo apsčiai prisigrobtų, tad maisto taupyti neteko. Rūko laužai, skleidėsi kepamos mėsos kvapai, visur girdėjosi linksmos kalbos, vietomis pasigirdo dainuškos. Į niūrius žiemgalių, o tuo labiau į užpultuose kaimuose prisigrobtų belaisvių veidus nebuvo reikalo kreipti dėmesio. Nedaug kas iš tų, kurie susibūrė prie Šiupylių kaimo pastebėjo, jog sutemus Žemaitijos piliakalniuose kūrenamos dūmingos ugnys pakeitė savo pobūdį. Jų dabar nebeslopino dūmus keliantys drėgni šiaudai ar žalių kadagių ryšuliai. Kaitriai liepsnojo sausi beržiniai plaustai, kai kur beveik balta ugnimi degė derva. Ugnys matėsi iš tolo, o kai kurios net mirkčiojo. Sužibėdavo ir vėl pradingdavo.

Pastebėjo tai markgrafas Haseldorfas. Kelių savo vyrų lydimas jis buvo išėjęs už menkai aptvertos stovyklos ribų, nes norėjo ramiai atkalbėti vakaro maldas. Kažkur toli pietų pusėje, o po to ir pietų rytuose jis pastebėjo švieseles. Tarsi žvaigždes, bet

prisiglaudusias prie pat horizonto. Ir spalva buvo ne ta. Daugiau į gelsvumą. Be abejonės, tai buvo tolimos ugnys. Jam bestebint viena jų užgęso, sužibėjo vėl, ir vėl užgęso.

Haseldorfas kaip tik tyliai šnabždėjo „Tėve Mūsų" ir pačioje tokios puikiai žinomos maldos viduryje užsikirto. Jis palaukė, nes pamiršo, kurioje maldos vietoje buvo sutrikęs. Ugnis sužibo vėl.

Markgrafas pradėjo maldą iš pradžių.

❖

Uvis skaudžiai kumštelėjo alkūne Daubarui į šoną. Reikėjo stipriai stuktelti, nes tas sėdėjo atsilošęs į rąstų sieną ir buvo tiek suglebęs, kad net negirdėjo, kai Vaigodienė oriai pareiškė, jog dabar mėnulis pakilo pakankamai aukštai, kad jo įtakoje būtų galima kreiptis į Austėją. Daubaras nerišliai suniurzgė, bet sugebėjo tiek atsitokėti, kad suskubo atsistoti, o kai pati šeimininkė papildė ragus – ir padėkoti. Jos lydimi visi išėjo į lauką. Tik žengus žingsnį nuo pravertų durų juos apgaubė beveik aklina vėsi tamsa. Taip ir privalėjo būti, nes kai Vaigodas buvo bejdegąs deglą, kad galėtų pasišviesti, žmona suturėjo jo ranką. „Šviesa privalo būti tik mėnulio," – pareiškė ji. „O kad jis virš debesų ir jo neįmatysim, tai nieko nepakeičia. Kiek pro debesis prasklis, tiek ir pakanka."

Išėjus laukan pasirodė, jog nedaug tos šviesos teprasklinda. Bent kolei akys apsiprato, buvo tamsu. Vaigodienė ryžtingai žengė pirmoji jai ir tamsoje be vargo atsekama kryptimi. Kaip Uvis žinojo, ji ėjo į nedidelį, šalia sodybos stovintį alkakalnį. Jie kone atsimušė į kieme pastatytus nuosavus vežimus. Apėjus tą kliūtį tapo atviriau, be to, pradėjo apsiprasti ir akys. Priekyje girgždėjo matyt svečių garbei apauti Vaigodo auliniai batai, dar toliau priekyje juos laikas nuo laiko stabtelėdama, ragino Vaigodienė. Perėjus drėgną lomą, takas pradėjo kilti ir jie netrukus sustojo. Alkakalnis buvo neaukštas, tačiau kadangi išskyrus keletą ąžuolų čia medžių nebuvo, matomumas buvo geras.

Jiems sustojus prieš blausiai nuo žemės juodumo atsiskiriantį

dangų Uvis matė, jog Vaigodienė atsisuko į rytų šiaurės pusę ir iškėlė abi rankas.

– Mėnuli, Saulės broleli, atgimei, išpilnėjai... – pradėjo Vaigodienė. Ji paminėjo mėnulio giminystę su kitais dievais, rengėsi minėti ir Austėją, kai Uvis ir Daubaras, abu beveik tuo pat metu, pastebėjo kaip tik šiaurės rytuose tolumoje žibančią šviesą.

– Negi ten Aušrinė? – nesusivaldė Daubaras.

– Negali būti Aušrinė... – sumurmėjo Uvis, ir jautė kaip jį tiesiog semte semia baugi įtampa. – O ten! Ten kita! Tai ugnis!

Tikrai! Kiek toliau į dešinę nuo dabar aiškiai matomos tolimos šviesos spinksėjo dar viena. Dar tolimesnė.

– Tikrai tai ugnys, ne žvaigždės, – patvirtino Vaigodienė. Ji pati buvo tiek nustebusi, kad net pamiršo, jog ją pertraukė. – Yra ir trečia... Reiškia, pavojus.

– Trys... – sušnibždėjo Uvis. Jį prieš tai apgaubusi grėsmės nuojauta neatlėgo.

– Viena, regis, nuo Sprūdo, – ryžtingai purtydamas galvą, kad atsikratytų midaus poveikio spėjo Daubaras. – Kita bene Romučiai. Jeigu Romučiai, tai dega didelę ugnį.

– O Ventė?

Uvis prikando lūpą, kad sutramdytų jaudulį.

– Ventės iš čia nematytumėm...

Trumpam stojosi tyla. Dabar, akims galutinai pripratus, toliau pietų rytuose jie įžvelgė dar vieną pavojų skelbiančią ugnį.

– Reiškia, pasuko į Žemaitiją... – dusliai tarė Vaigodas. Apie Rygoje besiburiančius kryžininkus daug rūpintasi ir Kurše. – Ką darysim? Ką darysim dabarties?

– Mes keliausim, garbusis Vaigodai! – jau pilnai suprasdamas kas būtina daryti tarė Uvis. – Turim iškeliauti nelaukę ryto.

– Naktį? – sutriko Vaigaudas. – Su vežimais? Negalite! Be to, dabar pas Sareiką gi...

– Ne pas jūsų brolį. Į Žemaitiją.

– Suprantama... – greičiau už savo vyrą susigaudė Vaigodienė. – Bet naktį su vežimais?

– Vežimus paliksime. Tikiuosi, kad dievai leis man čia grįžti.

– Daugiau nei žodžio! – nutraukė griežtai Vaigodienė. – Nors jo nematom, virš debesų šviečiantis mėnulis artėja prie pilna-

ties. Aš pasimeldžiau Austėjai, kad dovanotų Karilei pilnumą. Grįši pas mus ir pas ją dar prieš mėnuliui pradėjus dilti.

– Taip, grįšiu... – Uvis skaudžiai prikando lūpą. Jam norėjosi pridurti „jei liksiu gyvas“. Išsirengiant į žygį jis visuomet šią galimybę suvokdavo, bet jos nesvarstydavo. Šį kartą minčių apie mirtį nepajėgė išjungti, o apie tai pagalvojus jam pasidarė gaila. Gaila ne tiek savęs, kiek nepatirtų galimybių. Jei žus, taip ir nepamatys Karilės, su kuria mintyse spėjo susigyventi.

O Austėjos melstas jos pilnumas priklausys kitam.

7

Švento Arnulfo diena. Rugsėjo 19, 1236-tieji metai.

Didysis magistras Falkvinas ir jo komtūrai rytmetinėse mišiose dalyvavo vos saulei brėkštant. Mišias laikė brolis Nikodemas ant sulankstomo altorėlio, kurį lietui lyjant pastatydavo magistro palapinės prieigoje po vašku ištempta drobe. Net ir lyjant mišių tekdavo klausytis stovint lauke, bet šį rytą, kas šiuo metų laiku buvo reta, nelijo, užtat dalyvių buvo daugiau. Pagal taisykles Nikodemui nederėjo dalyvauti karinėje rikiuotėje, bet jis jodavo kartu su kitais Ordino broliais. Tiesa, buvo ginkluotas ne kalaviju ar ietimi, bet sieksnio ilgio buože su rantyta plienine galva. Mat tiems, kurie savo rankomis kelia aukštyn Švenčiausiąjį Sakramentą nepritiko pralieti kraują, norint jis būtų pagoniškas. Užtai vietoj kertančio ginklo brolis Nikodemas turėjo smogiantį ir jau ankstesniuose žygiuose įrodė, kad jį sugebėjo valdyti neblogiau, negu kiti valdė kalaviją.

Be Ordino komtūrų bei brolių ir vyskupo vėliavų kapitonų dalyvavo ir markgrafas Haseldorfas su dviem padėjėjais. Didžioji aplinkui juos plačiai išsidėsčiusios stovyklos dalis dar miegojo. Magistras stengėsi susikaupti ir sekti brolio Nikodemo skubotai kartojamus lotyniškus maldų posmus, bet jam tai nelengvai sekėsi. Mintys nuolat grįždavo prie klausimo, kaip geriau išdėsčius šią neklusnią, sunkiai suvaldomą kariuomenę. Kai nuskambėjo mišių pabaigą ženklinantis „Ita missa," jis jau buvo pasiruošęs duoti įsakymą būgnininkams, kad tie keltų kariuomenę. Dar pagalvojo, jog, kadangi dalis jos įsikūrusi beveik už pusės varsto sudegusioje Šiupylių gyvenvietėje, tai reikės ir ten pasiųsti raitelius, kad prikeltų. Jo mintis pertraukė kolei kas sukauptu veidu mišių klausęsis markgrafas Haseldorfas.

– Magistre, aš vakar naktį tolumoje mačiau ugnis, – tarė jis. Nors jo kreipinys nebuvo toks stačiokiškas, kaip Danenbergo, tačiau ar tai balso tonu, ar veido išraiška jis savo aukštą kilmę sugebėjo pabrėžti neblogiau. – Man aiškino, kad tokiu būdu pagonys susižino.

– Taip, tai vienas būdas, – sutiko Falkvinas.

– Reiškia, galime tikėtis su jais susidurti.

– Neverta per anksti rūpintis, gerbiamas markgrafe, – nu-

taikęs raminantį balsą užtikrino Falkvinas. – Kolei jie dar susirinks... Kolei suspės susigaudyti...

Jis stabtelėjo, nes Haseldorfo veidas pastebimai paraudo. Jo beveik pamaldžiai žvelgusios akys piktai žybtelėjo.

– Užtikrinu, magistre, kad dėlei pagonių nesirūpinu, kaip jūs teikėtės išsitarti! – šaltai atšovė. – Anaiptol! O jei jau rūpinuosi, tai nebent dėl to, kad kyla abejonių ar mums teks iš viso susidurti su mūsų vertu priešu. Atvykome kovoti už tikėjimą, magistre!

– Taip, be abejo..., – vos nesumikčiojo Falkvinas. „Viešpatie, apšviesk man protą!" – pagalvojo. „Tuos pamaldžiuosius prasčiau suprantu, negu paleistuvius..."

– Tai kaip? – tokiu pat šaltu tonu toliau klausė Haseldorfas. Kadangi Falkvinas nesuskubo atsakyti, dar pridėjo. – Klausiu, ar susiburs tie pagonys?

Kad suvaldytų kietų žodžių įžiebtą pyktį Falkvinas giliai atsiduso.

– Per kitas kelias dienas sugebės susiburti tik vietiniai, markgrafe. Jie išsiųs šauklius į visas puses. Bet kolei sugebės nujoti, kol kiti susirinks... Pats matėte, kokie čia keliai...

– Tad, teigiate, praeis nemažai laiko.

– Taip, – atsakė Falkvinas. – Deja, taip... – pakartojo, pamatęs, kaip niaukiasi Haseldorfo viedas.

❖

Pirmuosius bėglius broliai Bulioniai sutiko prajoję Šaukėnus, netoli Kalniškių piliakalnio. Trys laisvų žemininkų šeimos iš Gilvyčių krašto varėsi apie keturiasdešimties galvijų kaimenę ir darbinius arklius. Mažesnieji vaikai tupėjo sukrauti su namų manta vežimuose, kiti ėjo iš paskos ir prižiūrėjo gyvulius. Vyrų jų tarpe buvo tik du jau pagyvenę seneliai ir keturiolikos metų paauglys. Greitai žodžius berianti moteris, kuri, atrodė, vadovavo šiai grupei, vienu ypu išpylė, kad puola tokia baisybė tų prakeiktų teutonų, jog nedideliuose Šiaulių krašto miškuose net neverta bandyti slėptis. Teutonai perkošia viską kiaurai ir pjauna ką tik suranda. Paskui gal aplieja vandeniu, kad įvarytų savo

dievus, bet pirma būtinai nukirsdina. Užtai jie traukiasi į Vainagų girią, iš kurios pakraščio ji pati kilusi.

Paklausta, kur jų vyrai, nusistebėjo, kodėl iš viso klausia. Vyrai, kaip jiems pridera, nujoję prie Dubysos pilies. Ten jie kuria pavojų skelbiančią ugnį, ten Bulionių Sprudeikis pasakys, kaip tam brudui atkeršyti. „Jokit ir jūs. Norint atrodo, kad jau nemenką kelią nujojot", – žinovės akim įvertino moteris. Po visą naktį ir dalį dienos trukusio jojimo keliautojai, o ypač jų žirgai, atrodė pasigailėtinai. Dešimtys perjotų brastų buvo taip dumblu aptaškę žirgus ir raitelius, jog nebuvo ko stebėtis, kad moteris jų nepažino.

Bulioniai nieko ir nesakė. Jie ir taip sužinojo viską, ką šie išsigandę bėgliai sugebėjo papasakoti. Palinkėję miško dievų užtarimo, paraginę pervargusius žirgus, nujojo Dubysos pilies link. Kuo toliau stūmėsi į šiaurės rytus, tuo daugiau išsigelbėjimo ieškančių sutiko. Visų jų pasakojimai buvo panašūs ir panašiai gąsdinantys. Aiškėjo, kad puolėjai, pasklidę plačiame ruože, pamažu stūmėsi į pietus, viską naikindami ir visur sėdami mirtį. Ne tik nuovargio, bet vis augančio pykčio apimti broliai tylėdami pilkais veidais jojo tolyn. Prieš Dubysos pilį Vismantas pristabdė arklius ir, nulipęs nuo savo visiškai nusiplūkusio žirgo, užsiropštė ant Vykinto duoto itin patvarių kojų bėrio.

– Tie šunys išsisklaidė, lyg jiems nieko nebereikia bijoti, tai išsiskleiskim ir mes, – pasiūlė jis broliui. – Perimk vyrus Dubysoje, aš josiu į Šiaulius. Reikia pradėt kažką daryti.

Sprudeikis pritariančiai krestelėjo galva. Jis atrodė mažiau pavargęs už savo jaunesnį brolį, tačiau Vismantas gerai žinojo, kad įsiutęs greičiausiai net daugiau. Sprudeikiui sunkiau sekdavosi valdytis.

– Tik nepulk kaip akis išdegęs... – prasitarė ir pats jautė, kad parinko ne tuos žodžius. – Žinai, ką noriu pasakyti... – pasitaisė ir patapšnojo broliui per petį. – Reikia atkeršyt, o ne žūt be reikalo. Kai suplūs vyrai, tvosim taip, kad nepamirš žemaičių! Tą norėjau ir sakyti...

– Taigis... – Sprudeikis giliai atsikvėpė ir atsikrenkštęs nusispjovė. – Nebijok, Vismantai. Tu pats žiūrėkis. Nenoriu, kad ir už tave keršyt reikėtų.

– Dievų valia... Bet pasistengsiu.

Vismantas tvirtai paspaudė broliui ranką ir net sugebėjo pavargusiai šyptelėti.

❖

Antrai puolimo dienai įpusėjus, didysis magistras Falkvinas pats sau prisipažino, kad, ko gero, visgi klydo, kai stengėsi kitus įkalbėti, jog antpuoliui į Žemaitiją būtinai reikia laukti šalnų. Kelionė buvo nelengva, tačiau užtai pats antpuolis klostėsi tiesiog stebėtinai sklandžiai. Nors aplinkiniai pagonys jau nuo vakar dienos vidudienio žinojo, kad įsiveržė kryžeivių kariuomenė, matyt, netikėtumas bei juos užklupusios kariuomenės dydis buvo toks, kad įvarė jiems beviltišką baimę. Tik pačioje pradžioje staigiai užkluptieji dar bandė gintis, o paskui viską pametę bėgo.

Savų nuostolių beveik nebuvo, kariuomenės maisto atsargos didėjo, ūpas buvo kuo geriausias. Tai, kad nebuvo jokio pasipriešinimo, sudarė net tam tikrų sunkumų. Jau ir taip kariuomenė buvo plačiai išsiskleidusi, o nesutikdama pasipriešinimo ir ieškodama grobio ji skleidėsi dar toliau. Tas, žinoma, nebuvo gerai. Magistras laikėsi nuomonės, jog, jei negali apžvelgti visos kariuomenės, tai reikia bent jau žinoti, kur kiekvienas jos dalinys yra. Dabar, deja, taip nebuvo. Pavyzdžiui, nors ryte buvo sutarta siųsti raitelius, kad praneštų, kiek toli nujota, nei Danenbergas, nei Pskovo Jastrembas nesiteikė to daryti. Kur jie yra buvo galima tik spėlioti iš tai kairėje, tai dešinėje pusėje kylančių naujų gaisrų dūmų kamuolių.

❖

Perjojęs Aukštagirio kalvų keterą, nedidelis septynių vyrų Grauslio būrys šiaurės rytų pusėje pagaliau išvydo Medvėgalio aukštumą. Dabar jos neužstojo miško medžiai, ir matėsi, jog pačioje kalno viršūnėje kilo bokštas. Buvo dar pakankamai toli, tad jis atrodė lyg žaisliukas. Iš bokšto viršūnės kilo plona, bet sodriai tamsi dūmų juosta. Grauslys prisimerkė ir stengėsi įžiū-

rėti, ar panaši juosta matosi ir melsvėjančiame horizonte į šiaurę nuo Medvėgalio. Atrodė, kad kažką tarsi įžvelgė.

– Ten toliau Girgždūtė, – tarė jis. – Rūksta ir ten.

Visi, išskyrus su jais jojantį jauną skalvį, Girgždūtės kraštą ir pilį neblogai pažino. Šalia papilių gyvenviečių ten plytėjo didelės pievos, kuriose kasmet buvo rengiamos žirgų lenktynės. Į Girgždūtę bei Medvėgalį suplaukdavo visos Žemaitijos naujienos. Ten tikrai žinos, kur puolama. Nors buvo gerokai pavargę, nelaukę raginimo stipriai pentinais paspaudė savo žirgus ir už vadžių patraukė vedamus atsarginius arklius. Nusileidus nuo aukštumos juos vėl apsupo miško tankmė, tad dūmų juostų nebesimatė, bet atsekti kryptį nebuvo sunku. Siauras miško kelias, kurio jie laikėsi, dažnai šakojosi, tačiau nesunkiai galėjai spręsti, kuri buvo tikroji šaka. Visai neseniai, gal vakar vakare arba tą patį rytą, ta kryptimi buvo prajoję daug raitelių. Ir be žodžių visi suprato, kad į dūmų skelbiamą pavojų jau atsiliepė vietiniai. Tereikėjo tad laikytis stipriau išklampoto kelio. Po valandos, kai pro debesų properšas pasirodanti saulė kopė į pietus, jie išniro iš miško tankmės.

Netoli, tik už pusės varsto, Karūžiškių pelkių apsuptas kilo Medvėgalio kalnas. Kairėje jo pusėje stūksojo kiek žemesnė, bet užtat didesnio ploto, aukštuma. Tai ant jos Vykintas surentė pietines valdas ginančią tvirtovę. Kadangi pilį juosė skaitlingų šaltinių pildomas griovys ir įspūdingai statūs pylimai, tai jai aukštų rąstinių sienų ir nereikėjo. Pelkių apsupta pilis buvo taip sunkiai prieinama, kad galėjo apsieiti ir su nedidele įgula. Stipriau sutvirtinta buvo tik į Medvėgalio kalną atgręžta jos dalis. Ten, tarsi balnas išlenktame tarpukalnyje, šlaitas kilo pamažu ir juo nebūtų sunku jote užjoti. Užtai šitoje pusėje šlaitas, kylantis į pilį, buvo nukastas beveik stačiai, o tarpukalnyje įrengtas pylimu ir griovu apsaugotas priešpilis. Stūksojo dvi rąstinių sienų eilės. Viena saugojo priešpilį, kita, jau aukštai ant kalno, juosė pilį.

Medvėgalio viršūnė kilo dešinėje. Nors iš apačios žvelgiant jis neatrodė taip įspūdingai kaip Šatrija, Grauslys žinojo, jog tai klaidinantis įspūdis. Nuo viršukalnės galėjai įžiūrėti bent taip toli, kaip ir nuo Šatrijos, o gal net toliau. Bent jau vietiniai žy-

niai tvirtino, jog Medvėgalis aukštesnis. Skirtumas buvo tas, kad Šatrija stūkso pati viena ir jos šlaitai statesni. Šatrijon kopiant reikia iš žemiau pradėti, užtai atrodo, kad ji aukštesnė. Šatrijos žyniai su tokiom išvadom nesutiko, ir sunku buvo spręsti, kurių teisybė. Neginčytina, jog nuo abiejų kalnų galėjai matyti toli. Tiek, kiek geru žirgu nujotum per dieną, tvirtino Medvėgalio žyniai, ir šito nesugebėjo nuginčyti net šatrijiečiai.

Prijoję takoskyrą, kurioje platesnis kelias vedė į pilies tiltą, o siauresnis takelis lankstu suko į patį kalną, vyrai stabtelėjo. Iš čia buvo galima geriau apžvelgti bokštą. Jį juosė statinių rąstų siena, o pats bokštas buvo laibesnis, statytas iš plonesnių rąstų už gynybai skirtus bokštus, kurie privalėjo atlaikyti katapultų svaidomus akmenis. Matėsi, kad bokštas buvo neseniai paaukštintas. Viršutinė jo dalis švietė grubiai tašytais pušų kamienais. Pačioje viršūnėje pastoviai rūko dūminga ugnis – tokia, kuriai nuolat reikėjo papildyti kurą. Tą teko gabenti iš toliau, nes pilies prieigose ne tik medžiai, bet ir krūmai buvo iškirsti. Tad privalėjo būti ugnį prižiūrinčių žmonių. Bet jiems atjojus, nei priešpilyje, nei ant kalno šlaito žmonių nesimatė. Grauslys nusliuogė iš balno ir svarstė, ar jam pačiam kopti į kalną, ar pasiųsti vieną iš vyrų, kai iš už priešpilį juosiančio pylimo pasirodė kaire koja šlubčiuojantis, bet, nežiūrint to, didelį žabų ryšulį tempiantis žynys. Jį sekė keli vos piemens amžių išaugę, taip pat žabais nešini, padėjėjai. Raitelių jie išsyk nepastebėjo, nes ryšuliai juos lenkė prie žemės, tad ėjo nukarinę galvas. Prisiartino beveik per dešimt žingsnių ir tik tada vienas jaunuolių kilstelėjo galvą ir pamatė jų laukiančius raitelius. Jis šūktelėjo ir sustojo. Sustojo ir priekyje žengęs šlubasis žynys. Nepažįstamųjų pasirodymas jo nei trikdė, nei stebino. Jis nusimetė nuo kupros žabų ryšulį, kaire ranka tebelaikydamas ryšulį juosiančą virvę, pasiruošęs naštą tuoj vėl užsikrauti ant kupros. Dešine pamojo šiaurėn.

– Reik jot į Šiaulių žemę. Ten! – tarė jis pavargusiu balsu. Jo veidas buvo toks suodinas, kad matėsi varvančių prakaito lašų paliktos žymės. – Jokit su dievų pagalba.

– Šiaulių!? Tikrai Šiaulių? Ne Ventės? – išsprūdo Grausliui.

Žynys pažvelgė į jį įdėmiau. Jam pasirodė, jog balse nuskambėjo palengvėjimo gaidelė.

– Šiaulių žemė, – pakartojo. – Du blyksniai. Labai didelis antpuolis. Gi to atjojot paklaust.

– Taip. To. Tikrai žinot?

– Tikrai. Sakiau gi, du blyksniai, – žynys atsigręžė į savo jaunuosius padėjėjus.

– O jūs nedrybsokit! Neškit! – šūktelėjo, nes vaikinai, matyt, vylėsi, kad galės trumpam atsipūsti ir buvo prisėdę ant savo ryšulių. Žynio paraginti klusniai tuoj pakilo ir užsimetė naštas ant nugarų.

– Pavargo nabagai... – pridėjo žynys ir pats atsiduso. – Betgi ką beveiksi, ugnį kūrent tai reik. O žmonės visi išjoję.

– Šiaulių... – sumurmėjo Grauslys. – Atvyko iš ten šauklіai?

– Kur čia suspės! – papurtė galvą žynys. – Toks nuotolis. Nebent atjos rytoj. O gal suvis neatjos. Jų reik ten, kur puola teutonai. Čia liko tik tokie, kur karui netinka. Kaip štai aš. O visi, kas tik pavelka kojas, jau vakar arba šįryt išjojo šiaurėn. Ugnį kūrenam tiems, kurie apsižiopsojo.

– Jeigu nebuvo šauklių, tai kaip žinot, kad Šiaulių žemė?

– Sakiau gi, du blyksnius nuo Šatrijos matėm, – žynys pažvelgė tolstančių jaunuolių link, tada atsisuko į šiuos akivaizdžiai kelionės išvargintus vyrus. – Iš toli atjojat, jei nežinot. Mes čia ir iki pat Ariogalos žinom, kur puola.

Jis lenkėsi pakelti savo naštą, nes jo padėjėjai jau tolo ir reikėjo skubėti, kad juos pavytum.

– Kaip žinot? – klausė Grauslys. – Ugnis ugniai lygu. Dūmas dūmui.

Tarta buvo tyliai, bet ir tylus Grauslio balsas skambėjo įsakmiai. Žynys vėl nuleido savo naštą.

– Žiūrėkit, ten jaučio odos... – tarė jis rodydamas į bokšto viršų. – Matot kartis? Tarp jų pakeliam jaučio odas, kad užstotų – ugnį. Sutarta, jei po vieną blyksnį – tai Ventę puola, du – tai Šiaulių žemę, trys – Pakruojis, Šeduva. O keturi... Et, geriau ir nekalbėti.

Vyrai įtemptai nužvelgė bokšto viršūnę. Nebuvo lengva įžiūrėti, bet viršuje, kur smilko dūmai, matėsi ploni stulpai su skersiniais.

– Aha... – atsiduso Grauslys ir jau siekė žirgo kamanų. – Tad buvo du?

– Du, du! – nekantriai pabrėžė žynys. – Iki tiekos skaičiuot ir šatrijiečiai sugeba, – jis pasilenkė ir dabar jau ryžtingai užsikrovė ryšulį ant pečių. – Reik eit, ugnis išblės. O jūs jokit, jokit... Jokit su dievų palaima!

❖

Braunšveigo markgrafas Haseldorfas tikrai ne šitaip įsivaizdavo kryžiaus žygį į pagoniškąją Žemaitiją. Ko jis iš tiesų tikėjosi, pasakyti būtų ne taip lengva, bet tikrai ne to, ką patyrė. Varginančią kelionę iškentė kantriai ir būtų iškentęs kur kas didesnius sunkumus. Ne apie tokius vargus jam pasakojo jo senelis, kuris dalyvavo trečiajame Kryžiaus žygyje į Šventąją Žemę. Pasakojo apie mėnesius trukusią kelionę saulės išdegintais kalnagūbriais. Kelionę, kurios metu brangiau už auksą būdavo gurkšnis drugno, drumzlino vandens. Pasakojo, jog saulė spigindavo taip, kad svaigo galva ir atrodė, jog ištirps ir akmenys. Nuo horizonto iki nykaus horizonto nebuvo jokio šešėlio, o jei pasitaikydavo keistų medžių, vadinamų palmėmis, gojelis, tai galėjai būt tikras, jog tenai tykos turbanuoti kraugeriai, ir vanduo bus užnuodytas.

„Vanduo, vanduo, vanduo...“ – kartojo senolis, kaulėtoje rankoje laikydamas sklidiną kaušą paprasto šulinio vandens. „Tu, vaike, net nenutuoki koks turtas gali būti vanduo... Už deimantus brangesnis! Mes mirdavom ir žudėme dėlei vandens. Tie, kurie negalėjo vandens apginti arba jo užkariauti, tie mirė. Mirė nuo baisaus troškulio. Tai siaubinga mirtis. Tokia baisi, kad prieš mirštant žmogui susimaišo protas.“

Tai glumino jaunąjį Haseldorfą. „Mirėt dėlei vandens?“ – klausė jis. „Nejaugi dėl vandens, o ne už Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus netikėlių užgrobtą tėvynę?“

„Ne tau suprasti, vaiki,“ – atsakė tada pyktelėjęs senelis. „Negi tu suprasi, ką gali reikšt vanduo?..“ Ilgoką laiką po to pokalbio jis apie savo dalyvavimą Kryžiaus žygyje nenorėjo daugiau pasakoti. Kai vėliau, matyt, pamiršęs anūko klausimą, vėl

grįžo prie jam ramybės neduodančių prisiminimų, jaunasis Haseldorfas jo daugiau nebepertraukė.

Dabar, prisiminęs jau senokai mirusio senelio pasakojimus, Haseldorfas pagalvojo, kad gal jį geriau supranta. Kas be ko, vandens šitame Kryžiaus žygyje tikrai netrūko. Anaiptol. Jo buvo per daug. Tačiau esmė to, ką pasakojo senelis, buvo gilesnė. Ne vanduo, o žmogiškosios silpnybės, tarsi rūdys griaužė Kryžiaus žygių prasmę. Gali išsiruošti į žygį labai kilnių siekių vedamas, bet kai susiduri su godumu, o tuo labiau, su mirties baime, jau ne tie siekiai veda tavo žingsnius. „Esame nuodėmingi žmonės ir, deja, kančia ne visada apvalo sielą," – mąstė Haseldorfas. „O aistros tai niekad..." Gimtojo Braunšveigo katedroje popiežiaus bulę skelbiantys benediktinai karštai kalbėjo apie pagonių sielų gelbėjimą iš pragaro kančių, pamokslavo, jog pagoniškojo krašto gyventojai tarsi gaivinančios rasos laukia Dievo žodžio. Jie jo nesulaukia užtai, kad juos pavergė šėtonui parsidavę pagonių kunigai. Tai jiems turi žmonės lankstytis ir baimės verčiami garbinti stabus.

Tačiau pasirodė, jog stabų nėra! Atvykęs į Rygą jis patyrė, kad apie stabus sklinda įvairiausi gandai, bet nesutiko nė vieno, kuris juos būtų regėjęs savo akimis. Tai jį glumino. Teliko įsitikinimas, kad reikia palaužti pagonių vergvaldžių puikybę. Deja, jau pirmosios dienos pagonių žemėje jį pritrenkė. Pasirodė, jog jiems priešinosi ne ginkluoti vergvaldžiai, o paprasti kaimiečiai. Priešinosi netikėtai atkakliai, užklupti iš paskutiniųjų gynėsi, o suvokę, jog tai beviltiška, viską metę kiek įstengdami slėpėsi. Jei pavykdavo juos surasti miške ar pelkių salose, kai kurie žudėsi ir visi žiūrėjo į juos neapykantos pilnomis akimis. Nė vienas nerodė net mažiausio noro išgirsti Dievo žodį ar krikštytis. Kas dar liūdniau, patys Ordino broliai, kurie gi buvo vienuoliai, tik kad su kardu rankoje, nebandė jiems tą žodį skelbti.

„Tam čia nėra sąlygų..." – teisinosi didysis magistras, kai Haseldorfas pabrėžė savo nusivylimą. „Nusivesim belaisvius į Rygą ir tenai juos apkrikštysim. Deja, kolei kas šėtono sėkla juose įsikerojusi."

Matyt, tikrai taip. Markgrafas Haseldorfas tikėjo Šėtono ga-

lybe. Jis pats ją buvo patyręs skaitlingų pagundų pavidale. Stengėsi joms priešintis, bet neretai tekdavo iš naujo patirti, jog žmogus silpnas ir nuodėmingas. Šėtono galia gniuždė net Kryžiaus žygiui pasišventusius karius. Kaip kitaip paaiškinti kariuomenę apėmusią grobimo aistrą? Godumas, gašlumas, nepagarba Dievo vardui tarsi tvanas apsėmė visus. Baisiausia, kad šios nuodėmės pradėjo veikti ir jo vyrus. „Neleisk mūsų gundyti," – meldėsi pats Kristus. Tad markgrafas nusprendė, kad pagundą būtina tramdyti. Vakare, po grobimais paženklintos dienos, jis pareiškė didžiajam magistrui, jog Braunšveigo dalinys žygiuos atskirai. Jei jų reikės kariniams veiksmams, jie pasiruošę prisidėti. Tačiau jis negali leisti, kad jo vyrai prisidėtų prie išsikerojusio besaikio plėšimo ir niokojimo.

Didysis magistras nustebo, tačiau per daug nesipriešino.

– Suprantat, – pastebėjo jis. – Jei jums leidžiu atsiskirti, kiti mane kaltins, jog tai darau užtai, kad turėtumėte progos daugiau prisiplėšti.

Šitai skaudžiai įžeidė markgrafą.

– Mums nereikia jokio grobio! – pareiškė jis. – Ne dėlei grobio čia atvyko Braunšveigas. Ne tą tikslą skelbė Jo Šventenybė Popiežius savo bulėje.

– Suprantama, kad ne dėlei to. Ne dėl to... – skubėjo patvirtinti magistras ir dar sykį pagalvojo, kad niekad taip ir neišmoks deramai kalbėtis su tais pamaldžiaisiais.

❖

Uvis su Daubaru ir raita palyda Ventę pasiekė gerokai po vidudienio. Jojo visą naktį be perstojo. Skubėjo kiek tik įmanoma, tačiau naktį greitai nepajosi, nebent esi pasiruošęs prie tako nulinkusiom medžių šakom sau ir žirgui akis išbadyti. Naktį nelijo, tačiau pažliugusiai žemei pradžiūti laiko neužteko. Prajojant pro Šaukėnų miškus teko nulipti nuo žirgų ir juos vest už pavadžių, o per Geležos pelkę, kurią pasiekė vos švintant, teko klampoti iki kelių purve. Prasiplukus pro Geležos pelkes pagaliau prašvito, tad persėdo ant kolei kas tausotų atsarginių žirgų ir galėjo keliauti greičiau.

Ventės vartų kuorą pamatė išnirę iš Vanagiškio miškų prieglobsčio, ir Uvis lengviau atsiduso. Kuoras stovėjo kaip stovėjęs. Kaip ir derėjo tikėtis, kuorą nuo lietaus saugojęs šiaudinis stogas buvo nudegęs, styrojo tik keturios apanglėjusios jį laikusios kartys. Kuore degusi pavojų skelbianti ugnis šiuo metu buvo išblėsus. Plonas dūmų siūlas rūko tik iš prie pilies sienos prigludusios virtuvės. Šiaip nei dūmų, nei jokio įtartino šurmulio nesimatė. Abu broliai truputį atleido jau visiškai besibaigančių arklių žąslus, jautė kaip atsileidžia ir jų pačių įtempti raumenys. „Ne Ventę..." – galvojo visi, nors žodžiais to neišreiškė. „Kol kas puolė ne Ventę..."

Artėjant prie pilies, aplinkui buvo taip ramu ir tuščia, kad Uvio trumpam vos nesuėmė nauja baimė. Šmėkštelėjo baugi mintis, jog kažkokiu būdu teutonai užėmė pilį, nepalikdami jokios žymės ir išvedė visus žmones. Perkopus paskutinę aukštumą juos skyrusią nuo Ventės upės slėnio buvo aišku, jog tai kvaila baimė. Papilyje ganėsi karvės, o laukuose matėsi kauptukais dirbančios moterys. Jiems prajojant, moterys sustojo dirbusios ir, prisidengusios delnais akis, sekė, kaip pavargę raiteliai ir žirgai perjojo pylimo tiltą ir kilo link užvertų vartų. Pilėnų nesimatė tol, kol jie nepakilo iki pat vartų. Uvis jau norėjo lipti nuo pailsusio žirgo, bet vartai girgždėdami atsivėrė. Jų tarpe stovėjo kryžlankį per petį persijuosusi Junda, už jos kieme matėsi tiktai moterys ir keli paaugliai.

– Išjojo... – atspėdama besižvalgančio brolio klausimą tarė Junda. – Puola Šiaulių žemę. Išjojo visi.

– Ir tėvas?

– Jis išjojo pirmas, – atsakė prie vartų priėjusi Medeina. Jos balse skambėjo išdidumas. Ji vilkėjo trumpu drobiniu apsiaustu. Beveik žemę siekiantį baltą sijoną buvo pasikaišiusi taip, kad galėtų netrukdama greičiau eiti. Prie juosmens kabojo vienas iš Žybarto durklų. Dabar Uvis pastebėjo, kad ir kitos moterys buvo ginkluotos. – Anksti rytą išjojo. Kai tik pamatė Dubysos pilies ugnį.

– Egi, tėvas jau seniai nebejoja... – lipdamas nuo prakaitu garuojančio žirgo stebėjosi Daubaras. – Ir ans išjojo?

– Išjojo stiprus, kaip būdavo prieš dvidešimtį metų, – pa-

tvirtino motina. – Tiesus išjojo. Jei žaizdą jautė, to nerodė.

Uvis stovėjo įsikibęs žirgo balno. Putos dribo iš gyvulio pursnų. Abu jie sunkiai alsavo. Vieni jo vyrai buvo nulipę, kiti susmukę smaksojo balne. Jie apžvelgė juos pasitikusias moteris. Moterys buvo pasikaišusios sijonus, susisukusios plaukus taip, kad reikalui priėjus būtų galima užsivožti šalmą. Paaugliai berniukai ir net kelios mergaitės nepaleido iš rankų trumpakočių iečių. Iečių eilės stovėjo išrikiuotos prie laiptų, vedančių link gynybinės sienos prieigų. Kiemo vidury stovėjo didelė beržinių pliauskų stirta. Padegus, ji greitai įsiliepsnotų... Uvį nukrėtė šiurpas. Tai tam atvejui, jei pilies sienų nebūtų įmanoma apginti.

– Ten didelė kariuomenė, – tarsi skaitydama Uvio mintis tarė Junda. – Labai didelė. Jei puls – neatlaikysim.

Uvis prisimerkė ir atbula ranka nusišluostė dumbliną veidą. Gynybos ir puolimo dėsnius jis gerai suprato, tačiau šią akimirką juos buvo sunku priimti.

– Jūsų vieta ten... Kartu su tėvu, – Medeina tai tarė ramiu, lygiu balsu. – Jei puls Ventę, čia būsite tik užspęsti.

– Egi, – sutiko Daubaras. Atrodė, jis pasiruošęs apgręžti kojas vos pavelkantį žirgą ir išjudėti.

– Bet ne šitais arkliais, – dalykiškai tarė motina. – Tėvas paliko jums pamainą. Ir šarvų reikės, ir kitų ginklų. Ne pas nuotaką dabar josite.

Ji priėjo ir sugriebė sūnaus žirgo kamanas. Jos pavyzdžiu pasekė kelios kitos moterys.

– Nulipkit. Tėvas paliko gerų žirgų. Atsakančiai juos pašėrėm. Moterys perbalnos.

Uvis atsisuko į vyrus, ketindamas pakartoti įsakymą, tačiau to nereikėjo. Ventiškiai buvo įpratę klausyti Medeinos ir dabar visi jau sliuogė iš balnų.

– O dabar reikia užkąst ir bent valandėlę atsipūsti. Supratai? – Medeina visų vyrų akivaizdoje patapšnojo Uviui per skruostą, kaip darydavo, kai jis buvo berniukas. – Ir apsipraust, sūnau, derėtų.

Daubaras neiškentė nesuprunkštęs, tad Medeina atsisuko į jį.

– Ir tau derėtų, stuobry! – tarė ji. – Visiems. Tokius, kaip dabar esat, dievai neatpažins. O jų pagalbos tai reikės.

❖

Zervį palaikė tik įsitikinimas, jog žemaičiai buria jėgas. Deja, jis jau nebegalėjo viltis, kad jie pasiruošę pasitikti priešus tuoj pat arba net ir rytoj. Dienos įvykiai šitai pakartotinai ir gluminančiai paneigė. Kolei kas, teutonų kariuomenės niokojamų kaimų gyventojai tegalėjo tik viską palikę bėgti ir slėptis. Tačiau jie buria jėgas! Šitai ženklino per visą dieną toli pietuose ir pietvakariuse kylančios tamsios juostos. Tai buvo kitokie dūmai negu šią dieną be paliovos per lygumą besidraikantys padegtų gyvenviečių dūmai. Įmirkę, samanoti šiaudų stogai degė nenoriai, ilgai smilko ir tvino pažemiui. Geriau liepsnojo tik šieno prikrautos daržinės. Dūmai, kylantys pietuose, buvo kitokie – tai tirštai juodi kadagių ir pelkių švendrynų dūmai. Juos viršun kėlė įsidegusi, įkaitinto oro stulpą sutelkusi ugnis. Net ir apniukusiame rudeniniame danguje juos galėjai įžvelgti iš toli.

Viltį stiprino temstant tolumoje pasirodžiusios ugnys. Jų nesklaidė vėjas, jos akivaizdžiai buvo sukurtos ant aukštumų ar bokštų, nes jų neužstojo miškai. Kai kurios ugnys ne tik švietė. Bent viena, sublyksėjusi toli pietvakariuose, ir mirksėjo. Du mirksniai, po to gerokas tarpas, tada ir vėl du mirksniai. Zervis tokio signalo reikšmės nežinojo, bet neabejojo, jog aplinkiniams, kurie tą signalą matė, jis pasakė, kad reikia skubėti, reikia viską metus, pagriebus ginklus joti į niokojamą kraštą.

Privalėjo suplaukti visi, nes kitaip šio kraštą siaubiančio amaro nesustabdysi.

Baisu buvo apie tai pagalvoti, tačiau kolei kas, kad ir itin nenoriai, prie to buvo priversti prisidėti ir žiemgaliai. Kaimai, kuriuos jie užtiko tą dieną kariuomenei plačiu ruožu judant pietų kryptimi, buvo apleisti. Gyvuliai išvaryti, išvežti ar kur nors slėptuvėse užkasti šių metų grūdai. Kovoti tad nebuvo su kuo, tačiau užtai Ordino knechtams ir prie jų prijungtiems žiemgaliams teko dar bjauresnė paskirtis. Jie privalėjo perkošti gretimus miškus bei upelių slėniuose plytinčius pelkynus, ieškodami pasislėpusiųjų. Jis pats iš skaudžios patirties žinojo, kaip sunku kaimiečiui palikti gimtąsias sritis ir pasitraukti. Kai kurie tam ryždavosi, tačiau dauguma vylėsi, kad sugebės pasislėpti gerai

pažįstamuose gretimuose miškuose. Kai puolančiųjų priešų skaičius būdavo ne itin didelis, šito pakakdavo, tačiau nuo tokios kariuomenės, kaip ši, pasislėpti buvo kur kas sunkiau. Ordino broliai turėjo patirtį ir žinojo kurlink nukreipti pėstininkus, kad būtų tinkamai perkošti slėptuvėm tinkantys miškai. Šimto ar dviejų šimto žmonių kuopa, išrikiuota taip, kad nuo vieno iki kito buvo apie dvidešimt žingsnių, galėjo nuodugniai perkošti lygumoje tarp dirbamų laukų įsiterpusius miškus. Deja, ne vienoje vietoje šitai lengvino varomų galvijų pratrypti miško takai arba išdavikiškai į drėgną miško žemę įsirėžusios vežimų vėžės.

Sukandęs dantis, Zervis ir kiti žiemgaliai privalėjo klausyti nurodymų ir ieškodami bėglių brautis pro vietines tankmes. Deja, pamačius besislapstančius nebuvo jokios galimybės vaizduoti, kad nieko nematai. Žmonių pakako ir jie ėjo pakankamai arti vienas kito, be to, ir pasislėpusieji išsiduodavo bandydami bėgti. Kai kurie jų net ir tokioje padėtyje nepasidavė ir kovėsi. Teko girdėti, jog vienoje vietoje, laimei, ne Zervio ruože, moterys žudė savo vaikus ir pačios persirėžė gerkles.

Viską tai reikėjo perkęsti, sau kartojant, kad atpildo metas privalės ateiti. Į dienos pabaigą buvo sugaudyta gerokai virš šimto žmonių. Daugiausia tai buvo moterys ir vaikai. Nakčiai juos suvarė į atvirą plotą, iš vienos pusės užtvertą mantos vežimų, iš kitos – vyskupo pulko knechtų palapinių. Jokios užuovėjos belaisviai neturėjo, o ir valgyti jiems kolei kas nedavė. Ordino kariai iš patirties žinojo, kad pagonys turi pabadauti bent kelias dienas, kol sutiks iš vokiečių rankų priimti maisto.

8

Šventosios Kolumbos diena. Rugsėjo 20, 1236-tieji metai.

Didysis magistras Falkvinas pasistengė susivaldyti, kad iš pat ankstaus ryto neišsprūstų jo padėčiai nederantys išsireiškimai. „Neminėk Viešpaties Dievo vardo be reikalo," teigė antrasis Dievo įsakymas ir reikėjo stengtis jo laikytis, nepaisant kiek tave pykintų kažkokie hercogai bei markgrafai. Vieni, kaip markgrafas Haseldorfas, dėjosi esą šventesni už patį popiežių ir reikalavo sąlygų, kurios nepiktintų jo nuodėmingų vyrų; kiti, kaip hercogas Danenbergas, nesuvaldė savo godumo ir gašlumo.

– Gerbiamas hercoge... – pradėjo Falkvinas, stengdamasis sušvelninti balsą. – Užtikrinu, kad parinkdamas jūsų, be jokios abejonės, labai narsiom vėliavom žygiavimo kryptį, tikrai jų nuskriausti nenoriu. Jokiu būdu. Puolimo ruožus parinkome nežinodami ką užtiksim. Be abejo, jūs sutiksit, jog neleistina kariuomenei per plačiai išsisklaidyti.

Danenbergas karingai pakėlė smakrą ir metė nepatenkintą žvilgsnį į prie palapinės angos stovintį vyskupo pulko kapitoną bei šalia jo ant lauko kėdės sėdintį Jastrembą Fiodorovičių.

– Jei man neskiriami blogi ruožai, tai norėčiau žinoti, kodėl vyskupo daliniai vakar sugebėjo sugauti net trisdešimt belaisvių, o tie skizmatikai panašų skaičių. Tuo tarpu mano vyrai sugavo tik šešis, ir pusė jų – vos paeinantys seniai.

Jastrembas Fiodorovičius per rytmetinius pasitarimus sėdėdavo nutaikęs abejingą veidą ir bandė šį laiką išnaudoti pratęsdamas per trumpą nakties poilsį. Už jį privalėjo klausytis šalia stovintis vertėjas. Tačiau žodį „skizmatikai" suprato ir jis. Jis susiraukė ir atsisuko į Danenbergą.

– Ką tas pūstažandis dabita paisto? – paklausė jis rusiškai. Laimei, Danenbergas šito nesuprato.

– Gerbiamieji, tik nepradėkime nesusipratimų... – stengėsi susigrąžinti pokalbio vairą magistras. – Visi turime bendrą tikslą.

– Gal taip. Tačiau kitiems aiškiai tenka daugiau grobio, – neatlyžo Danenbergas. – Galvijų jie irgi rado daugiau. Aš norėčiau žinoti kodėl?

Falkvinas pasidavęs linktelėjo broliui Morkui, kad tas įsikištų. Brolis Morkus buvo apdovanotas kur kas didesniais kantrybės ištekliais negu jis.

– Mat, gerbiamas hercoge, jūsų pulkai per daug skuba į priekį, – atsargiai rinkdamas žodžius pradėjo brolis Morkus. – Tai tiko pirmai dienai, bet dabar pagonys žino, kad mes čia ir, kaip pats matėte, jie išsislapstė. Jūs laukais nuskubate į tuščius kaimus, o tuo tarpu reikia persijoti apylinkės miškus. Ypač tuos, į kuriuos sunku arkliais įjoti.

Hercogas nepatenkintas susiraukė. Kaip jam neretai pasitaikydavo, suprato, jog ir šį kartą pradėjo kaltinti prieš apgalvodamas galimas priežastis. Brolio Morkaus nepriekaištingi aiškinimai jį pykino.

– Tai kada pagaliau gausime progą susiremti su tais nekrikštais?! – pakeitė temą. – Atvykome ne tam, kad pelkėse gainiotumėm jų bobas ir pusiau nugaišusias karves!

Brolis Morkus dirstelėjo į didįjį magistrą ir, pamatęs jo kietai sučiauptas lūpas, stengėsi tęsti.

– Įsiveržėm netikėtai. Pagonys dar tik pradėjo rinktis. Jei pakankamai užtruksim, jie susiburs.

Jis norėjo pridėti, jog su Dievo pagalba jie tiek ilgai čia neužsibus, bet Danenbergas, pabrėždamas savo nepasitenkinimą, nusisuko ir nužingsniavo savo didžiųjų vežimų link.

❖

Tverės valdovas Žemaičių kunigas Vykintas po ilgo, visą naktį trukusio jojimo, pasiekė pietinį Šiaulių kraštą jau gerokai išaušus. Šiuo metu jis kartu su Sprudeikiu ir eile vietinių rikių, įskaitant Žybartą iš Ventės, stovėjo ant vienintelio Dubysos pilies bokšto ir stengėsi suvokti padėties grėsmingumą. Siaurai primerkęs akis jis įtemptai tyrinėjo šiaurės rytuose plytinčią lygumą. Kai ko neįžvelgdavo, paklausdavo šalia stovinčio jauno tverišKio, kurį parinko dėlei akių skvarbumo. Nors Dubysos piliakalnis nebuvo aukštas, jis stūksojo pietų link kylančios aukštumos papėdėje, tad į šiaurės pusę plėtėsi palyginti atviras vaizdas. Apačioje rangėsi netoliese iš aukštapelkių ištekanti, čia labiau į upelį negu į upę panaši Dubysa, tiesiai į šiaurę plytėjo švendrėm ir pelkiniais berželiais apaugusi klampi lyguma, kuri tęsėsi iki tolumoje matomo, jau seniai nebeapgyvendinto nedidelio Saugin-

tų piliakalnio. Vykintas stengėsi žvelgti tolyn, už berželių rudeninės gelsterėjusios žalumos, į plačią lygumą, kurioje buvo išsidėstę užpuolikų siaubiamos gyvenvietės. Nors nuotoliai buvo nemenki, nuo aukšto Dubysos kuoro viršaus antpuolio pasekmes savo pavargusiom, nuo nemigo paraudusiom akim įžvelgė ir jis. Ko nepajėgė įžiūrėti, jam aiškino tverietis ir susibūrę vietiniai, įskaitant Ventės Žybartą bei šiuo metu iš nuovargio vos bepastovintį Sprudeikį.

Beveik visur šiaurės bei šiaurės rytų kryptimi tvino naujų ir priblėsusių gaisrų dūmai. Tik toli šiaurės vakaruose kilo plona, vėjo sklaidoma dūmų juosta, kuri ženklino Romučių piliakalnį. Romučiuose tebuvo apie dvidešimt gynėjų, bet kadangi jie tebesiuntė signalinius dūmus, reiškė, kad puolančioji kariuomenė dar nebuvo pasiekusi. Kitaip negu Meškučiuose, per dvidešimt varstų į šiaurės rytus. Jų Vykintas neįžvelgė, tačiau akylesnis tverietis aiškino, jog ten tvino balzgani, degančius šiaudinius stogus ženklinantys tumulai. Tokie pat pažemiu slenkantys dūmai žymėjo ir Šiupylių, Daujočių, Kušleikių kaimus. Tolimosios Šakynos dūmų jau nebesimatė. Vyrai pasakojo, kad būtent ten jie iškilo pirmiausia. O tai reiškė, kad teutonai Žemaitiją pasiekė apeidami Mūšos aukštupio pelkes iš vakarų. Tai įvyko prieš dvi dienas, o dabar per visą plačią lygumą nuo Mūšos slėnio iki Tryškių miško, gal net iki pat Kuršo pakraščio, tarsi skėrių spiečius plūdo teutonų kariuomenė.

„Kiek jų?“ – klausė Vykintas. „Daug! Labai daug“, – atsakė jam. Du vyrai iš sudegintų Šiupylių tvirtino, kad jų bus daug tūkstančių. Šiupylius užklupo taip staigiai, kad iš paties kaimo niekas nepabėgo. Jiedu liko gyvi vien užtai, kad tuo metu kopinėjo bites gretimame šile. Teutonai jų, įlipusių aukštai lapingoje liepoje, nepastebėjo, tad jie matė kaip be perstojo jojo raiteliai, o už jų plačiai išsidriekę žygiavo pėstininkai. Matė ir mantos vežimų.

– O Meškuičių pilaitė dega, nes Vismantas įsakė ją apleisti, – paaiškino Sprudeikis. – Jam iš Šiaulių arčiau iki Meškuičių.

Iš balso buvo aišku, kad jis tam nepritarė.

– Gerai tavo brolis nusprendė, – pagyrė Vykintas. – Vyrus

dabar reikia rinkti ir tausoti. Pasiųskit žygūną į Romučius su paliepimu, kad jei puolikai artintųsi, pilį apleistų ir jie.

Sprudeikis tarsi norėjo prieštarauti, bet buvo tiek pavargęs, jog jam nepakako jėgų.

– Nuo Meškuičių iki Maldenių, už Šiupylių, bet dar nesiekia Ramučių, – bandė bent apytikriai susigaudyti Vykintas. – Išsiplėtė per penkis varstus, o gal ir septynis. Aiškiai tie šunys jaučiasi saugiai, šiaip nebūt taip pasklidę. Kiek tankiai jie puola?

– Kone vienas prie kito, – tvirtino pagyvenęs vyras, suskubęs pabėgti iš Kušleikių kaimo. – Petis petin.

– Kad ne visai taip, – prieštaravo šiupyliškiai, puolėjus matę iš arčiau. – Raitieji joja susiskirstę vėliavomis, nuo penkiasdešimties iki šimto. Keletas šimtų žingsnių tarp vėliavų. Pėstininkai žygiuoja iš paskos. Jie žygiuoja palaidais būriais.

– Raiti, kuriuos regėjau mūsų pusėje, tai iš Pskovo, – papildė tvirtai atrodantis bartininkas iš Šiupylio. – Esu Pskovan jojęs. Iš tolo pažįstu.

Vykintas kilstelėjo antakius.

– Kad rusėnų bus, žinojom, – tarė jis. – Išeitų, kad Pskovas ir Naugardas dešiniajame antpuolio sparne. Verta atsiminti, – jis atsisuko į jį supančius vyrus ir nužvelgė pavargusius, bet ryžtingus veidus.

– O dabar turiu visiems labai svarbų įsakymą, – tarė jis – Visi turės klausyti be išimties.

Visi sukluso.

– Tie, kurie jojo per naktį, turi numigti... – pastebėjęs jų nusivylimą, jis stabtelėjo, nes visi laukė, kad Vykintui atvykus prasidės antpuoliai. – Žinau, žinau... Norit tam brudui atkeršyt kuo greičiau. Atkeršysim! Dievai mums neatleistų, jei būtų kitaip. Neatleistų protėvių vėlės. Bet dabar reikia pailsėt. Pailsėti tam, kad įstengtumėm juos varginti per kiaurą naktį.

– Naktį? Kai jie kraštą per baltą dieną niokoja? – prieštaravo Sprudeikis.

– Kolei kas dienos metui jėgų neužtenka, – Vykintas apžvelgė vyrus. – Patys matot, neužtenka. Bet vyrai joja! Iš visos Žemaitijos. Daugiau bus šiandien vakare, dar daugiau rytoj. Tada, su dievų pagalba, pulsim. Dabar galim juos bent naktį

varginti. Įvaryt baimės, neduot miegoti, nusmeigt apsižiopsojusius. Bet nieko neišeis, jei patys virsim iš naginių. Užtai ir sakau – numigt reikia. Būtiniausiai...

– Bet kad ir pats jojai per naktį, kunige, o ar numigsi? – prabilo Žybartas po užsitęsusios tylos. Jis buvo gerokai vyresnis už Vykintą ir šitai galėjo sau leisti. Vykintas pasuko galvą jo pusėn. Akimirkai atrodė, kad supyks, bet tik pavargusiai šyptelėjo.

– Teisybę sakai. Numigsim abu, Žybartai, kai tik nujosim iki Šiaulių. Tikiuosi, jog sutiksi prisidėti prie mano tarybos. Mums verkiant reikia gerų kalavijų, bet dar labiau reikia gerų galvų.

Žybartas linktelėjo. Kažko panašaus jis tikėjosi, bet vistiek buvo malonu patirti, kad ir tokiu įtampos bei netikrumo kupinu metu vyriausias žemaičių karo vadas nepasimetė ir laikėsi senųjų papročių. Tai liudijo, kad išrinkta buvo tinkamas.

❖

Plačiai pasklidusi didžioji užpuolikų kariuomenė pamažu slinko tolyn pietų kryptimi. Ją lėtino pagrindinis jos branduolys – manta ir palapinėmis apkrautos vežėčios, aukštaračiai šiam kraštui per sunkūs Liuneburgo vežimai, šimtą perkopęs belaisvių būrys ir gal dvigubai tiek pagrobtų galvijų. Arklių, išskyrus tuos, kuriuos pasisekė susemti pačią pirmą dieną, jiems daugiau pagrobti nepavyko, o tuos jau buvo išsidalinę paskiri daliniai. Arklių nuolat trūko. Trūko ir žmonių, kuriais būtų galima pasitikėti, kad ištikimai saugotų bent jau tai, kas buvo laimėta.

Štai vis iš naujo pykino didijį magistrą. Štai jis atsidūrė priešų krašte su didžiausia jo gyvenime vadovaujama kariuomene, pats kartais pasimesdavo bandydamas suskaičiuoti ir surikiuoti įvairiausius dalinius, o kai tik prireikdavo patikimų žmonių, jų nuolat trūko. Trūko dalinių belaisviams saugoti, trūko vyrų vežimams važnyčioti, trūko tokių, kurie sugebėtų permesti laikinus tiltus per skaitlingus patvinusius upelius. Visi mat buvo akis išdegę kuo daugiau prisigrobti, visi norėjo brautis gilyn į kraštą. Net ir Ordino komtūrai nenoriai nudelbdavo akis, kai jis pasiūlydavo, kad būtent jų burys privalėtų šiandien saugoti pagrobtų

galvijų bandą. Žinia, jiems reikėjo aiškintis su savo vyrais. „O kaip su latgaliais ar žiemgaliais?“ – klausdavo drąsesnieji. Arba: „Kodėl ne skizmatikai?“ Praradęs kantrybę, magistras jiems trumpai atsakydavo, kad ne tik vyrų tokiai ar kitai paskirčiai reikia, bet reikia patikimų! Su latgaliais dar pusė bėdos, bet žiemgaliais magistras kuo mažiausiai pasitikėjo. Per ilgai jis pats buvo su jais kovojęs, kad būtų kitaip. Taigi, teko komtūrams priminti paklusnumo priesaiką ir tiesiog prievarta juos paskirti.

„Savotiška,“ – mąstė sau magistras. „Štai, joju per žemaičių kraštą, kurio per ilgus metus taip baiminausi, o sunkumai atsiranda ne iš to, kad susilaukiame kieto pasipriešinimo, o dėlei to, kad sunku suvaldyti tokią margą kariuomenę, kai to pasipriešinimo kaip ir nėra.“

❖

Truputį po vidudienio, viena kitos nesutikusios, Gilvyčių miške prasilenkė dvi nedidelės, įtempto jojimo nuvargintos vyrų grupės. Jodamas ir naktimis, įveikęs trijų dienų kelionę per nepilnas dvi, septynių bendrų lydimas Grauslys prajojo mišką šiaurės rytų kryptimi. Nė vienas jo vyrų tinkamai nepažinojo šio krašto, tad nuo Šatrijos kalno stengėsi laikytis jiems nurodytos šiaurės rytų krypties. Nutuokė, kad turėjo artėti prie Dubysos ir Šiaulių pilių, apie kurias privalėjo burtis žemaičių vyrai, tačiau tikslaus kelio nežinojo, o pasiklausti nebuvo kaip. Prajojus Šaukėnų sritį kaimai ištuštėjo, keli tolumoje pastebėti žmonės spruko slėptis, o jų gainioti ir bandyti paaiškinti, kad jie ne priešai, nebuvo kada. Žinia – kaip iš tolo atpažinsi dulkėtus ir purvinus ginkluotus vyrus? Vien jau gyventojų elgesys ženklino, kad jie artėjo prie užpuolėjų niokojamos Šiaulių žemės. Tai rodė ir šiaurinį horizontą gožiantys gaisrų dūmai. Skubėdamas ir nerasdamas geresnės išeities Grauslio būrys sekė neseniai prajojusių raitelių išmindžiotais miško takais ir stengėsi laikytis bendros šiaurės rytų krypties.

Pro Gilvyčių mišką Grauslio būrys prajojo gal pusvalandžiu per anksti, nes šiaip jie būtų pastebėję ir užtat greičiausiai pasirinkę šviežiai trisdešimties raitelių pramintą taką vakarų kryptim. Juo prajojo iš Ventės atskubantis, nemažiau pavargęs Uvio

ir Daubaro būrys. Abu jie gerai žinojo kelią į Dubysos pilį, tad po geros valandos priedinio jojimo pasiekė Dubysos aukštupio pievas. Kad jie čia ne vieni ir ne pirmieji, rodė priešpilio pievose iki pat šiaurėn nusidriekusių švendrynų besiganantys keli šimtai arklių.

Ventiškių jotis sulėtino savo žirgus ir sustojo prie medinio priešpilio griovio tilto. Jų pusėn žvalgėsi prieš tai prigulę plačiose pievose arklius saugantys ginkluoti vyrai, pro atšautus vartų langelius juos patikrino barzdoto sargybinio akys. Jų atvykimas buvo pastebėtas, bet visgi stebino su įvykių grėsmingumu nesiderantis ramumas. Atjodami tikėjosi užtikti neeilinį sujudimą, ginkluotų vyrų būrius, laužų dūmus, šen ir ten skubančius raitelius. Bent jau panašų šurmulį kaip per lygiadienio šventes. Tačiau išskyrus tai, kad pievose ganėsi didelė kaimenė arklių, Dubysos pilies aplinka atrodė net apgaulingai ramiai.

Uvis beveik slyste išslydo iš balno ir sunkiai atsitrenkė į drėgną arklių kanopom išmaltą priešpilio tako žvyrą. Nuo ilgo jojimo skaudėjo nugarą, o kojos beveik nenorėjo klausyti.

– Gal jau išjoję... – spėliojo irgi nuo žirgo nudribęs Daubaras.

– O arkliai?

– Egi... – sutiko Daubaras, pažvelgęs į pievose stropiai žolę rupšnojančius žirgus. Jų buvo bent keli šimtai; reiškia, raitelių irgi privalėjo būti panašus skaičius.

Tolimesnius svarstymus nutraukė dabar arklių mėšlu apterštu tiltu atžygiuojantys du jauni sargybiniai. Vienas jų, priėjęs iki tilto vidurio, atpažino Daubarą ir kumštelėjo savo bendrui, kad tas pasisveikintų. Jie pagreitino žingsnį, priartėję kumščiais prilietė kaktas, po to – krūtines ir pagarbiai linktelėjo. Daubaras Žemaitijoje laimėdavo beveik visas varžybas, kurias lemdavo stiprumas, tad ypač jaunieji žygūnai jam skirdavo daugiau pagarbos negu dideles tėvonijas valdantiems rikiams. Pats Daubaras stengėsi į tai nekreipti ypatingo dėmesio.

– Kur šiuo metu žmonės? – klausė jis. – Arkliai štai ganosi, o kur raiteliai?

– Miega, – paaiškino pirmasis sargybinis. – Beveik visi miega.

– Miega?! – netikėdamas tuo, ką girdi sumurmėjo Uvis. – Regis, neišgirdau.

– Kunigo Vykinto įsakymu – miega, – patvirtino antrasis sargybinis ir pridėjo, jog įsakymas taikomas visiems, taigi, ir naujai atvykstantiems.

– Reikės numigt ir jums. Toks įsakymas... – pakartojo abu. Atrodė, kad proga perduoti įsakymą garsiąjam Žemaitijos stipruoliui jiems suteikė nemažą malonumą.

– Pala... Teutonai niokoja kraštą ir mums sakot miegot? – suurzgė Daubaras.

– Taip liepia Tverės kunigas Vykintas, – pasiteisino sargybinis. – Sako, kad būtina pailsėt idant pasiruošti nakčiai. O naktį reikės vargint užpuolikus, kad tie atvangos negautų. Menka nauda iš tokių, kurie vos pastovi ant kojų.

– Kas be ko, tokie mes jau esam... – pripažino Uvis. – Bet nejaugi miega ir Ventės Žybartas?

– Be abejo taip... – nesutriko antrasis sargybinis. – Jis Vykinto taryboje. Išjojo į Šiaulius. Kunigas Vykintas sakė, kad ten jie pirma pamiegos, o tada jau žiūrės kaip mušti teutonus.

❖

Jastrembas Fiodorovičius nepritardamas žvelgė į vyrų įkaitusius veidus. Įkaitusius šiuo atveju ne nuo liepsnojančių bakūžių ugnies, bet nuo gausiai besiliejančio midaus. Midaus statinaitę jie išritino iš vieno už kitus kaimo pastatus didesnio namo rūsio, o kadangi pasirodė, jog rūsyje stovi dar dvi statinės, kurias pajudinti nelengva, tai nusprendė, kad prieš padegant namą vertėtų jas pirma pratuštinti. Buvo aišku, kad tai pasiturinčio pagonio buveinė, nes, nors buvo pasistengta turtą skubiai išgabenti, iki galo nebuvo spėta. Kraige virš židinio dar kabojo keletas pajuodusių rūkomos mėsos likučių, svirne liko nemažai nesusemtų avižų ir miežių. Gyvuliai buvo paleisti iš užtvarų ir išginti į mišką, tačiau viena karvė ir trys kiaulės, matyt, pasiilgo namų, nes grįžo atgalios ir trainiojosi apie tvartus. Kiaules vyrai tuoj nudūrė ir jau mėsinėjo, o karvę nutarė prijungti prie jų grobio daliai priklausančios bandos.

– Nepasidžiuokit, Jastrembai Fiodorovičiau. Maktelkit! – siūlė jam sklidiną kaušą įraudusiu veidu Kirilas iš Naugardo. Aiš-

kiai jau įgėręs, kitaip jis į kniaziaus Viačeslavio paskirtą vadą šitaip kreiptis nedrįstų. – Prakeiktai gerą midų tas velnio išpera pagonis mums paliko.

Nebuvo kaip atsisakyti tiesiai panosėn kišamo kaušo, tad Jastrembas jį paėmė. Siurbtelėjo nenoriai, bet nurijęs vėl atsigėrė jau pilna burna. Midus buvo tikrai puikus. Kvepėjo liepžiedžiais ir praėjusia vasara.

– Ot, matot, jūsų prakilnybe! Matot, kad apsimoka jot priekyje! – patenkintas samprotavo naugardietis. – O jeigu klaidatikiai būt pirma atjoję, negi paliktų mums nors šlakelį?

Fiodorovičius baigė išgerti midų ir pyktelėjęs, kad šitaip nusileido, įbruko tuščią kaušą Kirilui į rankas.

– Negerai, kad lekiat kaip akis išdegę! – metė jis. Reikėjo priekaišto, nes už naugardiečių sauvalę jų girti negalėjai. – O belaisvių tai vistiek neradot.

– Et, prakilnybe, anokia nauda iš tų belaisvių... – visai nesikrimsdamas dėlei priekaišto tęsė Kirilas. – Tos jų bobos tik akis drasko. O vakar viena ėmė ir pasipjovė... Ot, kai jai pasiūliau... Na, pats suprantat... Pasipjovė! Pasakysiu, prakilnybe, tikėjimo žmogui tai ūpą gadina.

Atrodė, kad šis nemalonus prisiminimas jį iš tikrųjų nekaip nuteikė. Jis susiraukė, tarsi būtų neskaniai atsirūgęs ir atsisukęs šaukė artimiausiam kareiviui, kad tas spėriai judintų savo pasmirdusį užpakalį ir iš statinių rūsyje atneštų jam kitą kaušą midaus.

Jastrembas Fiodorovičius atsiduso. Kad nereikėtų su pusgirčiu naugardiečiu toliau erzėti nuėjo prie savo netoliese pririšto arklio. Nieko nepadarysi, kai jau trečią dieną nesusiduri su dėmesio vertu pasipriešinimu, vyrai pameta bet kokį atsargumą. Tegalvoja kaip daugiau prisiplėšti. O čia jau nepasigirčysi: tie, kurie atjoja pirmieji, tie ir sugriebia, kas geriausia. Iš paskos sekantiems lieka tik pasturlakos arba, dar blogiau, telieka žarstyti supleškintų bakūžių pelenus beieškant kokio užsimetusio gelžgalio. Užtai visi gviešiasi pulti pirmieji, užtai kariuomenė taip plačiai išsisklaidė.

Šį sykį naugardiečiai tiesiog akiplėšiškai iššoko į priekį. Nudūmė taip, kad atsidūrė beveik du varstus prieš savo nuosavus

pėstininkus. Teko vytis su pskoviečiais, atsiskyrė tad ir jie, o kur šiuo metu kariuomenės centras net nelengva būtų pasakyti. Jastrembas Fiodorovičius atjautė vyrų norą nugvelbti kas nepriristą, tačiau kažkur papilvėje krebždėjo ir nerimas. Jauste nujautė, kad tie tolumoje regėti dūmų stulpai, o naktį horizonte žibančios ugnys nieko gero nereiškia. Tik tokie, kaip tie iš už jūros atplaukę paiki kryžininkai gali patikėti, kad pagonys taip visuotinai pasimetė ir pasipriešinimo nesugebės suburti. Ir tokiems durniams turėtų būt aišku, kad jie jau pradėjo telktis. Vien ištuštėję kaimai šitai byloja. Šiandien dar pavyko surasti keletą senių ir moterų su vaikais pelkėtų miškų slėpynėse, tačiau vyrų nebuvo nė vieno. Telkiasi, brudas. Truks laiko, iš toliau dar negreit atvyks, bet kai susiburs, prasidės velniava. Reikia tam būt pasiruošus.

Prie daržinės pririštas žirgas kažko nerimavo, muistėsi, šnirpštė ir trypčiojo priekinėmis kojomis. Priėjęs arčiau Jastremba suprato kodėl. Netoli jo priekinių kojų negyvas tysojo stambus, virš sieksnio ilgumo žaltys. Žinojo, kad pagonys tokius laikė savo namuose ir tikėjosi iš jų laimės bei pasisekimo. Matyt, griozdami namo vidų vyrai jį užmušė ir išsviedė pro duris. Žalčio balzgana papilvė dar truputį trūkčiojo, nors galvą su likusiu kūnu tejungė tik odos skiautė.

„Nedaug jiems laimės atnešė," – pagalvojo Jastrembas ir pats pasijautė nejaukiai. Jei tai tikrai buvo nelaimę nešantis žaltys, geriau jo vengti. Jis pasuko lanku, kad nereikėtų lipti per žaltį. Atrišęs arklį pavedė toliau nuo tvarto ir ruošėsi sėst į balną. Gerai žinojo, jog kolei midaus ištekliai tesės, su naugardiečiais nesusikalbėsi. Verčiau nesivarginti ir nujoti į toliau rytuose esantį kaimą, kuriame šeimininkavo pskoviečiai. Kad tie elgiasi ryžtingiau, ženklino toje pusėje pradėję kilti ūmai. Jis pamojo Kirilui, kad tas priartėtų.

– Turiu tau įsakymą, – tarė jis jau sėdėdamas balne. – Prakiurdyk tas bačkas rūsyje. Supratai?

– Apsaugok mus nuo šventvagystės, Viešpatie! – pasipiktino Kirilas. – Tokią Dievo dovaną naikinti?

– Įsakau! Kniaziaus Jaroslavo vardu. O ten rūsyje – ne Dievo dovana, bet paties Belzebubo. Išpilk, kitaip vyrų neiškrapštysi. Vakaras ne taip toli, apsups jus pagonys.

– Et, nuo tokių apsiginsim... – numojo Kirilas. Jam kolei kas sutikti pagonys įspūdžio nesudarė. – Norint, kad reikės grįžt į stovyklą, tai teisybė...

– Tad nedelsk. Nenoriu, kad reikėtų kniaziui apie patį blogai pranešti.

Šitai paveikė. Kirilas giliai atsikvėpė stengdamasis kiek prasiblaivyti. Įtraukė ne tik vėsų rudeninį orą, bet ir viliojantį kepamos kiaulienos kvapą.

– Bus padaryta, jūsų prakilnybe! – užtikrino Jastrembą. – Štai, užkremtam, kas iškepta ir josim.

❖

Grauslys buvo ne tik pavargęs, bet ir stipriai supykęs ant Šiaulių krašto žemaičių. Štai jis, būdamas pusiau skalvis, plūkėsi su savo vyrais per dienas ir dvi nemiegotas naktis, brovėsi per šabakštynus, kratėsi po kalvas, brido per balas, kad atjotų jiems padėti, o šie išlakstė į pakrūmes nelyg zuikiai. Nebuvo net ko paklausti, kur tos Dubysos ar Šiaulių pilys, kur renkasi kariuomenė. Kad kažkur netoliese siaučia viską naikinantis užpuolėjas liudijo šiaurėje tvinstantys dūmai ir iš ten vėjelio atnešamas degėsių kvapas. Tačiau kur būrėsi gynėjai? Kaimai ir vienkiemiai, kuriuos prajojo, buvo tušti. Jei miško keliuose kas iš tolo juos pamatydavo, tuoj sprukdavo į tankmę. Negi pirma juos gainiosi, o po to gelbėsi? Gerai bent, kad krašte netrūko upelių, kur galėtumei atsigerti ir nusiplūkusius žirgus pagirdyti. Viename kaime, pro kurį prajojo, šulinys buvo užpiltas smėliu, o kitame – užnuodytas. Laimė, kad Grauslys buvo ne kartą dalyvavęs antpuoliuose į Mozūriją ir atpažino, jog vanduo negeras tik truputį jo siurbtelėjęs. Panašiai šaltupiu atsiduodantis vanduo jam buvo kartą rimtai sutrikdęs vidurius Mozūrjoje

Tiesiog nedėkingi jam atrodė tie šiaurės žemaičiai. Užtat nestebėtina, jog Grauslio ūpas nedaug tepasitaisė, kai prie vienos didelės sodybos jie pagaliau pamatė besiganančius žirgus ir šalia namo rusenančią ugnį. Prijojus arčiau iš už namo kampo buvo aiškiai matyti prie ugnies nerūpestingai išsidrėbę vyrai. Tas

jų pabrėžtas laisvumas Grauslį dar labiau erzino. Tiesa, ūpą kiek pataisė keptos kiaulienos kvapas.

– Kad juos Pikolis! Rupūžės čirškina sau kiaulę, o mes per naktis plūkiamės juos gelbėt! – suniurzgė jis, sunkiai dribdamas iš balno. Nusviedė arklio kamanas šalia jojusiam skalviui ir jau buvo beeinąs link laužo, bet apsigalvojo, atrišo už balno pritvirtintą savo didįjį kalaviją sidabruotoje makštyje ir prisisegė prie plataus diržo. „Visgi bus rimčiau, jei ateisiu ginkluotas," – pagalvojo.

– Nagi, jūs sekit mane iš toliau, – tarė savo vyrams. – Išgąsdint jų nenorim, bet jau tą paršą teks jiems dalintis.

❖

Didžiojo Naugardo būrio viršila Kirilas sodriai nusikeikė.

– Negana to, kad tie vokiečiai kekšių veislė.. – suniurzgė jis prie laužo išsidrėbusiems. – Va, užsimanė nekviesti ant gatavo ateiti.

Laužą apsėdę vyrai pasuko galvas ton pusėn, kur žvelgė Kirilas ir pamatė atžygiuojantį dulkinais drabužiais vilkintį plačiapetį vyrą. Už jo, kiek atsilikę, jojo dar keli.

– Špygą jiems taukuotą! – pritarė gerokai įgėręs naugardietis. – Nebent gaus uodegos pačiulpti.

– Pašok ir tam durniui tai išaiškink! – tarė Kirilas. – Na, sparčiai! Esi jaunesnis.

Vyras nenoromis atsistojo. Dabar jau ir kiti atkreipė deramą dėmesį į atvykusius. Prie ugnies ir didžiosios trobos prieigose būrėsi apie trisdešimt rusėnų, dar dešimt prižiūrėjo už tvartų ganomus arklius. Tuo tarpu besiartinąs vyras sulėtino žingsnį, pagaliau visai sustojo ir dairėsi, tarsi būtų smarkiai nustebęs.

– Nu, ot, stebuklų pasitaiko! – pastebėjo Kirilas. – Atsirado mat nedrąsus vokietis. Ir toks didelis, biesas.

– Kad kažin ar čia... – „Kažin ar čia vokietis" – norėjo pasakyti šalia jo sėdintysis, bet nesuspėjo, nes staiga įvykiai pradėjo vystytis stulbinančiai greitai. Plačiapetis vienu mostu išsitraukė iš makšties kalaviją, sliuogė šuolį į priekį ir net neužsimojęs kirto. Jį pasitikti pasiųstas naugardietis susmu-

ko nelyg skudurinė lėlė. Atrodė, kad jį perkirto beveik per pusę. Prie laužo sėdėję nustėro, apstulbinti netikėtumo ir baimės. Vieni graibėsi ginklų, kiti puolė prie namo sienos, kur buvo sustatytos ietys. Tuo tarpu plačiapetis nė kiek nesulėtėjęs peršoko per nukirstą kūną, sukriokė kraują stingdančiu balsu ir, kažką nežmoniško šaukdamas, pakėlęs kalaviją puolė tiesiai jų pusėn.

Už jo, atstatę ietis, paragino arklius jo vyrai.

Prie laužo sėdėjusius apsėmė akla baimė. Tie, kurie suskubo sugriebti ginklus, bandė jais prisidengti, tačiau tai buvo bergždžios pastangos. Išliko gyvi tik tie, kurie bėgte ar pakniupstom įstengė pasprukti puolantiesiems iš kelio. Šie įsiveržė į kiemą tarsi viską naikinanti audra. Pats baisiausias buvo jiems vadovaujantis plačiapetis. Vėliau naugardiečiai nesutarė kaip jis atrodė, tačiau visi atsiminė jo kriokiantį balsą, kuris lydėjo kiekvieną didžiojo kalavijo užsimojimą, atsiminė į ginklus bei kūnus atsitrenkiančio plieno garsus. Tuos, kurie puolėsi į šonus iš paskutiniųjų stengdamiesi išvengti artėjančio kalavijo, ietimis persmeigė plačiapetį sekantys raiteliai. Visiškai nestabtelėdami jie praūžė pro dar tik prieš kelias akimirkas ramiai sėdėjusių būrį sėdami mirtį. Kai jau priekyje nebuvo likę nė vieno, kurį būtų galima nukirsti, plačiapetis užsliuogė ant jam vedamo žirgo ir visi nujojo tolyn. Kirilas, nudrengtas šalia sėdėjusio perskrosto bendro krauju, gličiais pirštais pagaliau sugebėjo įtempti savo kryžlankį. Iššauti iššovė, tačiau iš skubos ir susijaudinimo griovelin kreivai paguldyta strėlė nuzvimbė į šoną ir nesiekė tolstančių užpuolikų. Ne kitaip išėjo ir kelioms pavėluotai sviestoms ietims.

Tarsi jie būtų iš pragaro išspjauti ir vėl pragaran nugarmėję užpuolikai pradingo už jaujos prasidėjusiame šile. Prie didžiojo namo liko tysoti septyni krauju permirkę kūnai. Nei vieno nebuvo sužeisto. Visus, kuriuos užpuolikai kirto, kirto mirtinai.

Vienu savo baisiojo kardo mostu plačiapetis taipogis perkirto ant kaladės užritintą midaus statinę. Tarp išdrabstytų smilkstančių nuodėgulių kėpsojo dar ne visai apskrudęs metinis paršas. Iš vienos pusės jį supo gelsvo midaus, iš kitos – krešinčio kraujo balos.

❖

Temstant, kai plačiai išsidriekusi kariuomenė pradėjo telktis į stovyklą, bent jau iš pradžių nuotaika buvo kuo puikiausia. Jau trečia diena, kai jie keliauja per priešų kraštą beveik nesutikdami pasipriešinimo. Grobė kas pasimaišė po ranka, nešėsi kas patiko, degino ko negalėjo panešti. Pasitikėjimas savo jėga ir neliečiamumu augo. Anksčiau tokie baugiai atrodę pagonys dabar jų akyse persikūnijo į kur ne kur miško tankmėse besislapstančių moterų, paauglių bei senių būrelius. Jie buvo nebe pavojus, o grobis; panašios vertės kaip taipogis miškuose slapstomi galvijai. Pasisekė jų surasti ir šią dieną, tad jei ne vėsokas oras, patvinę upeliai ir telkšančios balos, tai šis pagonių krašto užpuolimas pradėjo labiau panašėti į medžioklės iškylą negu į Kryžiaus žygį.

Pirmieji šią nerūpestingą nuotaiką pagadino iš rytų pusės stovyklon atvykę braunšveigiečių raiteliai. Atvyko jie pavėluotai, nes su sužeistais ir nukautais greitai nepajosi. Pasirodė, jog jie sekė rytų pusėje tekančią upelę, kurią pagonys vadino „Kulpė“ ir ten susidūrė su raitų pagonių būriu. Paprastai išdidūs ir pasigirti nevengiantys braunšveigiečiai šiuo atveju daug kalbėti nebuvo linkę. Nenoriai papasakojo, jog pagonių buvo nemažai ir kad jų arkliai stebėtinai greiti. Juos stengėsi apsupti, tačiau vienas būrys pakliuvo į spąstus. Pagonys kažkaip stebuklingai perjojo pelkę, o braunšveigiečių arkliai įklimpo. Tada pagonys atsigręžė, priartėjo iš kitos pusės ir sviedė ietis. Keturi vyrai buvo sužeisti ir vienas nukautas. Bejojant atgal mirė dar vienas iš sužeistųjų.

Pirmieji nuostoliai, nors ir nedideli, prislopino smagią stovyklos nuotaiką, tačiau pasitaikė ir tokių, kurie, tiesa ne garsiai, bet visgi prasitarė, kad „Taip jiems ir reikia.“ Kariuomenėje, ypač eilinių tarpe, braunšveigiečių nemėgo. Jie laikėsi atskirai, iš aukšto šnairavo į kitus, atsisakė dalyvauti išgertuvėse ir reikalavo, kad jiems leistų joti atsiskyrusiems. Tai ne liuneburgiečiai, kurie gėrė daugiau už kitus, triukšmavo be saiko ir buvo linkę į muštynes. „Tos Liuneburgo padugnės visgi neblogi vyrai, o braunšveigiečiai įsivaizduoja, kad jų šūdas nesmirda“, – taikliai suvedė

daugumos nuomonę Liubeko miesto būrio kapitonas Šverinas. Užtai kai viename stovyklos gale skubotai laidojo nukautus braunšveigiečius, kitame jau prasidėjusios vakaro nugertuvės bei jas lydintis triukšmas kiek pritilo, bet nebuvo nutrauktas.

Padėtis pasikeitė, kai jau visai sutemus iš vakarų pusės grįžo Naugardo ir Pskovo raiteliai. Laužų atšvaistai klaikiai pabrėžė, kad ant arklių pririšti lavonai buvo mirę itin staigiai. Kai kurie kūnai buvo perkirsti beveik per pusę. Jų kraujas buvo juodai nudrengęs prakaituotus arklių šonus, mirgančioje ugnies šviesoje keistai sublizgėdavo krešuliai, balzganai žybtelėdavo perkirstų kremzlių plėmai, kyšojo smūgių suaižintų kaulų atplaišos.

Pskoviečiams paskirta vieta buvo rytinėje pusėje, tad jiems teko perkirsti beveik visą stovyklą. Kur jie prajojo, pokalbiai ir įprastas stovyklos šurmulys tilo. Nedaug kas mokėjo rusiškai ir nedaug kas drįso kalbinti lavonus lydinčius niūriais veidais rusus, bet tai nė kiek neslopino sklindančių gandų. Bemat pasipylė kalbos apie milžiniško dydžio pagonis, kurie puolė lyg išprotėję ir kurių negalėjo pažeisti nei ietys, nei kryžlankių strėlės.

Rusų atvykimas gerokai aptemdė beatsigaunančią nerūpestingą nuotaiką. Jau ir anksčiau didysis magistras reikalavo, kad kiekvieną naktį stovykla būtų apjuosta laikina žabų tvora, kad šalia jos būtų deginami pakraštį apšviečiantys laužai ir kad pakaitomis budėtų sargyba, tačiau iki šiol to laikytasi atkištinai. Praslinkus liūdnai rusų vilkstinei į tą reikalavimą buvo pažvelgta rimčiau. Vėl pokšėjo kirviai, retėjo stovyklą supantys krūmai, kurių priedangoje būtų galima prislinkti arčiau stovyklos, iškirstus krūmus vilko prie skubomis surėstos užtvaros. Vėl susėdus prie laužų buvo atgaivinti anksčiau girdėti pasakojimai apie pagonių baisumą. Vieni teigė, jog rusus, matyt, puolė išvis ne žmonės, o kažkokie pekloje išperėti sutvėrimai. Stebėtis dėlei to perdaug nereikia, nes visi žino, kad pagonys sudarę sąjungą su pačiu Šėtonu. Netrūko ir tokių, kurie bandė visa tai menkinti. „Tomis skizmatikų pasakėlėmis nėra ko tikėti", – teigė jie. Jie, turbūt, nešė kudašių vos pamatę nupeipusį pagonį, o tie paliktus sužeistuosius paprasčiausiai sukapojo. Šitai tai jie sugeba. Pasigailėjimo iš pagonio tikrai neverta laukti.

❖

Viena nukautųjų atgabenimo paseka buvo ta, kad tie, kurie anksčiau įsitaisė stovyklos pakraštyje, dabar stūmėsi į jos vidų. Tad kariuomenė susibūrė į mažesnį, lengviau apginamą, bet ir neišvengiamai žmonių ir gyvulių daugiau prigrūstą plotą. Triukšmo lygis pakilo. Bliovė nedideliuose garduose užspęsti pagrobtieji galvijai, aidėjo užtvaras statančių kirvių pokšėjimas, per arti suburtų arklių žvengimas. Prieblandai sutirštėjus, kur tik pažvelgsi mirgėjo laužų ugnys. Jų buvo tiek daug, jog susibūrusieji už apsauginės tvoros, kurią saugojo skaitlingi sargybiniai, vėl galėjo jaustis, kad nors pavojus ir tyko kažkur tamsoje, čia jie yra palyginti saugūs. Maisto kariuomenei netrūko, prie gyvulių užtvarų dažnokai pasigirsdavo trumpas, veriantis skerdžiamos kiaulės žviegimas ar gailus metinio veršio bliovimas. Netrukus nakties orą pripildė kepamos mėsos kvapai, jiems antrino iš dešimčių katilų sklindantys riebios sriubos garai. Balsai stiprėjo, šen bei ten vėl pasigirdo vokiškų dainuškų garsai. Pasirodė, jog šią dieną ne tik naugardiečiams pasisekė aptikti midaus ar užraugto alaus atsargų. Prieš sugulant nuotaika būtų gal ir visai atsigavusi, bet, jau gerokai sutemus, visai netoli, regis, pačiame miško pakraštyje už užtvaros staiga pasigirdo vilkų staugimas. Danenbergo vyrai kaip tik dalinosi keptą metinio jautuko mėsą, bet staugimui pasigirdus visi, kas kaulą įsitvėręs, kas žiaumodamas mėsos gabalą, stabtelėjo ir įsiklausė.

– Negi vilkai šitame prakeiktame krašte kaukia ir vasarą? – paklausė vienas.

– Kad jau ne vasara ir ten ne vilkai... – pataisė jį Krauzė.

– Ne vilkai?

– Įsiklausyk.

Jie nutilo, nes vienas vilkas sustaugė visai arti. Kažkur toliau į Ordino stovyklos pusę atsiliepė kitas. Toliau miške, kitoje stovyklos pusėje girdėjosi dar keli. Kaukimai buvo pakankami įtikinantys, tad netoliese pririšti arkliai pradėjo trypčioti ir žvengti. Teko atsistoti ir juos raminti.

– Brudas... Miegot neduos, – grįžęs niurzgė nepatenkintas Krauzė. – Ko gero, dar ne tokius triukšmus surengs.

– Vilkai?

– Ten pagonys, asile... – nekantriai metė Krauzė. – Kaukia, kad tokius durnius, kaip tu gąsdintų.

Šis teiginys nė vieno nepadrąsino. Jiems mieliau jau būtų buvę tikri vilkai. Vyrai dar įtartiniau pažvelgė į tamsą ir ne vienas pasislinko arčiau ugnies.

– Ar tiesa, kad pagonys geba pasiversti į vilkus? – paklausė visai apetitą praradęs kryžeivis iš Bremeno. – Pasakoja, kad gali.

– Ne visi. Bet žemaičiai tai tikrai, – žinovo balsu pareiškė iš Ordino stovyklos prie jų prisidėjęs knechtas. Jis tikėjosi čia gauti ir išgerti, nes Ordino broliai gėrimų šykštėjo. – Bet tik kai naktis ir kai šviečia mėnulis.

– Netauzykit niekų... – burbtelėjo Krauzė. Jis pažvelgė į toliau nuo būrio susėdusius žiemgalius. Nors pats didysis magistras buvo liepęs juos įterpti tiesiai į būrį, jie laikėsi atskirai. – Va... Paklauskit jų. Jie kažkada irgi buvo pagonys, nors dabar taip mieli, kad nors ant žaizdos dėk.

Bremenietis atsistojo paklausti, bet kaip tik tuo metu prasidėjo sutartinas kaukimas. Skambėjo, tarsi koks tuzinas išalkusių vilkų tūnotų netoli už smagiai plazdančios ugnies nubrėžto šviesos rato. Kai kaukimo banga aprimo, bremenietis priėjo prie žiemgalių ir baugiai apsižvalgęs paklausė ar jie ką žino apie pasivertimą į vilkus.

Tarp atskirai sėdančiųjų žiemgalių Zervis geriausiai mokėjo vokiškai. Jis pažvelgė į mišką, kur ką tik nuaidėjo staugimas, tada svariai palingavo galvą.

– Kai kurie žemaičiai gali. Štai, mano vyras, – jis parodė į Klibikį, nes tas buvo vyriausias. – Taigi, jis matė kaip vienas jų pasivertė į didžiulį vilką. Didumo nelyg metinis jautis.

Bremenietis nejučiomis giliai įtraukė kvapą. Įtemptai klausėsi ir prie ugnies pasilikę.

– Ja, ja... – palingavo galvą Klibikis. Jis rankomis ore nupiešė didelę formą ir parodęs į ugnį, tarsi būtų išsigandęs, kažką žiemgališkai sušnabždėjo.

– Sako, kad vilko akys žėrėjo... – išvertė Zervis. – Žerėjo nelyg pekloje įsidegusios žarijos. O jų nasrai...

– Pakaks! – užbaubė Kriauzė. – Neklausykit jų pasakų!

Zervis abejingai patraukė pečiais, o Klibikis vėl kažką žiemgališkai šnabždėjo.

– Jis sako, kad tas vilkas perkando žmogų beveik pusiau, – nebodamas Krauzės tęsė Zervis ir rankom parodė vilko nasrus. – Ot, taip!

Visi pašiurpo iš naujo.

– Pasakos...– sušnirpštė Krauzė.

– Kad aš pats mačiau... – atsiliepė Ordino knechtas. – Anksčiau mačiau tiek ir tiek, o va – šiandien – tuos rusinus, kur atbogino. Kad ir ne vilko perkąsti, vistiek pagonių darbas. Vienas tai perkirstas kiaurai. Mačiau kaip laidojo dvi dalis, o žarnas tai susemt reikėjo.

Kriauzė nesumojo ką atsakyti, nes jam, atvykusiam iš Liuneburgo, buvo sunku ginčytis su vietiniu. Be to, išsiveržusias, krauju pajuodusias žarnas matė ir jis.

– Paragaus tie vilkai Liuneburgo plieno, tai ne taip staugs... – tarė jis ir kilstelėjo savo plačiaašmenį kalaviją. – Jiems padeda Šėtonas, o mums geras plienas. Na, jūs liurbiai, kas prisidės?

Klausta buvo visų apie ugnį susėdusių, o tie dabar vaizdavo, kad tinkamai nesuprato.

– Ei, jūs giltinės maitos, ne dykai kalbu! Išslenkam iš dviejų vietų, apsupam tuos nupeipusius pagonis, kurie ten gerklę laido, ir – va!

Jis taip energingai dūrė kardu į laužo pusę, kad knechtai krūptelėjo, o arčiausiai sėdintys pasitraukė.

– Na? Klausiu, kas prisideda? – jau iššaukiančiai pakartojo Kriauzė. – Tu, Fricai varliaaki?

Fricas, kurio akys buvo tikrai kiek išsprogusios, nenoromis linktelėjo.

– Kas dar?

– Aš prisidėsiu... – netikėtai nuo gretimo laužo atsiliepė Zervis. – Mėgstu vilkų medžioklę. Prisidės ir daugiau mūsiškių.

❖

Užnugaryje švytėjo skaitlingos ugnys ir girdėjosi pasikartojančio vilkų staugimo kiek prislopintas stovyklos šurmulys. Zervis ir dar du žiemgaliai pritūpę laukė, kol Krauzė duos savo būriui ženklą. Įskaitant Krauzę, susirinko viso labo vienuolika. Antra tiek, vadovaujami lankininko iš Turaidos, tūnojo išslinkę pro užtvarą apie šimtą žingsnių toliau į pietus. Planas buvo paprastas: palaukti, kolei akys visai pripras prie tamsos ir kai išgirs vaizduotą vilko staugimą ir vadovai duos ženklą, abiem būriams bėgte pulti į mišką bei stengtis apsupti garsą. Nešėsi jie tik po ietį. Šitaip buvo galima bėgti greičiau ir, anot Krauzės, tamsoje durti yra geriau negu kirsti.

Zervis padrąsinančiai paspaudė šalia tūnančio Starkaus petį. Vaikinas buvo jaunas, bet ištvermingas ir sumanus. Ką reikės pasakyti, jei jam pavyks pasiekti žemaičius, buvo jau keliskart aptarta, bet dabar, akim apsipratus, žvelgiant į tamsų priekyje dunksintį mišką, Zervį apėmė nauja baimė. Stovykloje sėdint prie laužo jam atrodė savaime suprantama, kad tie, kurie juos supo, buvo draugai ir sąjungininkai. Dabar, spaudžiant ieties kotą delne, kartu su kitais išslinkusiais įtemptai gaudant iš miško atsklindančius garsus, pasidarė tiek pat aišku, kad jie yra ir priešai. Priešai ta prasme, kad neklaus kas tu toks. Kai tamsoje sušmėkščios koks ne jų būriui priklausantis šešėlis, jie kirs. Arba greičiausiai durs, nes Krauzės tiesa – ietis tamsoje geriau.

– Tu pasislėpk ir lauk ryto... – sušnibždėjo Starkui į ausį. – Geriau nebandyk jų rasti naktį. Pasislėpk ir lauk.

Starkus nebyliai palingavo galvą. Žvelgiant į juos supančią grėsmingą tamsą jo jaunoje galvoje, matyt, klostėsi panašios mintys.

Tamsa ir įtampa prailgino laukimą. Staugimas atsklido kažkur iš kitos stovyklos pusės. Priekyje girdėjosi tik prislopintas su jais išslinkusių knechtų šnopavimas. Galop visgi sustaugė. Ne čia pat, bet netoli.

– Hop! – tyliai pro dantis išspaudė sutartą ženklą Krauzė, ir jie puolė.

Aplink stovyklą plačiame ruože krūmai buvo iškirsti. Teko

perbėgti nelygų atvirą plotą, kolei juos kaip kokie tamsūs vaiduokliai apsupo pušų kamienai. Akys buvo pripratusios prie tamsos, tad žvelgiant į blausų debesuotą dangų galėjai atskirti net styrančias nudžiūvusias šakas, bet žemiau nesimatė beveik niekas, tik susiliejantys šešėliai. Jiems pakilus pulti staugimas bemat nutilo ir dabar girdėjosi tik bėgančių vyrų žingsniai bei jų šnopavimas. Kiškas brūžino aviečių, o gal kitokie stagarai. Vietomis tiško vanduo. Jie kirto kažkokią negilią balą.

– Į dešinę... Sukit dešinėn... – bėgdamas priekyje švokštė Krauzė. Tada iš tos pusės, kurioje turėjo pulti antrasis būrys, pasigirdo duslus riksmas. Jį sekė sumišę vokiški balsai:

– Čia! Čia!

– Nepraleisk!

– Ten Fricas, durniau!

– Kur?

– Nudūrė Fricą!

Krauzė nusikeikė. Dabar tamsoje girdėjosi bėgančiųjų dundesys, traškančios šakos, tikštantis vanduo ir priediniai vokiški keiksmai.

– Gulk... – sušvokštė Zervis ir spustelėjo Starkaus petį. Vieta buvo šlapia, bet užtat brūzgynų netrūko. Vaikinas klusniai prigludo prie žemės. Zerviui norėjosi dar daug ką pakartoti, bet Krauzės būrys dabar bėgo į tą pusę, iš kurios sklido susijaudinę balsai, ir jis negalėjo atsilikti. Kažkur giliau miške vėl sustaugė net du vilkai. Bėgančiųjų žingsniai paspartėjo.

Kad trūksta vieno jo bendro Zervis pastebės ir praneš tik tuomet, kai jie vėl atsiras už saugiosios užtvaros. Neturėjo abejonės, jog niekas, net Krauzė, nesiūlys eiti jo ieškoti.

9

Švento Mato diena. Rugsėjo 21, 1236-tieji metai.

Rytmetiniame susirinkime prie didžiojo magistro palapinės buvo aišku, kad nuotaika pasikeitusi. Matėsi, jog ypač užjūrio vadai naktį miegojo labai prastai, o gal ir visai nemiegojo. Nestebėtina, kad tikrų ir išsigalvotų priekaištų rado Danenbergas, bet ir kiti atrodė paniurę.

– Gerbiamieji, teks išmokt miegoti net kai bus triukšmo, – jausdamas savo pranašumą dėstė didysis magistras. Jį patį, kaip ir Ordino brolius bei komtūrus, naktį aplink stovyklą siautę garsai nenustebino ir, nežiūrint triukšmo, jis išmiegojo pakenčiamai. Tokių trukdžių reikėjo tikėtis, nes šitaip pasitaikydavo dažname žygyje. Kai pagonys buvo per silpni pulti dieną, jie stengdavosi neduoti ramybės naktį ir pulti iš pasalų.

– Reikės naktines stovyklas geriau paruošti, – tęsė magistras. – Dabar vietiniai atsipeikėjo, tad reikės didesnio atsargumo. Deja, kai kurie iš mūsų skaudžiai įsitikino, kad už neatsargumą tenka brangiai mokėti.

Nors jis ir nebuvo viešai įvardintas, šitai supykino Liubeko būrio kapitoną.

– Kas kaltas, kad mums skyrėt pačią pavojingiausią vietą nakčiai! – šaukė jis. – Prie pat miško, beveik be jokios užtvaros. Ir štai to pasėkos: praradome tris gerus vyrus. Jie guli krauju paplūdę, papjauti savo guolyje!

– Labai apgailestauju, – užtikrino magistras. – Visi apgailestaujame ir meldžiame jų sieloms atlaidumo, tačiau, gerbiamas Šverine, tie pasalūnai praslinko ne pro mūsų, o pro jūsų sargybą, pro jūsų statytą užtvarą. Tai skaudi pamoka, jog reikės stropesnės sargybos, reikės surėsti geresnes užtvaras. Štai ir Liuneburgas prarado vyrą ir dar, berods, žiemgalį. Taigi, nebegalėsime taip plačiai išsiskleisti dieną ir joti kur kas užsinori. Gerbiamieji, negi tenka šitai priminti? Mes esame priešų krašte!

– Kiek jų? – klausė daug balsų. – Kiek tų prakeiktų pagonių spėjo susirinkti? Naktį atrodė, kad mus supo viso pragaro velniai!

– Bus keli šimtai, – spėjo magistras. – Ne daugiau. Ne tiek daug reikia, kad sukeltum triukšmą, kad galėtum praslinkti pro silpnai saugomą užtvarą. Kaip matote, kraštas nėra tirštai apgyvendintas. Kol kas tespėjo susiburti vietiniai. Bet ką jie gali pa-

daryti prieš mūsų kariuomenę? Tik patriukšmauti naktį ir puldinėti iš pasalų.

– Turiu ir gerą žinią, – tęsė magistras, apžvelgęs aprimusius savo sąjungininkus. – Žinią, kuri turėtų ypač nudžiuginti mūsų narsius pulkus iš Liuneburgo. Iš belaisvių sugebėjome išpešti, jog ne taip toli, gal kokie keturi, penki varstai į pietus nuo čia yra bent viena, o gal ir dvi pagonių pilys. Jei tvarkingai žygiuosim, turėtumėm pasiekti dar prieš pietus.

Hercogas Danenbergas, kuris po savo pirminio pasikarščiavimo paniuręs tylėjo, dabar jautė pareigą pasireikšti.

– Tikiuosi, jog pagaliau rasim priešininką, prieš kurį verta pamiklinti ranką! – trindamas savo neskustą smakrą bumbėjo jis. – Bobų gainiojimas po kemsynus pradeda mano vyrams atsibosti.

❖

Tverės valdovas Vykintas tą rytą su vyresniaisiais žemaičių rikiais stovėjo ant Šiaulių pilies šiaurinio bokšto ir tyrinėjo aplinką. Diena buvo apniukus, pereitą dieną padegtų kaimų dūmai jau išblėsę, tad jie tejžvelgė rudeninės miglos apgaubtus šilus, tamsų Talšos ežero vandenį, netoliese vingiuojančių Švitės ir Rudės upelių nuganytus skardžius ir dviejų artimesnių kaimų stogus. Už Talšos ežero kilo nuogas Aukakalnio kauburys, kurio viršuje iki vakar dienos buvo kūrenama signalinė ugnis. Dabar ji buvo išblėsus, nes artimoje apylinkėje nebeliko ką šaukti. Rytas atrodė išskirtinai ramus, tačiau visi gerai žinojo, jog tai labai apgaulinga. Naktį teutonų kariuomenei ramybės nedavusių būrių žygūnai pranešė, kad šią dieną užpuolikai plačiai nebeišsisklaidė, o palyginti siauru, gal net varsto neužimančiu ruožu judėjo į pietus. Jei nekeis krypties, Šiaulių pilį turės pasiekti maždaug vidudienį.

– Pabaidėm tas rupūžių išperas. Bijot pradėjo, – patenkintas apibūdino padėtį Sprudeikis. Galėjo tuo teisėtai pasididžiuoti, nes stovyklaujančią kariuomenę per naktį vargino daugiausia Šiaulių žemės vyrai.

– Pabaidėt... Šauniai pasistengėte. Šauniai... – pasinaudojo proga jį pagirti Vykintas, nes gerai suprato, jog tai, ką dar teks

pasakyti, bus Sprudeikiui skaudus smūgis. Sprudeikis vyptelėjo, parodydamas, jog šiauliškiams tai įprasta. Jis pasistiebė ir atsirėmęs į bokšto atramą atidžiai žvelgė šiaurės pusėn. Nors buvo beveik bendraamžis su Vykintu, akis turėjo kur kas skvarbesnes.

– Įžvelgiu juos. Matau tas Pikolio atmatas! – pranešė. – Ten! Blykstelėjo tarp medžių. Greičiausiai pėstininkų ietys. Bus gal keturi varstai.

– Tad pribus prieš pietus... – įvertino padėtį Žybartas. – Nedaug laiko paruošt gynybą.

– Gyvčių išnaros prakeiktos... – švokštė pro dantis Sprudeikis. Iš sulipusių ant bokšto jam teko mažiausiai miegoti ir nuovargis gilino jo pyktį. – Dantimis jiems gerkles perplėščiau... Atsivilks maitos, pamatys ko nematę. Kai tik pribus.

– Jie čia tai bus. Bet ne mes, – netikėtai tarė Vykintas. Buvo tarta pakankamai garsiai, tad visi žodžius girdėjo, nors ne visi sugebėjo iš karto suprasti. Ypač Sprudeikis. Jis tankiai sumirksėjo ir iš nustebimo prasižiojo.

– Sakau rimtai, vyrai, – patvirtino Vykintas. – Mums reikia apleisti Šiaulių pilį.

– Negali būt, kunige... – sulemeno Sprudeikis. – Negali būti! Negi bėgsim į krūmus nelyg kokie nupeipę...

„Bailiai", – buvo besakąs, bet Vismantas jam taip stipriai kumštelėjo alkūne į paširdžius, kad jis aiktelėjo ir nutilo. Vykintas atsisuko į susirinkusius. Iš veidų buvo aišku, jog jie pritarė Sprudeikiui. Pralaimėjimų ir bėgimo jiems pakako. Nežiūrint koks jėgų santykis, jie buvo pasiryžę kovoti.

– Kovosim! – ryžtingai užtikrino juos Vykintas. – Atkeršysim! Senolių vėlės mus prakeiktų, jei būt kitaip. Dievai mus apleistų. Kovosim! Bet ne čia.

Tarta buvo tvirtai, ir susirinkusieji niūriai apsižvalgė, tikrindami ką apie tai mąsto kaimynas.

– Kodėl ne čia, kunige? Čia turim sienas... – neištvėrė Sprudeikis.

„Nelabai tvirtos tos sienos...", – vos neišsprūdo Vykintui. Šiaulių pilis buvo statyta prieš keletą dešimtį metų, kai rimčiausias priešas buvo žiemgaliai. Tokios kariuomenės, kuri dabar judėjo jų kryptim, ji negalėjo atlaikyti. Be to, ji jau dabar nepajėgė

sutalpinti susibūrusių žemaičių. Iš paniurusių išraiškų buvo aišku, kad šitokie samprotavimai šiuo metu netiko.

– Ar norit kovoti, ar norit laimėti? – Vykintas stabtelėjo, laukdamas atsakymo.

– Kovoti reikia! – vienas per kitą pasigirdo balsai.

– Žūsim, tai žūsim garbingai!

– Atkeršysim degintojams!

– Moterų niekintojams!

– Senolių vėlės mus stebi!

– Žinoma, mus stebi! – panaudojo progą įsiterpti Vykintas. – Stebi mus visur, ne tik čia. Jei žūsime, mus pasitiks, bet ar pagirs, jei pražudysime jų palikuonis?

– Pražudysim? Vokiečių išskersim! To prakeikto brudo! – iš susijaudinimo Sprudeikio nemigo kamuojamos akys dar labiau paraudo. – Jei patys žūsim, tai garbingai!

– Be abejo! Garbingai ir narsiai. O kaip su ariogaliečiais? Su raseiniškiais? Ar suprantat, kad čia likdami pražudysime ir juos? – paminėjimas iš pietinės Žemaitijos dar nesuskubusių atvykti vėliavų kiek sutrikdė rikių priešiškumą. – Tie vokiečių šunys beveik čia pat. Jei liekam, kur stovim, mus užspęs pilyje. Žinoma, kausimės narsiai, tad Šiaulių jie išsyk paimti neįstengs. Bet kas toliau? Kas toliau, aa?

Vykintas apsižvalgė. Jį supantys veidai rodė, kad dauguma jau buvo apsipratę su mintimi, kad žus.

– Šiandien atvyks vyrai iš Šeduvos, Tauragės ir Rietavo. Iki rytojaus ryto pribus vėliavos iš Raseinių ir Ariogalos. Beveik antra tiek kiek jau suplaukė. O jei mes čia užspęsti ir apgulti, kas jiems lieka daryt atjojus? Kas lieka?

– Pulti mus gelbėt! – pridėjo Vykinto žodžius jau perpratęs Vismantas. – Nieko kito.

– Teisingai. Jie narsūs vyrai. Jie puls! O per kur puls? Nagi, žiūrėkit – per lygumas į šiaurę nuo Rekyvos. Per pievas, kur teutonų arkliams vietos į valias. Kur jie mūsiškius matys, kaip ant delno. Ar to norit? Ar norit, kad teutonai ne tik perkirstų mūsų jėgas, bet ir parinktų mūšio vietą?

Visi pasisuko į pietus. Išskyrus nedidelę Švitės upelio vagą, pievos iki pat Rekyvos ežero švendrynų buvo plynos. Sunkiems

teutonų raiteliams vietos iki valiai. Senieji rikiai pritariančiai palingavo galvom. Garsiai to nesakė, tačiau murmėjimas reiškė, jog dauguma pradėjo pritarti Vykinto sprendimui.

– Tas taip... Bet negaliu išduoti tėvoniją, – prieštaravo Sprudeikis. – Neatleis senolių vėlės. Prakeiks mus.

– Niekus kalbi, Sprudeiki! – įsiterpė Žybartas. Jis gerai pažinojo prieš keletą metų dausosna nukeliavusį rikį Bulionį, tad galėjo sau leisti kalbėti. – Tavo tėvas pritartų. Pritariu ir aš. O Šiaulių tam brudui nepaliksim. Padegsim!

Sprudeikis pasibaisėjęs išplėtė akis. Kolei jam trūko žodžių, įsiterpė Vismantas.

– Jei taip reikia bendram labui... – tarė jis. – Paaukosim Šiaulių pilį. Nors, tai mūsų gimtinė.

– Kitos išeities nėra, – pakartojo Vykintas. – Sudegs ji visvien. Geriau, kad sudegtų be mūsų.

– Skaudu tėvoniją patiems padegt... – tęsė Vismantas. – Ir protėvių vėlėms bus skaudu. Nebent jūs visi, bičiuliai, prižadat padėti ją atstatyti.

Nors padėtis buvo itin rimta, Vykintas vos susivaldė nenusišypsojęs. Stambusis Vismantas Bulionis turėjo neeilinį sugebėjimą iš pačios blogiausios padėties išpešti sau naudos.

– Prižadam! Padėsiu aš, padės visi, – tarė jis susirinkusiųjų vardu, žinodamas, jog nesulauks prieštaravimų. – Po to, kai atkeršysime tam brudui, bus didelė talka. Pastatysim Šiaulius tvirtesnius negu buvo! Bet užtat pasistenkim sukurti tokią ugnį, kad tiems kalės vaikams įsimintų amžiams!

❖

Pilis, kurią išvydo Ordino žvalgai prajoję Talšos ežero šiaurėje augantį ąžuolyną, atrodė panaši į jau matytas Žiemgaloje ir Kurše. Pajuodusios storų rąstų sienos, dalinai apdrėbtos lietaus suminkštintu moliu, kelių sieksnių aukščio pylimai ir šiame lietingame metų laike sklidinas patižusiais krantais apsauginis griovys. Du apie dešimties sieksnių aukščio rąstiniai bokštai gynė pietinę pusę, kuri atsivėrė į plačias pievas, siekiančias iki tolumoje tyvuliuojančio didelio ežero. Šiaurės ir rytų pusėje susijungė du

pelkėta žemuma tekantys upeliai. Matyt, toje pusėje ypatingos apsaugos nereikėjo. Prieigos prie pilies buvo skaitlingų arklių kanopų ištryptos. Tai liudijo, kad čia neseniai būrėsi raitieji.

Dalinių vadų lydimas magistras pajojo į lėtai slenkančios kariuomenės priekį, kad galėtų pats apsižvalgyti. Hercogą Danenbergą pilis nuvylė. Tamsūs bokštų rąstai, už statmeninės sienos kyšantys žeme apdrėbti pastatų stogai nežadėjo nei prabangos, nei turtų. Brolis Motiejus įvertino, jog įgulos ten galėtų būti gal du šimtai vyrų, šiuo metu gal ir visi trys, bet tokiai kariuomenei, kaip ši, ją paimti nebus sunku. Pagrindinė kliūtis buvo kokių keturių – penkių sieksnių apsauginis griovys. Teks sukalti prinešamus medinius tiltus, kad būtų galima iš kelių pusių prisiartinti prie sienos. Ypatingų nuostolių nebus, nes už skydų tūnantys kryžlankininkai galės prieiti pakankamai arti, kad sugebėtų nukauti visus, kas tik pakels galvą virš sienos. Nuskins ir tuos, kurie drįs artintis prie šaudymo angų. Paklojus medines perėjas bus galima pastatyti kopėčias ir keliose vietose išsyk perkopti sienas. Nei pristumiamo bokšto, nei tarano statyti neteks.

– Tai iš čia jie vakar atjojo, – nusprendė markgrafas Haseldorfas. Vakarykščiame susidūrime Braunšveigo vėliavos patyrė nuostolių, ir visi suprato apie ką jis kalba. Kaip ir kiti Haseldorfas žvalgėsi po ištryptas, šviežiu arklių mėšlu nusėtas priešpilio pievas. Jos ženklino, kad dar visai neseniai čia buvo bent keletas šimtų žirgų. – Kur jie dabar?

Falkvinas patraukė pečiais ir mostelėjo pietų link, kur šalia didelio ežero švendrynų plytojo miškų juosta.

– Dalis ten, kažkur. Pilyje arkliai netilptų.

– Jei taip, mums smogs į nugarą, kai pulsim pilį, – susirūpino Šverinas. Jis vadovavo Liubeko pėstininkų būriui ir iš patirties žinojo, kad jei jau prisieis pulti sienas, tai ten pasiųs būtent pėstininkus. Tie gerbiami ponai riteriai tik žiūrės iš tolo.

– Būtų gerai, jei pultų, – Falkvinas apsidairė ir pritariančiai palingavo galvą. – Tokios plačios pievos! Nušluotumėm juos bematant. Tačiau abejoju. Deja, Šėtonas jiems nepagailėjo suktumo. Mus vargins iš pasalų.

– Bet tuos velnio išperas, kurie ten sulindo, visgi užspeitėm! – pamojo pilies link Danenbergas. – Tie jau neištrauks savo uo-

degų. Siūlau pradėti. Netoli vidurdienis, norėtųsi baigti iki pietų.

Visi žinojo, kad pietų laikas hercogui itin rimta tema. Valgyti jis mėgo, užtat jo palydoje buvo net du virėjai ir vynininkas. O kad virėjai puikūs, spėjo įsitikinti tie, kuriuos Danenbergas teikėsi pakviesti.

– Atrodo, jie ten jau pradėjo pietus ruošti, – Šverinas parodė į siaurą dūmų juostą, kuri kilo iš kažkokio ugniakuro pilies viduje. – O jei mums pasikvietus neprašytiems?

– Gal kai kurių skonį tai atitiktų! – paniekinančiai metė Danenbergas. – Aš tai pasirenku su kuo pietauti.

Kadangi jis nebuvo kilmingas ir Danenbergas jo jokiom aplinkybėm nebūtų kvietęs pietų, Šverinas nutilo ir atsikrenkštęs nusispjovė į patižusią žemę. Sumurmėjo panosėje, kad jei toks mandras, tegu pats kabinasi į tas pajuodusias sienas. Be Liubeko pagelbos.

❖

Šiaulių pilies viduje Uvis patikrino kaip įsidega kieme užkurta ugnis. Dervuotom pakulom apvyniotų pagalių stirta stovėjo sukrauta, rytinėje išorinėje sienoje du rąstai buvo prapjauti taip, kad atėjus metui trauktis juos būtų galima išmušti. Būtiniausieji paruošiamieji darbai artėjo prie galo. Viskas, kas vertingesnio ir panešama, buvo išgabenta prieš užpuolėjų kariuomenei pasirodant. Pilyje liko dvylika karių – šeši šiauliškiai ir šeši iš Ventės, įskaitant Daubarą. Tai dėlei Daubaro ir jis čia pateko. Kai buvo klausiama kas nori prisidėti prie šiauliškių, Daubaras pasisiūlė. Nebent išskyrus Grauslį, kuris atvyko tiek pervargęs, jog šiuo metu dar vis miegojo Dubysos pilies jaujoje, niekas nesiryžo varžytis su garsiuoju Ventės stipruoliu. Tad garbė, o kartu ir atsakomybė Šiaulių pilyje pasitikti užpuolėjus teko Ventės ir Šiaulių vyrams.

Kadangi kieme užkurta ugnis jau tinkamai įsidegė, o dervuoti pagaliai įsiliepsnos kaip mat, buvo galima ir pasižvalgyti. Visuose pastatuose ir po bokštais buvo prinešta šiaudų, prikrauta malkų, suversti net sulaužyti suolai ir stalai. Nors iš lauko rąstų sienos permirkusios iki juodumo, o lentiniai stogai apdrėbti po lietaus pati-

žusiu moliu, kai bus padegta iš vidaus, ir tie įsiliepsnos kaip reikiant. Tada reikės skubiai pasitraukti pro plyšį rytinėje sienoje. Nusileidus nuo pylimo ten prasidėjo kūlgrinda į kitą Švitės pelkių kraštą. Kad nukreiptų dėmesį nuo pasitraukiančių, kai įsiliepsnos ugnis bus surengtas nedidelis puolimas iš Rekyvos ežero miškų.

Uvis patapšnojo jaunam šiauliečiui per petį, kad tas pasitrauktų ir prileistų jį prie plyšio tarp dviejų storų sienos rąstų. Žiūrėti pro angas dabar buvo pavojinga, nes kitoje apsauginio griovio pusėje, už ne daugiau kaip keturiasdešimties žingsnių tūnojo kryžlankininkai. Net ir galvą virš sienos galėjai pakelti tik kokiai akimirkai, nes tuoj sudūgzdavo strėlės. O šaudė jie taikliai. Tuo įsitikino vienas šiauliškis, kuriam vos prisiartinus prie angos peršovė petį. Dar gerai, kad pataikė ne į galvą. Pažvelgęs pro plyšį įsitikino, jog paruošos puolimui vyko sparčiai. Visos priešpilio pievos buvo pilnos kariuomenės. Prie Talšos ežero raiteliai girdė savo žirgus, prieš juos rikiavosi pėstininkai ir atrodė, jog vyko kažkokie ginčai. Netoli pylimų knechtai iš riešo storumo karčių baigė kalti trečią permetamą tiltą. Jie nesibaimindami darbavosi nuotolyje, kurį galėtų pasiekti ir apyprastis kryžlankininkas. Puolėjai aiškiai pasitikėjo savo šaulių persvara. Reikės kokio dešimties vyrų, kad juos privilktų prie griovio; tada, įrėmus vieną šoną į griovio krantą, juos kartimis pakels taip, kad krisdami užklotų griovį. Tuomet tam pasirengę pėstininkai pribėgs prie sienų su kopėčiomis. Kai jiems pavyks atplėšti vartus, puls ir raitieji.

– O gal geriau neuždaryt tų vartų? – pasamprotavo Uvis. – Šalia jo, atsišliejęs sienos, stovėjo Daubaras. Jis riebaluose pamirkyta lino skiaute atidžiai tepė savo plataus kardo ašmenis. Kaip paprastai prieš susidūrimą, atrodė išskirtinai ramus.

– Jei kapanosis per sienas, užplūs visu pločiu.

– Egi

– Jei per vartus, tai puls iš vienos pusės.

– Nagi taip... – sutiko Daubaras, supratęs Uvio mintį. Šiaulių pilies kiemas buvo siaurokas. Vartai į pilį buvo vakarinėje pusėje. Jei puolėjai pateks vidun pro vartus, jie atsidurs viename siauro kiemo gale. Įsiliepsnoję bokštai juos dar labiau sugins į kiemo vidurį. Kad jų daug, bent trumpam nesudarys didelio skirtumo. Priekyje vistiek tegalės būt tik keli.

Broliai susižvalgė. Jų pirminė užduotis buvo padegti pilį, kai puolėjai laušis vidun, o po to patiems pabėgti. Tokia užduotis.

Tačiau abu puoselėjo viltį, kad pasiseks atlikti ir kiek daugiau.

❖

Pirmieji dūmai pilyje pasirodė dar knechtams betempiant greitomis sukaltus medinius tiltus prie apsauginio griovio. Didysis magistras Falkvinas pastebėjo, kad dūmai pradėjo kilti net keliose vietose. „Matyt, kaitina dervą", – nusprendė ir tuo kiek nusistebėjo. Iš patirties žinojo, jog įkaitinta derva labiau tinka užpuolėjus baidyti negu prieš juos kovoti. Ypač prieš patyrusius, skaitlingų lankininkų remiamus puolėjus įkaitinta derva neveiksminga. Nebus galimybių jos panaudoti. Be to, ir sienos čia nepakankamai aukštos. Tačiau nebuvo laiko į tai kreipti dėmesio, nes jau ir taip šis antpuolis pareikalavo bereikalingo erzelio. Liubeko būrys išvis atsisakė dalyvauti, Danenbergas kėlė triukšmą vien užtai, kad mėgo klausytis savo balso, Pskovo Jastrembas kažką paistė apie kniazių Viečeslavą. Pasirodė, jog tokiais atvejais pamaldžiųjų pareigos supratimas visgi šio to vertas. Markgrafas Haseldorfas pareiškė, kad dėlei tokios menkos pilies, kaip ši, puolimo nėra ko ginčytis, o kadangi jo du vyrus nukovė greičiausiai šios pilies raiteliai, tai jis pasiruošęs su gerų kryžlankininkų pagalba asmeniškai jam vadovauti. Danenbergas ir Rygos magistrato dalinio vadas tuoj susirūpino ar tokiu atveju jiems atiteks derama grobio dalis. Būtinai norėjo prisidėti ir jie, tad būsimų puolėjų ne tik netrūko, jų staiga pasidarė per daug.

Prieš puolimą pilies gynėjai laikėsi stebėtinai atsargiai. Tik kur ne kur pasisekdavo pamatyti ar tai šaudymo angoje, ar virš sienos pasirodantį šalmą. Atsargumas suprantamas, nes tokiu atveju į tą kryptį tuoj nulėkdavo spiečius strėlių. Knechtai nesistengdami dangstytis privilko sukaltus tiltus ir kartimis ramstydami pakėlė į viršų. Tiltai pamažu kilo, persviro į kitą pusę ir su trenksmu tvojo į priešingą griovio krantą. Vienas skilo ir pusė jo paniro po suputojusiu griovio vandeniu, tačiau kiti du liko sveiki. Puolėjai tuoj užplūdo naujai sudarytą perėją ir netrukus pasiekė siaurą ruožą tarp griovio bei niūriai stūksančių sienų. Kaip ir buvo pažadėjęs pa-

čiame jų priekyje su kalaviju rankoje puolė markgrafas Haseldorfas.

„Jei ten tikrai kaitina dervą, tai dabar būtų metas ją pilti“, – pagalvojo puolimą sekantis Falkvinas. Tačiau jokių dervos čiurkšlių nebuvo. Iš artimojo bokšto atskriejo dvi ietys, viena kurių parklupdė puolantį knechtą. Net ir per puolimo sukeltą triukšmą jis sugebėjo atskirti į subrinkusius bokšto rąstus smingančių kryžlankių strėlių garsą. „Kažkas visgi ne taip“, – pagalvojo Falkvinas. Persvara, be abejo, didelė, bet pasipriešinimas vistiek turėtų būt kur kas atkaklesnis. Tačiau šiuo atveju gynėjų nesimatė. Tik dūmų tumulų virš pilies daugėjo ir atrodė, kad jie vis tirštėja.

❖

– Per anksti šiauliškiai padegė... – baiminosi Uvis Daubarui. – O tie slunkiai neskuba. Po teisybei, jiems nėra ko skubėti.

– Vokietis ne visad durnas... – sutiko Daubaras. – Bus karšta.

Kad bus karšta, darėsi vis aiškiau. Šiauliškių valia buvo spręsti, kada reikia pakulomis apvyniotus smaluotus pagalius įgrūsti į visose patalpose tam paruoštų prakurų tarpą. Davė ženklą, kai tik knechtai pajudino sukaltuosius tiltus. Pasirodė, kad ugnis darbavosi sparčiau negu nedidelę algą gaunantys knechtai. Jaujas, tvartus ugnis apsėmė bematant. Ten viduj ir taip netrūko šiaudų bei šiaip degamos medžiagos. Bokštuose, gyvenamose ir pagalbinėse patalpose ugnis įsidegė lėčiau. Ten sienos ir stogai pirma turėjo įkaisti ir apdžiūti, tik tada jie galėjo įsiliepsnoti. Spranginantys dūmai jau kilo ir padegtuose bokštuose, o ten užlipę keli šiauliškiai bildėdami ir springdami dūmais leidosi žemyn.

– Užsimeskit skrandas! Kaista sparčiai, – šaukė jiems prabėgdamas Vanagas. Prieš patenkant į ūkinį kiemą, iš kurio galėjai pasiekti prapjautus rąstus, teks prabėgti tarpą tarp tvartų ir virtuvės sandėlių. Tarpas nedidelis, o pastatus jau pradėjo semti liepsnos. Kad neužsidegtų drabužiai, buvo paruošę vandenyje mirkytas senas piemenų skrandas.

– Supras tie durniai, kad vartai neuždaryti ar ne? – nerimavo Daubaras.

– Ką tik sakei, kad anie ne tokie durni, – pastebėjo Uvis. – Bet, rodos, jie pagaliau susivokė.

Didieji vartai į pirmąjį pilies kiemą pradėjo vertis.

❖

Markgrafas Haseldorfas pakėlė savo šalmo antveidį tik tuomet, kai prasiveržė iki pat pilies vartų. Pavojingame karais ir apgulimais paženklintame gyvenime pačios pavojingiausios akimirkos buvo būtent tos, kai tekdavo bėgti prie apgultos tvirtovės sienų. Tada, nežiūrint tvirtų šarvų, atrodė, jog visos ietys, visi akmenys yra taikomi būtent jam ir kai šalia jo sukežintais kaulais kniubo kiti, jam atrodė, jog tai buvo vien todėl, kad sviestas akmuo nepasiekė tikrojo taikinio. Jei jau kartą pribėgai prie sienos, buvai bent šiek tiek saugesnis.

Markgrafas pakėlė antveidį, nes nors jis apsaugojo nuo strėlių, taip pat gerokai varžė regimumą. O kiek jis bėgdamas įstengė matyti, gynėjų šaunamo strėlių spiečiaus kaip ir nebuvo. Apsižvalgęs tuoj sumojo, jog padėtis savotiška. Dešinėje ir kairėje vartų pusėje jau stovėjo knechtų atremtos sienos viršų siekiančios kopėčios. Patys knechtai buvo atsitraukę atgal ir prigludę už savo skydų. Atrodė, jie nepatyrė jokių nuostolių. Bendrai, gynybos tarsi nebuvo. Reikėjo dabar duoti žodį puolėjams, kad jie, ginkluoti kardais bei nedideliais skydais, pultų ir pradėtų visi išsyk kopti viršun.

Markgrafas atsikosėjo. Puldamas nekreipė į tai dėmesio, bet dabar buvo priverstas pastebėti, jog prie pilies vartų tvenkėsi dūmai. Jis apsižvalgė. Dūmai nekilo taip, kaip kiltų iš atviros ugnies, bet skleidėsi palei žemę. Atrodė, kad jie skverbėsi pro vartų apačią ir pro siaurus vartų plyšius.

– Pečius! Įremkit čia pečius! – pamojo savo vyrams.

❖

Laiko liko mažai. Mažesniosios patalpos jau liepsnojo, didesnės kolei kas degė iš vidaus. Liepsnos prasiveržimą dar gožė permirkę, drėgnu moliu ir velėna apkloti storų lentų stogai. Kai liepsna prasiverš ir įkaitintų dūmų sukelta trauka trokštančiai

ugniai atneš daugiau oro visas pilies kiemas taps vientisu pragaru. Iki tol būtina atsitraukti į ūkinį kiemą, kur paruošta anga.

Ventiškiai ir trys šiaulėniškiai, apsigaubę drėkintomis, moliu apdrėbtomis skrandomis, glaudėsi pilies kieme už bokšto pamatų. Viduje bokštai jau degė. Degė ten sukrauti baldai, mediniai laiptai, ruseno perdangos, susikaupę dūmai skverbėsi pro angas. Kai atplėš duris vedančias į bokštus, jie suliepsnos kaip reikiant. Už kokių dvidešimties žingsnių nuo jų, apsistatę skydais, žingsnis po žingsnio, atsargiai žvalgydamiesi po dūmais tvinstantį kiemą, pro atstumtus vartus skverbėsi užpuolikai. Priekyje žengiančių, tad narsiausių, buvo gal trisdešimt, o už jų nugarų, pats Pikolis težino kiek.

Dar buvo galima palaukti akimirką ar kitą, bet Daubarą suėmė kosulys. Juos supantys dūmai sprangino.

– Egi, tvojam... – sušniokštė atsikosėdamas Daubaras ir užsimojęs savo plačiaašmeniu kalaviju pats pirmas šoko į priekį. Už jo kiti sutartinai atplėšė abiejų bokštų duris ir ten viduje susikaupę dūmai tumulais išsirito į kiemą.

Ką pamatė atsargiai pilin slenkantys brandenburgiečiai viršijo jų vaizduotės galimybes. Kairėje ir dešinėje, pro staiga kieman tvinstančių tirštų dūmų sūkurius išniro tik pragarui priskirtinos būtybės. Brandenburgiečiai buvo prityrę kariai, išsimankštinę veikti sutartinai, atstatyti skydus ir žengti į priekį, juos pakreipti vienu metu taip, kad galėtų kirsti kalavijais ir smogti ietimis. Penkis žingsnius už jų sekė kryžlankius įtempę šauliai. Atlaikyti jie galėjo beveik bet kokį puolimą, bet šiuo atveju jie beviltiškai sutriko. Vieni susigūžė, kiti bandė trauktis. Skydų užtvara pašlijo, o jų tarpan kartu su tirštėjančiais dūmais įsiveržė šios pilies pragaro gynėjai. Dusliai aidėjo kirčiai, šauksmai ir prakeikimai. Vieni krito, kiti traukėsi, kas sugebėjo – gynėsi; bet gynėsi pavieniui. Tada dūmų prislopintą kiemo prieblandą nušvietė pro bokšto duris prasiveržusios liepsnos. Staiga apšviestame kieme jie dar spėjo pamatyti kaip sukruvintais kardais ir kovos kirviais nešini gynėjai pasitraukė tiesiai į kiemo gale tirštėjančius dūmus.

Vytis jų net pats markgrafas Haseldorfas neketino. Reikėjo suskaičiuoti kritusius ir juos ištempti iš vis labiau įsiliepsnojančios pilies.

❖

Degančių priešpilio tvartų ugnys šniokštė taip stipriai, kad reikėjo atsitraukti į Talšos ežerėlio pusę. Šis pasityčiojimui prilygstantis pilies padegimas stipriai pagadino ūpą visiems, kurie tikėjosi ne tik grobio, bet ir žygį pateisinančios pergalės garbės.

– Prakeikti šunsnukiai! – siuto Danenbergas. Jo raiteliai dar ne visi buvo grįžę po bergždžio antpuolio, ne visi ir grįš. Pagonių raitija puolė iš miškų priedangos kaip tik tuo metu, kai įsidegė pilis. Bandė juos apsupti, bet tie tuoj apsigręžė ir nurūko atgal.

– Atvykom sunaikinti to brudo kariuomenę, pakirsti jų puikybę, o kas gaunasi? Puola iš pasalų, neduoda miegoti naktį, padega savo susmirdusias landynes. O ką laimime? Susvilusius rąstus!

Magistras Falkvinas pavargusiu žvilgsniu dėbtelėjo jo pusėn, bet nieko nesakė. Ir jis tikėjosi geresnio pasisekimo. Tada būt galėjęs drąsiau pasiūlyti, jog artėja metas apgręžti kariuomenę.

– Tokia Dievo valia... – ramiu kaip visada balsu tarė brolis Motiejus, supratęs, kad viršininkui nelengvai sekasi rasti žodžių. – Turėsim dabar spręsti kur sukam...

Nors jie buvo nulipę nuo savo arklių, reikėjo kelti balsą, nes triukšmo netrūko. Užnugary šniokštė Šiaulių pilį gaubianti ugnis, žvengė liepsnų atšvaisto baidomi arkliai, šūkavo iš nepavykusio užpuolimo grįžtantys liuneburgiečiai, ugniai prasiveržus pro rąstų sienojus teko nukautus puolėjus nešti toliau į Talšos ežero pusę.

– Metas apsisukt ir grįžti! – staiga garsiai tarė markgrafas Haseldorfas. Šaunioji jo šalmą puošianti kokarda buvo apsvilusi, šarvai trenkė dūmais. Jis niūriai stebėjo kaip jo vyrai kelia ant pečių kritusius. – Prieš garbingą kariuomenę kovočiau, bet šitaip...

Magistras pakėlė antakius. Šito jis visgi nesitikėjo, tad įdėmiai nužvelgė kaip reagavo susibūrusieji. Kaip ir buvo galima tikėtis, Danenbergas pasipiktinęs išpūtė akis, bet kitų kuopų vadovai pritariančiai palingavo galvas.

– Gerbiamo markgrafo nuomonė svari, – nutęsė Falkvinas. Jis pats atsitraukimo taip tiesmukai dar nebūtų drįsęs siūlyti. – Be to, toliau į pietus brautis bus sunkiau. Vietiniai sako, kad prasideda ežerai ir pelkės. Jei būtų žiema... – jis stabtelėjo su-

mojęs, jog šiuo metu nenaudinga priminti savo perspėjimus. Pro susirinkusius nuvilnijo negarsiai tarti pritarimai.

– Gal ir grįžtam...

– Pakaks to brudo...

– Paspirginom tų velnio išperų į valias, – prisidėjo ir Danenbergas. – Štai, ir susmirdusią pilį supleškinom. Nors tai jau mūsų gerbiamo markgrafo nuopelnas.

Haseldorfas nusismaukęs šalmą rankove braukė veidą. Jo ir antakiai buvo apsvilę. Padilbomis dėbtelėjo Danenbergo pusėn. Vienuolikos vyrų praradimas jį slėgė. Ypač glumino tai, kad per tą susidūrimą kaip ir nebuvo galimybės užpuolikams atkeršyti.

– Bet jei jau grįžtam, tai trumpiausiu keliu, – įsiterpė Šverinas. – Su belaisviais ir galvijais mums dar lėčiau eisis.

– Tik trumpiausiu...

– Teisingai...

Falkvinas nustebęs susižvalgė su broliu Motiejum. Jie abu galvojo, kad dėlei grįžimo dar teks gerokai pasiginčyti, tačiau atrodė, kad staiga visi priėjo vieningos nuomonės. Teliko tad apsvarstyti tiksliau kokiu keliu grįžti, bet ir tai neišsivystė į esmines diskusijas. Jastrembas Fiodorovičius reikalavo, kad būtų sukama į šiaurės rytus, ir suprantama kodėl. Jam tai būtų sutrumpinę kelią į Pskovą. Kuoknesės komtūras, kuris geriausiai pažino šį kraštą, pabrėžė, kad sukanti į rytus už Kulpės pelkių kelionė truktų kur kas ilgiau. Trumpiausias kelias ėjo labiau šiaurės kryptim. Tiesa, jiems prisieis persikelt per pelkėtą Mūšos upę, bet ji mažesnė negu Lielupė, kurią jau perkirto.

– Čia visos pelkėtos!.. – niurzgė Danenbergas. – Štai kuo atperkam savo nuodėmes – smagsom pelkėse prasmegę iki bambos. Mieliau būčiau pagonims makaules kapojęs...

❖

Rekyvos ežero pakrantės pievose Šiaulių pilies gaisro dūmų tumulus sekę Žemaitijos rikiai beveik tuo pat metu susilaukė dviejų svarbių žinių. Iš Austės kilęs jaunas žiemgalis pamėlusiom nuo šalčio lūpom pranešė, kad užpuolėjų kariuomenėje dalyvauja nemažai žiemgaliečių. Jam pasisekė pabėgt iš vokiečių

praeitą naktį, laukė ryto mirkdamas pelkėse, kur taip sušalo, kad dar vis kaleno dantimis. Nebuvo lengva sekti ką jis pasakoja net ir šiaurėje gyvenantiems, kurie buvo pratę prie žiemgalių šnektos, o kad suprastų iš pietų Žemaitijos atkeliavę, teko versti.

– Yra bent keli šimtai žiemgalių, kurie tik laukia progos kautis prieš vokiečius, – aiškino sužvarbęs jaunuolis. – Kuršių mažiau, ir nežinia kiek jų prisidės. Tačiau žiemgaliai pasiryžę. Laukia dantis sukandę.

– Tai reik duot tą progą, kunige! – nekantravo Sprudeikis. Jis dar vis atsisakė poilsio, nors jau vos bestovėjo ant kojų.

– Kaip dievai duos... – sumurmėjo Vykintas. Jis laukė, kol sūnus Traidenis atves jam pailsėjusį žirgą, kad galėtų joti iki gretimos aukštumos apsižvalgyti. Ant Šiaulių pilies kuoro šiuo metu jau nebeužkopsi. Šiaulių pilies kalną gaubė smilkstančių dūmų debesys. Kad vokiečių kariuomenė pradėjo apleisti sudegusią pilį, pranešė į medžius įlipę žvalgai. Reikėjo dabar būtinai nustatyti, kurion pusėn jie suks. Tuomet juos pasiekė antroji svarbi žinia. Iš pradžių ja nebuvo lengva tikėti, bet netrukus patvirtino ir nuo Dubysos pilies krypties atjojęs žvalgas: visa kariuomenė, ir šiuokart neišsisklaidžius, judėjo šiaurės kryptim.

– Ir vežimai?

– Taip, kunige.

– Kur pagrobtieji?

To žvalgai negalėjo tiksliai pasakyti. Vienas manė, kad ėjo prieš vežimus.

– Neatkirsi... – apgailestavo Vykintas ir pažvelgė į Sprudeikį. Tai jis kiekviena proga reikalavo, kad būtų bent bandoma išlaisvinti pagrobtuosius. Traidenis privedė žirgą ir Vykintas, paplojęs sūnui per petį, įšoko į balną.

– Reikia pasitikrinti, – tarė jis. – O po to dievų atsiklausti. Aukot jiems, kad suteiktų progą, kurios laukiame. Mes ir žiemgaliai.

❖

Metinis jautukas buvo gražiai iššukuotas, šviesaus lygaus plauko, beveik kaip palvas arklys. Tokių retai pasitaiko, ir jį Šiaulių žynys Trautrimas saugojo Kirmių dienos šventei. Bet dabar

atsirado daug svarbesnė priežastis kreiptis į dievus. Jautukas stovėjo įtempęs kaklą, nes nykštį ir didįjį pirštą į jo šnerves įkišęs Trautrimas jį traukė, o tas spyriojosi. Po lygiai sušukuotais plaukais neįgudusi akis nebūtų kakle įžvelgusi nežymaus, vos pastebimai tvinkčiojančio pakilimo, ženklinančio didžiąją aortą, bet Minkautas buvo vienas iš labiausiai įgudusių Žemaitijos žynių. Peilis smogė tiksliai, ir kai kraujas ištryško šviesiai raudona čiurkšle, jautukas vos suvirpėjo. Jis vis dar tebestovėjo įsirėžęs. Minkautas kraują pagavo mediniu indu. Tempdamas jautuko galvą žemyn, Trautrimas priklaupė, tas lenkėsi, kraujas vis tryško. Tada jautuko priekinės kojos sulinko ir jis susmuko netoli Šiaulių Aukakalnio aukuro. Minkautas vienu lygiu mostu perrėžė jam papilvę, nuo krūtinės ląstos iki tarpukojo, ir abu žyniai labai įdėmiai stebėjo su kiekvienu trūkčiojimu besiveržiančias balsvai pilkas žarnas.

Jie abu vienu metu pakėlė galvas ir atsisuko į pusračiu aplinkui stovinčius rikius.

– Pritaria. Dievai pritaria, – tarė Minkautas. – Ženklas teigiamas.

– Pritaria, – patvirtino Trautrimas.

Pirma abu žyniai, tada Vykintas, o po jo ir visi rikiai priėjo prie liepinio indo ir kraujuje pavilgę tris pirštus patepė sau kaktą ir krūtinę.

Pajautęs didelį palengvėjimą, Vykintas atsiduso. Tai jis pasiūlė, kad pasinaudojant ilgąja Meškuičių kūlgrinda reikia pusę kariuomenės perkelti į šiaurinį Mūšos pelkių ruožą. Pasiųst juos naktį, kad aplenktų šiaurėn slenkančią užpuolikų kariuomenę ir kitą dieną pastotų jiems kelią. Beveik visi tam priešinosi, ir tai ne be pagrindo. Net ir šiuo metu, atvykus Šeduvos ir Rietavo vėliavoms, jų pajėgos buvo dar vis gerokai mažesnės už užpuolėjų. Skelti jas per pusę visiškai susilpnintų turimas jėgas. Nei viena kariuomenės dalis negalės ryžtis pulti besitraukiančių, o kadangi jas skirs šiuo metu laiku sunkiai įveikiamos Mūšos pelkės, kariuomenė negalės veikti sutartinai.

– Tai tiesa, – sutiko Vykintas. – Tačiau jau rytoj, kai atvyks Raseiniai, Ariogala ir Tauragė, nebebus per pusę. Tik trečdalis kariuomenės tada bus už Mūšos. O Mūša šiuo metu tikrai sun-

kiai įveikiama. Pamatę kitame krante mūsiškius, užpuolikai sustos. Mes kirsim jiems į nugarą.

– Nepilnom pajėgom? Jų antra tiek! – abejojo kiti.

– Bus, kaip dievai lems, – atsakė Vykintas. – O jų atsiklausti būtina. Paklausim, ar pataria skelti kariuomenę, ir aukosime melsdami jų pagalbos.

Patarimas išpuolė vienreikšmis, ir abu žyniai patvirtino, jog dievai pagalbą suteiks.

❖

Lėtai į šiaurę judanti kariuomenė sustojo gerokai prieš temstant. Didysis magistras reikalavo, kad stovykla būtų įrengta tinkamai ir saugiai, ir šį kartą nesusilaukė prieštaraujančių. Nors po įtemptos dienos visi buvo išvargę ir mieliausiai būtų kritę vietoje, netrukus iš visų pusių pasigirdo sutartinis kirvių pokšėjimas. Šį kartą nepasitenkino vien krūmais – buvo kertami ir plonesni medžiai. Darbavosi net šiaip darbo vengiantys Liuneburgo knechtai, darbavosi Naugardo ir Pskovo rusinai, ypač sunkiai triūsti teko visiems pagalbiniams būriams, įskaitant ir žiemgalius. Reikėjo ne tik užtvarą surėsti, bet apvalyti platų ruožą prieš ją, kad pagonys negalėtų naktį prislinkti.

– Baltaskverniai sau drybso... – burbėjo liuneburgietis knechtas šalia Zervio kapojęs krūmus. Jis kalbėjo apie Ordino brolius, kurių palapinės kilo netoliese. Broliai prie stovyklos įrengimo darbų neprisidėdavo. – O mums tai prakaitą varvint...

– Prakaituosi, kol tau subinė iškirmys! – nepiktai metė Krauzė. Jis buvo iš tų, kurie ne tik įsakinėjo, bet ir patys dirbo greta savo vyrų. Išsisukinėjančių jis neapkentė. – O jie savo daro...

– Ką taip?

– Meldžiasi. Už savo nuodėmingas dūšias.

Knechtas nematė, kad Krauzė tai sakydamas šypsojosi, tad jam teliko nusikeikti, kad jam būtų naudingiau, jei jie žabus pakapotų.

– Šunsnukiai jie, tiesa... – samprotavo netoliese besidarbuojantis batsiuvys iš Ruegeno salos. – Bet gerai, kad nusprendė grįžt į Rygą, kolei pagonys mūsų nesuspirgino.

Prieštaraujančių neatsirado. Nors juos nuolat vargino pažliugęs kraštas ir vandens perteklius, kiekvieno sąmonėje tūnojo ugnies baimė. Apie pagonių ugnies garbinimą, jų ugnies aukas savo dievams jie buvo prisiklausę dar prieš plaukdami į Livoniją, ir dar daugiau prisiklausė atplaukę į Rygą. Tą baimę patvirtino degantys kaimų namai, iš kurių kartais atsisakydavo išeiti pagonys, pabrėžė taip įspūdingai liepsnojusi pilis.

– Va kaip yra, jūs nusmurgėliai! – aiškino į savo darbą įsijautęs Krauzė. – Statykit užtvarą atsakančią, nes jei pagonys jus sučiups, paaukos savajam Belzebubui. Ordino broliai ir ponai grafai – kas kita. Juos išpirks. O kas duos sudilusį skatiką už jūsų susmirdusias skūras? Aa?

Nevienam besiklausiančių buvo skaudžiai aišku, kad tokių neatsiras, tad nors nuovargis ir spaudė, darbavosi iš peties. Kai sutemo, stovyklą juosė tvirta užtvara, plačiai sužibo laužai ir vėl tapo akivaizdu, jog jų čia iš tiesų labai daug. Pažvelgus į pietus ir į vakarus – visur mirgėjo namo grįžtančios kariuomenės stovyklos laužai. O grįžo ji, bent taip dabar vyrai vienas kitam tvirtino, po pergalingo žygio. Ūpas palaipsniui taisėsi, maisto netrūko, ir jie jautėsi saugūs. Bent iki tol, kol gilėjančioje tamsoje už užtvaros vėl pasigirdo juos supančių pagonių keliamas triukšmas. Šį kartą tai buvo ne vilkų staugimas, o ritmiškas dundėjimas. Dundėjo kovos kirviais ir kalavijų rankenomis daužomi skydai. Dundesiui vienoje vietoje nurimus, jis prasidėdavo kitoje.

Už dviejų varstų į vakarus apsistojusios puolėjų kariuomenės stovyklą ženklino laužų atšvaistai. Gerai įsiklausius, per tylų daugelių kojų sukeltą tamsaus Kulpos pelkių vandens teliuškenimą, girdėjosi tolimas duslus ūžesys. Tai buvo šiai nakčiai paskirtų Vykinto vyrų pastangos. Jie daužė skydus, pūtė ragus ir medines dūdas, kas sugebėjo ir turėjo gerą gerklę, kriokė ir staugė įvairiais balsais. Kad vokiečiai negautų naktį pailsėti jie, be abejo, surengs ir kelis antpuolius.

Uvis ir Daubaras kartu su dauguma Ventės vyrų, su Šiaulių, Kruojos ir Varnių krašto vėliavomis tyliai, žingsnis po žingsnio

stūmėsi ilgąja Meškuičių kūlgrinda per Mūšos ir Kulpės santakos pelkes šiaurės kryptimi. Kūlgrinda buvo praminta „Ilgąja" visai teisėtai. Nuo pradžios iki galo ji tęsėsi beveik penkis varstus. Ir tik nedidelė to ploto atkarpa buvo grįsta po vandenim tūnančiais akmenimis. Dalį laiko jie keliavo pelkėje iškilusiom tvirtesnės žemės salom, kitur – nugramzdintais, jau gerokai patrūnijusiais slidžiais rąstais. Kūlgrindą sunkiai beatsekamais laikais pastatė Šiaulių pilies apylinkių gyventojai. Laikais, kai jie išsirengdavo į žiemgalių bei sėlių žemes. Kai grįžtant su grobiu pasisekdavo pasiekti šiaurinį kūlgrindos galą kairiame Mūšos upės krante, tada net ir mažam būriui persekiotojai jau nebebuvo baisūs. Dabar kūlgrinda daugiausia naudojosi Meškuičių apylinkės gyventojai, vykdami į Žiemgalos miškus kopinėti ar medžioti. Jie ją menkai teprižiūrėjo, tad ją atsekti buvo dar sunkiau. Vietiniai ėjo išsidėstę ilgoje tyliai priekin slenkančioje vyrų voroje, keli vedėsi arklius. Jų reikės ryšio palaikymui.

Jokiu būdu nebūtų apsieita be vietinių vedliavimo. Tai tapo aišku, kai po geros valandos bridimo pro iki riešų, kitur net iki kelių siekiantį pelkės vandenį jie priėjo tvirtesnės žemės ruožą. Vietoje to, kad jį sektų į šiaurę, juos vedęs vyras apsisuko ir keletą šimtą žingsnių grįžo pietuosna.

– Negi paklydo tie meškuitininkai? – niurnėjo pavargęs ventiškis. Jis, kaip ir daugumas kitų, nešėsi skydą, kelias ietis ir maisto trim dienom.

Tuo metu mėnulis prasiskverbė pro debesų tarpą ir juos kolei kas supusią vos peržvelgiamą tamsą nušvietė vaiduokliškai sidabrinė šviesa. Buvo pilnatis, ir trumpam galėjai stebėtinai aiškiai įžvelgti, kad ilga, vienas už kito žengiančių vyrų eilė tarsi milžiniška gyvatė aštriu lanku sukosi ir tįso vėl į šiaurę.

Taip apšviesti vyrai pasijuto nejaukiai ir sustojo.

– Nepamatys mūsų tie rupūžės? – baiminosi Daubaras. Jo kairė ranka buvo apsvilus traukiantis iš degančios Šiaulių pilies. Ją sutepė meškos taukais ir apvyniojo, bet Daubaras nei girdėt nenorėjo apie poilsį.

– Tveriškiai neduos jiems progos žvalgytis, – bet Uvis vistiek pasijautė geriau, kai pro properšą taip nejaukiai švytėjęs mėnulio veidas dingo už debesies. Juos vėl apgaubė tamsa, ir

nors oras buvo rudeniškai vėsus, atrodė, kad tamsa visgi buvo šiltesnė nei mėnesiena.

❖

Naktis nuo švento Mato į švento Mauricijaus dieną buvo dar labiau varginanti negu vakarykštė. Viena priežastis buvo ta, kad pastačius tvirtesnę užtvarą stovyklautojams teko gerokai susispausti. Ordino broliai ir kilmingieji užėmė tiek pat vietos, tad susispausti teko knechtams ir pagalbiniams būriams, o pagrobtiesiems jos buvo palikta tiek mažai, jog nebuvo galima net padoriai išsitiesti. Nerimavo pasiganyti progos negavę arkliai, bliovė pririšti galvijai, tarpusavy plūdosi kariai, ypač daug erzelio kildavo kai kam tekdavo atlikti gamtinius reikalus. Knechtai siuto, bet dantis sukandę kentė, nes šią naktį niekas nenorėjo būti stovyklos pakraštyje.

Vos tik sutemus tapo aišku, jog šį kartą juos supo kur kas daugiau pagonių. Beveik be perstojo tai vienoje, tai kitoje pusėje jie daužė savo skydus, sugebėdami išgauti kraupiai bauginantį sutartinį garsą, protarpiais kaukė ir pūtė ragus, kurių garsas skverbėsi tiesiai į smegenis net tada, kai užsidengdavai rankomis ausis. Negana to, jie pradėjo šaudyti pakulom apvyniotomis ir dervoje išmirkytomis liepsnojančiomis strėlėmis. Per daug nuostolių tos nepridarė, tik sužeidė keletą arklių, padegė dvi palapines, o vienas knechtas buvo sutryptas pasibaidžiusio žirgo. Bet strėlės atrodė įspūdingai ir kėlė baimę. Tai vienur, tai kitur prie medžių linijos tamsoje sužybsėdavo deglai, ir tada dideliu lanku nakties dangų skrodė liepsnojančios strėlės. Pirmąją nakties dalį prie užtvarų išrikiuoti kryžlankininkai stropiai atsišaudė, tačiau to pasėkos buvo labai abejotinos, tad po vidurnakčio buvo duotas įsakymas taupyti strėles. Tada pagonys išdrįso prislinkti arčiau ir triukšmas dar labiau padidėjo.

Kai jau atrodė nebeįmanoma daugiau kentėti, buvo surengta keletas išpuolių, bet tie, išskyrus keletos priekyje puolusių žūtį, nieko nepakeitė. Praslinkus vidurnakčiui atrodė, kad gal tie patys pragaro siųsti velnio išperos pradėjo pavargti, nes triukšmas aprimo. Bet tada, jei kas ir buvo bepradedąs užsnūsti,

vėl visi buvo sukelti ant kojų. Pirma rytų pusėje, po to pietvakariuose staiga suliepsnojo miško pakraštyje augančios pušys. Tie, kurie buvo arčiau pasakojo, kad liepsna nelyg kokia švytinti gyvatė sliuogė viršun pušų kamienu, pasiekusi apatines šakas sustiprėjo, kopė aukštyn, sustiprėjo dar labiau ir tada apsėmė visą pušį. „Ten derva! Jie dervos statinę įkėlė į pušį, ištepė šakas!" – aiškino Ordino broliai, nes ne vienam nakties tamsoje liepsnojantys medžiai kėlė kraupią baimę.

„Derva... Tik derva..." – sklido vienas kitą raminantys balsai, bet vistiek buvo sunku atlupti akis nuo liepsnojančių pušų. Tada pasirodė, jog stiprioji, sandari, užtat sunkiai peržvelgiama užtvara turi ir neigiamą ypatybę. Kai pušys liepsnojo vienoje stovyklos pusėje ir traukė visų akis, tamsiojoje pusėje pagonys prislinko prie užtvaros ir ją perkopę pateko į vidų. Jie nukovė kelętą užtvarą saugojusių knechtų, kurie, kaip ir kiti, stebėjo liepsnojančias pušis, tada įsilaužė į pskoviečių ir nešulinių arklių gardus. Išvertė gardų kartis, nupjaustė arklius rišančias virves, kelis jų lengvai sužeidė taip, kad tie, skausmo ir baimės apimti, beatodairiškai pultų kur tik jų akys veda.

Kilo neapsakoma maišatis. Išgąsdinti arkliai brovėsi pro palapines, klupo už jų virvių, keli buvo savo bendrų įstumti į tebedegančius laužus. Sklaidėsi žiežirbos ir nuodėguliai, dar labiau įbaugindami gyvulius. Įsibėgėję, jie įsibrovė ir į gretimus gardus, sukeldami ten tolesnę sumaištį. Prireikė geroko pusvalandžio, kol buvo sugrąžinta bent kiek tvarkos. Tamsoje nuostolius apžvelgti buvo nelengva, bet jie buvo nemenki. Vienoje pusėje įbauginti gyvuliai nuvertė dalį išorinės užtvaros ir pabėgo. Išskyrus du nukautus pagonis, vienas kurių buvo arklių sutryptas, daugiau pagonių sugauti nepavyko. Jie pranyko tarsi dūmas. Kai pagaliau aprimo išgąsdintų arklių žvengimas, pasirodė, kad aplinkui buvo mirtinai tylu.

– Ar tas brudas pagaliau sulindo atgal į pragarą? – klausė paraudusiom akim Danenbergas.

– Kažin... – padėtį realiau įvertino brolis Motiejus. – Manau, jie tik keičiasi pamainom. Atsiras kiti.

Pasirodė, jog jis teisus. Nieko stebėtino – brolis Motiejus turėjo ilgametę kovų su pagonimis patirtį.

10

Švento Mauricijaus diena. Rugsėjo 22, 1236-tieji metai.

Kai rytmečio žara nakties šešėlius nugrūdo į stovyklą supusių miškų tankmę, tie pasirodė esantys tušti. Kur dar taip neseniai blyksėjo šviesos, aidėjo dundantys trankomų skydų garsai, staugė vilkai ar kažkokie kiti keisti žvėrys, dabar tesimėtė keli nuodėguliai ir rasos sudrėkintus sparnus džiovinantys rudeniniai drugeliai.

Bet, svarbiausia, dabar buvo tiesiog nejaukiai tylu. Stovyklos pakraščiuose, kur už suverstų medžių ir šakų barikadų tūnojo ietis sugniaužę sargai, tapo taip tylu, kad girdėjosi rytinis paukščių čiulbesys. Daugelis karių buvo jau dvi naktis nemiegoję ir tyla juos veikė glušinančiai. Akys merkėsi savaime, kojos atsisakė klausyti. Drėgna, sodria rasa paženklinta rudeninė pieva atrodė tokia svaiginančiai patraukli, kad nesinorėjo nieko kito, kaip tik pritraukus kojas atsigulti ir užsikloti galvą prakaitu dvokiančia skranda.

Tačiau reikėjo keltis ir ruoštis tolimesnei kelionei.

❖

Prie skubotai griaunamos didžiojo magistro palapinės vyko įtemptas pasitarimas. Nors aplink jį aidėjo susijaudinę, įtampos kupini nemigos išvargintų žmonių balsai didysis magistras Falkvinas laikėsi ramiai. Kai tą rytą, nutilus naktį persekiojusiems garsams, jis miško pakraštyje pamatė į švintantį dangų juodai įsirėžusį nakčia liepsnojusios pušies siluetą, pagalvojo, jog išaušo jo tolimesnį likimą sprendžianti diena. Gūdus kamienas, iš kurio kyšojo suanglėję šakų stuobriai, buvo nejaukiai panašus į iškankintą kryžių. Falkvinas tyliai sukalbėjo „Tėve mūsų“ ir nebegirdėjo atsitraukimui besirengiančios didelės karinės stovyklos erzelynės. Jis ramiai klausėsi kaip markgrafas Haseldorfas užsipuolė Pskovo kniaziaus atstovą. Šiaip susivaldantis markgrafas širdo dėlei nakties įvykių, nes, anot jo, per rusų apsileidimą jis prarado keturis savo knechtus. Gerai, kad pskovietis jo beveik nesuprato, o pavargęs vertėjas nesuspėjo versti. Naktį rusams buvo tekęs pats pavojingiausias pakraščio ruožas ir jie prarado penkis vyrus bei beveik visus atsarginius žirgus. Būtent jų pusė liepsnojant pušim atsidūrė

tamsoje. Pasinaudodami proga, kai visų dėmesys buvo nukreiptas į priešingą pusę, prie užtvaros prislinkę pagonys sugebėjo ją pralaužti ir įsiveržti į vidų. Jastrembas tvirtino, jog jo vyrai nukovė bent dešimt iš įsiveržusių, tačiau lavoną galėjo parodyti tik vieną. Tačiau nebuvo galima paneigti, kad pagonys sugebėjo išbaidyti ir pro pralaužtą užtvarą išvaryti tiek arklių, kad rusams visai neliko atsarginių ir dabar jų žirgai turėjo nešti ne tik raitelius, bet ir jų mantą bei grobį. Užtat pskovietis reikalavo, kad dalis tos naštos būtų patalpinta į Danenbergo vežimus.

Matydamas, kad pokalbis grėsė įsiliepsnoti į aštresnius ginčus, Falkvinas jį nutraukė pareikšdamas, jog jei galima pasikliauti vietinių belaisvių nuorodymais, tai už dviejų – trijų valandų kelionės jie pasieks Mūšą. Panašiai teigė ir žiemgaliai žvalgai.

– Taip, už Mūšos tikrai Žiemgala, – patvirtino magistras ir stebėjo kaip pavargę veidai pastebimai pragiedrėjo. – Tai nedidelė upė, bet sako, kad pelkėta. Užtai atvykdami ją lenkėm iš vakarų pusės. Bet dabar grįžti iki Mūšos aukštupio su vežimais ir galvijais truktų bent dvi dienas, – jis pritilo, duodamas progą kitiem pasireikšti, bet šį kartą net ir Danenbergas neturėjo ką pasakyti.

– Tad netrukus mums reikės drausmės ir Viešpaties pagalbos keliantis per Mūšą. Kaip jau patyrėt, pagonys mus seks ir bandys varginti, – pabaigė svarstymus Falkvinas.

Knechtai jau lankstė magistro palapinę ir tvirtino nešulinių arklių mantas. Kadangi stovykla buvo sugrūsta į nedidelę aptvertą erdvę, vos už kokių penkiasdešimties žingsnių bliovė besistumdydami galvijai, šūkavo ir erzėjo į savo būrius skubantys vyrai, prunkštė per naktį beveik jokio pašaro neragavę arkliai. Tuo metu, kairėje stovykos pusėje iš miško pasigirdo tolimas kirvių pokšėjimas. Aidas sklido kažkur iš už pievas ribojančių medžių dangos ir nors jis nebuvo itin garsus, besiklausantiems atrodė, jog viršijo stovyklos šurmulį. Pasiruošusių išsiskirstyti vadų žvilgsniai nenorom nukrypo ton pusėn.

– Et, triukšmą sukelt sugeba, bet jų nedaug... – jautė pareigą padrąsinti savuosius Falkvinas. – Tiek, kiek suspėjo susi-

rinkt per keturias dienas. Kai atsiras jų pagrindinės jėgos, būsime Rygoje.

– Tarsi kirviai? – suraukęs antakius bandė atpažinti garsus markgrafas Haseldorfas. – Ką jie daro?

– Medžius kerta... – burbtelėjo Falkvinas, bet pagalvojo, jog atsakas nepilnas. – Bijo, kad mes juos pulsime, matyt užtai rengia užtvaras. Tuo labiau mūsų pulti nedrįs. Tereikia laikytis kartu, o pagonys tegu siunta. Šiomis dienomis suteikėme jiems pamoką, kurios nepamirš.

Žodžiai skambėjo drąsinančiai, drąsiau ir nuteikė. Kariuomenė netrukus išjudėjo šiaurėn. Kad ir išvargusi, kad ir nelabai tvarkinga, bet skaitlingų raitelių lydima dar vis atrodė įspūdingai. Viduryje, iš visų pusių apsupti knechtų būriais, vilko kojas pagrobtų pagonių būrys, įkandin sekė raitelių saugoma skaitlinga galvijų banda ir per naktį kiek sumažėjusi prisigrobtų arklių kaimenė. Už jų girgždėjo mantos vežimai, toliau vėl rikiavosi pėstininkai, o užnugarį saugojo kelios raitųjų vėliavos.

Nors ir nemiegoję bei ūpą praradę kryžeiviai dar vis galėjo save tikinti, jog jie nesitraukia – jie grįžta iš pergalingo žygio.

❖

Prie Vinkšnėnų naktį praleidusios Ariogalos bei Raseinių vėliavos pakilo anksti ir Meškuičių laukus pasiekė kokią valandą po saulės patekėjimo. Tai buvo paskutiniai stambesni daliniai, kurių galėjai tikėtis. Jiems buvo įsakyta apjoti šiaurėn traukiančius vokiečius iš vakarų pusės ir kartu su per naktį pailsėjusiom Tauragės, Viekšnių bei Skuodo vėliavom pereiti į miškus kairėje Tautinio upelio pusėje. Tie, kurie turi kirvius, teprisideda prie užtvaros tvirtinimo. Medžius reikėjo kirsti taip, kad jei juos pultų, tie pristabdytų sunkiąją raitiją. Kai paaiškėjo, jog besitraukiančios kariuomenės kryptis nesikeičia, Vykintas su vyresniųjų rikių pritarimu nusprendė, kad per naktį už Kulpės stovėję tauragiškiai ten nebereikalingi, ir prijungė jų vėliavą prie savo betarpiškai vadovaujamos kariuomenės. To

pasėkoje rytui įpusėjus žemaičių pajėgos buvo padalintos į tris maždaug lygias dalis.

Apie trečdalis žemaičių, daugiausia vietinių, vadovaujami brolių Bulionių, ilgąja Meškuičių kūlgrinda per naktį persikėlė į šiaurinį Mūšos pelkių krantą. Jie veikė savarankiškai ir saulei patekėjus su jais ryšys nutrūko.

Tautinio upelio miškuose labiausiai pailsėję kariai sekė besitraukiančią kariuomenę iš vakarų pusės. Jų svarbi užduotis buvo tvirtinti ten anksčiau buvusią suverstų medžių užtvarą, o kur jos neliko, statyti ją iš naujo. Su jais ryšį palaikė raiti žygūnai ir miško pakraštyje į medžius sulipę žvalgai.

Vykinto Tverės ir Vaiguvos vėliavos, tauragiškiai bei prie kitų vėliavų neprisijungę kariai iš toliau sekė besitraukiančią kariuomenę. Vokiečiai judėjo lėtai, tad dauguma žemaičių ėjo nulipę nuo savo žirgų, idant gyvuliai galėtų pailsėti. Jų paskirtis buvo prasidėjus susidūrimams šokti į balnus, skubėti ten, kur jų labiausiai prireiks ir smogti iš šono. Tik keliasdešimt jaunų vyrų ant eiklių žirgų sekė atsitraukančios kariuomenės pėdomis.

❖

Ordino brolių kariuomenė juos sekančių pagonių raitelių net nebandė persekioti. Jog tai beviltiška netrukus spėjo įsitikinti ir Danenbergo bei Fiodorovičiaus smarkuoliai. Pagonys jojo iššaukiančiai arti, kartais vos ne per lanko šūvį nuo užnugarį saugančių raitelių būrių. Jie jojo lengviau apsiginklavę negu ginkluote bei manta apsikrovę vokiečių kariuomenės raitieji, jojo ant gerai pailsėjusių arklių, tad jų nei pavyti, nei tuo labiau apsupti negalėjai. Kai tik koks staiga apsigręžęs raitas vokiečių būrys tai bandydavo, pagonys pasklisdavo įvairiom kryptim ir dingdavo šitoje lygumoje augančių retų šilų dangoje. Sekt juos toliau buvo ne tik bergždžia, bet ir pavojinga. Tad persekiotojams tekdavo grįžti, o vos jie pasukdavo atgal, pagonys bemat vėl pasirodydavo. Negana to. Po kiekvienos nesėkmingos gaudynės jie prijodavo dar arčiau ir pasityčiodami mojuodavo savo lengvomis ietimis bei šūkaliodavo kažkokius nesuprantamus, bet akivaizdžiai įžeidžiančius šūksnius.

– Geriau būtų jūsų vyrams neeikvoti pastangų, – patarė hercogui Danenbergui visada sugebantis būti mandagiu brolis Morkus. – Suprantat, kad jie tenori juos nuvilioti ir pulti iš pasalų.

– Brudas... Tą temoka... – švokštė pro dantis Danenbergas. Jo veidas ir laikysena buvo stipriai pasikeitę. Atrodė pavargęs, jo šiaip glotniai nuskusti rausvi skruostai buvo papilkėję. – Negi taip ir nebus progos juos sumalt atvirame kovos lauke?

Brolis Morkus susirūpinęs stebėjo mišką, kuris prasidėjo už lėtai žygiuojančio kairiojo kariuomenės sparno, tylėdamas klausėsi miško gilumoje tai aiškiau, tai prasčiau girdimų skaitlingų kirvių pokšėjimų. Netoliese per kupstotas pievas vingiavo nedidelis upokšnis. Vietiniai upokšnį vadino Tautiniu, tačiau šitai besitraukiančių nedomino; jie daugiau dėmesio skyrė iš ten sklindantiems garsams.

– Gal bus... – pastebėjo brolis Morkus, tolumoje išgirdęs daugelio arklių prunkštimą. Pats pagalvojo, kad to daug mieliau išvengtų.

– Sutrintumėm į dulkes! – spjaute išspjovė hercogas ir vos ištaręs žodžius nejučiomis krūptelėjo, nes kaip tik tuo metu miško pakraštyje pasigirdo sutartinis, per naktį iki kaulų smegenų įgrysęs daužomų skydų garsas. Tačiau šį kartą tai buvo ne tik garsas. Už kokių dviejų šimtų žingsnių už upelio pievų tarp medžių šmėkštelėjo pagonių būriai. Jie nejojo, o vedėsi savo arklius ir žingsniavo lygiagrečiai su kariuomene. Jie žygiavo atskirais būriais po trisdešimt – keturiasdešimt karių, čia pasirodydami, čia vėl trumpam pradingdami miške, kai tas priartėdavo prie upelio. Kiekviename būryje dalis karių nešėsi gerokai pailgintas ietis, prie kurių buvo pririšta spalvotos drobės skiautė, voverės uodega ar erelio plunksna. Kai krūmai užstodavo karius, pro šakas mirgėjo jų iečių vėliavėlės. Žygiuodami pakaitomis daužė kirvių kotais į skydus ir protarpiais sutartinai šaukė. Garsai aidėjo miško pakraštyje, o gal ir giliau miške, tad spręsti kiek jų galėjo būti buvo itin sunku. Pačiu miško pakraščiu tai į vieną, tai kitą pusę skubėdami prajodavo atskiri raiteliai. Pagonių įžūlumas labai neigiamai veikė besitraukiančios kariuomenės nuotaiką.

– Kaip manai? – paklausė didysis magistras šalia jojančio brolio Motiejaus. Iš šešiasdešimties jį lydinčių brolių bei komtūrų Motiejus turėjo didžiausią patirtį ir vien iš kelių žodžių suprasdavo, ką magistras nori klausti.

– Visgi jų kur kas daugiau negu būčiau tikėjęs... – įvertinęs iš miško aidinčius garsus nusprendė brolis Motiejus. – Bus bent keli šimtai. Matyt, permetė visas jėgas į kairį sparną. Nori mus pakreipti į dešinę.

– Gal kaip tik nori, kad pultumėm?

Magistrui teko beveik šaukti idant viršytų juos supantį triukšmą. Pagonių pasirodymas stipriai sujaukė jau pradėjusią nusistovėti besitraukiančios kariuomenės tvarką. Vieni bandė pasislinkti toliau nuo upelio į dešinę, kiti tam priešinosi, šaukdami, kad nesibrautų kur jiems ne vieta.

– Vedasi arklius. Spruks, jei juos pulsime, – prijojęs arčiau magistro garsiai tarė brolis Motiejus.

– Be abejo. Bet ar jie nori, kad pultumėm?

Brolis Motiejus gerai suprato magistro klausimą. Jis bandė apsvarstyti galimybę, jog pagonys turi sutelkę didesnes pajėgas giliau miške, o priekyje iššaukiančiai žygiuojantys ietininkai tik puolimą skatinantis masalas. Pagalvojęs papurtė galvą.

– Nemanau. Tiesa, kad daugiau negu tikėjomės, bet per keturias dienas vistiek susirinko tik vietiniai. Girdit, kerta medžius. Reiškia, pasalos dar nesuspėjo parengti.

Abu kurį laiką jojo tylėdami. Tingiai krapnojęs rytmetinis lietus buvo nustojęs, sudrėkę ir jau senokai baltumą praradę apsiaustai lipo prie šarvų. Girgždėjo balnai, šlapion žemėn dunksojo žirgų kanopos, juos supo tūkstančiai kitų besitraukiančios kariuomenės garsų. Tačiau visi jie nepajėgė užgožti tai pritilstantį, tai garsėjantį juos sekančių pagonių skydų dundesį. Jie dundėjo įkyriai ir grėsmingai, ir tarsi stumtę stūmė žygiuojančius tolyn į dešinę, kur tuščios, vietomis perkirstos dirbamų laukų pievos tęsėsi iki tolumoje dunksančio krūmingo miško.

„Jei visi pagonys kairėje, šitai bus galima išnaudoti“, – mąstė didysis magistras. Jis dabar įtemptai galvojo apie sudėtingiausią atsitraukimo dalį. Persikėlimą per kad ir nedidelę, bet pelkėtą upę, kurią netrukus turėtų pasiekti. Jėgų persvarą turėjo

tokią, jog lyg įsiutę šunys iš šono puldinėjantys pagonys nieko nepakeis. Apsiginti sugebės, tačiau pavojingiausias metas jų lauks, kai didžiuma kariuomenės bus persikėlus. Tada, palyginus su šitoje pusėje Mūšos likusiais, jėgų santykis keisis. Paskutinieji privalės aukotis dengdami atsitraukiančius. Ar šioje besitraukiančioje, taip sparčiai savo kovingumą praradusioje kariuomenėje rasis dalinių, kurie tam ryšis? Atsakymo toli ieškoti nereikėjo. Be brolio Motiejaus ir dar keletos Ordino brolių, tokių jis nematė.

– Pasigesiu jų... – liūdnai mąstė didysis magistras. – Tikrai pasigesiu.

❖

Kariuomenės nuotaika ir jos pasitikėjimas savo jėgomis stipriai pašlijo, kai po keturių valandų žygio priekyje jojantys žvalgai prasibrovė pro Mūšos vagą atitveriančius krūmus. Pelkės šioje vietoje nebuvo plačios, pavasarinių potvynių semiamas durpingas ruožas kai kur tesiekė apie pusantro šimto žingsnių plotį. Mūšos upė irgi neatrodė įspūdingai, ji buvo gal kokios penkiolikos žingsnių platumo ir atrodė nesunkiai perbrendama. Persikėlimą sunkino ne pati upė, bet ją supantis pavasarinių potvynių užliejamas pelkėtas ruožas. Vešlių švendrių plėmai margino durpingą gruntą, kuriame arkliai prasmegtų iki pilvo, vietomis kyšojo kupstoti kemsynai, kitur pageltę vandens lelijų lapai ženklino skaitlingus akivarus bei dideliais lankstais įsirėžusius senvagės prūdus.

Tačiau ne šitai stulbino žvalgus. Jei kas, Mūša jiems pasirodė lengviau įveikiama negu buvo bijota. Per šį ribotą plotą buvo galima nugrįsti žliugsintį, iš karklų šakų supintą laikiną taką, o jei nesibaidei prasmegti iki juosmens buvo galima perbristi ir be tilto.

Tačiau kitoje pusėje palei visą pelkėto ruožo pakraštį stovėjo pagonys!

Blausiai blizgėjo rytmetinio lietaus sudrėkinti jų šalmai, iečių smaigaliai ir skydų apkaustai. Jie stovėjo prie pat neaukšto skardžio, savo pusėje augančias švendres buvo išguldę arba iš-

kapoję taip, kad prieš juos buvo likęs gal dešimties žingsnių platumo atviras plotas. Pro jį klampodamas žmogus įklimptų, sunkiai tegalėtų irtis į priekį, o pakrantė, ant kurios stovėjo pagonių kariai, kilo vietomis net pusantro sieksnio virš tamsaus pelkės vandens. Jie be vargo galėtų ietimis iš viršaus nusmeigti atbrendančius; nusmeigti tarsi kokias užtvaroje užspęstas, dumble besirausiančias kiaules. Šalia ietininkų, pritūpę už sustatytų pailgų skydų, laukė lankininkai.

Pirmieji prasibrovusieji pro pelkės pakrantės krūmus taip apstulbo, kad jiems reikėjo keletos akimirkų, kol sugebėjo įsisąmoninti ką regi. Vieni, šaukdami, kad priešais atsirado pagonys, apgręžė arklius ir bandė prasibrauti pro kelią pastojusius juos sekusius raitelius, kiti stovėjo kaip įbesti, tretieji, kurie buvo labiau atsilikę, užsimojo įsitikinti patys. Vietoje to, kad sustotų, jie paspartino arklius. Papelkės krūmai traškėjo, siūbavo ir lūžo. Kai kurie atjojo taip įsismarkavę, kad nesugebėjo pristabdyti arklių ir stūmė pelkėn priekyje stovinčius. Keletas arklių su raiteliais nuslydo nuo neaukšto skardžio į pelkę ir gavo progos įsitikinti, jog toji tikrai klampi. Arkliai išsyk prasmego iki kelių, o kai išsigandę trypė tyžtantį purvą, smego giliau. Vieni išsikapnojo patys, kitus padėjo ištraukti ant kranto stovintys, bet gražus širmas, liuneburgo spalvom pažymėtas žirgas, nusviedęs savo raitelį, iš paskutiniųjų klampojo tolyn į pelkę. Jis prisiyrė iki suglebusiais vandens lelijų lapais nusėto akivaro ir nugrimzdo tiek, kad tik jo kaklas ir galva teliko kyšoti. Blaškėsi, žvengė, galop pavargęs pasidavė ir pamažu grimzdo gilyn.

Per visą šį šurmulį kitoje pusėje stovintys pagonys nepajudėjo.

❖

– Kaip galėjo prieš mus atsirasti pagonys? Kaip galėjo?! – šaukė pilnai pametęs savitvardą Danenbergas. Jo nuo nemigo paraudusios akys buvo tiesiog išsprogusios. – Magistre, sakėt kad jie tik renkasi!

– Susirinko... – burbtelėjo Falkvinas. Jis pats buvo nujojęs

iki krūmų pakraščio ir apžvelgė nebyliai stovinčią pagonių eilę. Ji tęsėsi kiek tegalėjai pamatyti – nuo vieno pelkėto posūkio vakaruose iki kito rytų pusėje. Stovėjo jie retokai išsirikiavę, gal dviejų žingsnių atstume vienas nuo kito, bet tai reiškė, kad vien toje Mūšos pusėje jų privalėjo būti bent keli šimtai ir nebuvo galima nuspėti kiek slepiasi krūmuose.

Falkvinas nusliuogė nuo žirgo, sunkiai atsitrenkė į žemę ir apsisukęs apžvelgė susibūrusius dalinių vadus. Vienų veidai atrodė pikti, kaip Danenbergo, kiti – išsigandę, visi buvo pavargę ir susirūpinę.

„Būtina atsitraukti nuo pelkės pakraščio atgal į pievą", – karštligiškai galvojo Falkvinas. Aplink jį šūkavo priekyje žengę kariai, o toliau žygiuojantys dar vis nesuprato kas nutiko ir spraudėsi pirmyn.

Iš čia negalėjai pamatyti visos kariuomenės, ir paskutinieji nematė vadų, tad buvo itin sunku įvesti tvarką. Sumaištis didėjo.

– Visi atsitrauksim į pievą ir tarsimės! – šaukė Falkvinas ir atsisuko į savo komtūrus, kad tie jam padėtų. – Liepkit, kad grįžtų atgal! Gerieji vyrai, nusiraminkit! Nusiraminkit!

Didžioji nenumaldomai į šiaurę slenkanti kariuomenė palaipsniui sustojo. Falkviną apsupo būrių vadai. Prieš tai jie nekantraudavo siūlydami savo patarimus, dabar visi tylėjo ir laukė.

Falkvinas apžvelgė susirinkusiųjų veidus.

– Gerbiamieji... – tarė jis. – Viso šio žygio metu norėjot, kad būtų priešas, kurį verta pulti. Dabar jį turime! Tik reikia nuspręsti kaip.

❖

Pasitarimas vyko nelengvai ir jo baigtis buvo ne tokia, kurios siekė didysis magistras. Gal prie to prisidėjo tiesmuki jo reikalavimai. Brolis Motiejus būtų pakalbėjęs lanksčiau, tačiau šį kartą Falkvinui susivaldyti buvo sunku. Kelią į Rygą pastojo ryžtingai išsirikiavę pagonys. Jie nešaukė, netrukšmiavo kaip per praėjusias naktis. Tik stovėjo. Už juos kalbėjo blausus jų ginklų blizgesys. Tam reikėjo atsako.

Didysis magistras savo kalbą pradėjo pakartodamas, jog dabar visiems tiems, kurie skundėsi, kad neturi progos susiremti su priešu atėjo metas parodyti ko jie verti. Pagyrų metas pasibaigė. Visi privalės nulipę nuo žirgų, su kardu ar ietimi rankoje klampoti per kelią pastojusią pelkę. Kad galėtų susikauti su kitoje pusėje išsirikiavusiu priešu pirma reikia jį pasiekti. Pulti reikės bent trijuose ruožuose taip, kad pagonys negalėtų sutelkti savo jėgų į vieną vietą.

Net ir Ordino komtūrai tai išklausė paniurusiais veidais, o tarp kitų vadų kilo garsiai reiškiami prieštaravimai.

Kovoti pėstiems? Kaip paprasti knechtai? Įklimpus pelkėje? Palikti žirgus?

– Taip! – pakartotinai pabrėžė magistras. – Privalome pirma atkovoti šiaurinio kranto ruožą. Tada galėsime iš abiejų pusių prigrūsti pelkę rąstais ir pervesti žirgus bei mantą. Bet pirma savo vyrų priešakyje turėsim kovoti pėsti. Kitaip neįmanoma.

– O kas žino, kiek kitoje pusėje tų velnio išperų slepiasi?! – šaukė visiškai nesitvardydamas hercogas Danenbergas. – Sakei, kad jų daug negali susirinkti, o dabar atrodo tarsi pragaro vartai būtų prasivėrę!

– Viskas Dievo valioje. Tegalime pasikliauti Apvaizda, – atsakė magistras. – Bet jei nekovosite nulipę nuo žirgų, galvas padėsite su žirgais.

Šituo jie atsisakė tikėti.

Vieniems, kaip Liuneburgo kilmingiesiems, netilpo galvoje, kad jie galėtų susilyginti su eiliniais; kiti, kaip Rygos magistrato kapitonas, atsisakė palikti grobį ir žirgus, savo vienintelį turtą; sunkiai suprantama rusų kalba, berods, reikalaudamas, kad būtų tuojau pasukta į rytus, prieštaravo skizmatikas iš Pskovo; kaip jau jam buvo įprasta, putojosi Danenbergas.

Negalėjo pritarti ir markgrafas Haseldorfas, bet dėlei kitos priežasties. Nežiūrint kaip tai vardintum, palikti žirgus, paženklintus Braunšveigo herbu, šitoje upės pusėje buvo lygu bėgimui. Ir be žodžių buvo aišku, kad jiems kovojant pelkėje, jų užnugarį, visą mantą ir žirgų kaimenę puls iš užnugario. Garbė neleido, kad Braunšveigo herbu žymėtas turtas atitektų priešui.

Išeitis buvo akivaizdi, ir ją, nesivargindamas dėlei savo anks-

čiau ginamos nuomonės, pasiūlė Liubeko miesto būrio kapitonas Šverinas.

– Jei tų Šėtono palikuonių tiek daug kitoje pelkės pusėje, – aiškino jis. – Tai jų mažiau šitoje. Pasukim tad į vakarus. Kiek jų pasimaišys po žirgų kanopomis, tiek ir sutrinsime.

Prieštaravo tam tiktai skizmatikas pskovietis. Kiti tarsi pamiršo, kad tik prieš dieną vienbalsiai nusprendė, jog į Rygą būtina keliauti trumpiausiu keliu. Dabar staiga tiko ir ilgesnis. Svarbu, kad nereikėtų pėstiems pulti per pelkę į nežinią.

Magistras Falkvinas apžvelgė susirinkusiųjų veidus. Jis turėjo pakankamai patirties idant suprastų, jog palenkt jų nesiseks. Kurį laiką jis pakreipęs galvą klausėsi iš vakarų pusės pastoviai sklindančio kirvių pokšėjimo ir tylėjo.

– Tai jūsų galutinis sprendimas? – paklausė.

Visi šaukė jog taip, o pskovietis nudelbė akis ir nusispjovė.

– Tebūnie tad taip, – sutiko magistras. Jo veidas buvo rūškanas. – Matyt, taip lemta. Su Visagalio pagalba pulsim vakarų kryptimi.

Jis persižegnojo ir primerkęs akis sukalbėjo trumpą maldą.

❖

Tverės ir Medininkų kunigui Vykintui bei vyresniesiems Žemaitijos rikiams taipogis buvo nelengva apžvelgti susidariusią padėtį, tačiau, palyginti su vokiečiais, jie visgi žinojo kur kas daugiau. Pirma, ir svarbiausia, jie gerai pažinojo kraštą, bet taip pat žinojo, kad tokio dydžio teutonų kariuomenės į tris dalis padalinta žemaičių kariauna nei viena kryptim nepajėgtų sustabdyti.

Deja, pastangos šiaurėn slenkančią kariuomenę nukreipti į Kulpės pelkes nepasisekė. Tai būtų buvę palankiausia, nes Kulpės pelkės itin apgaulingos. Kairėje upelės pusėje plytojo lopai, kuriuos dar buvo galima įveikti, bet dešiniajame krante pelkynai susijungė į vientisą, šiuo metų laiku neperbrendamą liūną. Persikėlę per Kulpę teutonai beviltiškai įstrigtų, o žemaičiai, pasinaudodami ilgąja Meškuičių kūlgrinda, galėtų sujungti visas jėgas ir jiems pastoti grįžimą.

Tačiau, nežiūrint ariogališkių ir kitų pietų Žemaitijos vėliavų pastangų, užpuolikų kariuomenė nesileido klaidinama. Ji žygiavo pakankamai tvarkingai į šiaurę, kolei pirmieji jos daliniai pasiekė Mūšą. Čia jie atsidūrė prieš ryžtingai nusiteikusius, bet visgi retokai išsidėsčiusius Bulionių vyrus. Atėjo apsisprendimo metas. Raiti žvalgai, atjojantys iš kitos Tautinio pusės ir medžių viršūnėse teutonus sekantys vyrai pranešė, kad priekyje žygiavę būriai sustojo ir atrodė sutrikę. Sutelktinio puolimo per neplačias Mūšos pelkes Bulionio kariai sustabdyti neįstengtų, tačiau persikėlimas grobikams sunkiai kainuotų. Sutartinas puolimas į priešo užnugarį atmuštų pagrobtuosius, vežimus ir daugumą žirgų.

Jei jie pasuktų į vakarus, juos galėtų atremti tik trečdalis žemaičių pajėgų. Senosios užtvaros likučiai ir naujai nukirsti medžiai apsunkintų puolimą, bet per tokį trumpą laiką tinkamos užtvaros neįrengsi. Sutartinai pėstininkams ir raitijai einant, jos įveikimas tik laiko klausimas.

– Dar neaišku kas darosi, – pranešinėjo Vykintui į aukštą eglę įkopęs žvalgas. – Malasi vietoje. Pala, baltaskverniai dabar joja tarp jų...

Vykintas pridėjo delnus prie burnos ir šūktelėjo į viršų.

– O žiemgalius ar įžiūri?

– Atrodo, jie susispietę beveik gale. Už vežimų.

– Kai baltieji prajoja, ar kiti lipa nuo žirgų?

– Kad ne. Atrodo, jų daugiau sėda į balnus.

Vykintas keletą akimirkų susimąstęs pastovėjo, tada atsisuko į vyresniuosius rikius.

– Jei brautųsi per Mūšą, liptų nuo arklių... – tarė jis. Iš žvilgsnių suprato, jog daugumas šitai įvertino panašiai.

– Burtas mestas. Puls per Tautinį. Padėk mums, Perkūne! – baigė mintį Vykintas. – Josim už užtvaros pas ariogališkius. Josim visi, išskyrus Luokės, Žarėnų vėliavas.

Luokės Jokautas atgręžė savo arklį ir prijojo arčiau.

– Kai pirmieji teutonų raiteliai pasieks Tautinį, jūs kirskit kiek išgalit. Kirskit! – Vykintas stabtelėjo, laukdamas ar nebus prieštaravimo, bet Jokautas tylėjo. – Taikykit į vežimų ir į žiemgalių tarpą. Pulsit iki pat pėstininkų.

– Iki iečių?
– Iki galo.
Jokautas giliai įkvėpė, tada ryžtingai krestelėjo galvą. Abu suprato, kad šiuo atveju buvo įsakyta pulti į beveik neišvengiamą mirtį.

❖

Didžiojo magistro greitomis sudarytas puolimo planas buvo nesudėtingas. Stipriausios kariuomenės pajėgos buvo paskirstytos taip, kad puolimas vyktų dviem vienas nuo kito per du šimtus žingsnių nutolusiais kyliais. Šitai privalėjo neleisti palei miške statomą užtvarą pasklidusiems pagonims susiburti į vieną vietą. Kiekvieno kylio priekyje jojo po trisdešimt sunkiai šarvuotų riterių, juos sekė apie pusantro šimto raitelių. Tai buvo pati pirmoji, smogiamoji banga. Kiek galint mažiau atsilikdami juos privalėjo sekti po keletas šimtų lengvais skydais nešinų knechtų, dauguma jų ginkluotų kryžlankiais. Jų paskirtis buvo išretinti užtvaros gynėjus, jei pasisektų, ją pralaužti ir apsaugoti plyšį, kol priartės lėčiau judantys sustiprinimai. Trečiojoj bangoj sekė ietininkai, apgulties skydus nešini knechtai ir pagalbiniai daliniai. Antpuolio kairįjį sparną saugos komtūrysčių raiteliai, o dešinį – rusai. Puolimo paskirtis buvo ne tik prasiveržti, bet apsupti ir sunaikinti sutiktas pagonių pajėgas. Belaisvius ir mantos vežimus privalėjo apsaugoti dvi Rygos magistrato vėliavos, žiemgaliai, Liubeko būrys ir Danenbergo raitija. Jie turėjo pajudėti vakarų kryptim, kai bus pralaužtas laisvas perėjimas.

Abu kyliai pradėjo puolimą beveik tuo pat metu ir neįvardintą upelį perkirto be ypatingo vargo. Jiems artėjant prie miško, jo pakraščiu žengę pagonių būriai palaukė, kol jie priartėjo, tada sviedė savo ietis. Krito keletas žirgų bei raitelių, bet tai puolėjų nepristabdė. Pagonys daugiau priešintis nebandė: užšoko ant savo arklių ir, sklisdami į kairę ir į dešinę, stebėtinai greit pradingo miške. Kaip teutonams žvalgai buvo pranešę, į vakarus besitęsiantis miškas buvo pakankamai retas ir raiteliams nesudarė didelių sunkumų. Krūmų augo nedaug, matomumas priekin buvo virš šimto žingsnių, tad suverstų medžių užtvarą

jie pastebėjo iš toli. Bent iš toliau ji neatrodė įspūdinga. Ją sudarė greitomis nukirsti medžiai, suversti tik pačias pagrindines šakas nugenėjus, taip, kad vieno kamienas griuvo tarp kito šakų. Priekyje jojantys riteriai pagalvojo, kad jie sugebės net nenulipę nuo žirgų pro ją prasibrauti.

Tos klaidos dėlei ieties pervertas krito kairiajam puolimo kyliui vadovaujantis brolis Morkus. Ietim perverti šarvuotą riterį sunku. Kad tai pasisektų reikia smogti iš arti, smogti stipriai užsimojus ir pataikyti tiesiai, taip, kad ieties smaigalys neslystų grandininių šarvų paviršiumi, bet pajėgtų perkirsti tarpusavyje susietas žiedines grandis. Puolimo įkarščio nešinas brolis Morkus pamanė, jog žirgo svorio ir greičio pakaks prasibrauti tarp dviejų viena prieš kitą suvirtusių pušų viršūnių. Tik visai priartėjęs pastebėjo, jog už laibėjančių viršūnių šakų slėpėsi nukirsto juodalksnio kamienas. Šarvuotą riterį nešąs žirgas negalėjo įveikti tokios kliūties, ir broliui Morkui įsibėgėjusi gyvulį pavyko sustabdyti tik prie pat užtvaros. Kai žirgo prakaituoti šonai prilietė atsikišusias pušies šakas, tą akimirką iš šakų tarpo išdygo pagonis ir smogė abiem rankom laikoma ietimi. Smūgis buvo toks stiprus, kad beveik visas ieties smaigalys pradingo krūtinėje, ir brolis Morkus laužydamas pušies šakas nudribo žemėn. Už jo jojęs Turaidos komtūras bandė nukirsti tarp šakų besislepiantį pagonį, tačiau buvo kelių ilgakočių iečių nublokštas nuo arklio. Jį pribaigė kirvių smūgiai. Krito dar vienas puolėjas. Pamatę kas dedasi, likusieji bemat apgręžė arklius ir buvo palydėti spiečiaus strėlių bei iečių, kurių ne viena pasiekė taikinį. Raiteliai pajojo užtenkamai toli, kad nebūtų strėlių pasiekiami. Pagal išankstinius nurodymus, jei vienam kyliui nepasisektų pralaužti užtvaros pirmu puolimu, reikėjo prisidėti prie puolimo antrajame ruože.

Antrajam kyliui puolimas pasisekė geriau. Priekyje jojęs didysis magistras bei Kuoknesės komtūras, kuris vedė už raitelių skubančius pėstininkus, buvo atsargesni. Jie pasuko savo žirgus dar nepasiekę užtvaros ir, sviedę ietis, išsitraukė kalavijus. Dalis jų nusliuogė iš balno, kad galėtų geriau vadovauti atskubantiems pėstininkams, kiti atsitraukė, pasiruošdami atnaujintam puolimui. Netrukus už jų pasirodė komtūro genami kvapą vos atgaunantys pėstininkai. Priklaupę jie paleido salvę strėlių iš jau

įtemptų kryžlankių, tada sutartinai šaukdami ir atstatę nedidelius apvalius skydus, vadovaujami nuo arklių nulipusių Ordino brolių puolė link užtvaros. Nedaug atsilikę atskubėjo didesniais skydais nešini knechtai ir ietininkai.

Kaip ir derėjo tikėtis, gynėjai buvo per retai išsidėstę, kad sugebėtų atlaikyti tokį puolimą. Dalis jų dar kirto medžius ir pamatę atbėgančius riterius nusitvėrę tuos pačius kirvius skubėjo link užtvaros. Dalį prie užtvaros medžių prigludusių ietininkų nukovė kryžlankininkų strėlės. Prieš užtvarą sustabdyti puolančiųjų nepavyko, tad kova užvirė tiesiog persipynusių užtvaros medžių tarpe. Krito vyrų abiejose pusėse, bet patirtis ir šarvuotė lėmė, kad Ordino broliai sugebėjo prasiskinti sau kelią ir perkopė užtvaros medžius. Čia juos sutiko iš toliau atskubantys žemaičiai, bet dabar prie užtvaros suspėjo pribėgti pirmieji knechtai ir užtvara tapo priedanga bei trugdžiu abiem pusėm. Didžiuma arti buvusių žemaičių krito arba buvo sužeisti, iš toliau atskubantys stabtelėjo, kad nepatektų į kryžlankininkų ugnį. Giliau miške girdėjosi šauksmai, artėjančių žirgų kanopų dundesys, ir dar vis tebeaidėjo medžius kertančių kirvių dūžiai. Apie keturiasdešimties sieksnių užtvaros ploto buvo užimta, ir knechtai, pasikabinę kryžlankius per nugaras, pradėjo ją ardyti.

❖

Kai nustebimo bei pykčio kupini balsai perskriejo kariuomenę ir pranešė, jog pagonys pastojo kelią į šiaurę, Zervis suprato, kad ta valanda, kurios sukandęs dantis laukė visas šias klaikias dienas, pagaliau atėjo. Kentėti teko kur kas ilgiau negu jis manė, tačiau užtai lemiamai akimirkai artėjant žiemgalių galimybės priešintis buvo pagerėjusios. Jau neramiosios nakties metu Ordino bei Rygos magistrato knechtų būriai, kurie privalėjo įsiterpti tarp žiemgalių, susibūrė arčiau vienas kito. Ryte kariuomenė taip nekantravo, kad vieni pradėjo žygiuoti kitiems dar nepasiruošus. Ypač skubėjo vyskupystės būriai; nors jų vieta buvo už naktį sumažėjusios galvijų kaimenės ir didžiųjų Liuneburgo vežimų, dabar jie atsidūrė prieš vežimus. Žiem-

galiai liko beveik pačiame gale. Už jų tebuvo užnugarį saugojantys Liuneburgo ir kelių komtūrysčių raiteliai, o šalia – su kitais nesuspėjęs žengti visiškai kovingumo ūpą praradęs Liubeko miesto pėstininkų būrys.

Tad lemiamoji valanda tikrai artėjo, tačiau kol kas dar būtinai reikėjo valdytis. Kariuomenę sėmė nežinia, kažkur priekyje tarėsi vadai, sklandė įvairiausi gandai apie taip netikėtai prieš juos atsiradusius pagonis. Žiemgalių tarpe perduodami nuo vieno kitam sklido šnibždėti įsakymai būti pasiruošusiems. Jei tarp jų ir pasitaikė koks išdavikas, esamom sąlygom jis negalėjo nieko vokiečiams pranešti, nes visi vieni kitą akylai stebėjo ir įtemptai laukė.

Laukti teko į amžinybę išsitęsusią valandą. Tada pagaliau buvo surikiuoti knechtų ir raitijos būriai ir prasidėjo puolimas per nedidelį bevardį upelį. Pagrindinė Ordino ir komtūrysčių raitija, pasiskirsčiusi į du kylius lygia ristute nujojo vakarų kryptimi. Jie netrukus pasiekė ir perkirto upelį, už jų pusiau bėgte skubėjo skaitlingi knechtų būriai. Visa likusi kariuomenė privalėjo pakeisti kryptį ir davus ženklą glaudžiai sutelktomis gretomis taipogis pajudėti į vakarus. Kai pirmieji Ordino raiteliai artėjo prie miško, ten išsidėstę paskiri žemaičių būriai sviedė savo ietis, tada skubiai užšoko ant vedamų arklių ir pradingo tarp medžių. Tačiau beveik tuo pat metu toliau pietų pusėje iš miško išniro nemažas raitų pagonių būrys, kuris dideliu greičiu glaustomis gretomis jojo tiesai pievose paliktos kariuomenės dalies link, taip, kad susikirstų su ką tik judėt pradėjusiais mantos vežimais.

Jei per upelį puolantys Ordino raiteliai ir pastebėjo šį šoninį antpuolį, tai nekreipė į jį dėmesio ir nekeitė krypties. Saugoti vežimus ir belaisvius buvo paliktas pakankamas skaičius pėstininkų ir beveik visa Liuneburgo raitija. Jų pareiga buvo atremti tokius puolimus kaip šitas.

– Ietininkai į priekį, į priekį! – šaukė šalia Zervio Liuneburgo vėliavėle ieties gale nešinas kapitonas. Tai buvo taikoma užnugaryje žygiuojantiems pėstininkams, įskaitant žiemgalius. Jie privalėjo atstatyti iečių mišką į dabar sparčiai artėjantį žemaičių būrį. Liuneburgo raitija traukėsi į šonus, kad galėtų at-

jojančius apsupti ir kirsti iš užnugario. Zervis pakėlė savo ietį, stipriai sugniaužė kotą ir atsuko smaigalį ne į artėjančius pagonis, o į liuneburgietį. Stovėjo pakankamai arti raitelio, kad galėjo taikyti į po pažastimi esantį plyšį šarvuose. Prieš užsimodamas suspėjo pamatyti kaip nustebimas podraug su baime šmėkštelėjo vokiečio akyse.

Kai liuneburgietis susmuko, vieningas šauksmas išsiveržė iš žiemgalių karių gerklių.

❖

Jastrembas Fiodorovičius įsibėgėjančio mūšio sėkmę įvertino savaip. Skirtingai negu savimi tikri vokiečiai, jis abejojo ar tokiai nevieningai kariuomenei pasiseks prasimušti pro juos apsupusius žemaičius. Tačiau svarbiausia buvo ne tai. Net jei ir prasimuštų, kas iš to? Vokiečiai tikėjosi, kad jie sutriuškins pagonių kariuomenę ir netrukdomi keliaus toliau. Jastrembas gerai žinojo, kad tai paika viltis. Pagonys išsisklaidys, susiburs vėl ir jiems teks, tarsi vilkų genamiems, brautis per pasalų pilną priešo kraštą. Į vakarus jojant kelias tik ilgėjo, nes jo gimtasis Pskovas gi randasi šiaurės rytuose! Mažėjo ir galimybė išlikti.

Tyliai pravesti pasitarimai su Naugardo Kirilu ir keliais viršilomis parodė, jog šie galvoja panašiai. Nė vienas jų nenori savo kaulus palikti nešventintoje pagonių žemėje vien tam, kad keli priekyje jojantys klaidatikiai galėtų išnešti savo kailius. Keli sumurmėjo, jog gaila palikti grobį, tačiau kiti suprato, kad grobis vistiek prarastas; dabar telieka bandyt gelbėti gyvybes. O jei jau taip, tai reikėjo pasirinkti tą atsitraukimo kryptį, kuri juos greičiau parvestų namo.

Kad šis sprendimas teisingas, parodė toliau besiklostantys įvykiai. Jastrembui Fioderovičiui dar besvarstant kaip ir kokiu būdu sukti į rytus, magistras Falkvinas nurodė, kad per puolimą Pskovo ir Naugardo vėliavoms teks ginti į Mūšos upę atgrežtą ruožą. Pareikšta buvo stačiokiškai, net neatsiklausius pskoviečių nuomonės, tačiau vietoj to, kad tuo pasipiktintų, Jastrembas suprato, jog tai šv. Bazilijaus atsakas į pakartotinas maldas. Mal-

dose jis prižadėjo, kad jei jam bus lemta grįžti į Pskovą, visą Bazilijaus cerkvę paskandins žvakių šviesoje. Štai, jiems buvo duodama proga. Pavedimas ginti dešinį sparną reiškė, kad jie atsidurs puolančiųjų pakraštyje o už jų tebus Mūšos pelkes supantys krūmai. Puolimo įkarštyje bus nesunku jų priedangoje pasukti į rytus.

Kai prasidėjus puolimui iš pievose paliktų vežimų pusės atskrido šauksmai, kad žiemgaliai persimetė į pagonių pusę, Jastrembas suprato, jog šventasis Bazilijus jį išties užtaria ir kad jis nusprendė teisingai.

❖

Prie medžių užtvaros besikaunantys Ordino riteriai ir knechtai buvo per toli, kad matytų kas vyksta prie pievose paliktos kariuomenės. Virė sunki kova, ir teko grumtis dėl kiekvieno užtvaros sieksnio. Krito vyrų abiejose pusėse. Ypač knechtai patyrė daug nuostolių, kol pagaliau sugebėjo nuvilkti keletą rastų, kad raiteliai galėtų pradėti pro ją skverbtis. Šitai pakeitė jėgų pusiausvyrą. Prajoję šarvuoti Ordino broliai bei Braunšveigo raiteliai apsupo ir nukirsdino keliasdešimt prie užtvaros prigludusių pagonių, nugrūdo tolyn į mišką už medžių besislaptančius žemaičius taip, kad jų ietys ir strėlės nebesiekė užtvarą griaunančius knechtus.

Dabar plyšį buvo galima praplatinti. Naujai atžygiavęs, dar kovos neragavęs knechtų būrys irgi perėjo į kitą užtvaros pusę ir atstatė skydus prieš toliau į mišką stumiamus pagonis, nevaržomi prajojo juos sekę raiteliai.

Magistras Falkvinas skubiai įvertino susidariusią padėtį. Prasilaužimas pro užtvarą kainavo daugiau negu jis tikėjosi. Antra vertus, ir priešas patyrė nemažų nuostolių. Iš to, kaip įnirtingai jie kovėsi, buvo galima spręsti, kad pagonių ištekliai riboti. Juos tereikia prispausti prie jų pačių pastatytos užtvaros ir sunaikinti. Pro medžių kamienus jis matė kaip iš pievų pusės skubiai atžygiuoja dar vienas ietininkų būrys. Jis neabejojo, kad už jų seka ir visa likusi kariuomenė, o, be to, netrukus turėjo pasirodyti rusinų ir Danenbergo raiteliai.

Jėgų prie užtvaros tad pakaks, ir magistras nusprendė, jog būtina veikti ryžtingai. Jis liepė visiems, kurie jau buvo nusliuogę nuo žirgų vėl sėsti į balnus. Jo rinktiniai pulkai dabar turėjo pult toliau, nukirst visus, kurie pasitaikys pakelyje, o pasiekus priešo užnugarį apsukti lanką, apsigręžti ir atblokšt pagonis atgal prie užtvaros, kur jų lauks iš pievų atslinkusi likusi kariuomenė. Kryžminėn ugnin patekę pagonys bus sunaikinti.

Ragino vyrus skubiai joti, nes nenorėjo duoti žemaičiams progos išsisklaidyti. Jei būtų palaukęs, kolei priartės iš toliau pastebėti ietininkai, būtų sužinojęs, kad jų užnugary siaučia kova, kad žiemgaliai perėjo į žemaičių pusę ir kad mantos vežimai jau padegti.

❖

Kitoje Mūšos pusėje pakrantės atkarpą saugojusius ventiškius pasiekė prieštaringos žinios. Jie jau kurį laiką žinojo, kad teutonų kariuomenė telkiasi puolimui. Šitai pastoviai pranešinėjo į papelkėje augančias aukštesnes pušis įkopę žvalgai. Pro gerokai ištryptus krūmus jie ir patys šiek tiek sugebėjo įžvelgti. Pagaliau iš Mūšos aukštupyje vokiečių kariuomenę sekančių žvalgų atskriejo žinia, jog puolimas prasidėjo. Teutonai visgi nesiryžo pulti per Mūšą jie pasisuko kampu ir joja į miškus kitoje Tautinio pusėje. Kai kurie kariai pajautė palengvėjimą, nes puolamas ne jų ginamas ruožas, tačiau nemaža dalis, įskaitant Daubarą, buvo stipriai nusivylusi.

– Atsitraukti! Atsitraukti už krūmų... – per žygūnus atskriejo Vismanto įsakymas.

Daubaras iš pykčio sugriežė dantimis. Kaip buvo galima atsitraukti, kai priešo kariuomenė pajudėjo? Ir iš čia matėsi kaip virš krūmų sušmėkčiavo vakaruosna jojančių raitelių iečių vėliavėlės.

– Traukis, jei sakyta... – pamatęs brolio delsimą šūktelėjo Uvis. – Negi nesupranti? Nori dalį teutonų čia atvilioti!

– Ten kaunasi, o mes viliosim... – niurzgė Daubaras, nes jam labiausiai už viską dabar norėjosi būti mūšio sukūryje.

Bet jis visgi pasitraukė su kitais už skardžio krūmų ir kaip

tik laiku, nes kitoje pelkės ruožo pusėje jojęs didokas raitelių būrys prasiskverbė pro krūmus ir, išsirikiavę po du ir tris, neskubėdami jojo į vakarus.

– Rusinai... – prislopinęs balsą iš eglės pranešė žvalgas, nors to pranešt ir nereikėjo. Raiteliai jojo vos kokių dviejų šimtų žingsnių nuotolyje, ir visi, kas turėjo progos dalyvauti žygiuose į rusų žemes, juos tuoj atpažino. Nors puolimas jau buvo prasidėjęs, rusinai visiškai neskubėjo. Jie jojo lėtai, dairydamiesi į šalis. Galop vienam iš jų priekyje davus ženklą, sustojo. Tada atsitiko stebėtinas dalykas. Visas didelis raitelių būrys apgręžė arklius, palaukė, kol priekyje buvę vadai prajojo pro visą vilkstinę, tada taip pat lėtai, laikydamiesi krūmų priedangos, pajudėjo priešinga kryptimi į rytus.

– Virš dviejų šimtų, gal net trys... – nustebęs sumurmėjo Uvis. Tiksliai raitelius suskaičiuoti buvo nelengva, nes jie jojo po keletą, tad vienas kitą dengė. – Negi juos siunčia mus apsiausti?

– Negi jotų kur mes juos matom... – abejojo Daubaras. – Ir kaip anie persigautų su arkliais, nežinodami kūlgrindos?

Ilgai svarstyti negalėjai. Uvis įsakė raitam žygūnui, kad tas jotų kiek įkerta pas Vismantą. Praneštų jam, jog didelis raitų būrys, atrodo, bandys kirsti Mūšą kažkur toliau rytų pusėje, ir kad reikia sustiprinimo. Tuo tarpu ventiškiai juos aplenks, stengdamiesi pirmi pasiekti ilgąją Meškuičių kūlgrindą. Jei rusinai kartais žino apie kūlgrindą, reikia būtina užkirsti kelią.

❖

– Pralaužė! Nuo čia kokia pusę varsto! – šaukė medin įlipęs žvalgas. Jis perėmė žinias iš toliau miške teutonų kariuomenės išsidėstymą sekančių žvalgų. Žemaitijos karvedžiams nereikėjo aiškinti ką pralaužė. Jie sėdėjo balnuose ir laukė sprendimo, kur teks joti. Netoliese pilnoj paruošty laukė ir Tverės bei Vaiguvos žemės rinktinės vėliavos. Tik truputį anksčiau juos buvo pasiekusi žinia, jog Luokės ir Žarėnų raitelių puolimas į teutonų kariuomenės užnugarį sukėlė neeilinę sumaištį. Puolimas suteikė progą, kurios žiemgaliai laukė. Jie atsuko ginklus prieš vokie-

čius ir šiuo metu pievoje prie užpuolikų kariuomenės vežimų vyko žūtbūtinės kovos.

Tad dabar vienu metu kovos siautė prie pralaužtos užtvaros ir pievose prie vežimų, kur žiemgaliai kartu su luokiškiais kovėsi prieš persvarą turinčius vokiečius. Reikėjo bematant nuspręsti kur paspirtis būtų labiausiai reikalinga ir, kas svarbiau, kur labiausiai lemiama.

– Perkūne Dievaiti... Kur?.. – sumurmėjo Vykintas. – Medeina, kur?

Dvi likusios vėliavos buvo paskutinės pajėgos, kurias dar buvo galima mesti į mūšį.

Iš pievų už Tautinio atsklido tolimi kovų garsai. Veiksmą užstojo pamiškės krūmai, bet medžiuose įkopę žvalgai kovos eigą sekė. Kas dėjosi prie užtvaros iš čia nei matyti, nei girdėti negalėjai – buvo per toli ir užstojo miškas. Teliko pasikliauti žygūnų ir šauklių perduodamomis žiniomis.

– Ten dega! – šaukė iš aukštos pušies žvalgas. – Vežimai dega.

Iš tiesų. Netrukus ir jie patys galėjo įžvelgti tolumoje kylančius dūmūs.

– Vokiečiai padegė, – prasitarė Žybartas.

Suprantama. Nei žiemgaliams, nei tuo labiau žemaičiams vežimų naikinti nebuvo jokios priežasties. Tai visgi grobis. Tad padegė patys vokiečiai. O tai reiškė, kad jie ten prarado viltį.

Vykintas sumurmėjo padėką dievams ir pasuko žirgo kamanas į kairę.

– Josim už užtvaros! – jis pamojo savo abiem iki šiol tausotom vėliavom, kad pasiruoštų sekti.

❖

Perbridusios per nedidelį upelį, prie dešinio puolimo kylio prijungtos vyskupystės ir Rygos magistrato pėstininkų vėliavos pastebėjo, jog iš dešinės jų nebedengia raitųjų apasauga. Dvi nemiegotos naktys ir dienos kelionės juos buvo taip išvarginusios, kad be nuolatinio šalia jojančių raitelių raginimo kuopos ženkliai sulėtino žingsnį. Puolimą vedusieji Ordino broliai ir Kuoknesės komtūro genami knechtai jau kuris laikas buvo din-

gę miške, bet pėstininkms skubėti nesinorėjo. Pasiekus pirmuosius rečiau išsidėsčiusius miško medžius, juos taipogis pasiekė įnirtingo mūšio garsai. Veriančiai žvengė sužeisti žirgai, kurtinančiai aidėjo ginklų smūgiai, kažkur priekyje traškėdamos griuvo pakirstos pušys, tarp medžių sušmėkščiojo raiteliai. Priekyje žengę kariai sustojo, nes jiems pasirodė, jog tai pagonys. Tris pėstininkų vėliavas, virš du šimtus karių, apsėmė netikrumo banga. Ryžtingumo jie stokojo dar prieš pradėdami, tad priekyje žengę viršilos nusprendė, jog ryšio netekus geriausia laukt, kol juos pasieks aiškūs įsakymai. Labiausiai į priekį pasistūmusi vyskupystės vėliava pasitraukė iš miško į pievos pakraštį. Iš čia buvo matyt kaip pievoje užsilikusiai kariuomenei sekasi judėti į priekį ir pasirodė, jog ji ne tik nejuda, bet ten vyksta siaubingai netikėti dalykai. Pačiame gale, už vežimų, virė tikra sumaištis, o vėliavos, kurios šiuo metu brido per bevardį upelį, atrodė pilnai pasimetusios. Vieni kariai apsisuko ir atgręžė ietis į vežimų pusę, kiti sustojo. Atskriejo pilni įtūžio šauksmai.

– Žiemgaliai mus puola!

– Prakeikti išdavikai!

– Puola užnugarį!

– Velnio išperos!

Magistrato ir vyskupystės pėstininkų vėliavos visai sutriko. Iš prieš juos esančio miško sklido mūšio triukšmas, aidėjo ausį veriantys mirtinai sužeistų žirgų žvengimas, tarp medžių šmėkščiojo prajojantys pagonys, už jų dar taip neseniai saugiame užnugaryje virė nuožmi kova, o visai greta dešinėje tęsėsi viliojančiai tuščias krūmų ruožas. Jie žinojo, kad kažkur šitoje pusėje irgi turėjo būti pagonys, bet šitai dabar reikėjo patikrinti. Arčiau krūmų stovintieji pėstininkai prasibrovė ir nustebo pamatę, jog kitame nedidelės pelkingame ruože vingiuojančios upės krante nič nieko nebuvo.

Mūšos šiaurinė pakarantė atrodė taikiai tuščia, o už jos vedė tiesiausias kelias į Rygą.

❖

Jodami palei nukirstų medžių užtvarą Žybartas ir kiti Vykintą sekantys rikiai turėjo galimybę apžvelgti mūšio eigą šitame ruože. Iš pranešimų jau žinojo, kad vokiečiai puolė dviejose vietose. Pirmoje, kurią jie pasiekė, matė prie užtvaros tysančius kritusius puolėjų kūnus, įskaitant keletą baltais Ordino brolių apsiaustais. Priešo raiteliai buvo pasitraukę. Čia tebuvo likęs tik truputį atsitraukęs knechtų dalinys. Tūnodami už pailgų skydų knechtai apšaudė prie užtvaros prigludusius gynėjus. Toliau už užtvaros, nepasiekiami kryžlankininkų strėlių, rikiavosi stipriai praretintas raseiniškių būrys.

– Ten toliau pralaužta! – jiems prajojant šaukė jų vadovas, kurio veidu žliaugė prakaitas. Nežiūrint nuostolių jie ruošėsi vėl įsijungti į mūšį.

Už dar kokio šimto žingsnių jie išniro į praretintą mišką ir atsidūrė pačiame verdančios kovos užnugaryje. Dauguma žemaičių kovėsi nulipę nuo arklių. Būriais, prisidengdami skydais, ar pavieniui, prisilaikydami medžių priedangos, jie supo priešą. Raitieji laikėsi atokiau, staigiais antpuoliais išjodavo iš miško, sviesdavo kelias ietis ir vikriai apgrežę arklius jodavo atgal. Per medžius ir per savų vyrų nugaras ne viską buvo galima įžvelgti, tačiau buvo aišku, kad padėtis pavojinga. Priešas buvo prasiveržęs į vakarinę užtvaros pusę. Pralaužą gynė skydus sustačiusios, sutartinai ietis atkišusios dvi knechtų kuopos, už jų puolimui rikiavosi raitija. Pulta ir gintasi buvo jau keletą kartų, nes tarpą tarp abiejų kariuomenių ženklino kritusiųjų kūnai. Labiausiai tokio pobūdžio mūšyje nukentėjo arkliai. Nusibaigę ir dar pusgyviai tysojo kur tik pažvelgsi, sužeisti blaškėsi ištryptame, krauju nušlakstytame miške; aplinkui aidėjo arklių žvengimas, šauksmai ir ginklų žvangesys. Už prasibrovusios priešų kariuomenės kiti platino tarpą tempdami į šoną užtvaros rąstus. Kiek kariuomenės laukė, kad galėtų prasiskverbti pro didėjantį plyšį, nebuvo aišku, tačiau kaip Žybartas ir Vykintas pastebėjo, ten nebaltavo nė vienas Ordino brolių apsiaustas.

– Kur baltieji? – šaukė Vykintas. Gavęs atsaką, jog Ordino

riteriai su dideliu būriu raitelių prasilaužę nujojo tolyn, pakėlė ranką pristabdydamas už jo jojančius tveriškius.

– Jie mus sups, kunige, – suprato kas vyksta Žybartas. – Čia spąstai.

Vykintas pasisuko į vakarų pusę, tikrindamas ar nepamatys tarp medžių kamienų šmėkščiojančių baltų apsiaustų.

– Ten spąstų vartai, – jis mostelėjo į plačiai praardytą plyšį ir atstatytų skydų eilę, už kurių tūnojo knechtai.

– Pulsim! Dviem bangom pulsim! – įsakė jis vadovams. – Pirma Vaiguvos vėliava, dešimčia šuolių atsilikusi – Tverės. Žirgų netausot. Pralaužt būtina!

Jis pasiuntė žygūnus, kad tie lieptų užtvaros plyšį apsupusiems žemaičiams susiburti į atskirus kylius idant būtų galima netrukdomai prajoti. Kai tik prajos antra banga jie tuoj privalo sutartinai pulti.

– Jums reikėtų likti, kunige... – prasitarė Žybartas, pastebėjęs, jog Vykintas pats žada joti Tverės vėliavos priekyje. Priežastis buvo aiški. Vykinto žūtis neigiamai paveiktų mūšio eigą. Vykintas pats tai gerai suprato ir kaip tik dėlei to užpyko.

– Ne tokio patarimo laukiu iš tavęs, Žybartai! – metė jis, atidžiai sekdamas ar pasiųsti žygūnai jau pasiekė priekyje besikaunančius. – O tu tai josi?..

Vietoj atsako Žybartas išsitraukė savo kalaviją.

– Taigi va... – numykė Vykintas. Ne kalbom dabar buvo metas. Priekyje išsidėstę žemaičiai dabar skubiai traukėsi į būrius, kad praleistų raitiją, ir Vykintas iškėlė savo kovos kirvį.

❖

Hercogas Danenbergas jautėsi esąs dar kartą bjauriai, tiesiog išdavikiškai apgautas. Tiesa, jis pats sutiko su magistro siūlymu pasilikti užnugarye. Sutiko, nes atrodė, jog šitaip bus galima užtikrinti, kad jo vežimai ir juose vežamas grobis nebūtų apvogti ar, ko gero, ir visai kaip niekur nieko palikti.

Tačiau, tačiau...

Tačiau magistras privalėjo palikti jau bent tuos prakeiktus skizmatikus rusus, turėjo palikti bent jau šiokią tokią patirtį tu-

rinčius komtūryščių pėstininkus, o ne Liubeko bei Bremeno pakampiuose surinktus pašlemėkus, kuriuos miestai išsiuntė norėdami jais atsikratyti.

Bet niekšingiausia, tiesiog išdavikiška buvo tai, kad jam paliko tuos prakeiktus perkrikštus, tuos ir už pasiutusį šunį bjauresnius žiemgalius!

„Beveik trečdalis kariuomenės lieka apsaugoti atsitraukimą...“ – vapeno magistras prieš puolimą. Trečdalis? Pilnas išdavikiškų perkrikštų, kurie nuožmiai ir negailestingai smogė iš pasalų! Vos pasirodžius pagonių raiteliams prieš pat hercogo akis jie nukirto per dvidešimt geriausių jo vyrų. Tuos puolančius pagonis jie būtų nesunkiai sunaikinę, tačiau kai smogiama iš pasalų, kai tie, kurie privalėjo būti sąjungininkais tampa priešais, kai likusieji pasimeta nelyg vištos nusuktom galvom, – kas tada lieka daryti?

Kas lieka?..

Danenbergas atitraukė savo raitelius, įsakė pėstininkų daliniui palikti saugomus belaisvius ir apsiausti Liuneburgo vežimus. Kaip tik tada buvo pasiekta išdavystės viršūnė. Liubeko vėliavos kapitonas Šverinas liepė padegti vežimus! Aišku – jis žadėjo bėgti!

Per raitelių ir besikaunančių žmonių maišalynę Danenbergas prisiyrė prie Šverino ir jam tiesiai į krūtinę atstatė savo kardą.

– Atsakysi už šitą išdavystę... – sušvokštė Danenbergas. – Tai Liuneburgo turtas!

Šverinas, per paskutinį dešimtį minučių praradęs trečdalį savo vyrų puolant pagonims ir išdavikiškai priešo pusėn perėjus žiemgaliams, hercogo grasinimams liko visiškai abejingas.

– Liuneburgo vežimai teprasmenga!.. – tepasakė. – Prasmekit jūs visi!

Vienu pirštu pastūmęs Danenbergo kardą į šoną, jis pasisuko ir šaukė savo vyrams, kad padegę vežimus jotų vakarų kryptim. Danenbergas bejėgiškai nuleido ginklą. Jis taip ir nespėjo susigaudyti prieš ką dabar nukreipti savo pyktį, nes į priekį išsiveržęs raitas žemaitis kovos kirvio plokštuma taip stipriai trenkė jam į galvą, kad apsvaigęs kniubo į priekį ir smailu savo prašmatnaus šalmo papuošimu skaudžiai įdūrė arklio kaklą. Arkliui

pašokus, Danenbergas nusviro į kairę ir sunkiai sudribo sumindytoje rudeninės pievos žolėje. Čia jį netrukus pribaigė pasitraukusių vokiečių vietą užėmę žiemgaliai.

❖

Ventės rikį Žybartą užplūdo jo jaunystės jėga. Kai jis, apsuptas Tverės vėliavos kariūnų, jojo tiesiai į užtvaros tarpą saugančius knechtų skydus, nebeskaudėjo kairys petys, nugara vėl tapo lanksti, o dešinėje spaudžiamas kalavijas toks lengvas, kad jautė galįs juo kirsti bet kuria kryptimi.

Lankstumo ir jėgos būtinai reikėjo. Prasibrauti su nešarvuotu žirgu per sutartinai atstatytas knechtų ietis sunku. Šiuo atveju, dar prieš jiems pasiekiant skydus, rikiuotė sutriko. Knechtai tikėjosi pamatyti grįžtančius savus raitelius, bet staiga prieš jų akis iš miško išniro plačiu ruožu puolantys žemaičių raiteliai. Prisidėjo ir nuovargis. Nesuspėjo susigaudyti, kurion pusėn vieningai nukreipti ietis, o po kelių akimirkų jau buvo per vėlu.

Žybarto dešinėje šuoliuojantis žirgas, pervertas ieties griuvo tiesiai į knechtų eiles, savo sunkiu kūnu prispausdamas jų skydus. Žybartas suskubo pasukti savąjį. Atsivėrė erdvė kalavijui ir jis kirto. Kirto du, tris kartus, ir jautė kalavijo virpėjimą su kiekvienu smūgiu. Brovėsi tolyn, kol kniūpsčias knechtas jo žirgui ietimi pervėrė pilvą. Tas kraupiai žvengdamas sukosi vietoje, kanopomis trypdamas paslikus lavonus. Prieš Žybartą sušmėkščiojo persigandęs veidas ir Žybartas kirto vėl. Šį kartą kardas įstrigo tarp šalmo ir krūtinės šarvų. Žybartas stengėsi jį išplėšti, bet tada jo kairįjį petį pervėrė deginantis karštis. Pataikyta buvo beveik į tą pačią vietą, kur prieš tiek metų jį kliudė pskoviečio ietis.

Žybartui aptemo akys ir jis jau nebematė, kad jų užpulti pėstininkai buvo nublokšti už užtvaros plyšio, vieni jų sutrypti, kiti numetę skydus nuo užtvaros bėgo Mūšos kryptim.

❖

Didysis magistras Falkvinas su rinktine Ordino ir Braunšveigo raitijos dalimi nujojo apie pusę varsto nesutikdami rimtesnio pasipriešinimo. Miškas buvo retas, nesunkiai prajojamas. Jie sustojo pasiekę dirbamų laukų ruožą.

Iš šitos pusės jiems pavojus negrėsė, o iš paskos sekanti kariuomenė turėtų netrukus priartėti prie užtvaros. Dabar reikėjo apsisukti, grįžti, prispausti išsiskaidžiusius pagonis prie jų pačių taip paikai suręstos užtvaros ir juos sunaikinti. Tuos, kurie sugebės pasprukti, susems sparnuose sekanti Pskovo ir Danenbergo raitija.

Jis išskaidė raitiją į penkias eiles maždaug šimto sieksnių ruože. Tris, glaustai viena prie kitos, priekyje, po to, kiek atsilikus – dar dvi eilės. Priekyje jojo pats magistras, šalia jo brolis Motiejus ir kiti komtūrai. Jie jojo lėta žingine, nuleidę savo sunkiąsias ietis, kurias pakels ir pilnu greičiu pradės pulti tik tada, kai priartės bent per šimtą žingsnių prie priešo.

Kad kažkas bjauriai ne taip, kaip privalėjo būti, Falkvinas suprato prijojęs per užtvaros statybos išretinto miško pakraštį. Pro medžius įžvelgiamas užtvaros plyšys buvo praplatintas, tačiau prieš jį nesimatė suglaustų knechtų skydų – vien tysojo jų kūnai. Pačiame užtvaros tarpe ir už jo virė kautynės.

O pagonių, ypač raitų, buvo daugiau. Tą akimirka dar buvo galima apsigręžti ir joti atgal. Keletas labiau atsilikusių raitelių taip ir padarė, tačiau jų tarpe nebuvo nė vieno Ordino brolio. Magistrui Falkvinui mintis, kad gali apsigęžti, net nešmėkštelėjo galvoje. Jis paspaudė žirgą pentinais, pajautė jo staigų šuolį pirmyn ir išjungė visus trikdančius aplinkos garsus bei vaizdus. Visas dėmesys tapo sutelktas į vieningą jo nuosavo kūno ir šuoliuojančio žirgo junginį, kuris buvo skirtas tik tam, kad sunkiosios ieties smaigalys smogtų ir perskrostų bet ką, kas drįsdamas priešintis atsirastų jo kelyje.

Net kai dešinėje tratėdama krito pakirsta pušis, nublokšdama du netoliese jojančius brolius, Falkvinas nenukreipė savo dėmesio ir nekeitė puolimo krypties. Ieties smaigalys buvo atstatytas į priešo pėstininkus, ir dar prieš susiduriant jis žino-

jo, kad ten bus prakirstas sumaitotais kūnais paženklintas tarpas.

❖

Nelengva tiksliai pasakyti, kada didžiuma vokiečių kariuomenės suprato, jog mūšis pralaimėtas. Jei kova būtų vykusi atvirame lauke, kur apžvelgiamos abi pusės, jei būtų buvę galima bent apytikriai suvokti jėgų išsidėstymą, atsekti puolimų bei atsitraukimų kryptis, tokiu atveju pralaimėjimo metą nustatyti nebūtų buvę sunku. Antra vertus, minėtom sąlygom būtų laimėjusi vokiečių kariuomenė. Jų ginkluotė, ypač šarvai, buvo geresni, prieš žiemgaliams pereinant į priešingą pusę jų buvo daugiau, be to, jie turėjo prityrusių, sunkiai šarvuotų riterių branduolį, kurio sutelktinio puolimo žemaičių kariuomenė nebūtų pajėgusi atlaikyti.

Tačiau sąlygos buvo ne tokios. Kolei kariuomenė žygiavo šiaurės kryptimi, laikydamasi dešinio Tautinio kranto, gerai pasistiebus balne dar buvo galima ją apmatyti. Nuo priekyje jojančių žvalgų iki užnugarį saugojančių Liuneburgo bei Kuoknesės raitelių. Vienoje ir kitoje jų kelio pusėje plytojo ganomos pievos, pūdymai ir nukirstų javų ražienos. Pasitaikė ir medžių, bet jie augo pavieniui arba nedideliais gojais. Vakarų pusėje miškai prasidėjo už kokios pusės varsto kitoje upelio pusėje, o rytuose, kur už pusantro varsto tekėjo Kulpės upė, krūmais paįvairintos pievos tęsėsi iki pat žemais medžiais pažymėtos Kulpės vagos. Visai neblogai mūšiui tinkanti vieta. Tačiau nebuvo su kuo kovoti. Pagonys atsisakė susiburti į kariuomenę, kuri sugebėtų pastoti kelią. Vietoj to žemaičių raiteliai sekė jų užnugaryje, kitoje Tautinio pusėje žygiavo arkliais vedini nedideli žemaičių ietininkų būriai, o iš miško aidėjo daužomų skydų ir kirvių garsai. Negalėjai net apytikriai suvokti kiek tų žemaičių galėtų būti ir nebuvo jokio didesnio jų sutelkimo, kurį būtų verta pulti.

Pirmieji, kurie suvokė, kad padėtis daug rimtesnė negu manyta, buvo priekyje jojantys žvalgai, kurie išvydo kitoje Mūšos pelkių pusėje jų laukiančius ginkluotus žemaičius. Šiai stulbinančiai žiniai apskriejus kariuomenę vieni puolė į neviltį, kiti dar labiau įtūžo. Būtinai reikėjo pulti ir sutrinti tuos įžūlius pa-

gonis, tačiau pulti nulipus nuo žirgų, klampoti per pelkę nelyg paprastiems knechtams kilmingieji atsisakė. Teliko tad pasukti į vakarus ir prasimušti ta kryptimi.

Kad prasimušti galima, niekas neabejojo, bet kas toliau? Kuriems bus lemta išlikti? Kas kris, kad išgelbėtų kitus?

Šita mintis kirbėjo visų galvose prieš puolimui prasidedant ir ypač puolimo įvykiams besiklostant. Tai, jog nebuvo galima apžvelgti visumos, prisidėjo prie įsitikinimo, kad štai tie, kurie už medžių arba užnugaryje, gelbsti savo kailį, o pats esi paliktas kaip jaukas kerštо ištroškusiems pagonims.

Kai drausmę išlaikę būriai atsitrenkė į užtvaras, kai skriejo ietys, virto medžiai ir atrodė, jog visur, kur tik pasisuksi, miške tūnojo kovos kirvius nusitvėrę pagonys, sėkme pradėjo abejoti ir drausmingieji. Jie matė šalia kritusius savo draugus, spaudžiami miške besislapstančio priešo negalėjo į saugią vietą nunešti sužeistųjų. Tada dar palyginti drausmingais būriais puolančius knechtus pasiekė šauksmai, jog jų užnugaryje į priešų pusę perėjo žiemgaliai, ir pro retus miško pakraščio medžius matėsi liepsnojančių vežimų atšvaistai.

Dalis karių tuomet nusprendė, jog atėjo metas gelbėtis, bet gelbėtis dar bandė sutelktais būriais.

Tačiau dalis jų dar kovojo. Ir prie pievoje degančių vežimų, ir ypač prie pralaužtos užtvaros. Tačiau jėgos jau darėsi nebelygios. Kažkur į mišką nujojo rinktiniai Ordino daliniai, o sutelktinis Tverės ir Vaiguvos pulkų puolimas išsklaidė prie užtvaros susibūrusius dar nepalaužtus knechtus. Tie, kurie išliko gyvi, papildė bėgančiųjų gretas. Kai sugrįžo rinktiniai Ordino kariai, tikėjęsi, kad galės apsupti ir prie užtvaros prispausti žemaičius, pasirodė, jog jie liko be užnugario. Saujelė kovojo iki paskutiniųjų, tačiau tai jau nieko negalėjo pakeisti.

Visus kitus apsėmė baimė, jog mūšis galutinai pralaimėtas ir neliko nieko kito kaip bandyti gelbėtis. Neseniai buvusi drausminga kariuomenė tapo palaida, žūtbūtiniai išsigelbėjimo ieškančia minia. Kuo mažesnė viltis išlikti, tuo labiau žmogus jos siekia.

Prasidėjo aklas bėgimas ir tikrosios skerdynės.

❖

Pirmiausiai tai paveikė kelias vyskupystės kuopas, kuriose nemažą dalį karių sudarė latgaliai. Ordino brolių raitos vėliavos buvo kažkur nutolusios, netolimam miške virė nuožmi kova, o užnugaryje žvangėjo ginklai ir kilo uždegtų vežimų dūmai. Tarp medžių šmėkščiojo pagonių būriai. Tada miško pakraštyje pasirodė komtūrysčių pėstininkai. Tačiau jie nesilaikė jokios rikiuotės, o bėgo. Latgaliai apsisprendė pirmieji ir puolė bristi per pelkę. Kuopos viršilos dar bandė priešintis, o vienas, išsitraukęs kalaviją, norėjo pastoti kelią, tačiau jis buvo tuoj pat nudurtas. Pirmuoju pulku pasekė kiti. Jie nusviedė savo mantą, kad būtų lengviau, numetė ir skydus ir prasmegę iki juosmens yrėsi išganingai tuščio šiaurinio kranto link. Pirmieji jau buvo pasiekę švendrėm juostą Mūšos pakrantę, kai kartu su viršilomis juos pasekė ir magistrato kariai. Atrodė, jog išganymas čia pat – kitas krantas tebuvo už kokios dešimties žingsnių. Bet prieš tai atrodę tušti krūmai prasiskyrė ir pasirodė ginklus iškėlę žemaičiai. Pasipylė strėlių ir iečių kruša. Nemažai besigelbstančių neturėjo kuo prisidengti, tad iš dvidešimties žingsnių nuotolio sviestos ietys kirto mirtinai, ir tamsus Mūšos vanduo pasruvo krauju.

Bėgliai visuotinai pasimetė. Vieni bandė pasukti atgal, tačiau prieš juos yrėsi kiti, susidarė spūstis ir teko brautis per sužeistus bei kritusius. Sumanesnieji, kurie nepametė galvos, stengėsi kiek galint giliau panirti pelkėje ir pasislėpę irtis pirmyn, keli, kurie sugebėjo pastovėti, atsišaudė kryžlankiais. Nežiūrint to, kad siekiančių patekti į šiaurinį krantą buvo daugiau negu pagonių, kova buvo labai nelygi. Jei jie būtų turėję neribotą kiekį iečių, žemaičiai būtų pribaigę visus. Tačiau iečių pritrūko ir tai vienur, tai kitur bėgliams pasisekė užsikapstyti ant skardžio. Dalis bandė kautis kardais, bet didžiuma, apimti nesuvaldytos baimės, teturėjo vieną troškimą – bėgti kiek galint tolyn nuo šito pragaro.

Nedaugeliui tai pavyko.

❖

Pradžioje prie pievose degančių vežimų vokiečių buvo gal trigubai daugiau negu puolančių pagonių ir sukilusių žiemgalių. Ir aplinka jiems buvo palankesnė. Šiuo atveju baigtį nusprendė pasimetimas ir žmonių atranka. Geriausi pulkai buvo paskirti puolimui per Tautinį, be to, kritus Danenbergui, o netrukus po to ir Šverinui kariai liko be vadovybės. Neviltį didino tai, kad į priešų pusę persimetę neapykantos kupini žiemgaliai buvo tiesiai tarp jų, o dalis dargi buvo apsirengę visai panašiai kaip vokiečių knechtai. Prie kraštutinės sumaišties prisidėjo degantys vežimai, pasibaidę, iš išgasčio viską trypiantys pagrobtieji galvijai ir be sargybos palikti belaisviai. Pagonių raiteliai prasiveržė pro skaitlingus gynybos plyšius tiesiai į beviltiškai pasimetusios vokiečių kariuomenės tarpą.

Pirmieji viską metė gyvi likę Liuneburgo raiteliai. Kiek jų pavargę žirgai išnešė, jie pasileido Mūšos link. Juos sekė ir skydus nusviedę Liubeko bei Bremeno miestų pėstininkai. Tie, kurie nespėjo, kurie buvo užspęsti, žuvo čia pat; bėgančiųjų mirtis laukė už Mūšos.

Prie baigminių žudynių prisidėjo išsilaisvinę pagrobtieji, kurių dauguma buvo paaugliai ir moterys. Jie nuosekliai ir be jokio gailesčio pribaigė sužeistuosius vokiečius.

❖

Žuvo ir Pskovo bei Naugardo pulkai. Jie žuvo prasmegę iki juosmens, beveik nesugebėdami priešintis. Kai perbrido Kulpės upelį, Jastrembas Fiodorovičius turėjo viltį, jog blogiausia jau praeityje. Labai gailėjosi, kad teko palikti žirgus. „Žirgų dar bus“, – ramino jis savuosius, „o galva visgi ta viena.“ Jie brido tolyn į, kaip atrodė, tuščią pelkę išganingųjų šiaurės rytų link, tačiau štai priešais juos nelyg koks prakeikimas pelkėje išdygo pagonys. Jų nebuvo daug, gal koks trisdešimt, tačiau, nugrimzdę iki riešų jie žengė per pelkę, tarsi jos nebūtų, o penki jų vedėsi žirgus.

Tik daug vėliau, po to, kai Jastrembas ir dar trylika jo bendrų po alinančios kelionės pagaliau pasiekė Pskovą, jis suprato,

kad žemaičiai naudojosi slaptu po pelkės paviršiumi įrengtu taku, tačiau tuo metu jiems atrodė, kad tai paties Šėtono darbas, skirtas juos pražudyti. Beveik visi ir žuvo. Dauguma prigėrė, kiti žuvo nudurti ietimis, perverti strėlėmis, o tie, kurie sugebėjo prisiskverbti iki slaptojo pagonių tako, nukirsti kardais.

Skirtumas buvo neesminis, nes nuskendo ir tie.

❖

Ordino brolių garbei reikia paminėti, jog pasimetė ne visi.

Apie trisdešimt Ordino brolių, panašus skaičius braunšveigiečių ir gal koks šimtas komtūrystėse tarnaujančių knechtų išvargę, purvini, daugelis jų sužeisti ir, kaip visi jau suprato – pasmerkti, prasibrovė atgal iki pievų ir čia sustojo gintis.

Ilgus metus po to, kai buvo aptariamas šis mūšis, Vykintas pabrėždavo, kad su šitais paskutiniais reikėjo palaukti. Palaukti vakaro, o geriausiai ir nakties. Palaukti, idant apsuptieji dar labiau pavargtų, gal net pasiūlyt jiems pasiduoti. Tokiu atveju žemaičių nuostoliai būtų buvę mažesni.

Tačiau, matyt, tuo metu pasirinkimo nebuvo. Kovos siutas, keršto troškimas ir paragauto kraujo tvaikas buvo apsėmęs žemaičius. Rankose spaudė jau kruviną kalaviją ar ietį, daug jų įnirtingai kovėsi prie užtvarų, smogė per aklą troškimą pabėgti savo skydą pametusį knechtą, ne vienas ietimi pervėrė pelkėje klampojantį vokietį. Ir štai, išėjus iš miško, atbridus iš Mūšos pelkių pakraščio, pamatė dar vis įžūliai bestovinčius teutonus. Stovėjo jie beveik susiglaudę pečiais, apsistatę skydais, atgrežę ietis. Priekyje, nubloškę savo baltus apsiaustus taip, kad blizgėjo drėgni, vietomis kruvini šarvai, stovėjo Ordino broliai. Tarsi kertiniai stulpai. Ant keletos iečių galų draikėsi jau žemaičiams pažįstamos Braunšveigo vėliavos.

Šito nebuvo galima pakęsti, ir vyrai be atodairos puolė. Puolė, menkai tesiderindami tarpusavyje, daugumas nebandė surasti savo per bėgančiųjų medžioklę praskydusio būrio, o tiesiog prisijungė prie bendro puolančiųjų srauto. Tuo metu Vykintas tikrino padėtį prie Mūšos ir į atviras pievas išjojo tik pirmajam puolimui pasibaigus. Pasibaigė jis nepalankiai. Tiesa, žemaičiai vienoj vie-

toj pralaužė rikiuotę, tačiau nuostoliai buvo dideli. Kovojant vyras prieš vyrą, atsiliepė vokiečių geresnė šarvuotė ir didelė Ordino brolių patirtis. Kovos įkarščio vedini žemaičiai puolė be atodairos ir tas įkarštis padidino jų nuostolius. Vykintui pasirodžius jie jau buvo atsitraukę, o prieš vėl sandariai užsivėrusią vokiečių skydų užtvarą tysojo eilė nukautų. Atsitraukusieji ir naujai iš miško plūstantieji veržėsi tuoj pat pakartotinai pulti, tad Vykintui teko pasistengti, kad suvaldytų jų įkarštį.

– Sekantis puolimas privalo būt toks, koks kariam dera! – įsakė jis. – Vieni puls iš rytų, kiti – iš šiaurės. Puls suglaudę skydus, taip, kad vienas dengtų kitą. Priartėjus per penkis sieksnius, pirma sviesti ietis, ir tik tada keliais kyliais pulti. Kylių smaigaliuose statyt vyrus, kurie sugebėtų kovos kirviais pramušti Ordino brolių šarvus.

Grauslys pateko į vieno kylio priekį. Pralaužus skydų užtvarą jis per pirmą knechtų eilę šokte įšoko už jų nugarų ir nežmonišku balsu šaukdamas taip įnirtingai kovos kirviu pasisuko, kad prie jo kojų bemat atsivėrė platus kūnais nuklotas tarpas. Nors vokiečiai kovėsi su pasmerktųjų įtūžiu, savo rikiuotės nesugebėjo grąžinti. Kova virto į paskiras grumtynes. Knechtai palūžo pirmi. Like gyvi dar bandė bėgti, tačiau už verdančios kovų sumaišties laukė kiti žemaičiai ir jie niekur nepabėgo. Dar kurį laiką Ordino broliai kovėsi susiglaudę nugarom ar sustoję po tris. Nors mūšis buvo iš esmės senokai pasibaigęs, ši jų paskutinioji, užspęstų žvėrių kova dar kainavo ne vienam žemaičiui gyvybę...

Galop krito visi.

Magistrą Falkviną partrenkė petį kliudęs kardo smūgis, kuris neperkirto šarvų, tačiau sutriuškino raktikaulį ir išnarino dešinę ranką. Kardas išslydo iš jo bejėgio delno, skydą keliu prispaudęs žemaitis atlošė jo galvą ir ietimi perdūrė gerklę.

Brolis Motiejus sukniubo, kai jam iš užpakalio kardu perkirto dešinį kelį. Jį pribaigė sunkus smūgis į galvą. Šalia kovojęs markgrafas Haseldorfas matė, kad jis likęs vienu iš paskutiniųjų. Jis paleido savo kruviną kardą ir pakėlė dešinę ranką paskutinį kartą persižegnoti. Vos baigus žegnotis jį beveik tuo pat metu pervėrė dvi ietys.

Kovos lauke gyvų teutonų nebeliko.

Epilogas

Taip viltingai iš Rygos iškeliavusi sudėtinė kryžeivių kariuomenė ne tik pralaimėjo, ji buvo sunaikinta. „... vos dešimtas tegrįžo“, rašė rusų metraščiai, o Ordino metraščiai sėkmingai grįžusių brolių iš viso nemini. Tačiau mūšio svarba nebūtinai priklauso nuo žuvusiųjų skaičiaus. Nemažiau svarbu kas tie žuvusieji. Šiuo atveju žuvo „Fratre Militae Christi“ Ordino didysis magistras bei su juo keliavę komtūrai, žuvo Liuneburgo ir Braunšveigo kariuomenių vadovai. Kalavijuočių Ordino vadovybė buvo sunaikinta, ir tai galutinai palaužė šio ordino galią, o po metų popiežius Grigalijus jo likučius prijungė prie Kryžiuočių Ordino.

Garsas apie mūšį plačiai nuaidėjo. Jo pasėkoje sukilo žiemgaliai, kuršiai nužudė jiems paskirtą vyskupą ir taipogis sukilo, sukilo ezeliečiai. Nepaisant popiežių skelbiamų bulių, kurį laiką Vokietijos miestuose tapo kur kas sunkiau sutelkti naują kryžeivių kariuomenę. Buvo taipogis suduotas smūgis besimezgančiam prieš pagonis nukreiptam rusų–vokiečių bendradarbiavimui. Jų santykiai tapo priešiški.

Tad pasėkos buvo didelės. Keliom dešimtim metų vokiečiai iš Rygos į Žemaitiją antpuolių rengti nebedrįso, o kai po beveik trisdešimties metų įvyko kitas didelis mūšis, tada jau su Kryžiuočių Ordinu, jis, taipogis Ordinui triuškinančiai nesėkmingas, vyko ne Žemaitijos, bet Ordino žemėse. Šių abiejų mūšių pasėkoje įvyko nemažų teritorinių pokyčių. Per sekančius dešimtmečius pietinis Kuršas ir dalis pietinės Žiemgalos buvo įjungta į Žemaitiją.*

Bet taip bus vėliau. O tais atmintinais metais Zerviui gimė antras sūnus, grįžęs jis prisijungė prie įsiplieskusio žiemgalių sukilimo ir pradėjo atstatyti Austės sutvirtinimus. Deja, iš vienuolikos jį lydėjusių vyrų grįžo tik septyni.

Skaudžių nuostolių patyrė visos žemaičių žemės, ypač šiauliškiai. Daubaras prie savo skaitlingų žaizdų pridėjo dar vieną. Ka-

---

* Durbės mūšis. Latvijos teritorjoje, apie 50 km į šiaurę nuo dabartinės Lietuvos sienos.

dangi pskoviečių šauta strėlė kaulo nekliudė, tai mūšio metu žaizda jam trukdė, bet neišjungė iš kovos. Tai nepakeitė jo noro ateityje kovoti Prūsuose. Uviui šis mūšis kiek uždelsė pribrendusius vedybų planus, tačiau jų nepakeitė. Dalį jam atitekusio grobio jis pridėjo prie Sareikai į Kuršą vežamų dovanų. Ten jis buvo priimtas su dar didesnėm iškilmėm ir dėkingumu negu to buvo galima tikėtis prieš mūšį. Karilė, kuri prieš tai iš pareigos buvo sutikusi eit už žemaičio, dabar didžiavosi, kad jai teks ištekėti už tokiame lemtingame mūšyje dalyvavusio karžygio. Jungtuvės įvyko mėnesį po rudens lygiadienio, o kadangi tais metais anksti pašalo ir iškrito nemažai sniego, jie galėjo smagiu rogiu keliu grįžti į Ventę.

Deja, vestuvių nuotaiką slėgė patirtos netekys. Penki jauni Ventės vyrai iš Šiaulių mūšio lauko nebesugrįžo, o trys liko sužaloti visam gyvenimui. Tačiau skaudžiausia visgi buvo rikio Žybarto netektis. Susirėmime prie užtvaros patirta žaizda pasirodė mirtina. Žybartas išgyveno iki sekančios dienos ryto ir pats davė nurodymus kaip dera sukrauti jo laidotuvių stirtą.

Jo vėlė, kartu su daugelio kitų nukeliavo į Dausas sekančią dieną. Laidotuvių laužų dūmų stulpai buvo tokie tiesūs ir tiršti, kad juos, kylančius į nuostabiai pragiedrėjusį rudeninį dangų buvo galima įžvelgti nuo Šatrijos kalno.

TURINYS

Prologas. 6
1. Vasaros pradžia,
1236-tieji metai. 7
2. Vasara,
1236-tieji metai. 27
3. Vasaros pabaiga,
1236-tieji metai. 39
4. Rudens pradžia,
1236-tieji metai. 56
5. Ruduo,
1236-tieji metai. 69
6. Švento Juozapo diena.
Rugsėjo 18, 1236-tieji metai 87
7. Švento Arnulfo diena.
Rugsėjo 19, 1236-tieji metai. 111
8. Šventosios Kolumbos diena.
Rugsėjo 20, 1236-tieji metai. 126
9. Švento Mato diena.
Rugsėjo 21, 1236-tieji metai. 147
10. Švento Mauricijaus diena.
Rugsėjo 22, 1236-tieji metai. 169
Epilogas 203

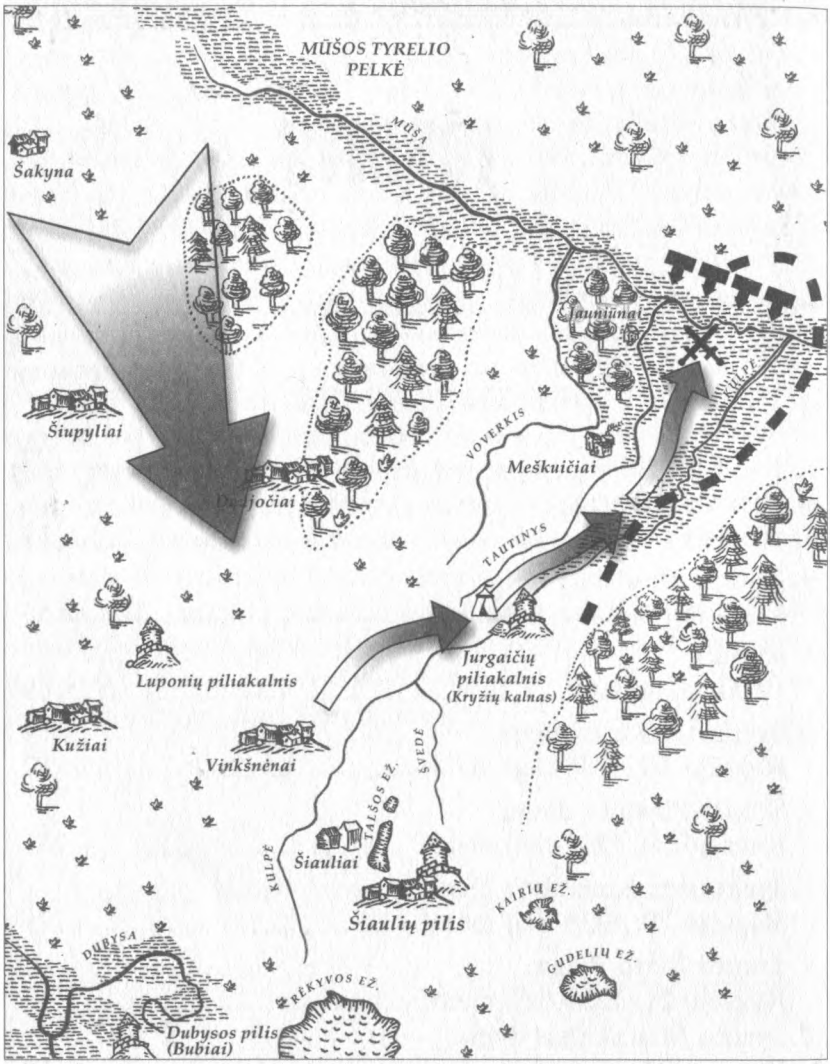

Šiaulių mūšio schema. 1236 m.

XIII a. Lietuvos šiaurės vakarų piliakalniai

Skomantas

Sk-46 Šiaulių mūšis: Apysaka: - K.: Tvermė, 2003, - 208 p.

ISBN 9986-476-36-4

Apysaka iš XIII a. pradžios. 1236-tieji metai, Popiežius Grigalijus IX-tasis paskelbia kryžiaus žygį prieš pagonis. Tai pradžia sudėtingos įvykių eigos kuri tų metų rudenį pasibaigia lemtingu mūšiu Šiaulių žemėje pagal tradicija vadinamu „Saulės" mūšiu.

UDK 888.2

SKOMANTAS

Šiaulių mūšis

Apysaka

Redaktorė Mara Almenienė
Viršelio dailininkas Paulius Juška
Žemėlapiai Eglė Vertelkaitė
Maketuotojas Dainius Paškevičius

Išleido „Tvermės" leidykla, p.d. 171, LT-2000, Vilnius
Spaudė „Petro ofsetas", Žalgirio g. 90, LT-2005, Vilnius
ISBN 9986-476-36-4

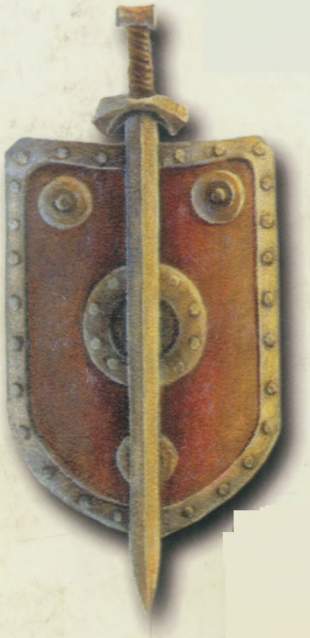

ISBN 9986-476-36-4

9 799986 476367